Anul IV, Numărul 3 (12), iulie–septembrie 2021

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

LEVIATHAN

Anul IV, Numărul 3 (12)
iulie–septembrie 2021

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Pașcu Balaci, Lică Barbu, Cornelia Bartels, Lidia Batali, Ioan Bembea, Mircea Bodnariu, Ani Bradea, Valentin Busuioc, Dan Caragea, Radu Comșa, George Corbu, Cornelia Costin, Florentina Loredana Dalian, Ana Dobre, Elisabeta Drăghici, George Eftimie, Ovidiu Gligu, Vasilica Grigoraș, George Grigore, Cătălina Hașotti, Dumitru Ichim, Daniel Ioniță, Rodica Lăzărescu, Dori Lederer, Valeria Manta Tăicuțu, Victor Marola, Sabina Măduța, Mihai Merticaru, Daniela Mihăeș, Victoria Milescu, Gheorghe Miletineanu, Claudiu Neacșu, Maria Cecilia Nicu, Răzvan Nicula, Daniel Onaca, Veronica Pavel Lerner, Florentina-Laurența Pîrlog, Ana Pop Sîrbu, Paula Romanescu, Eric Alexander Roth, Urfet Șachir, Cristina-Nicoleta Șoitu, Daniela Șontică, Christian Tămaș, Letizia Timofte, Gabriel Ungureanu, Marius-Cosmin Vasile, Letiția Vladislav, Gina Zaharia**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Paul Peel (pictor canadian)
Tânărul botanist, 1888–1890
Museum London, London, Ontario (Canada)

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial:
Evadare din anotimp 3

Studiu:
Schiller – ispita romantică (4)
de Costin Tuchilă, Pușa Roth 5

Vorbe cu tâlc:
Afrodita-Venus (2) de Dan Caragea 8

Universalia:
Else Lasker-Schüler (2),
studiu de Bodil Zalesky
Prezentare și traducere din limba suedeză
de Daniel Onaca 12
Fernando Pessoa, *Mensagem/Mesaj* (fragmente)
Prezentare și traducere din limba portugheză de Dan Caragea 16
Cugetări de Mikha'il Nu'ayme
Prezentare și traducere din limba arabă
de George Grigore 22
Poeme de Mohammed Ahmed Khalifa Al Suwaidi
Versiune în limba română de George Grigore 24
La primera aventura de Dochia y Gebezis/
Cea dintâi aventură a Dochiei și a lui Gebezis
de Eric Alexander Roth 25

Studiu:
„Huliganii" și spiritul huliganic
de Ana Dobre 29

Poem din poemele Europei:
Versuri de Dante și Vasile Alecsandri 34

Echo:
Poezii de Victoria Milescu, Vasilica Grigoraș, Letiția Vladislav; proză
de Pușa Roth – traduse în limbi străine 40

Musica:
Festivalul Internațional „George Enescu" – ediție aniversară de Costin Tuchilă 47

Document:
Sergiu Celibidache – 25
„Dumnezeu m-a sărutat de două ori pe frunte când m-am născut"
Interviu cu Ioana Celibidache
realizat de Pușa Roth 50

Musica:
Povești de pe portativ și de dincolo de el
de Cristina-Nicoleta Șoitu 55

Traditiones:
Prinții otomani (2). Sistemul sangeac (sancak)
de Urfet Șachir 58

Poesis:
Versuri de Dumitru Ichim, Valentin Busuioc, Ana Pop Sîrbu, Ani Bradea, Gabriel Ungureanu, Mihai Merticaru, Dori Lederer, Pașcu Balaci, Daniela Mihăeș, Cornelia Costin 62

Aforisme:
Maxime... minime (1) de George Corbu 82

Document:
Reîntâlnirea... Ion Jalea: „M-a pasionat foarte mult istoria, legenda istorică pe care, apoi, mi-o imaginez în lucrările mele"
Interviu realizat de Cornelia Bartels 85
Poetul unei năluci
Sabina Măduța în dialog cu Arșavir Acterian 89
Lagărul de prizonieri ruși și de evrei de la Crăciunești și povara tăinuirii
de Ioan Bembea 92

Voci din Diaspora:
„O să urc un munte, o să cobor o vale, o să învăț un cântec nou și făcând toate acestea, o să visez la pasul următor"
Interviu cu Acad. prof. univ. dr. Marin Lițoiu
realizat de Pușa Roth 98
„Am scris despre mine ca despre altcineva și despre altcineva ca și cum aș fi eu"
Victor Marola în dialog cu scriitoarea Francisca Ricinski 102
Emigrația românească, tablou în lucru
de Costin Tuchilă 107
Eugen Barz: „Eu aduc România aici și o predau bunilor mei enoriași"
Interviu realizat de Daniela Șontică 109

Dialog la antipozi:
Martin Langford: *Translation – An Immense Gift/Traducerea – un dar imens*
Prezentare și traducere din limba engleză
de Daniel Ioniță 112

Studiu:
Peltz și lumea lui (1)
de Rodica Lăzărescu 116

Cronică literară:
De la „poezia cicatricelor" la „ars amandi"
de Valeria Manta Tăicuțu 119
O parabolă despre depășirea limitelor și îngrădirilor de orice fel
de Florentina-Laurența Pîrlog 121
„Pârcovaci, strict confidențial și alte povestiri"
de Christian Tămaș 123
Poemele generalului urmărite de toți!
de Ana Dobre 125

Note de lectură de Veronica Pavel Lerner 127

Roman:
Nici tu nu te-ai schimbat, fragmente
de Ovidiu Gligu și Letizia Timofte 129

Eseu:
Vita Brevis (1). Preliminarii
de Victor Marola 136

Carnet de scriitor:
Râzi au ba, tot incorect rămâne
de Paula Romanescu 137
Observații mărunte
de Maria Cecilia Nicu 142
Risipiri de vară
de Florentina Loredana Dalian 144

Teatru:
Doctorul zburător de Molière
Traducere din limba franceză
și adaptare radiofonică de Pușa Roth 147

Cronicar de teatru:
Ce e, ce trebuie să fie un teatru bun
de Gheorghe Miletineanu 156

Proză scurtă:
Suri de Răzvan Nicula 158
Patru povestiri de Mircea Bodnariu 166
Cenușa viselor abandonate de Rudy Roth 171
Doar altora de Claudiu Neacșu 173
Alia Eva de Radu Comșa 178
Lumea frunzișului de vișe
de Cătălina Hașotti 180
Păpușa de Lică Barbu 183

Epigrame de George Eftimie 188

Lumea copilăriei:
Cenușăreasa, după o poveste de Frații Grimm
de Lidia Batali 189
Prințul cerbilor de Gina Zaharia 192
Copilăria de azi în „Magia prieteniei" de Angela Burtea de Elisabeta Drăghici 194

Silogismele culturii:
Obiectivele politicii culturale de după 1989
de Cornelia Costin 196

Literatură economică
de Marius-Cosmin Vasile 200

Editura Leviathan 205

Editorial LEVIATHAN

EVADARE DIN ANOTIMP

Deși e vară și e, implicit, anotimpul vacanțelor, **Revista Culturală Leviathan** vă propune o *evadare din anotimp*, ca și cum ar fi o altfel de vacanță, o vacanță prin lectură la umbra unui copac, pe o pajiște montană sau pe plajă așteptând răsăritul sau apusul de soare. Sigur, ceea ce vă propunem e o provocare, dar subiectele cuprinse în acest număr 3 (12)/2021 sunt „spumoase, răcoroase, tentante" – deh, reclama e sufletul comerțului –, deși aici nu e vorba de comerț, ci de o posibilă dependență de lectură, fiindcă fiecare autor s-a străduit să ofere poezie, proză, eseuri, cronici literare, muzicale, studii, teatru și câte altele *spre desfătarea sufletului dornic de respirare* în anotimpul vacanțelor. Vara asta, aparent scăpată de sub teroarea inamicului nevăzut – virusul, a adus cu ea nebunia schimbărilor climatice: tornade, vijelii, inundații, grindină și ploi, călduri aproape insuportabile, vara asta a neliniștit altfel planeta, însă, așezați în locuri sigure, oamenii pot alege să se depărteze, imaginar, evident, de capriciile ei, citind.

În această revistă „împletim prin idei" – acceptați jocul de cuvinte! – vârsta copilăriei cu cea seniorială, fiindcă noi, seniorii, trebuie să aducem în fața dvs., a cititorilor, splendidele creații ale copilăriei și doar așa putem evada din orice anotimp. căci lumea creației și a creatorilor nu se judecă după numărul anilor, ci după calitatea scrisului. Mereu am avut grijă ca în paginile revistei să existe „lumea copilăriei", însă important este ca această lume să fie scrisă, răstălmăcită de condeierii celui de-al cincilea anotimp – copilăria. Copiii scriu atât pentru copii, cât și pentru adulți, amintindu-ne că multe subiecte primesc o altă dimensiune prin scrisul lor, dimensiune susținută de inocența vârstei.

În fiecare număr am introdus rubrici noi, pentru că grija noastră este să oferim cititorilor alte oportunități. În acest număr propunem încă două rubrici, *Voci din Diaspora* și *Carnet de scriitor*, rubrici care, credem noi, întregesc paleta de idei a revistei. Sigur, în revista „Leviathan" publică scriitori din Diaspora, dar la această rubrică sunt surprinși prin dialog cu întreaga lor paletă de preocupări, cu problemele integrării, cu adaptarea la un alt spațiu geografic și spiritual, oricum diferit de cel pe care l-au lăsat în urmă. *Carnet de scriitor* oferă scriitorului de pretutindeni posibilitatea de a scoate din sertarul amintirilor scrierile ce țin mai degrabă de lumea lui interioară, să spunem generic, un fel de memorii, care nu sunt neapărat îmbrăcate în haina ficțiunii. Revenind la o idee pe care am mai exprimat-o și în alt număr, publicăm în traducere scriitori clasici și contemporani care aparțin altor spații culturale, pentru a face o legătură spirituală, evident,

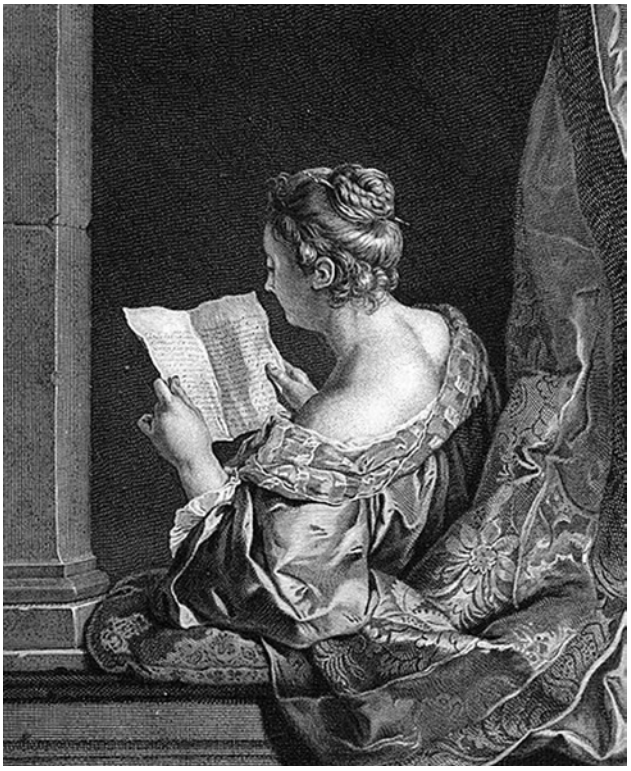

Jacques Chéreau (1688–1776), *Femeie citind*, gravură după François de Troy (1645–1730), Fogg Museum, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, SUA

cu scrisul românesc, cu ideile generale și generoase ale lumii culturale, pentru că, după părerea noastră – iar noi credem că și dvs. împărtășiți această idee – creația nu se oprește la granița geografică, ea fiind un alt fel de reper al lumii noastre. Circulația valorilor spirituale, mai ales în acest veac ce stă sub semnul virtualului, demonstrează unitatea de idei, dar și varietatea abordărilor stilistice. Nu putem vorbi despre uniformizare, cultura nu stă sub semnul globalizării, chiar dacă în cel mai îndepărtat colț al pământului (depinde unde ne aflăm din punct de vedere geografic!) cineva a scris pe o temă identică cu un alt creator de la celălalt capăt al lumii. Creația originală nu poate fi identică, aici intervenind talentul creatorului, viziunea sa asupra lumii, zestrea sa genetică, spațiul cultural, obiceiuri, tradiții etc. Sigur, sunt teme unice ale matricei spirituale, unice și irepetabile, ele completând scara de valori a lumii noastre.

O altă rubrică pe care am dori să o prezentăm este *Poem din poemele Europei*, dedicată în acest număr celor două mari spirite, Dante Alighieri și Vasile Alecsandri. Dante, cel mai mare scriitor european din Evul Mediu, autor al *Divinei Comedii*,

capodoperă a literaturii universale, Dante, primul mare poet de limbă italiană, *Sommo Poeta* („poet în cel mai înalt grad"). Anul acesta, în 14 septembrie se împlinesc șapte veacuri de la plecarea spre lumea stelară a autorului poemului „tragediei omenești din toate timpurile, toate locurile și toate sufletele [...]." (Ramiro Ortiz, *Dante și epoca sa*, 1925). Pentru acest număr am ales *Infernul. Cântul II*, în traducerea excepțională a marelui poet, pe nedrept uitat, George Coșbuc. Anul acesta s-au împlinit două sute de ani de la nașterea poetului, dramaturgului, creator al teatrului românesc și al literaturii dramatice în România, personalitate marcantă a Moldovei și apoi a României în secolul al XIX-lea, Vasile Alecsandri (21 iulie 1821, Bacău – 22 august/3 septembrie 1890, Mircești). E adevărat că sunt despărțiți temporal de cinci secole de creație, dar fiecare, în felul său unic, și-a lăsat amprenta asupra literaturii, culturii țării sale, contribuind fiecare la bogăția lumii noastre spirituale.

Ca și în urmă cu doi ani (nr. 3/2019), revista alocă spațiu prezentării programului **Festivalului Internațional „George Enescu"**, ajuns acum la ediția a 25-a, aniversară, o ediție maraton: 28 august – 26 septembrie 2021. Detalii veți citi pe portalul **Leviathan.ro** iar în nr. 4, octombrie – decembrie 2021, vom publica o sinteză a festivalului și cronici ale concertelor.

Și în acest număr, 3/2021, al doisprezecelea (glumim și noi spunând că avem deja o duzină de reviste!), semnează peste 50 de scriitori din România și din lume, semn că **Revista Culturală Leviathan** este un spațiu cultural în care doar creația contează, o revistă trimestrială cu peste 200 de pagini în format A4, ediție tipărită și online, o revistă care are ca scop calitatea ideilor, exprimată într-o limbă română corectă și coerentă, pentru că limba română este și trebuie să rămână ca „o duminică", vorba autorului celor *13 gânduri* (Nichita Stănescu). **Revista Culturală Leviathan**, **portalul leviathan.ro**, dar și **Editura Leviathan** reprezintă o posibilitate de expimare publică pentru cei care doresc să meargă pe drumul deschis de noi.

Echipa Leviathan vă dorește o lectură agreabilă, în speranța că cei peste 50 de semnatari ai acestui număr au scris și pentru dvs.!

„Circulația valorilor spirituale, mai ales în acest veac ce stă sub semnul virtualului, demonstrează unitatea de idei, dar și varietatea abordărilor stilistice. Nu putem vorbi despre uniformizare, cultura nu stă sub semnul globalizării, chiar dacă în cel mai îndepărtat colț al pământului cineva a scris pe o temă identică cu un alt creator de la celălalt capăt al lumii."

Editura Leviathan, parte a grupului publicistic Leviathan. Amănunte în pp. 205 – 206.

LEVIATHAN
VERITAS LIBERABIT VOS
LEVIATHAN

Citiți portalul Leviathan.ro
adresa web: https://leviathan.ro
Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015
Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor

Cultură
Informație
Atitudine

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.
Misiunea **Leviathan** este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, **Leviathan** își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.
Editor: Asociația Culturală Leviathan.
Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/leviathan.romania/)
Diaspora culturală românească (https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/)
Zâmbetul unește (https://www.facebook.com/Z%C3%A2mbetul-une%C8%99te-352487118804478/?modal=admin_todo_tour)
Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)
Lumea noastră (https://www.facebook.com/groups/511105329335657/)

Studiu

SCHILLER – ISPITA ROMANTICĂ (4)

Costin Tuchilă, Puşa Roth

A fost Schiller un spirit enciclopedic? Urmărind biografia sa şi mai ales biografia operei, putem admite că nu era departe de ceea ce considerăm astăzi ca spirit enciclopedic raportat la epoca Luminilor. Avea studii de medicină, pe care o practicase ca medic militar, nu era străin de antropologie, de „medicina filosofică" a veacului, studiase dreptul înaintea medicinei, avea solide cunoştinţe de filosofie, de istorie – pentru care a dovedit o preocupare permanentă, de la cercetarea arhivelor la sinteza istorică –, de teorie literară şi de teorie a teatrului. A ştiut însă să-i păstreze creaţiei literare, îndeosebi celei dramaturgice, naturaleţea, autenticitatea, chiar dacă în spatele acestora se aflau o amplă documentare, asimilarea informaţiei, a livrescului, meditaţia cu nuanţe de filosofie a istoriei. Poate că din acest motiv, marile piese sale de inspiraţie istorică, după prima experienţă cu *Fiesco*, nu sunt literă moartă sau doar texte cu frumoase valenţe literare, ci captivează şi astăzi prin teatralitatea lor, fără să aibă nevoie de „rescriere" sau adaptări. Desigur, moda actuală a adaptărilor, conform căreia regizori inculţi şi lipsiţi de măsură cred că trebuie să intervină în text, să-l „actualizeze" pentru că publicul nu l-ar mai înţelege, schimonosind totul în montări stupide, nu ocoleşte pe niciunul dintre clasicii dramaturgiei universale şi nici măcar pe autorii moderni.

Posibil ca gustul pentru drama istorică să fi fost deprins de Schiller după lectura pieselor lui Shakespeare. De influenţe din Shakespeare sau din dramaturgia clasică franceză a secolului al XVII-lea nu se poate însă vorbi. Se poate vorbi, eventual, dintre titlurile germane ale epocii, de *Götz von Belichingen* (1773) de Goethe, pe care fără îndoială tânărul Schiller o cunoştea, dar o examinare în primul rând de ordin stilistic va reliefa diferenţele. Autorul *Hoţilor* are abilitatea de a rămâne el însuşi în dramele istorice, excelând prin felul în care compune un tablou artistic, foarte variat, inventiv, uneori chiar pitoresc, atât de ofertant pentru scenă mai ales în trilogia *Wallenstein*.

Don Carlos, gravură în oţel de Arthur von Ramberg (1819–1875), din *Schiller-Galerie. Charaktere aus Schiller's Werken, gezeichnet von Friedrich Pecht und Arthur von Ramberg.*
Funfzig Blätter in Stahlstich mit erläuterndem.
Text von Friedrich Pecht, Leipzig, F. A. Brockhaus, 1859.

Având studii clasice, Schiller era – am putea spune – un postumanist, aplecat spre literatura Greciei antice. Scria deopotrivă poeme ca *Zeii Greciei*, balade ca *Inelul lui Policrates*, pe lângă versuri care anunţau înflăcărarea romantică. În *Don Carlos*, *Infante de Spania*, adaptează de fapt mitul lui Oedip moralei creştine a secolului al XVI-lea. Dar viziunea sa trece pragul constrângerilor clasice. Mort de tânăr, Don Carlos din drama cu acelaşi titlu este ideal pentru prefigurarea personajului romantic, a cărui nebunie poate fi considerată cu uşurinţă geniu, în gustul ideologiei literare şi al spiritului nou care se năştea.

În 1785, Schiller avea deja pregătite fragmente din poemul dramatic în cinci acte *Don Carlos*. În revista pe care o editează la Mannheim (a apărut doar un singur număr), „Rheinische

Thalia" („Thalia renană") publică o amplă introducere și o versiune a actului I (pp. 95–175). Piesa în versuri albe pentaiambice, care impune de altfel forma metrică specifică dramei germane, va fi terminată probabil doi ani mai târziu și jucată în premieră la 28 august 1787, la Teatrul din Hamburg.

Nu încape îndoială că Don Carlos, fiul regelui spaniol Filip al II-lea, i-a atras atenția lui Schiller în primul rând prin destinul său dramatic și prin posiblitatea de a întruchipa, mai ales prin Marchizul de Posa, „cavaler de Malta", ideea de libertate. Tema dramei este lupta dintre despotism și libertate. Dragostea lui Don Carlos pentru Elisabeta de Valois este pusă la grea încercare prin căsătoria acesteia cu regele Filip al II-lea, ea devenind mama vitregă a infantelui. Don Carlos, spirit nobil și generos, reprezintă pentru teribilul monarh și pentru ducele de Alba un adevărat pericol la adresa puterii absolutiste. Don Carlos este, prin urmare, nevoit să trăiască în propriul palat, ca un prizonier, spionat și suspectat ca dușman al regelui, singurul său prieten fiind Marchizul de Posa, care încearcă să-l ajute să renunțe la dragostea pătimașă pentru mama sa vitregă și să-i îndrepte întreaga atenție spre lupta de eliberare a popoarelor asuprite din Țările de jos. O face și în ultimele clipe ale vieții când, aflat în camera din palatul regal în care este închis Carlos, este împușcat printre gratiile ușii:

„**Posa**

Pentru Flandra
Tu trebuie să scapi de-aici.
Menirea ta e să domnești. A mea
E să-mi dau viața pentru tine.

Carlos

(îl ia de mână, adânc mișcat)

Nu!
El nu se va împotrivi, nu poate
Să nu se-nduplece când va vedea
Asemenea-nălțime sufletească.
Mă duc la el cu tine și-i spun: «Tată,
Vezi, asta a făcut-o un prieten
Pentr-un prieten!»... Se va-nduioșa.
De lacrimi au să i se umple ochii
Și-o să ne ierte...
(Prin gratiile ușii din fund se trage un foc de armă. Carlos tresare.)
Pentru cine-i asta?

Posa

Cred că e pentru mine...
(Cade la pământ.)

Carlos

(se prăbușește la pământ cu un țipăt lângă el.)
O! Doamne Dumnezeule!

Marchizul de Posa, gravură în oțel, în *lucr. cit.*

Posa

(cu glas întretăiat)

Da... regele... se vede că-i grăbit...
Credeam... că... mai durează... câtva timp...
Vezi... caută de fugi... cât mai curând...
Auzi?... Să fugi... să scapi de-aici... să scapi.
Regina știe totul... Nu mai pot!...
(Carlos rămâne nemișcat lângă mort. [...])" [1]

Ca în dramele romantice, finalul se precipită (scenele 4–11). După asasinarea Marchizului de Posa, Don Carlos este eliberat de rege, se pregătește să plece în Flandra, dar este prins și dat pe mâna Inchiziției din ordinul tatălui său. Don Carlos își găsește astfel sfârșitul.

Concepută inițial ca o dramă de familie, *Don Carlos* a devenit o dramă filosofică, prin deplasarea interesului piesei de la figura eroului principal spre un personaj secundar, Marchizul de Posa, prin cuvintele căruia se oglindește concepția despre libertate a lui Schiller. Marchizul de Posa se jertfește, dar dincolo de moartea lui triumfă ideea libertății morale.

Cât și cum a folosit Schiller documentul istoric în crearea personajelor sale? Un răspuns documentat a oferit istoricul

[1] *Don Carlos, Infante de Spania*, Actul V, scena 3, traducere de **Al. Philippide**.

Mircea Dogaru în emisiunea din seria „Clasicii dramaturgiei universale", dedicată lui Schiller (1999):

„Don Carlos avea vreo 16 ani când Elisabeta de Valois, în vârstă de 15 ani, a apărut la Curtea Spaniei. Maturul Filip al II-lea, din rațiuni politice, se căsătorește cu ea. De altfel precedentul exista, fiindcă tatăl său, Carol Quintul, o ceruse în căsătorie pe Maria Tudor a Angliei pentru el, pentru ca în final să i-o dea fiului său Filip al II-lea. Rațiunea politică nu are nimic comun cu morala creștină nici acum, nici în acea epocă. În viziune romantică, Don Carlos e îndrăgostit de Elisabeta și se zvonise în epocă destul de insistent că ar fi avut și un copil cu regina devenită mama lui vitregă. Numai că el nu se pedepsește singur ca Oedip, ci este pedepsit – probabil a murit otrăvit. Este un personaj romantic adaptat moralei creștine. Elisabeta de Valois nu-i era mamă bună, prin urmare nu poate fi vorba de incest. În realitate este vorba de destinul tragic al acestui prinț, Don Carlos sau Carol de Austria, principe de Asturias, născut la 8 iulie 1545, în Madrid, mort în 24 iulie 1568 în condiții de detenție. Realitatea istorică este, așadar, cu totul alta decât cea din scrierile romantice. Don Carlos era nebun, prost, ambițios – un degenerat. Era rodul unei căsătorii de convenință între foarte tânărul Filip și ruda sa apropiată, principesa de Portugalia, prima soție a lui Filip, care a murit la naștere. Copilul a crescut în atmosfera duplicitară de la curtea regelui, unde corupția îmbrăca hainele habotnicismului. Să reamintesc că pe vremea lui Don Carlos a treia parte din populație o constituia clerul, erau 312.000 mii de preoți, 200.000 mii de clerici din ordinele minore și circa 400.000 mii de călugări. Era momentul postreconchistei, când cu sprijinul Inchiziției erau distruși toți adversarii politici, folosind ca pe un fel de scut imaginea Domnului. În realitate, corupția era în floare, miniștrii erau sub orice critică din punctul de vedere al inteligenței, simple marionete. Filip al II-lea a domnit ca un stăpân absolut (1556–1598), ca un monarh care s-a substituit Papei în problemele bisericii. Într-o atmosferă de corupție și de religiozitate, acest prinț a crescut dezechilibrat, având des accente de furie. Era moștenitorul Coroanei. Tatăl său a încercat fără succes să-i transfere responsabilități; a preferat atunci să-l folosească pe Don Juan de Austria, care era un bastard (fiu din flori al lui Carol Quintul), celebrul comandant al armatelor creștine la Lepanto. Într-adevăr, fratele vitreg al regelui avea toate calitățile pe care cel legitim nu le avea. Don Carlos își dă seama că era dat la o parte deliberat, încearcă să ia legătura cu Flandra care se răsculase împotriva dominației Spaniei. Pare un democrat avant la lettre promițând drepturi Țărilor de Jos cu condiția să fie ajutat să ajungă la tron. În lipsa tatălui său, ține o cuvântare în fața *cortes*-urilor (instituțiile parlamentare ale regatelor medievale din Peninsula Iberică), încât toată lumea din Spania decide că este nebun de legat și trebuie închis. Singura persoană care avea pentru el o amiciție deosebită probabil datorită vârstei, era Elisabeta, mama sa vitregă adusă în 1560 din Franța și pe care de fapt el n-a văzut-o un an de zile pentru că abia ajunsă în Spania, s-a îmbolnăvit de vărsat de vânt și a stat în carantină… A avut cu Filip al II-lea, pe care l-a iubit, două fete gemene și l-a apărat în fața mamei sale, Ecaterina de Medici și a Franței. Nu a existat vreun roman de dragoste între ea și Don Carlos. În final se ajunge la arestarea lui Don Carlos, care este un schizofrenic tipic. Are senzația că este urmărit de forțe oculte, inventează mecanisme complicate cu ajutorul cărora se baricadează în propriul apartament, nu doarme decât înarmat până-n dinți. Când, în 1567, regele decide să-l anihileze și împreună cu 12 valeți și șase gentilomi, sparge ușa, Filip era îmbrăcat în armură cu sabia în mână. Regele îl izolează sub îngrijire medicală. Ce s-a întâmplat ulterior este greu de spus. În orice caz se știe că prințul a murit de ocluzie intestinală. Probabil însă că a fost otrăvit, dar e imposibil de spus dacă din ordinul regelui sau al unui nobil din anturajul său, care a vrut astfel să cruțe imaginea suveranului. Când a aflat vestea, regele a spus că este un mare bine atât pentru el, cât și pentru Spania.

Romantismul a inventat legende referitoare și la moartea reginei Ecaterina la 3 octombrie 1568, la câteva luni după moartea prințului. Au circulat povești că a fost asasinată, de fapt regina a murit de tuberculoză. Prin Schiller, Don Carlos a devenit și el un personaj tipic romantic: devotat în prietenie, apărător al libertăților democratice, îndrăgostit de mama sa vitregă, mort de tânăr, cu o doză de nebunie care putea fi considerată geniu."

*Partea a patra a capitolului din **Clasicii dramaturgiei universale**, vo.l II, în pregătire*

„Mort de tânăr, Don Carlos din drama cu același titlu a lui Schiller este ideal pentru prefigurarea personajului romantic, a cărui nebunie poate fi considerată cu ușurință geniu, în gustul ideologiei literare și al spiritului nou care se năștea."

Vorbe cu tâlc

AFRODITA-VENUS (2)

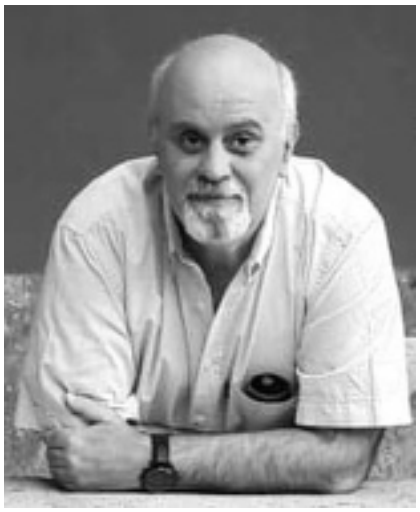

Dan Caragea

Lingvist, eseist, critic de artă, traducător

Venus este zeița frumuseții feminine, a iubirii și seducției în mitologia romană. A fost asimilată, de timpuriu, Afroditei, probabil începând cu secolul al II-lea î. H. Este mama lui Eros-Cupidon, zeul iubirii.

În *Eneida*, Vergiliu ne povestește că Venus este și mama eroului troian Enea, conceput cu muritorul Anchise, și că ea și-a condus fiul, pe Enea, spre victorie, fapt care a făcut ca la Roma să devină protectoarea bărbaților de stat la sfârșitul Republicii. Importanța închinării zeiței Venus a crescut odată cu ambițiile politice ale celor cunoscuți ca *gens Iulia,* clanul lui Iulius Cezar și, prin adopție, al lui Augustus.

Începând cu Renașterea, Venus devine o temă predilectă a pictorilor și sculptorilor, atrași de reprezentarea frumuseții corpului feminin (o remarcă particulară pentru *Nașterea lui Venus* de Sandro Botticelli, 1485). Cum frumusețea nu putea fi revelată înveșmântată, pentru bucuria estetică a privitorului, prin Venus Anadyomene nudul intră în repertoriul artiștilor care vor începe să execute lucrări la comandă „umanizând" tot mai mult tratamentul „impersonal" recomandat personajelor divine.

La origine, Venus era o divinitate italică fără prea mare importanță, protectoare a grădinilor de legume. Încă dinainte de fondarea Romei, ea avea un sanctuar despre care se spune că fusese construit de însuși Enea.

Așa cum s-a întâmplat cu majoritatea divinităților din panteonul grec, Afrodita devine la romani Venus (tranziție facilitată și de corespondența cu zeița etruscă Turan). În corelație cu Afrodita, Venus este zeița fertilității, a vegetației și a iubirii. Totodată, ea va prelua genelogia și miturile zeiței grecești.

Se naște, așadar, din spuma mării ori din sângele lui Uranus căruia Cronos-Saturn îi taie organele genitale. A fost soția zeului Vulcan (echivalentul lui Hefaistos, zeul prelucrării metalelor și a fierului) pe care l-a abandonat pentru zeul Marte (echivalentul lui Ares), cu care a fost mama zeilor Cupidon, Concordia, Metus și Timor. Cu Mercur, a fost mama zeiței Fortuna.

Veneralias și *Vinalias* au fost sărbătorite în cinstea sa.

Ca și Afrodita, are oglindă (există zeci de reprezentări în artă ale lui Venus cu oglinda) și centură magică (ce închide atracțiile, surâsurile, suspinele… și la care curtezanele vor recurge mai târziu). Celelalte atribute sunt mirtul, porumbelul, lebăda și mărul. De asemenea, apar turturele care îi trag carul, rodia, macul, anemona ivită din sângele lui Adonis.

Deși poate părea paradoxal, Venus reprezintă întregul evantai al legăturilor sentimentale și sexuale, de la cele mai inocente la cele mai perverse, de la cele mai timide la cele mai licențioase. Așa cum spuneam, Venus reprezintă și libertatea și toleranța în asumarea sexualității, în comparație cu represiunea epocilor ulterioare, și care nu este niciodată condamnată, ci asumată ca naturală.

În epoca clasică, Cicero considera că există patru Venus distincte:

• Prima, fiica Cerului și a Zilei, a avut un templu în Elida.

• A doua s-a născut din spuma mării, de unde și numele de Afrodita (cf. versiunii lui Hesiod).

• A treia, fiica lui Jupiter și a Dionei, s-a căsătorit cu Vulcan (cf. versiunii lui Homer).

• A patra, adorată în Siria și Tir, s-a căsătorit cu Tammuz-Adonis, sub numele de Astarte.

Să vedem acum, foarte pe scurt, epitetele, majoritatea legate de vechile culturi sau împrumutate de la Afrodita:

• **Venus Acidalia**, al cărei nume (incert etimologic) este legat de fântâna Acidalia din Beoția, în care Venus, împreună cu grațiile, făcea baie. Vergiliu povestește episodul în *Eneida,* Camões face și el referință, urmându-l pe Vergiliu.

• **Venus Înarmată**, adorată în Laconia, pentru victoria pe care femeile au repurtat-o împotriva messinilor. Se pare că Cezar o avea imprimată pe pecetea sa.

Johan Christian Dahl (1788–1857), pictor norvegian,
Afrodite Kallipygos (Venus Callipigia), desen în creion, cărbune și cretă pe hârtie, probabil 1813,
Muzeul Național de Artă, Arhitectură și Design, Oslo

• **Venus Aurea**, aurită, în sens propriu sau figurat. În sens metaforic, este vorba fie de opulența templelor, fie de faptul că tinerelor le plăceau podoabele de aur, pe care le primeau în dar ca semn de iubire, fie pentru că, la antici, culoarea blondă era preferată pentru vopsitul părului.

• **Venus Barbata**, din cauza statuii sale cu barbă, din Cipru, după cum ne spune Macrobius. În celebrarea cultului, bărbații se îmbrăcau în straie de femeie și femeile în haine bărbătești.

• **Venus Basilea**, regina dragostei la tarantini (cei ce locuiau în Taranto sau Tarent).

• **Venus Butias** sau **Butis**, după templul de pe promontoriul Lilibeo, azi Capul Boeo, în Sicilia, ridicat de Butes, când Afrodita a devenit mama lui de Eryx. (Unii autori îl consideră tată pe Poseidon.)

• **Venus Byblia**, după templul din Byblos, Fenicia, unde era adorat Adonis sau Tamnuz (zeul sumerian care se află la originea lui Adonis).

• **Venus Calva**, Venus Cheala, după templul său de pe Capitoliu. În secolul al III-lea î. H., la Roma nu se cunoștea decât cultul acesteia, sub numele de *Calva*. La un atac al galilor, femeile romane au fost nevoite să-și taie pletele pentru ca să se poată face corzi pentru armele folosite în război. O altă sursă povestește că soția regelui Ancus Marcius împreună cu alte femei romane și-au pierdut părul în timpul unei epidemii. În speranța redobândirii podoabei capilare, femeile neatinse de boală și-au sacrificat părul pe altarul lui Venus. Originea rămâne obscură.

• **Venus Callipigia** („cea cu fese frumoase"), după templul din Siracuza. Poate fi văzută azi la palatul Farnese, în grădinile Tuileries sau în parcul din Dresda.

• **Venus Citereia,** după insula unde ar fi poposit, după naștere, întâia dată, Cythera, înainte de a ajunge în Cipru.

• **Venus Cloacina** („purificatoarea"), zeiță a curățeniei, a rezultat poate dintr-o fuziune cu divinitatea etruscă a apei, Cloacina; epitetul poate fi și rezultatul prezenței unei statui de-ale sale în apropiere de Cloaca Maxima, sistemul de canalizare al Romei. Pliniu cel Bătrân povestește că romanii, în frunte cu Romulus, și sabinii, în frunte cu Titus Tatius, s-au întâlnit într-un locaș al ei pentru a face pace după violarea sabinelor, care purtau ramuri de mirt. În unele tradiții, Titus Tatius ar fi fost cel care ar fi introdus căsătoria legală, iar Venus Cloacina a protejat și purificat relațiile sexuale între cuplurile căsătorite.

> „Ca Venus Cloacina sau Cluacina, o întâlnim în un templu alături de Comitium, unde se spunea că cu mirte luate de aici, Tit Tațiu și cu Romulus s'au curățit…" (Elena NICULIȚĂ-VORONCA, *Studii de folclor,* București, Tip. G. A. Lăzăreanu, 1908, p. 176)

• **Venus Erycina**, după muntele Eryx (Erice), Sicilia, unul din centrele sale de cult. Personifica dragostea „impură" și era zeița patroană a prostituatelor. Un templu i-a fost dedicat pe Capitoliu în 215 î. H., și un al doilea în afara porții Colline, în 181 î. H. Acesta din urmă a devenit lăcașul de cult al curtezanelor romane, cu celebrarea respectivă, *dies meretricum* („ziua prostituatelor"), la 23 aprilie, ziua fondării sale.

> „Mens (mintea) e personificată caşi deitate, și se vede a fi o altă formă pentru Venus Mimnernia și Meminia, și Venus Erycina, care se dice cerească, avendú însușiri spirituale, și pentru acesta sta aprópe de Minerva.
>
> Pentru Venus Erycina și Mens s'au ziditu la an 217 ant. Cr. temple pe Capitoliu și diua fundațiunii s'a serbatu în 8 Iuniu." (AT. M. MARIENESCU, *Cultulu păgânu și creștinu,* Bucuresci, Tip. Academiei Române, 1884, p. 162)

• **Venus Felix**, după templul dedicat lui „Venus Felix et Roma Aeterna" pe Via Sacra, probabil cel mai mare templu din Roma antică, fondat de către Hadrian în 121 și terminat în 141 d. H. de Antonin Pius. O sculptură cu același nume la Muzeele Vaticanului.

„Iuliu Cesar adora pe «Venus Genetrix», iar Venus Felix era representată cu un copil în brațe." (Elena NICULIȚĂ-VORONCA, *Studii de folclor,* București, Tip. G. A. Lăzăreanu, 1908, p. 283)

• **Venus Frutis**, după un templu numit Frutinal, din Lavinium. Inscripțiile găsite acolo atestă prezența cultelor federale, fără a oferi detalii precise.

• **Venus Genetrix**, în rolul său ancestral de mamă a poporului roman, zeiță a maternității și vieții casnice. Cezar i-a dedicat un templu la Roma în 46 î. H.

„Venus Genetrix și Verticordia. Intâia di a lunei a fostŭ sântă pentru dina Venus, și modulŭ cum s'a veneratŭ arată influința cultului grecŭ și orientalŭ alŭ Afroditei." (AT. M. MARIENESCU, *Cultulu păgânu și creștinu,* Bucuresci, Tip. Academiei Române, 1884, p. 113)

• **Venus Libitina.** I s-a dedicat un templu pe muntele Esquilino, la Roma. Patroană a înmormântărilor și îndatoririle față de cei morți.

„Libitina, dîna de iubire și de voluptate, s'a numitŭ adeseorĭ Lubentina, Lubentia, și Lubia, și a fostŭ totŭ-de-o-dată dină de grădină, de viĭ și de culesŭ. Libitina e unŭ predicatŭ pentru Venus, caș dînă de primăvéră, de florĭ, legume, grădinĭ și de viĭ, cari aŭ fostŭ sub scutulŭ ei." (AT.M. MARIENESCU, *Cultulu păgânu și creștinu,* Bucuresci, Tip. Academiei Române, 1884, p. 195)

• **Venus Murcia, Murtea, Murtia** („a mirtului"), epitetul se referă la Murcia, o veche divinitate italică. Ulterior a fost identificată cu Murtia sau Murtea, zeița mirtului și asimilată Venerei, pentru care Murtea, Murtia și Murcia au devenit epitete, mirtul fiind planta ei sacră. I s-a închinat un templu în apropiere de Circus Maximus.

„Templulŭ Murciei a fostă lângă Aventinŭ, la capĕtulŭ circuluĭ Maximŭ, și a datŭ acestŭ nume și uneĭ părțĭ din Roma. Diua fundăriĭ acestŭ templu s'a serbatŭ iară în 19 Aug. și în pădurița ei a fostă petrecere voiósă." (AT. M. MARIENESCU, *Cultulu păgânu și creștinu,* Bucuresci, Tip. Academiei Române, 1884, p. 196)

• **Venus Obsequens** („indulgentă"), primul epitet roman atestat. A fost folosit în fondarea primului templu dedicat zeiței, în 295 î. H., în timpul celui de-al treilea război samnit de către Quintus Fabius Maximus Gurges. A fost amplasat undeva lângă Aventin și Circul Maxim. După Titus Livius, a fost finanțat din amenzile impuse femeilor găsite vinovate de adulter.

• **Venus Urania**, epitet care apare ca titlu al unei cărți de Basilius von Ramdohr (*Venus Urania*, 4 vol., Leipzig, 1798), al unui basorelief de Pompeo Marchesi (pentru Arco della Pace, Parcul Sempione, Milano) și al unui tablou de Christian Griepenkerl (din 1878).

• **Venus Verticordia** („schimbătoarea de inimi"), protectoarea împotriva viciului. I s-a înălțat un templu la Roma în 114 î. H., celebrarea făcându-se pe 1 aprilie. Zeița proteja tinerele vestale caste de ispite.

• **Venus Victrix** („victorioasa"). În 55 î. H., Pompei i-a dedicat un templu în Campus Martius. Avea un altar pe Capitolin și festivaluri pe 12 august și 9 octombrie. În arta neoclasică, am putea aminti pe *Venus Victrix* a lui Canova, o reprezentare seminudă a Paulinei Bonaparte pe o canapea (o *klinê*).

„Intre predicatele de însemnătate a dineĭ Venus a fostŭ Victrix (învingĕtórea), fiindŭ venerată caș dînă de victoriă în bătaiă, și pentru acesta adese-orĭ s'a identificatŭ cu Victoria, și cultulŭ ei a fostŭ lățitŭ în imperiulŭ romanŭ." (AT. M. MARIENESCU, *Cultulu păgânu și creștinu,* Bucuresci, Tip. Academiei Române, 1884, p. 189)

NOTA 1. În privința planetei, aceasta a fost la început steaua zeiței babiloniene Ishtar (ale cărei simboluri mai importante erau leul și steaua în opt colțuri) și, ulterior, a Afroditei.

NOTA 2. În calendarul pe care l-am moștenit de la romani, ziua de *vineri* i-a fost dedicată lui Venus. Toate comentariile la vremea lor.

Este, așadar, momentul să părăsim mitologia afrodito-venusiană, istoria templelor și a statuilor, și să ne ocupăm de originea cuvintelor și de înțelesurile lor mai adânci.

După Varro, *Venus* ar proveni din verbul latin *vincire,* „a lega, a înlănțui", căci, spune acesta, Venus unea focul masculin cu apa feminină, de unde rezultă viața.

Există și alte etimologii: Preller îl considera un nume vechi italic din rădăcina *ven-*, ce înseamnă „a pofti, a iubi". *Vana* în sanscrită e „amabilă", *vanas* e „iritare" și din aceeași rădăcină cu *venustas*.

În studiile etimologice moderne, numele zeiței ar proveni dintr-un vechi adjectiv neutru abstract, trecut la feminin, de unde a derivat verbul *venerari (venerare)*, „a arăta respect" zeilor. În schimbul acestei atitudini, oamenii se așteptau a primi bunăvoința acestora, *venia* lor. Înțelesul substantivului *venus*,

dispărut, indica *captatio benevolentiae* la care se aștepta ca destinatarul divin să nu reziste. Probabil farmecul feminin, cu efectul său puternic asupra bărbaților, a fost numit prin același cuvânt.

Ce cuvinte avem astăzi în limbă evocatoare ale frumoasei zeițe?

VÉNUS, *s. f.* 1. (fam.) femeie de o mare frumusețe. 2. denumire metaforică atribuită unor figurine și statuete de femei din epoca paleolitică, considerate a reprezenta tipul frumuseții, al feminității primitive. (< fr. *vénus*)

„De altfel, după doi sau trei ani, cu totul întâmplător am aflat că **Venus** cea neagră rămăsese în Occident. Cum am depășit criza? Pentru că am depășit-o (deși acesta nu e decât un fel de a vorbi)." (Dumitru POPESCU, *Muzeul de ceară,* București, Editura Eminescu, 1984, p. 200)

MUNTELE LUI VENUS, s. m., bombare în regiunea pubiană (vulvară) provocată de o acumulare subcutanată de țesut adipos, fiind acoperit de părul pubian. (din **munte** + **Venus,** cf. lat. **mons veneris**)

Neînregistrat în dicționarele noastre, în ciuda atestărilor:

„Pernița mică a **muntelui lui Venus** îi acoperă cu totul, când stă așa, floarea de mătase." (Camil PETRESCU, *Patul lui Procust,* București, Editura Minerva, 1981, p. 248)

VÉNUS, s. (ASTRON.; n. pr.) luceafărul (art.), (pop.) steaua ciobanului.

„Observarea planetei **Venus** seara e aproape peste putință, deoarece planeta e prea strălucitoare. De obiceiu, **Venus** e observată în timpul zilei și nu e greu să o găsești cu ochii liberi, ziua nămiaza mare, dacă știi aproximativ locul unde se află.." (*Analele Academiei Române,* București, 1912, p. 366)

Lisabona, Portugalia

Va urma

„La origine, Venus era o divinitate italică fără prea mare importanță, protectoare a grădinilor de legume. Încă dinainte de fondarea Romei, ea avea un sanctuar despre care se spune că fusese construit de însuși Enea. Așa cum s-a întâmplat cu majoritatea divinităților din panteonul grec, Afrodita devine la romani Venus (tranziție facilitată și de corespondența cu zeița etruscă Turan). În corelație cu Afrodita, Venus este zeița fertilității, a vegetației și a iubirii. Totodată, ea va prelua genelogia și miturile zeiței grecești."

Universalia

ELSE LASKER-SCHÜLER (2)
Studiu de Bodil Zalesky
Prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca

Daniel Onaca

Poet, dramaturg, traducător, critic literar
Malmö, Suedia

De naționalitate croată, **Bodil Zalesky** este doctor în literatură germană (cu o teză despre Theodor Fontane, susținută la Universitatea din Uppsala); titlu la care poate fi adăugat și acela de master în limba italiană, obținut la Universitatea din Göteborg. Traducătoare în suedeză din literaturile germană și italiană. Lector, timp de 10 ani, la Universitatea din Zagreb. Fostă co-editoare a revistei de cultură „Salongen", între anii 2005–2012. Printre traducerile sale din germană în suedeză, se numără (poate că nu întâmplător) și una dintre cărțile Hertei Müller. Autoarea publică în mod regulat articole pe teme literare și în publicația „Hufvudstadsbladet" din Finlanda. Viața și creația lui Else Lasker-Schüler (11 februarie 1869, Wuppertal-Elberfeld – 22 ianuarie 1945, Ierusalim) este unul dintre subiectele care au preocupat-o timp de peste 20 de ani.

Else Lasker-Schüler a trăit ca refugiată în Elveția – cu întreruperi prilejuite de două călătorii în Israel – până în 1939, anul când s-a stabilit la Ierusalim, orașul viselor sale din copilărie. Ultimii ani însă au fost pentru ea extrem de dificili. Ierusalimul modern nu avea multe în comun cu orașul sfânt zugrăvit în versurile ei; din partea locuitorilor lui nu s-a bucurat de înțelegere, iar sărăcia i-a făcut existența și mai amară. A murit în anul 1945. La înmormântare, cineva a citit versuri din propria ei poezie, *Ich weiß* (*Știu*): „Ich weiß, daß ich bald sterben muß/ Es leuchten doch alle Bäume" („Știu că voi muri curând/ Dar toți copacii strălucesc").

Poemele cuprinse în cea de-a doua culegere de poezii, *Der siebente Tag* (*A șaptea zi*, 1905), sunt mai reținute, introvertite, nu atât de pasionale ca în primul volum publicat. Formal, ele dobândesc o structură fermă: grupuri de câte două, trei sau patru versuri cu rime „călătoare". Fiecare grup de versuri devine o secvență independentă, inclusă într-un șir de imagini ce oscilează între real și ireal; imagini ținute împreună prin efecte sonore.

„Pe victoriile mele
Linie dură
Îmi las târzia dragoste să danseze.
Până la inimă, de-a lungul sufletului,
Dansează, dansează iubirea mea târzie.
Zâmbesc cântecelor greu de uitat
Și sângele meu începe să curgă,
Tânjind
Și fluturând
Deja pentru timpuri stelare
Mi-am dorit această iubire
Luminoasă, albastră
Ochii tăi cântă
Frumusețe,
Parfumată…

Pe victoriile mele
Linie dură
Îmi las târzia dragoste să danseze.
Și o leagăn –
«Prinde cerurile trandafirii,
În sus, în jos!»
Dansează, dansează iubirea mea târzie,
Inimii, de-a lungul sufletului –
Inocent peste adâncuri liniștite…
Peste viața mea ruinată." [1]

Întregul poem se leagănă în propriul său ritm, în sunete și culori. Simbolul stelei și motivul culorii albastre revin și ele: „această iubire albastră, strălucitoare,

[1] Traducerea versurilor: **Daniel Onaca** după versiunea în limba suedeză a poemelor lui Else Lasker-Schüler, realizată de **Bodil Zalesky.**

albastru-felinar", iar în versul final apare expresia sentimentului înstrăinării de lume: „peste viața mea ruinată". Structura poemului este una tipică pentru întreaga plachetă: grupurile de câte trei versuri, cu excepția ultimelor patru, sunt închegate prin ritm și efecte sonore.

Multe din poemele incluse în culegerea următoare, *Meine Wunder* (*Minunile mele*, 1911), aduc a imnuri sau rugăciuni, tonalitatea religioasă a versurilor devenind astfel mai pronunțată. Conținutul lor dobândește o dimensiune universală, mai puțin subiectivă. Principalele motive sunt sentimentul excluderii, suferința și dorința de împăcare cu Dumnezeu.

În anul 1913 Else Lasker-Schüler a publicat culegerea *Hebräische Balladen* (*Balade ebraice*). Patru dintre ele se găsesc în volumul *Der siebente Tag* și patru sunt preluate din *Meine Wunder*. Poemele sunt interpretări personale ale unor figuri și episoade biblice. Poeta valorifică imagini, sonorități, perechi de rime, glisări de imagini, forma circulară etc. din stilul tradițional al liricii ebraic-orientale. Volumul este considerat a fi punctul culminant al operei sale. Eliberate aproape complet de chingile subiectivității limitative, versurile vădesc o anvergură spirituală extrem de amplă. Tematica poemului *Versöhnung* (*Împăcare*), de exemplu, care se găsește și în *Meine Wunder*, este strâns legată de ritualul sărbători evreiești a ispășirii:

„Es wird ein großer Stern in meinen Schoß fallen…
Wir wollen wachen die Nacht,
In den Sprachen beten,
Die wie Harfen eingeschnitten sind.
Wir wollen uns versöhnen die Nacht –
So viel Gott strömt über.
Kinder sind unsere Herzen,
Die möchten ruhen mädesüß.
Und unsere Lippen wollen sich küssen,
Was sagst du?
Grenzt nicht mein Herz an deins –
Immer färbt dein Blut meine Wangen rot.
Wir wollen uns versöhnen die Nacht,
Wenn wir uns herzen, sterben wir nicht.
Es wird ein großer Stern in meinen Schoß fallen."

(„O stea mare îmi va cădea în poală…
Vrem să priveghem noaptea
Rugați-vă în limbi
Sculptate ca harpele.
Vrem să ne împăcăm cu noaptea –
Atât de mult se revarsă Dumnezeu.

Else Lasker-Schüler, fotografie din 1907

Copiii sunt inimile noastre
Se vor odihni în liniște.
Și buzele noastre se vor săruta
Tu ce crezi?
Inima mea e aproape de a ta –
Sângele tău îmi înroșește obrajii.
Vrem să recuperăm noaptea,
Cei ce se iubesc nu mor.
O stea mare va cădea la mine în poală…")

Poeta scrie aici despre rugăciune (element important în Sărbătoarea Ispășirii) folosind metafora „Rugați-vă în limbi sculptate ca harpele", care poate fi explicată cu ajutorul unui pasaj din cartea ei de proză, *Der Malik*, unde reiese că se referă la forma literelor ebraice. La fel ca în multe alte poeme, autoarea speculează efecte sonore, precum aliterația „Wir wollen wachen" și asonanța „müdesüß", iar motivul stelei apare din nou, aici simbolizând deopotrivă iubirea divină și eliberarea de puterea morții: „Wenn wir uns herzen, sterben wir nicht." („Cei ce se iubesc nu mor.") La fel de prezentă este și ideea că, pentru ea, fiul său continuă să trăiască în paradis, în direct contact cu Dumnezeu. Poemul începe și se termină cu

aceeași propoziție, ce induce senzația de reconciliere („Es wird ein großer Stern in meinen Schoß fallen." / „O stea mare îmi va cădea în poală...). Forma circulară a poemului reproduce stilul tradițional oriental-ebraic, așa cum am menționat și mai sus.

Poemul despre Rut are o și mai directă referire la *Vechiul Testament*. Se poate vorbi aici despre o clară identificare cu personajul biblic care și-a părăsit locurile de baștină stabilindu-se pe alte meleaguri:

„Und du suchst mich vor den Hecken.
Ich höre deine Schritte seufzen
Und meine Augen sind schwere dunkle Tropfen.
In meiner Seele blühen süß deine Blicke
Und füllen sich,
Wenn meine Augen in den Schlaf wandeln.
Am Brunnen meiner Heimat
Steht ein Engel,
Der singt das Lied meiner Liebe,
Der singt das Lied Ruths."

(„Și mă cauți în fața gardurilor vii.
Aud pașii tăi suspinând
Și ochii mei sunt grele picături întunecate.
Privirile tale înfloresc dulce în sufletul meu
Și se umple,
Când ochii mei umblă în somn.
La fântâna casei mele
Stă un înger,
El cântă cântecul dragostei mele,
El cântă melodia lui Rut.")

Volumul de proză *Konzert* (1932) conține și el câteva poezii din care răzbate acut sentimentul copleșitor al neostoitei aspirații spre divinitate. Autoarea nu-și poate stăpâni chemarea îndreptată spre un Dumnezeu îndepărtat. Limbajul și imaginile acestor strofe sunt mai simple, așa cum reiese, de exemplu, din prima strofă a poeziei *Aus der Ferne* (*De departe*).

„Die Welt, aus der ich lange mich entwand,
Ruht kahl, von Glut entlaubt, in dunkler Hand;
Die Heimat fremd, die ich mit Liebe überhäufte,
Aus der ich lebend in die Himmel reifte."

(„Lumea care de multă vreme m-a ținut legată,
Zace acum rece, nejăruită, în mâini obscure;
Meleagul meu natal îndrăgit nu mai există,
De acolo încă din această viață ating cerul.")

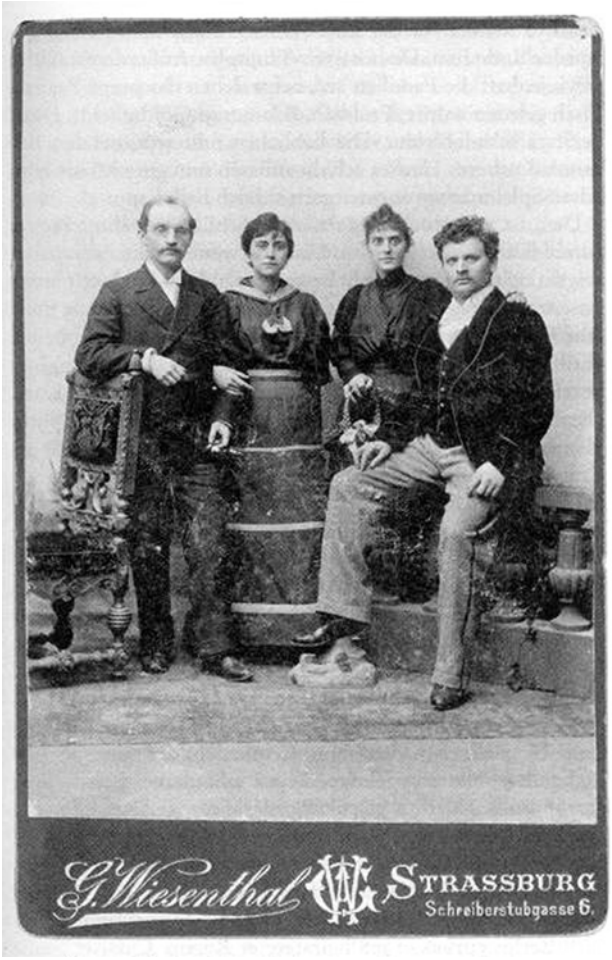

De la stânga la dreapta: Berthold Lasker, Else Lasker-Schüler, Anna Lindwurm-Lindner, Franz Lindwurm-Lindner. Fotografie din 1900, Stadtbibliothek Wuppertal, Germania.

Forma aleasă este una fixă, cu rime împerecheate, iar imagistica versurilor este mai redusă în comparație cu poeziile anterioare. Ele sunt impregnate de dorința îndepărtării de contingent („Die Welt, aus der ich lange mich entwand" /„ Lumea care de multă vreme m-a ținut legată"), dublată de dorul după lumea de dincolo („Aus der ich lebend in die Himmel reifte." / „De acolo încă din această viață ating cerul.").

Ultima culegere de poezii, *Mein blaues Klavier* (*Clavirul meu albastru*, 1943), a fost publicată în timpul ședерii la Ierusalim. La fel ca și poemele incluse în volumul *Konzert*, cele de aici sunt marcate de sentimentul detașării de cele lumești și de dorul după existența de dincolo. Autoarea deplânge mediul trivial, aspru și epoca dezumanizată în care este nevoită să-și ducă traiul. Teama și dorul de moarte se amestecă precum în versurile sale anterioare; la fel și aspirația împăcării dintre om și Dumnezeu. Autoarea recurge la obișnuitul său inventar imagistic, dar într-o manieră și mai reducționistă. Sunt eliminate o serie întreagă de elemente socotite a fi de

prisos, rezultatul obținut fiind un câștig în planul forței și al expresivității; o mai mare unitate între formă și conținut. Ilustrativ în acest sens este poemul *Clavirul albastru*:

„Ich habe zu Hause ein blaues Klavier
Und kenne doch keine Note.
Es steht im Dunkel der Kellertür,
Ich beweine die blaue Tote.
Seitdem die Welt verrohte.
Es spielten Sternenhände vier
– Die Mondfrau sang im Boote –
Nun tanzen die Ratten im Geklirr.
Zerbrochen ist die Klaviatür…

Ach liebe Engel öffnet mir
– Ich aß vom bitteren Brote –
Mir lebend schon die Himmelstür –
Auch wider dem Verbote."

(„Am acasă un pian albastru
Dar notele nu știu să le citesc.
Se află în bezna de după ușa pivniței
Tot plâng albastra moarte.
De când lumea s-a brutalizat.
Patru mâini stelare jucau pe clape
– Femeia-lună cânta în barcă –
Acum sună dansul șobolanilor.
Capacul clavirului e spart…

O, dragii mei îngeri, deschideți-mi
– Am mâncat pâinea amară –
Încă din această viață poarta cerului –
Chiar sfidând interdicția.")

Poezia redă durerea profundă provocată de un mediu brutal, o lume care a înțeles-o greșit și care a zdrobit „pianul albastru". Culoarea instrumentului este expresia divinului în timp ce ea este un mesager al lui Dumnezeu printre oameni. Deloc surprinzător, poezia vădește și sentimentele ei de însingurare și suferința pricinuită de o dragoste pierdută („Es spielten Sternenhände vier" / „Patru mâini stelare jucau pe clape"). Patru mâini – doi îndrăgostiți. Poezia dragostei e maculată, călcată în picioare. Ultima strofă constituie un fel de rugă întru părăsirea acestei lumi cu chinurile ei cu tot („Ich aß vom bitteren Brote" /„Am mâncat pâinea amară"), însoțită de speranța unirii cu Părintele ceresc.

Formal, poemul se încheagă prin rime încrucișate, menite a sublinia contrastul dintre armonia unor timpuri de altădată și starea dizarmonică a prezentului. Contrastul este accentuat și mai mult prin alăturarea sunetelor blânde cu cele stridente, precum în versul „Die Mondfrau sang im Boote". În rest, regăsim simboluri din poeziile sale anterioare – steaua, îngerul și culoarea albastră – toate sugerând, într-un fel sau altul, categoria divinității.

Drept încheiere, cred că este potrivit să redau prima strofă din poemul *Herbst* (*Toamnă*), inclus în ultimul volum de poeme al Elsei Lasker-Schüler:

„Ich pflückte mir am Weg das letzte Tausendschön…
Es kam ein Engel mir mein Totenkleid zu nähen –
Denn ích muß andere Welten weiter tragen."

(„Am cules ultimele margarete de pe marginea drumului…
Un înger a venit atunci să-mi coase giulgiul –
Ca să pot purta alte lumi mai departe.")

„Else Lasker-Schüler a trăit ca refugiată în Elveția – cu întreruperi prilejuite de două călătorii în Israel – până în 1939, anul când s-a stabilit la Ierusalim, orașul viselor sale din copilărie. Ultimii ani însă au fost pentru ea extrem de dificili. Ierusalimul modern nu avea multe în comun cu orașul sfânt zugrăvit în versurile ei; din partea locuitorilor lui nu s-a bucurat de înțelegere, iar sărăcia i-a făcut existența și mai amară. A murit în anul 1945. La înmormântare, cineva a citit versuri din propria ei poezie, «Știu»: «Știu că voi muri curând/ Dar toți copacii strălucesc».

Universalia

FERNANDO PESSOA, „MENSAGEM”/„MESAJ”

fragmente

Prezentare și traducere din limba portugheză de Dan Caragea

Mai ales prin traduceri, dar și prin lecturile în alte limbi, „cazul Pessoa” a devenit destul de cunoscut cititorilor români de astăzi. Un fenomen deloc surprinzător, pentru unul dintre cei mai străluciți poeți ai secolului al XX-lea. Îndeobște heteronimia pessoană, adică nenumăratele sale voci literare distincte, unele sprijinite pe biografii fictive, prin care s-a exprimat de-a lungul vieții, a atras curiozitatea și simpatia publicului de pretutindeni.

Astfel, poezia pessoană mai bine cunoscută este cea a heteronimilor (Alberto Caeiro, Ricardo Reis, Álvaro de Campos) pentru că s-a dovedit mai ușor de tradus și, implicit, mai ușor de receptat. Un fenomen cunoscut de altfel și deloc singular în literatura universală.

Capodopera poeziei pessoane, ***Mesaj (Mensagem),*** a fost tradusă recent, în 2017, de Dinu Flămând. Și atunci, o întrebare se naște firesc: ce ne-a îndemnat să reluăm munca. Să o spunem cu curaj și asumare: nemulțumirea. Versiunea lui Dinu Flămând este, să o numim eufemistic, „liberă”, fără să țină seama de rigoarea formală și uneori semantică a originalului. Nu e cazul să spunem mai mult. Fiecare e liber să ofere, publicul e liber să aleagă după propriile sensibilități. Distanța între cele două versiuni este destul de mare ca cineva să se simtă „nedreptățit”.

Firește, nimeni nu se așteaptă să putem păstra într-o traducere toate valențele originalului. Este și motivul pentru care traducerile de poezie propun cel mult echivalențe, așa cum se întâmplă în cazul variantelor. Cu toate acestea, mi-a plăcut să cred că este posibil să oferim cititorului român o ediție integrală atent elaborată a *Mesajului,* operă fără corespondent în nicio altă literatură cunoscută nouă.

Placheta a apărut în 1934, la Parceria António Maria Pereira din Lisabona, fiind singurul volum de versuri în limba portugheză publicat de **Fernando Pessoa** în timpul vieții (cu mai puțin de un an înaintea morții). Sunt reunite și perfect ordonate, după principii numerologice, 44 de poezii scrise între 21 iulie 1913 și 16 martie 1934, de-a lungul a douăzeci

Fernando Pessoa (13 iunie 1888, Lisabona – 30 noiembrie 1935, Lisabona). Fotografie probabil din 1914.

și unu de ani, în perioada de maturitate creatoare a poetului. Pessoa și-a lansat volumul la 1 decembrie, ziua în care portughezii comemorează restaurarea independenței (1640), după șaizeci de ani, timp în care coroana a fost asigurată de Filipii spanioli.

Cu *Mesaj,* Pessoa a concurat la un prestigios premiu literar (premiul Antero de Quental), pe care l-a câștigat, dar la categoria a doua. Prin insistențele lui António Ferro, prietenul și admiratorul său, totodată directorul Secretariatului Propagandei Naționale, instituție ce promova concursul, s-a încercat o „reparație”, fiindu-i atribuită aceeași sumă de bani ca și obscurului câștigător al primei categorii.

Inițial, titlul ales a fost *Portugal,* dar la sugestia unui prieten, pentru că numele țării fusese „prostituat” prin abuz

de folosire, Pessoa alege *Mesaj,* dedus, arată el, din expresia latină *mens agit molem* (Vergiliu, *Eneida,* VI, 727) care se referă la faptul că inteligența domină materia. Într-un manuscris, putem vedea decupajul: **MENS AG**|ITAT MOL|**EM.** Alături, pe pagină, câteva anagrame: MENSA GEMMARUM (masa sau altarul unde sunt așezate „nestematele" Portugaliei, în sens sacrificial), ENS GEMMA („ser gema", poate oul alchimic), MEGA GENS („alma imensa", suflet uriaș), MEA GENS („a minha raça", neamul meu).

Volumul este împărțit în trei părți care prezintă istoria *esențială* a Imperiului Portughez, trecută, prezentă și viitoare, altfel spus, nașterea, creșterea și apoi descreșterea, agonia, urmată de o înviere. Două direcții mitice străbat această istorie, în termenii lui Mircea Eliade, una genetică, a originii, și o alta soteriologică.

Partea întâi, intitulată *Blazonul* (*Brasão*) începe cu miturile fundatoare și apoi cu figurile esențiale ale primelor două dinastii, până la regele Sebastian (1557–1578). Cartea se deschide cu un poem ce evocă corpul miticei Europe lungite pe care sunt figurate națiunile ce o alcătuiesc. Portugalia este chipul zeiței care privește spre orizontul atlantic. Poemul al doilea este dedicat lui Ulise, miticul fondator al Lisabonei, apoi apare lusitanul Viriato, cel care s-a împotrivit stăpânirii romane, și contele provensal Henrique cu soția sa castiliană (Teresa), cei ce au primit în dar comitatul Portucale. Fiul acestora, Afonso Henriques va declara comitatul independent, îi va învinge pe castilieni la Ourique și se va proclama rege, recunoscut de papă. Acesta este fondatorul țării, „tatăl națiunii". În acea faimoasă bătălie de pe câmpia Ourique, Isus i s-a arătat lui Afonso, iar acest mitolusism (termen preluat de la G. Durand) a făcut ca nașterea Portugaliei ca stat să fie înțeleasă ca un act de voință divină, motiv pentru care cele cinci răni ale lui Isus răstignit (*chagas* = *quinas*) vor fi mereu simbolizate pe steagul portughez. Din a doua dinastie, cea care începe cu acea generație fără asemuire (*a ínclita geração*), iată figurile regelui Ioan I și a soției acestuia, Filipa de Lancaster, numită de Pessoa „nașa Portugaliei". În continuare, vin cinci poeme dedicate copiilor acestora, regi și infanți, apoi poeziile dedicate marelui Nuno Álvares Pereira, lui Ioan al II-lea și lui Afonso de Albuquerque, viceregele Indiei.

În partea a doua, *Marea portugheză,* Pessoa reînvie istoria Descoperirilor. Primul poem este dedicat infantelui Henrique, prin care se exprimă concepția mesianică a istoriei, Dumnezeu fiind cauza primă, iar omul receptorul voinței divine. Astfel se nasc opera, marile întreprinderi, Imperiul. Pessoa evoca aici pe câțiva dintre marii descoperitori: Diogo Cão, Bartolomeu Dias, Fernando Magelan, Vasco da Gama. Pline de dramatism, poeziile părții a doua arată lupta cu necunoscutul de dincolo

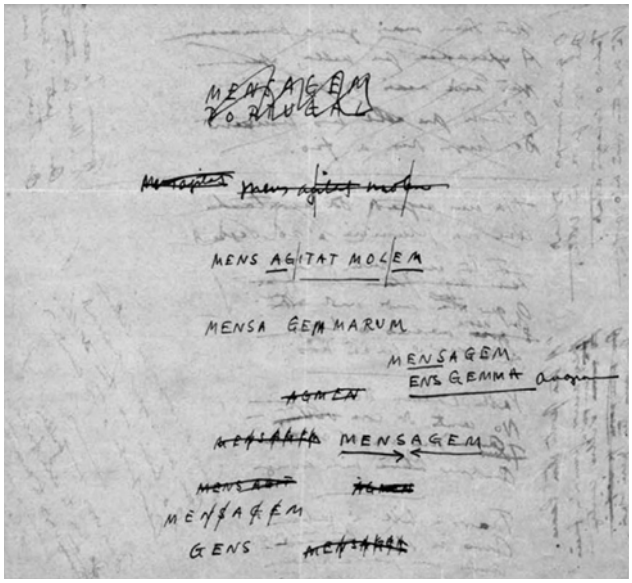

de orizont, înfruntarea furtunilor, a pericolelor, pentru ca la sfârșit să asistăm la plecarea fără întoarcere a regelui Sebastian (*Ultima navă*), urmată de *Rugă,* unde Pessoa se reîntoarce la visul portughez. Este momentul prin care soteriologicul pătrunde, odată cu mitul sebastianist (al reîntoarcerii într-o zi a regelui dispărut fără urmă în bătălia de la Alcácer-Quibir).

În partea a treia, *Tăinuitul* (*O Encoberto*), apare dezamăgirea pentru prezentul decadent și aici revin mitolusismele: Sebastian și întoarcerea sa ca Mesia, Al Cincilea Imperiu, al Portugaliei, ce va să vină, profețiile și avizele (poetul popular Bandarra, iezuitul António Vieira, poetul însuși). Timpurile (*Noaptea, Furtuna, Acalmia, Zorii* și *Ceața*) sunt simboluri marine citite ca o moarte care duce la înviere. Sebastianismul se contopește cu sentimentul dorului (*saudosismo*), motiv pentru care Salvatorul apare nu doar ca Doritul (așa cum i s-a mai spus lui Sebastian), ci și ca *Tăinuitul* (*O Encoberto*), cel care nu s-a revelat încă.

Al Cincilea Imperiu este un imperiu spiritual, moral, cultural și civilizațional. Un imperiu a cărui menire este de a salva Occidentul și omenirea de decadență și autodistrugere.

În grupajul de mai jos, am ales opt poezii, din marele poem care este *Mesaj,* o „epopee" fără egal și asupra căreia merită cu prisosință să ne aplecăm. Revista „Leviathan" publică aceste opt traduceri în oglindă cu textul portughez, pentru a da posibilitatea cititorului de a se apropia de original și pe care îl va descifra, cu oarecare ușurință, prin intermedierea traducerii. Dorința mea este ca publicul să poată absorbi cât mai bine originalul. Altfel, traducerile care nu fac altceva decât să proiecteze în pagină narcisismul traducătorului nu servesc nimănui, chiar dacă încântă urechea celui ce doar le ascultă.

Primeira parte

BRASÃO

Bellum sine bello

I. OS CAMPOS

Segundo

O das quinas

Os Deuses vendem quando dão.
Compra-se a glória com desgraça.
Ai dos felizes, porque são
Só o que passa!

Baste a quem baste o que lhe basta
O bastante de lhe bastar!
A vida é breve, a alma é vasta:
Ter é tardar.

Foi com desgraça e com vileza
Que Deus ao Cristo definiu:
Assim o opôs à Natureza
E Filho o ungiu.

II. OS CASTELOS

Quinto

D. Afonso Henriques

Pai, foste cavaleiro.
Hoje a vigília é nossa.
Dá-nos o exemplo inteiro
E a tua inteira força!

Dá, contra a hora em que, errada,
Novos infiéis vençam,
A bênção como espada,
A espada como bênção!

II. OS CASTELOS

Sétimo (I)

D. João O Primeiro

O homem e a hora são um só
Quando Deus faz e a história é feita.
O mais é carne, cujo pó
A terra espreita.

Mestre, sem o saber, do Templo
Que Portugal foi feito ser,
Que houveste a glória e deste o exemplo
De o defender,

Teu nome, eleito em sua fama,
É, na ara da nossa alma interna,
A que repele, eterna chama,
A sombra eterna.

Partea întâi

BLAZONUL

Bellum sine bello

I. CÂMPURILE

Al doilea

Cel al scuturilor

Când zeii dăruiesc, ei vând.
Cumperi slăvirea cu durere.
O, vai de fericiți, căci sunt
Numai ce piere!

Ajungă de-i de-ajuns cât are,
Să-ajungă cât s-a-ndestula!
Scurtă-i viața, sufletu-i mare –
Să ai e-a-ntârzia.

Cu pătimiri l-a înjosit
Când Domnu'-l hărăzi Isus:
Naturii l-a împotrivit
Și Fiu l-a uns.

II. CASTELELE

Al cincilea

Afonso Henriques

Tată, tu fost-ai cavaler.
Azi e a noastră priveghere.
Dă-ne exemple ce nu pier
Și dă-ne-ntreaga ta putere!

Dă, -n contra ceasului greșit
Noii păgâni să se-nfioare,
Cu spada ne-ai blagoslovit,
Spada e binecuvântare!

II. CASTELELE

Al șaptelea (I)

Ioan Întâiul

Omul și ora sunt un tot,
Vrea Domnul, istoria-i făcută.
Restul e carne, praful mort
În țărna mută.

Maestre, făr' să știi, din Templul
Ce Portugalia fonda,
În glorie ai dat exemplu
De-a-l apăra,

Numele tău purtă noroc,
E altar în inima internă,
Ce-ndepărtează, veșnic foc,
Umbra eternă.

II. OS CASTELOS

Sétimo (II)

D. Filipa de Lencastre

Que enigma havia em teu seio
Que só génios concebia?
Que arcanjo teus sonhos veio
Velar, maternos, um dia?

Volve a nós teu rosto sério,
Princesa do Santo Gral,
Humano ventre do Império,
Madrinha de Portugal!

Segunda parte

MAR PORTUGUÊS

Possessio maris

I.

O Infante

Deus quer, o homem sonha, a obra nasce.
Deus quis que a terra fosse toda uma,
Que o mar unisse, já não separasse.
Sagrou-te, e foste desvendando a espuma.

E orla branca foi de ilha em continente,
Clareou, correndo, até ao fim do mundo,
E viu-se a terra inteira, de repente,
Surgir, redonda, do azul profundo.

Quem te sagrou criou-te português.
Do mar e nós em ti nos deu sinal.
Cumpriu-se o Mar, e o Império se desfez.
Senhor, falta cumprir-se Portugal!

VII.

Ocidente

Com duas mãos — o Ato e o Destino —
Desvendámos. No mesmo gesto, ao céu
Uma ergue o facho trémulo e divino
E a outra afasta o véu.

Fosse a hora que haver ou a que havia
A mão que ao Ocidente o véu rasgou,
Foi alma a Ciência e corpo a Ousadia
Da mão que desvendou.

Fosse Acaso, ou Vontade, ou Temporal
A mão que ergueu o facho que luziu,
Foi Deus a alma e o corpo Portugal
Da mão que o conduziu.

II. CASTELELE

Al șaptelea (II)

Filipa de Lancaster

Ce tainã-n sân s-a cuibărit,
Că pieptu-ți genii concepea?
Ce-arhanghel visu-ți a-mplinit –
Matern – și îl veghea?

Întoarce chipul de misteriu,
A Sfântului Graal părtașă,
Pântec ce-a zămislit Imperiu,
A Portugaliei, tu, nașă!

Partea a doua

MAREA PORTUGHEZĂ

Possessio maris

I.

Infantele

Domnul vrea, noi visăm, opera-apare.
Să fie a vrut Domnul Terra una,
Ca marea să unească, nu separe.
Te-a uns și ai fost să ne dezvălui spuma.

Din ostrov malu-ajunge-n continent,
Mai luminos pân' la sfârșit de lume,
Pământu-ntreg văzuși n-acel moment,
Ivit, rotund, dintr-un albastru-n brume.

Ca portughez te-a uns și investit.
De mare-n sinea ta ne-dat de știre.
Marea-i un tot, Imperiul risipit
Dă-i, Doamne, Portugaliei plinire!

VII.

Occident

Cu două mâini — un Act și un Destin —
Dezvăluirăm. Și-nspre cer cu-n gest
Una ridică torța, har divin,
Ia alta vălu-acest.

Și fost-a ceasul ce ne-a dat speranță
Mâna ce vălul rupse la Apus,
Suflet de Știre, trup de Cutezanță
Al mâinii ce ne-a dus.

Fu Întâmplare, Vrere sau Furtună
Mâna ce ridicat-a torța sus,
Duh îi fu Domnul, trup – glia străbună
Al mâinii ce-a condus.

XII.

Prece

Senhor, a noite veio e a alma é vil.
Tanta foi a tormenta e a vontade!
Restam-nos hoje, no silêncio hostil,
O mar universal e a saudade.

Mas a chama, que a vida em nós criou,
Se ainda há vida ainda não é finda.
O frio morto em cinzas a ocultou:
A mão do vento pode erguê-la ainda.

Dá o sopro, a aragem – ou desgraça ou ânsia –,
Com que a chama do esforço se remoça,
E outra vez conquistemos a Distância –
Do mar ou outra, mas que seja nossa!

XII.

Rugă

E noapte, Doamne, inima-i o rană.
Atâta vrere și furtună-n nor!
Rămas-au azi în liniștea dușmană
Marea universală și-acest dor.

Dar flacăra, ce viața ne-a trezit,
Căci viața încă va mai exista.
Și în cenușă frigul a dosit:
Mâna de vânt o poate înălța.

O boare dă – sau zvâcnet de speranță –
Ca flacăra străduniei să reînvie
Să cucerim din nou acea Distanță –
A mării, alta, dar a noastră fie!

Terceira parte

O ENCOBERTO

Pax in excelsis

II.

Os Avisos

Terceiro

Screvo meu livro à beira-mágoa.
Meu coração não tem que ter.
Tenho meus olhos quentes de água.
Só tu, Senhor, me dás viver.

Só te sentir e te pensar
Meus dias vácuos enche e doura.
Mas quando quererás voltar?
Quando é o Rei? Quando é a Hora?

Quando virás a ser o Cristo
De a quem morreu o falso Deus,
E a despertar do mal que existo
A Nova Terra e os Novos Céus?

Quando virás, ó Encoberto,
Sonho das eras português,
Tornar-me mais que o sopro incerto
De um grande anseio que Deus fez?

Ah, quando quererás, voltando,
Fazer minha esperança amor?
Da névoa e da saudade quando?
Quando, meu Sonho e meu Senhor?

Partea a treia

TĂINUITUL

Pax in excelsis

II.

Avizele

Al treilea

Pe mal de-alean eu cartea-mi scriu.
Inima n-are trebuință.
În ochi port valul străveziu.
Doar tu, Stăpâne, -mi dai ființă.

Spre-a te simți și a te gândi
Să umple ziua aurora.
Dar când vei vrea ca să revii?
Când vine Regele? Dar Ora?

Când întrupat vei fi în Crist
Căci mort e falsul Dumnezeu,
Trezind din răul că exist
Noul Pământ și Empireu?

Când vei veni, tu, Tăinuit,
Vis portughez din ev trecut,
Să fiu mai mult de-un duh ivit
Din râvna Domnului făcut?

Ah, când te-întorci, tu vei voi
Să schimbi speranța în amor?
Din ceață, dor, când vei veni?
Când, Visul meu și-al meu Senior?

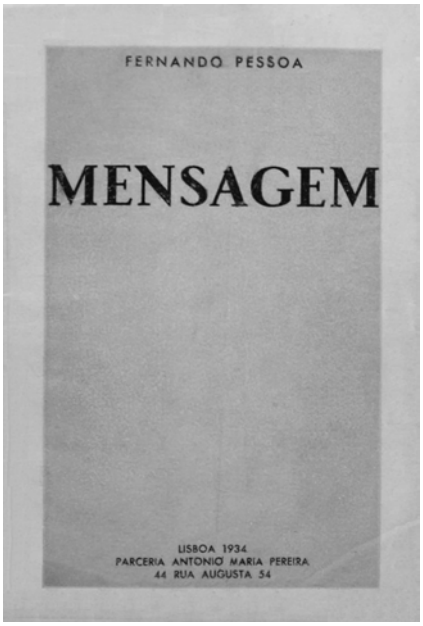

Coperta ediției princeps
a volumului *Mensagem*, 1934

„Volumul «Mensagem» («Mesaj») de Fernando Pessoa este împărțit în trei părți care prezintă istoria esențială a Imperiului Portughez, trecută, prezentă și viitoare, altfel spus, nașterea, creșterea și apoi descreșterea, agonia, urmată de o înviere. Două direcții mitice străbat această istorie, în termenii lui Mircea Eliade, una genetică, a originii, și o alta soteriologică."

Afonso Henriques (Afonso I, n. 1109, în mod tradițional la 25 iulie, la Viseu – m. 6 decembrie 1185, Coimbra), primul rege al Portugaliei.
Filipa de Lancaster (31 martie 1359–19 iulie 1415), regină a Portugaliei. Prin căsătoria cu Regele Ioan I, în 1387, a consfințit alianța anglo-portugheză împotriva celei dintre Franța și Castilia.

Universalia

CUGETĂRI DE MIKHA'IL NU'AYME
Prezentare și traducere din limba arabă de George Grigore

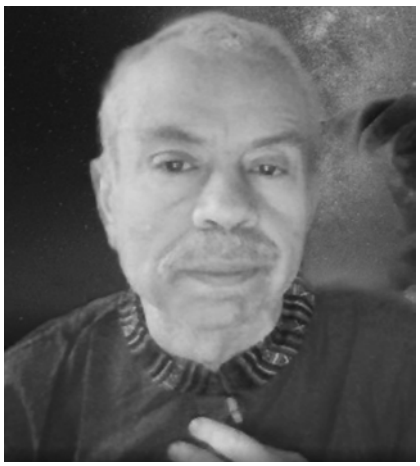

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din Bucureşti,
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă
Scriitor şi traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianţei Civilizaţiilor
(organism ONU) pentru România
(din 2008)

Scriitorul libanez **Mikha'il Nu'ayme** (1889–1988) este o figură de primă mărime a literaturii arabe din secolul XX. Din lucrările sale, de o factură romantică aparte, amintim: *Taţi şi fii, Sita, Etape, A fost odată, Idoli, Întâlnire, Glasul inimii, În bătaia vântului, Drumuri, Ultima zi, O, tu, fiu al lui Adam!, Şaptezeci de ani* şi încă multe altele.

Din cartea sa *Străfulgerări*, o culegere de cugetări, vă prezentăm în traducere câteva fragmente.

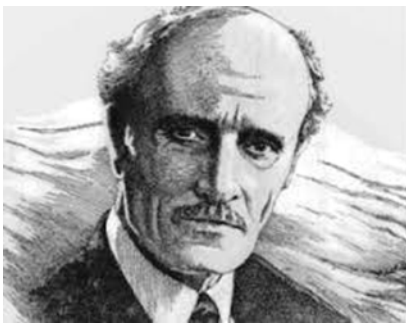

Oricât de mult ai urca, oricât de mult ai coborî, întotdeauna va fi cineva mai sus decât tine, va fi cineva mai jos decât tine.

Cea mai înfiorătoare singurătate este să te întorci acasă după o lungă absență și să nu fie nimeni care să-ți ureze bun venit!

O păpușă îi zice alteia:

– Părul meu este mai frumos decât al tău!

– Greșești, îi răspunde aceasta, căci părul meu este natural pe când al tău este artificial.

Vreascul nu se poate cunoaște pe sine până când nu-l devorează focul aciuat în inima sa.

S-ar putea ca înfrângerea ta de azi să nu fie decât preambulul victoriei tale de mâine.

Întrebarea „Cine sunt eu?" este începutul drumului fie către grădina raiului, fie către casa de nebuni.

Mulțumesc lui Dumnezeu că perna mea este necuvântătoare. Dacă nu ar fi, nu aș putea trăi între oameni.

Cea mai frumoasă femeie este o frumoasă care nu știe că-i frumoasă, cea mai urâtă femeie este o urâtă care știe că-i urâtă.

Copilul tău îți cere să-i aduci luna de pe cer, tu îi ceri lui să-ți aducă fericirea... Oare, care din voi doi este mai vrednic de milă?

Ochiul meu nu este ochiul tău și nici ochiul tău, al meu. Și atunci cum să avem aceeași vedere asupra lumii?

Nu este grijă mai mare decât grija de a trăi fără griji.

Cele mai fericite clipe ale mele sunt atunci când uit de mine și uit că am uitat.

Eșuarea unei speranțe dovedește că acea speranță nu era la locul ei.

Atâta vreme cât ți-e frică de moarte, firul vieții nu-i altceva decât funia de spânzurat în jurul gâtului tău.

Frica de belele este ea însăși o belea.

Mă întrebi cine sunt eu. Dar știi cine ești tu? Dacă te-ai cunoaște pe tine, m-ai cunoaște și pe mine, căci ce sunt eu altceva decât un tu sub altă formă?

Este mai bine să faci orice decât să nu faci nimic.

Tot ce uităm noi intră în memoria lumii.

Conducătorul hergheliei – sultan.
Conducătorul oamenilor – pehlivan.

Dă-mi o amforă cu un uriaș în ea. Cât mi s-a urât de amfore pline de pitici!

Orice nenorocire are două fețe: o față întunecată și o față luminată. Din păcate, noi vedem întotdeauna fața întunecată.

Ce ciudați sunt oamenii care luptă pentru poziții cât mai înalte în stat, ca apoi, după ce le obțin, să se plângă de insomnii, angoase, remușcări, ruinarea nervilor.

Sfânt este cel ce primește cu mulțumire și bucurie toate încercările vieții deopotrivă.

Cei care s-au înălțat de pe pământ ca să coboare pe lună… nu este, oare, înălțarea lor coborâre?

Cu cât te apropii de Mine, te apropii de tine.

Lacrima bucuriei și lacrima durerii sunt din același izvor.

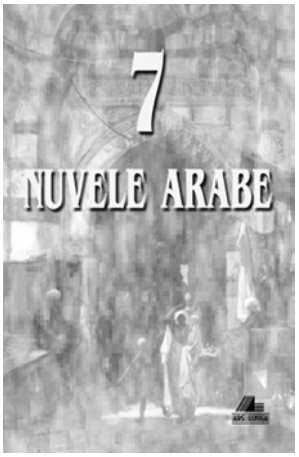

Traduceri în limba română din opera lui Mikha'il Nu'ayme:

Abu Batta, traducere din limba arabă de Ilie Bădicuț, în vol. *Cele mai ieftine nopți. Nuvele arabe*, București, Editura Univers, 1971.

Stearpă, traducere din limba arabă de Nicolae Dobrișan, în *Antologia nuvelei arabe*, vol. 2, București, Editura Minerva, 1980.

Nunta de diamant, în antologia *7 nuvele arabe*, traduceri din limba arabă de Christian Tămaș, prefață de George Grigore, Iași, Editura Ars Longa, colecția „Alif", 2014.

„Scriitorii incluși în această antologie au creat adevărate școli literare, influența lor în lumea arabă fiind de necontestat la ora actuală, iar recunoașterea lor drept corifei ai literaturii arabe contemporane este unanim acceptată. Așadar, sunt prezenți, din Egipt: Abd al-Rahman al-Sharqawi, cu *Vise mărunte*, Edward al-Kharrat, cu *Pe scenă*, Yusuf Idris, cu *O tavă din cer*; din Liban: Mikha'il Nu'ayme, cu *Nunta de diamant*; din Tunisia: Izz al-Din al-Madani, cu *Povestea lămpii*; din Maroc: Muhammad al-Zafzaf, cu *Copacul cel sfânt*; din Irak: Fuad al-Takarli, cu *Un depozit lăuntric*.

Bun cunoscător al limbii arabe, mișcându-se cu lejeritate în cadrul culturii arabo-islamice, cu abilități de critic literar și, pe deasupra, el însuși scriitor de nuvele, Christian Tămaș reușește să ofere cititorului român șapte nuvele arabe îmbrăcate în straie neaoș românesc, fără minusuri față de originalele arabe, fără cunoscutele – din astfel de traduceri – exotizări obositoare, ci într-un stil lin, plăcut la lectură." (George Grigore).

Universalia

POEME DE MOHAMMED AHMED KHALIFA AL SUWAIDI
Versiune în limba română de George Grigore

Mohammed Ahmed Khalifa Al Suwaidi s-a născut în 1960 în Abu-Dhabi (Emiratele Arabe Unite). Şi-a făcut studiile superioare în Statele Unite ale Americii, la universitatea politehnică californiană Cal Poly (1982). A publicat, până în prezent, volumele de versuri: *Porturile vrăjii* (1986), *Visuri trandafirii* (1988), *Brăţări la mâinile lunii* (1990), *Cântăreaţa la tamburină* (1993), *Cărările zorilor* (1996), *Tovarăşul nopţii* (1996).

Arta sa poetică face notă distinctă în peisajul poeziei arabe actuale: deşi scrisă în dialectul arab local, din expresia sa vernaculară, răzbat, cu putere, ecourile marii poezii clasice arabe. Mesajul său poetic, cultivat şi rafinat, se cristalizează într-un stil inspirat de tradiţia romantică orientală.

O lumânare

Te plângi de bezna nopţii
noaptea cea plină de tristeţi
Ar fi oare rău
de aş aprinde-n ea o lumânare
la care mi-aş arde dorurile
Adăposteşte-te între pleoape
şi împrăştie-le cenuşa
între o lacrimă şi alta

Cărările zorilor
(fragmente)

Desenează pe boltă un curcubeu
în suave culori
Înalţă opaiţul speranţei cât mai sus
Dă viaţă nopţii cu cânturi
murmurate de ochii tăi
pe versurile mele

Ce bine ar fi ca-n dragoste
să fiu precum norul rătăcitor
pe cărările zorilor
nepăsător la cruzimea nopţilor
la răutatea oamenilor
norul
ce n-ar trăi cu dragostea
eterna tăgadă
în acelaşi iatac
ci vraja i-ar împrăştia-o în vânt...

Plec pe valurile
unui ocean de plăcere şi chin
speranţa-i căpitanul corăbiei mele
acolo unde tristeţea se contopeşte
cu o altă tristeţe
în noaptea diavolilor de cruntă beţie

Dragostea este tovarăşul meu
Când timpul meu
între făgăduială
şi fericire
un vârtej de nisipuri
va pune
Eu îi voi deveni, pe-nserat,
cărarea...

Şapte scrisori către Venus
(fragment)

Mi-e dor să-mbrăţişez Ka'ba
Mi-e dor de sanctuarul din ochii tăi
Mi-e dor să psalmodiez cu glasul tău
cuvântului lui Dumnezeu
la vreme de rugă...
Mi-e dor de Kawthar-ul ce curge la sânul tău
Mi-e dor să fac semnul dragostei la gâtul tău...

Universalia

LA PRIMERA AVENTURA DE DOCHIA Y GEBEZIS/CEA DINTÂI AVENTURĂ A DOCHIEI ȘI A LUI GEBEZIS

Eric Alexander Roth

10 ani, clasa a VI-a,
Colegiul „Luis Vives”,
Palma de Mallorca, Spania

Hace más de mil años, en tiempos casi mitológicos, la tierra que hoy conocemos como Mallorca se llamaba Draconia y estaba habitada por un pueblo conocido por los antiguos inhabitables del Mediterráneo como *draconites*. En su idioma este significaba „almas de dragones”.

Y, si en otras tierras la gente cazaba los pocos dragones que quedaban en el mundo, en la isla los dragones eran apreciados y protegidos. El secreto estaba en un pacto hecho mucho antes entre los primeros humanos que habían llegado en la isla y los primeros dragones que ya vivían aquí. Para garantizar la paz, estos lejanos antepasados habían decidido que los dos especias debían vivir en una comunión perpetua.

Así que, desde entonces cada año, todos los niños que habían cumplido 10 años o estaban por cumplir 10 ese año eran llevados a una especie de campamento donde participaban en todo tipo de competiciones y desafíos. De las sombras, estos jóvenes estaban avistados por varios dragones. Si los estos pensaban que uno de jóvenes merecía ser un jinete de dragones, entonces él o ella eran invitados a una misteriosa ceremonia de simbiosis. Durante esta ceremonia, los dos, el hombre y el dragón, bebían juntos una bebida mágica, que los uniría mentalmente para siempre.

*

En los tiempos de esta historia, la pareja mas reciente en Draconia estaba formada por la joven Dochia y su dragón volador Gebezis.

Acum mai bine de o mie de ani, în timpuri aproape mitologice, actuala insulă Mallorca era cunoscută de către vechile populații ale Mediteranei cu numele de Draconia. Locuitorii săi își spuneau lor înșiși *draconites* (*draconiți)*, nume care în limba lor se traducea ca „suflete de dragon”.

Și, dacă în alte ținuturi oamenii acelor vremuri vânau puținii dragoni rămași pe fața pământului, în Draconia aceștia erau apreciați și protejați. Secretul consta într-un pact făcut cu mult timp în urmă între primii oameni care colonizaseră insula și primii dragoni care deja locuiau acolo. Pentru a garanta pacea, acești îndepărtați strămoși deciseseră atunci ca cele două specii să trăiască într-o comuniune perpetuă.

Astfel că de atunci, an după an, toți tinerii care ajunseseră la vârsta de 10 ani sau erau pe punctul de a o împlini, erau duși într-o tabără de selecție pentru a participa la tot soiul de jocuri și provocări. Din umbră, ei erau analizați de mai mulți dragoni. Iar dacă aceștia considerau că printre tinerii oameni se găsește un candidat care să merite să devină călăreț de dragoni, atunci el sau ea erau invitați să participe la o misterioasă ceremonie de simbioză. În cadrul acestei ceremonii, cei doi, tânărul și dragonul, împărțeau o licoare magică, ce îi unea mental pentru totdeauna.

*

În timpul acestei povești, cea mai recentă pereche din Draconia era formată din tânara Dochia și dragonul său zburător Gebezis.

Gebezis
Desen de Eric Alexander Roth

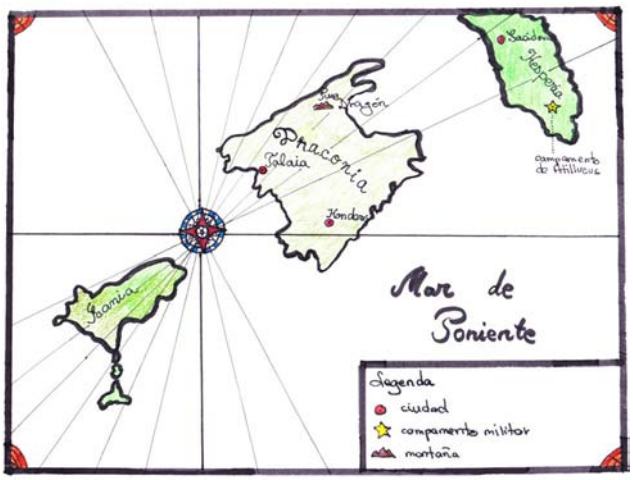

Harta regiunii

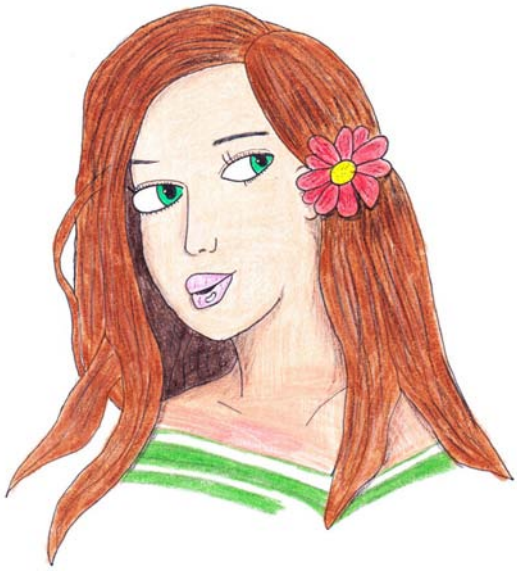

Dochia

Bastante interesante, hasta que se eligió a Dochia, los dragones no habían elegido a nadie más durante 20 años. De hecho, la gente casi había perdido la esperanza de que aparecieran nuevos jinetes de dragones.

Además, nada parecía anunciar este resultado. De hecho, cuando se presentó en el campo de selección, nadie le dio una oportunidad a la joven. Era frágil y débil, y su madre era de otra isla. Quiero decir, ella no era una *draconita* de pura cepa. Y ninguna de las baladas e historias de la tradición oral mencionaba que alguna vez hubiera existido un jinete mestizo. Y, sin embargo, Gebezis y los otros dragones la eligieron. Porque habían visto en ella una luchadora valiente, sincera y empática.

Por otro lado, Gebezis también era un dragón atípico. Era mucho más pequeño que los otros dragones conocidos. Sus escamas eran azules y blancas, tenía cuernos en espiral y dos ojos grandes, verdes y tristes. A diferencia de sus hermanos y hermanas que escupían fuego, él escupía hielo. También tenía garras desafiladas y alas extremadamente pequeñas que parecían incapaces de llevarlo por el aire.

*

Y ahora, esta extraña pareja era la única esperanza para los habitantes de la lejana ciudad hesperiana de Sacidava, a la cual el rey trol Atillucus de Scarmia les había declarado la Guerra…

Para ser completamente honestos, en cuanto los vieron, los Sacidavians, que estaban esperando que los *draconites*

Un lucru destul de interesant este că, până să fie aleasă Dochia, dragonii nu mai selectaseră pe nimeni altcineva timp de 20 de ani. De fapt, cei mai mulți oameni chiar își pierduseră speranța că vor mai apărea noi călăreți de dragoni.

În plus, nimic nu părea să anunțe acest deznodământ. În fapt, când se prezentase în tabăra de selecție, nimeni nu-i dăduse vreo șansă acelei tinere fragile și slabe. Unde mai pui că mama ei era din altă insulă și, ca atare, nu era o *draconită* de rasă pură. Iar niciuna dintre baladele si istoriile din tradiția orală nu menționa ca ar fi existat vreodată vreun călăreț metis. Și cu toate astea, Gebezis și ceilalți dragoni au ales-o. Pentru că au văzut în ea o luptătoare sinceră, curajoasă și empatică.

Pe de altă parte, Gebezis era și el un dragon atipic. Era mult mai mic decât ceilalți dragoni cunoscuți. Avea solzii albaștri și albi, coarne spiralate și doi ochi mari, verzi și triști. Spre deosebire de frații săi care scuipau foc, el scuipa gheață. De asemenea, avea ghearele destul de boante și niște aripi extrem de mici, care păreau incapabile să-l susțină în zbor.

*

Și acum, această stranie pereche era unica speranță a locuitorilor din îndepărtatul oraș hesperian Sacidava, cărora regele trol Atillucus din Scarmia le declarase război…

Ca să fim complet onești, atunci când i-au văzut venind, Sacidavienii, care așteptau ca *draconiții* să le vină în ajutor cu o armată puternică, aproape că au înghețat. Ce puteau face o fată slăbuță și un dragon minuscul în fața unei armate atât de mari precum cea a regelui Atillucus? Cei mai mulți s-au și gândit că sfârșitul era aproape.

acudieran en su ayuda con un fuerte ejército, se asustaron mucho. ¿Qué podían hacer una chica delgada y un pequeño dragón frente a un ejército tan grande como el ejército del rey Atillucus? La mayoría de la gente pensaba que el final estaba cerca.

Pero Dochia y Gebezis casi no se detuvieron a hablar con los lideres de la ciudad. Tan pronto como llegaron a Sacidava, saludaron a los reunidos en la puerta de la ciudad y comenzaron a explorar la fortaleza. De vez en cuando, Dochia miraba un viejo pergamino que tenía en la mano y le susurraba algo a Gebezis.

En un momento, los dos se detuvieron y, felizmente, se abrazaron. Inmediatamente pidieron a los lugareños que cavaran un pozo en uno de los jardines del palacio real. Evidentemente, la reacción de los Sacidavians no fue precisamente positiva. Muchos incluso estaban irritados, porque no entendían por qué, en lugar de prepararse para la guerra, tenían que cavar un hoyo. Pero sin otra solución a la mano, finalmente estuvieron de acuerdo.

Después de unas horas encontraron lo que buscaban Dochia y Gebezis. Una bolsa que contenía polvo de cometa y que había sido enterrada allí por Zalmis y Dromis, la primera pareja humano-dragón del mundo. Lo que los habitantes de la ciudad no sabían es que antes de llegar a Sacidava, Dochia y Gebezis, ambos habían tenido un sueño y en este sueño habían soñado lo que sucedería en el futuro.

Sin decir nada, Dochia y Gebezis se llevaron la bolsa y volaron en busca del ejército enemigo. Y, después de unos días de vuelo sobre Hesperia, vieron algunos rastros de humo a lo lejos. Estaba claro que estaban muy cerca del campamento de Atillucus.

Dar Dochia și Gebezis aproape că nu s-au oprit să vorbească cu mai marii orașului. Imediat ce au ajuns la Sacidava, i-au salutat pe cei adunați la poarta orașului și s-au apucat să exploreze diferitele zone ale cetății. Din când în când, Dochia se uita la un vechi pergament pe care-l ținea în mână și-i șoptea ceva lui Gebezis.

La un moment dat, cei doi s-au oprit și, fericiți, s-au îmbrățișat. Imediat le-au cerut localnicilor să sape o groapă într-una dintre grădinile palatului regal. Evident, reacția Sacidavienilor nu a fost una tocmai pozitivă. Mulți erau chiar iritați, pentru că nu înțelegeau de ce în loc să se pregătească de război, trebuia să sape un puț. Dar, fără alte soluții la îndemână, până la urmă au acceptat.

După câteva ore, au găsit ceea ce căutau! O punguță de piele care conținea praf de cometă și care fusese îngropată acolo de către Zalmis și Dromis, prima pereche om-dragon din lume. Ceea ce nu știau locuitorii orașului era că înainte să ajungă în Sacidava, Dochia și Gebezis avuseseră amândoi același vis premonitoriu și deja știau ceea ce se va întâmpla în viitor.

Fără să spună nimic, Dochia și Gebezis au luat punguța și au zburat în căutarea armatei inamice. Și, după câteva zile de zbor pe deasupra Hesperiei, au văzut în zare niște urme de fum. Era clar că erau foarte aproape de tabăra lui Atillucus.

Știind că trebuie să aștepte, au cinat și s-au pus să doarmă câteva ore. Când însă luna era deja la mijlocul cerului, s-au trezit și au pornit în zbor către tabără. În liniște, au survolat miile de corturi și focuri din tabără împrăștiind praf de cometă.

Încet, pe măsură ce luna se îndrepta către apus, magia și-a făcut efectul. Iar când, în cele din urmă, a răsărit soarele,

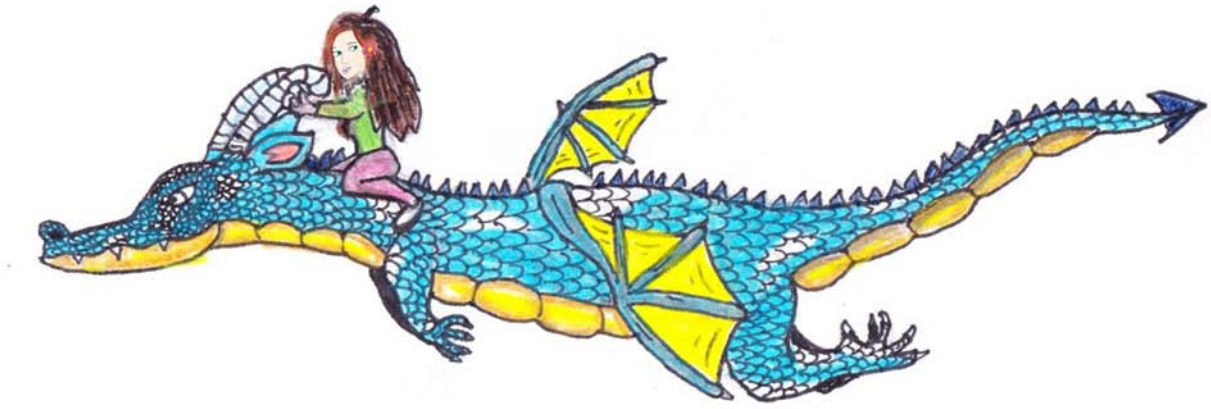

Dochia și Gebezis
Desene de Eric Elexander Roth

Dragonul Dromis

Sabiendo que tenían que esperar, cenaron y se fueron a dormir unas horas. Pero cuando la luna ya estaba en medio del cielo, se despertaron y volaron hacia al campamento. En silencio, circunvolaron sobre los miles de tiendas de campaña y fogatas esparciendo polvo de cometas.

Lentamente, a medida que la luna se iba al oeste, la magia surtió efecto. Y cuando, por fin, salió el sol, en el lugar donde habían estado los trolls y su rey, ahora solo había un gran bosque de pinos mediterráneos.

*

Dochia y Gebezis regresaron a Sacidava e informaron a los habitantes que el peligro había sido eliminado.

Los Sacidavians podrían continuar su vida en paz, mientras Dochia y Gebezis emprenderían nuevas aventuras. Pero estas aventuras os las voy a contar en otra ocasión…

Palma de Mallorca, España

Strămoșii
Desene de Eric Alexander Roth

în locul în care fuseseră trollii și regele lor, acum era doar o mare pădure de pini mediteraneeni.

*

Dochia și Gebezis s-au întors la Sacidava și i-au informat pe locuitori că pericolul fusese eliminat.

Sacidavienii puteau să-și continue viața în pace, în timp ce Dochia și Gebezis aveau să se lanseze în noi aventuri. Dar despre acestea o să vă povestesc cu altă ocazie…

Palma de Mallorca, Spania

Traducere în limba română de Rudy Roth

„Acum mai bine de o mie de ani, în timpuri aproape mitologice, actuala insulă Mallorca era cunoscută de către vechile populații ale Mediteranei cu numele de Draconia. Locuitorii săi își spuneau lor înșiși «draconites» («draconiți»), nume care în limba lor se traducea ca «suflete de dragon».”

Studiu

„HULIGANII" ȘI SPIRITUL HULIGANIC

Ana Dobre

Critic și istoric literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Timpul are o dublă dimensiune – obiectivă, istorică, irepetabilă, *panta rhei*, și alta, sacră, repetabilă în/prin ritual, *mythos*. Evenimentele se înscriu în această dublă perspectivă, având *ceva* care trece neantizându-se, și *altceva* care se repetă, dând existenței valență sacră, caracterul unui scenariu inițiatic. Experiența, *autentică*, verosimilă în spiritul adevărului vieții, *substanțială*, în spiritul adevărului individului, capătă această dualitate, fiind integrată într-un timp istoric, revelându-și sensurile într-unul sacru. Orice altceva, spunea **Mircea Eliade** în *Întoarcerea din Rai*, „e literatură, orice nu izvorăște din senzațiile proaspete, tactile, imediate. Experiențe, mâl sau soare, dar numai experiențe. Autenticitate, jurnal intim, spovedanie despre tot și toate. Scrie repede; film carnal și mâniat, revelațiile nopții", romanul fiind „oglinda vieții", „realitatea oricărui tânăr".

Viața capătă cadență de ritual, dincolo de implicațiile mitului lui Sisif, în care Camus descifra absurdul existențial, omul poate regăsi dimensiunea sacră, aceea care spiritualizează profanul și dă un sens transistoric călătoriei noastre în labirintul terestru. *Isabel și apele diavolului*, *Întoarcerea din Rai*, *Huliganii* sunt romanele care pun în evidență ideea de generație, o generație impetuoasă, *agresivă*, ilustrând eterna bătălie dintre clasici și moderni, între părinți și copii. În replica unui personaj din *Întoarcerea din Rai*, considerat de Pompiliu Constantinescu, „romanul unei exasperări", se regăsește toată această atitudine iconoclastă: „Dacă aș avea puteri, i-aș schilodi. Aș pune dinamită la Universitate, aș arde Academia și aș biciui pe toți necredincioșii". Nu e aceasta doar o poză a revoltei, ci expresia unui conflict între generații, surprins pe canavaua unui timp istoric, reluat, ritualic, în dimensiunea ritualică a existenței, după care nimic nu e nou sub soare, într-o permanentă alternanță dintre profan și sacru. Aceeași atitudine iconoclastă este evidentă, spiritualicește, și astăzi, ca întotdeauna, între părinți și copii, între generații. Experiența revoltei trece de timpul istoric și se integrează în dimensiunea permanentă, sacră. Eugen Simion semnala această dualitate în *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, când distingea între *noduri*, echivalate cu dimensiunea istorico-socială și *semne*, echivalate cu dimensiunea mitico-simbolică.

Însăși personalitatea scriitorului poate fi privită în perspectiva acestei dualități. În *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent* (1941), dată la care Mircea Eliade publicase *Isabel și apele diavolului* (1930), *Maitreyi* (1933), *Întoarcerea din Rai* (1934), *Lumina ce se stinge* (1934), *Huliganii* (1935), *Șantier. Roman indirect* (1935), *Domnișoara Christina* (1936), *India* (1936), *Șarpele* (1937), *Nuntă în cer* (1938), *Secretul doctorului Honigberger* (1940), *Nopți la Serampore* (1940), George Călinescu îl vedea ca fiind „cea mai integrală (și servilă) întrupare a gidismului în literatura noastră", deși, cum sublinia Nicolae Manolescu, Eliade era mai atașat, spiritualicește, de G. Papini. Între gidism și papinism, Eliade l-a asumat pe al doilea, regăsindu-se în gândirea filosofului italian: „Multe dintre caracteristicile mele spirituale seamănă cu ceea ce se numește în mod comun G. Papini", sublinia autorul.

Integrat timpului istoric, acesta era Mircea Eliade la acea dată, căci, lipsit de integralitatea destinului său, era văzut în afara dimensiunii mitice a creației – creație a propriului destin și creație a operei. *Huliganii* îi părea lui George Călinescu „un roman mai constituit sub latura epică", mai puțin sub acel „freamăt de idei", sub care îl va vedea Eugen Simion, ale cărui tablouri înfățișau noua generație, prin exemplul câtorva tineri – Petru Anicet, David Dragu, Alexandru Pleșa, Mitică Gheorghiu, cu care experimentează în aceeași manieră gidiană, „o sumă de probleme", dintre care sexualitatea, „experiența huliganică". David Dragu explică acest *huliganism* care devine o filosofie de existență: „Cuvântul acesta [*huligan*, n.n.] e frumos,

e un cuvânt foarte frumos… Și cuprinde foarte multe lucruri… De aceea îmi place, și-l întrebuințez des… Există un singur debut fertil în viață: experiența huliganică. Să nu respecți nimic, să nu crezi decât în tine, în tinerețea ta, în biologia ta dacă vrei… Cine nu debutează așa, va rămâne sterp, timorat, copleșit de adevăruri. Să poți uita adevărurile, să ai atâta viață în tine încât adevărurile să nu te poată pătrunde, nici intimida – iată vocația de huligan…"

Deși George Călinescu respingea intenția de universalitate, realizată de Mircea Eliade prin „acel mediu internațional în care se petrece acțiunea", universalitatea spațială e completată de cea temporală. Problema *huliganilor* eliadești devine, simbolic, actuală, căci „economicește, o mare parte din acești tineri, în frunte cu Petru Anicet, deplâng mizeria lor, imposibilitatea de a fi folosiți în mediul meritat". Moralicește, ei sunt niște *rascolnikovi* cheltuindu-și „în speculații neguroase speranța de putere". Dostoievskian i se pare lui G. Călinescu și „amestecul de noblețe și detracare", din aceste „noroaie" epice, analizate pentru a defini spiritul unei generații, ridicându-se câteva „lespezi interesante": familia Lecca, familia Anicet. Era apreciat, altfel spus, *realismul clasic*, între „lespezile interesante" trebuind să figureze temele: conflictul dintre generații, destrămarea familiei Anicet, precum și scenele semnificative: casa Lecca, serata Feliciei, înmormântarea doamnei Anicet.

Experiențele *huliganice* sunt integrate ariei *desfrâului*, ca „metodă de depășire a individualului", și *promiscuității*, „un mod colectiv de cunoaștere sexuală al cărei termen de sus e moartea", ambele – „filosofii copilărești", surprinzătoare pentru „capul unui intelectual", cum se credea Eliade…

Pompiliu Constantinescu pare, în aprecierile sale critice, a transcende timpul istoric. Încă de la apariția romanului, el își manifesta încrederea în *huliganul* Mircea Eliade: „Prin *Huliganii*, domnul Mircea Eliade se afirmă ca cel mai complex, mai tulburător și mai divers romancier al generației sale. Romanul *Huliganii* este o mare izbândă a domnului Eliade; într-un fel este și primul său adevărat roman, iar controlul expresiei, ritmul lui interior și ușurința de a utiliza mai multe tehnici spre un scop unic îl fixează printre cele mai bune și mai autentice opere ale epicii tinere".

Șerban Cioculescu, mai „bătrân" cu cinci ani decât Mircea Eliade, îi reproșa, pornind de la analiza *Itinerariului spiritual*, modul în care amesteca spiritul și materia, încercând să armonizeze spiritualul cu vitalismul și exultarea. Idealul eliadesc ar masca numai „o dureroasă refulare de instinct, invertite în spasme de mistică".

Atras de literatura lui Mircea Eliade, Eugen Simion se apleacă asupra sensurilor ei în etape diferite ale activității sale critice, de la *Scriitori români de a*zi, II (1976) și *Ficțiunea jurnalului intim* (2005) la *Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii* (1995) și *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei* (2005). Coborând în profunzimile acestei proze, dumnealui admite că Eliade „nu-i un mare creator", că ratează uneori „scenele de existență" și că „puține din personajele sale sunt memorabile". Dar, peste toate aceste neîmpliniri, există „un freamăt de idei, este o voință aprigă de înnoire, în prozele lui din ce în ce mai incomode și mai pline de sensuri". Și mai departe: „Cu aceste calități și cu aceste cusururi evidente își face destinul în literatura română «omul fără destin». Parsifal n-a adus numai cuvântul așteptat, a adus cu sine un număr de cărți care ne sugerează că omul modernității profane nu-i o pasiune inutilă, cum crede Sartre, ci o sumă de mituri care vine de departe, de foarte departe". *Huliganii* ilustrează dimensiunea realistă, reprezentativă pentru trăirismul românesc, printr-un realism mai direct, analizând criza de valori a generației, propunând „soluții neobișnuite" – „revoltă și erotism, experiența tragicului, filosofia disperării".

Nici Nicolae Manolescu nu considera *Huliganii* un roman izbutit, căci „oasele ideologiei răzbat prin pielea romanului", tezele nefiind, așadar, susținute epic prin creație de oameni și viață. Politicul e subiacent, prevalentă este viața mondenă, ilustrată printr-o generație emancipată, ai cărei exponenți – Petru Anicet și ceilalți, sunt în afara oricărei noțiuni de morală. Nu imorali, ci *amorali*. De aceea, *Huliganii* este cel mai îndrăzneț roman al epocii, chiar prin acest amoralism, prin absența oricărui romantism sau idealism relevabil în comportamentul personajelor. Ei se prevalează de tinerețea lor infatuată, de libertatea lor căreia îi dau o valoare absolută. Cred, mai ales, în destinul generației lor.

Însă, există o contradicție între libertatea individului, între destinul individual, pe de o parte, și libertatea colectivă care include destinul generației, pe de alta. Până unde se manifestă și unde încetează libertatea individului, până unde se poate extinde libertatea generației? Este dator individul a-și sluji destinul personal sau este obligat, de istorie, de împrejurări, de un supradestin, să se supună destinului generației? Libertatea, așa cum o înțeleg Petru Anicet, Alexandru Pleșa, de exemplu, are ceva egoist și egotist, înțeleasă ca satisfacere a unor necesități ce țin de un mod vitalist și exultant de a înțelege *trăirea*. Ridicat la nivelul supraindividual al generației, libertatea acesteia capătă un sens transcendent prin situarea în apropierea morții. Experiența lor se situează, astfel, între *dezmățul individual* și *moartea colectivă*, acea moarte pe care o profețea în *Muntele vrăjit*, personajul lui Thomas Mann, Naphta. Ei par să aibă premoniția unei tragedii colective, dar nu au forța să i se sustragă. *Teroarea istoriei*, implacabilul timp istoric, îi apasă, pentru a-și regăsi semnificația în dimensiunea mitică a sacrului. „Moartea noastră, a tinereții de astăzi, spune

Mircea Eliade, fotografie din 1933

Alexandru Pleșa, va fi cu totul alta [...] Noi vom muri cu toții, milioane de tineri, vom muri strânși unul într-altul, și nimeni nu se va mai simți singur în acel ceas... Tu nu observi ce frumos se pregătește tinerimea, în toate țările, de moarte? Ce sunt milițiile și batalioanele de asalt, legiunile și armatele de astăzi, decât mase tinerești strâns legate între ele, legate mai ales, prin destinul care le așteaptă, moartea laolaltă? Niciodată lumea n-a pregătit cu mai multă izbândă oameni tineri pentru o moarte colectivă..."

Nereușitele epice ale romanului sunt depășite de acest vizionarism, de „freamătul de idei", de care vorbea Eugen Simion, vizionarism care-l situează în istorie și în mit, în dimensiunea obiectivă a timpului istoric, *nodurile* care-și ascund sensurile, și în cea mitică a sacrului, *semnele*, care revelează sensurile.

În *Memorii*, Mircea Eliade rememora contextul conceperii și scrierii romanului, precizând geneza, precizând indirect dorința de a reabilita, literar, termenul din titlu: „Ca în fiecare vară, am urcat cu grupul de prieteni Bucegii și ne-am instalat pentru zece zile la Casa Peștera. Ne-am întors la începutul lui august și m-am apucat îndată să scriu *Huliganii*. Cunoșteam subiectul, în liniile lui mari, dar îmi rămânea de precizat un număr considerabil de amănunte. Numai reacțiile, ideile și aventurile lui Petru Anicet îmi erau limpezi, de la scena cu care se deschidea romanul – lecția de pian în Vila Tycho Brahe – până la ultima scenă, la cimitir, după înmormântarea doamnei Anicet. Acțiunea se concentra, de altfel, în jurul lui Petru și al prietenului lui, Alexandru Pleșa. Fiecare dintre ei ilustra, în felul lui, un mod de a fi în lume, pe care-l numisem *huliganic* pentru că implica în același timp o inconștiență împinsă până la cruzime și încredere absolută în ei înșiși. Sensul curent al termenului *huligan* se referea la grupurile de tineri antisemiți, gata să spargă geamuri sau capete, să atace, să jefuiască sinagogi, să ardă cărți. Nimic din toate acestea nu se întâmplă în romanul meu. Contextul politic, adică mai precis antisemit, al huliganismului, era cu desăvârșire absent".

Atmosfera romanului este aceea a unor *années folles*, cu accent pe emanciparea (mai ales erotică, sexuală) a tinerilor, băieți și fete, având ca fundal schimbările survenite după Primul Război Mondial, epocă definită de Eliade în *Nuntă în cer*, ca epoca jazzului și a cocktailului, bântuită de „moda părului tuns *à la garçonne*" și de cea a „rochiilor scurte până deasupra genunchiului", când tineretul a avut parte de o „libertate deșănțată" și când „puteai să te culci cu orice fată cu care dansai insistent o noapte întreagă". Un context asemănător cu cel de astăzi, când tinerii repetă, în propria dimensiune istorico-mitică, *experiența huliganică*, *huliganii* desemnând, în imagine și simbol, „omul modernității profane".

Pentru a înțelege *spiritul huliganic*, în contextul generației '27, relevantă este modalitatea în care Mircea Eliade se raporta la virilitate, pe care o echivala cu spiritul pur, în *Apologia virilității* (1928): „Renaștem în virilitate cum renaștem în creștinism: prin modificarea efectivă a vieții, printr-o depășire, prin transfigurare". Ideea este că bărbatul se desăvârșește, dominându-și carnea, tinzând spre asceză, contemplație, prin elan spiritual. Dând acest sens metaforic virilității, Mircea Eliade credea că bărbatul ideal nu are nevoie de femeie pentru a se împlini, preferând, de aceea, feminitatea pasivă care-i crea impresia de dominare, de stăpânire. În privința feminității, el distingea între ipostaza feminității pure – *fecioara*, și cea a frivolității – *femeia de lume*. Văzându-l ca pe un „prizonier al istoriei" și, poate, al propriilor circumstanțe, Florin Țurcanu observa că virilitatea lui Mircea Eliade are nevoie de femeie „nu ca parteneră, ci ca pretext pentru monolog și ca persoană care să-l pună în valoare". Revolta *huliganilor* eliadești avea acest pronunțat caracter

spiritual, înscriindu-i, deopotrivă, în dimensiunea istoriei și în cea a mitului. Ritualic, scenariul revoltei lor se reia, imitând la nivelul formelor, lăsând fondul într-un con de umbră. Revolta *huliganilor* de azi, are, în fond, același iconoclasm, fără adierea unei filosofii de existență. Generația lui Mircea Eliade făcea efortul de a nu trăi la întâmplare, generația de azi se avântă în întâmplare, considerând-o parte a destinului lor.

Huliganismul definit în roman de David Dragu, în explozia de sentimente și de trăiri ale clipei, fusese definit, din perspectivă contemplativă, înainte în *Itinerariu spiritual*: „Să nu ne fie teamă că ne vor deștrăma sufletul sau îl vor stăpâni. Experiențele îmbogățesc conștiința, dar nu-i cuprind niciodată libertatea. Să le cântăm, să le prelungim, să le exaltăm!" Individualismul coincide cu conceptele trăiriste – autenticitate, substanțialitate, amoralism. Suprema experiență este experiența religioasă, înțeleasă ca posibilitate de transcendere prin spirit, de ieșire din durata profană și de accedere în dimensiunea sacrului și a sacralității. *Huliganismul* nu este doar expresia unei revolte situate în timp, este transistoric, surprinzând, pentru orice tip de societate, o criză de valori și o atitudine față de aceasta, atitudine care poate include revolta împotriva *părinților*.

Semnificativ, pentru a reflecta *spiritul timpului*, dar și pentru a surprinde afinitățile dintre maestru și ucenic, este modul în care Giovanni Papini descria în *Un om sfârșit*, mentalitatea propriei generații, surprinzând caracteristicile transistorice, aplicabile, așadar, și altor generații: „De fiecare dată când o nouă generație apare pe terasa vieții, pare că simfonia lumii trebuie să cânte într-un tempo nou. Vise, speranțe, planuri de luptă, extazuri în fața descoperirilor, asalturi, sfidări, orgolii și un ziar. Orice articol are tunetul și sunetul unei proclamații; orice atac și contraatac polemic e scris în stilul comunicatelor victorioase; fiecare titlu e un program; fiecare critică e o luare a Bastiliei; fiecare carte e o Evanghelie; fiecare discuție capătă aerul unei conspirații de catilinari sau a unei întâlniri de *sans-culottes*... Pentru tânărul de douăzeci de ani orice om în vârstă e un inamic; orice idee e suspectă; orice om mare trebuie dat în judecată... E singura vârstă fudulă a vieții în care omul are viciul viril de a lua de coarne toți taurii; în care umblă cu pasul sprinten și îndesat al cuceritorului de cetăți, cu pălăria pe-o sprânceană și cu bâta de cireș în mâna nervoasă". Iată definit *spiritul huliganic*, în alt spațiu, având, însă, aerul etern al transistoriei.

În acest tablou se regăsea, cu siguranță, Mircea Eliade în eforturile proprii de a identifica tipul nou al generației sale de „huligani". Preluând termenul *huligan*, el juca postura de *avocat al diavolului*, sugerând, prin răsturnare, poziția celorlalți,

Ediția princeps, Editura Națională „Ciornei", 1935

a *bătrânilor*, a *părinților* repudiați, denunțând criza de valori și ruptura între generații, întrucât era necesar ca generația lor să aibă propriul ideal. Când se raporta iconoclast la cei *bătrâni*, Nicolae Iorga, de exemplu, pe care-l opunea tânărului Nae Ionescu, Mircea Eliade o făcea pentru a clarifica, prin opoziție, starea propriei generații: „Putea rămâne sensul vieții generației precedente, sensul nostru? Ce voiau ei? Unii întregirea nemului, alții ridicarea culturală a poporului, alții o literatură națională, un loc în politică... Noi nu mai putem voi acestea. Valorile pur spirituale... sunt singurele care ne stăpânesc".

Itinerariul spiritual accentuează ideile generatoare ale *spiritului huliganic*, ca spirit al generației. Cum spunea Emil Cioran, Mircea Eliade avea talentul de a face orice idee palpitantă, contagioasă, „de a o învălui într-o aură de isterie", dar o *isterie* pozitivă, stimulantă. Încercând să definească profilul acestei generații în care credea plenar și mistic, el o așeza sub semnul unei predestinări: „Viața, izbindu-ne dureros și precoce, ne-a apropiat de realitățile necunoscute celorlalți", astfel că această nouă generație, a cărei copilărie a fost marcată de tragediile Primului Război Mondial, se definește, în primul rând, printr-o hipertrofie a vieții interioare, necunoscută generațiilor anterioare, așezate sub semnul pozitivismului științific. Misticismul este, de aceea, o realitate pentru generația sa. Experiențele personale – intelectuale, religioase, morale, psihologice, estetice, erotice, devin, pe plan etic, o *proprietate* în definirea profilului spiritual al acestei generații care afirma că vrea „să trăiască periculos", „o căutare a unor noi puncte de vedere asupra realității și a unor noi valori", cum sublinia Florin Țurcanu.

Un model posibil, afirmat ca atare, a fost, pentru Mircea Eliade, S. Kirkegaard – logodnicul, pamfletarul, eremitul, filosoful care nu a crezut în căsătorie, în modelul căruia se

regăsea până la completa identificare. În *Memorii*, mărturisea că era convins că esența mesajului acestuia i se adresa direct chiar lui, iar în *In vino veritas* accentua: „Mulți oameni, spune Kirkegaard, au ajuns genii grație unei fete, mulți au devenit eroi datorită unei fete […], dar niciunul nu a devenit geniu grație fetei cu care s-a căsătorit, căci datorită ei el nu a ajuns decât consilier de stat". În viziunea generației, Kirkegaard nu este decât un *huligan*, ideea aceasta motivându-i amoralismul, însușit, ca filosofie a existenței, și de *huliganii* lui Eliade.

Fotografie (fragment) din expoziția *Moda în Bucureștiul interbelic*, Muzeul Municipiului București (18 noiembrie 2020–14 februarie 2021)

Se transfigurează Mircea Eliade în vreunul dintre aceste personaje? Sau acestea par *clone* care-i repetă, cu infinite variații, temele? Un coleg de generație, Ionel Jianu, îl vedea, de exemplu, ca pe un personaj, atins de aerul vremii sale, într-o operă nescrisă sau în opera pe care Eliade și-o scria și o scria pentru alții. Avea, spune Jianu, „un aer de adolescent, cu părul roșcat, răvășit, împleticindu-se în vorbă pentru că avea prea multe de spus, dar mereu agitat, febril, combativ, niciodată indiferent, căutând neîncetat să rezolve probleme pe care singur și le punea. […] Cu hainele ponosite, Mircea nu era prea arătos. Dar simțeai în el o flacără vie, o ardere în alb". Portretul pare atemporal, mai mult un *simbol* decât o *imagine*, în dualitatea profan–sacru, un *huligan* în *nodurile* timpului său, un lider spiritual al generației în *semnele* posterității.

Ieșit din timpul tinereții, la maturitate, Mircea Eliade clarifica, în *Proba labirintului. Convorbiri cu Claude-Henri Rocquet*, câteva aspecte și integra *experiența huliganică* a generației sale în durata istoriei reale, legând-o de *experiența huliganică* a generației *beat*: „Consideram că acești tineri erau huligani în adevăratul sens al termenului, oameni care pregătesc o revoluție spirituală, culturală și, dacă nu «politică», cel puțin reală, concretă. Personajele erau deci tineri scriitori, profesori, actori care vorbeau mult. O grupare de intelectuali și pseudointelectuali care semănau, cred, cu *Contrapunctul* lui Huxley". Iar în *Fragmente de jurnal*: „Cruditatea câtorva scene m-a exasperat. În același timp, poate în mod just, sălbăticia și bestialitatea acestor «huligani» în vârstă de 20-25 de ani, păstrează romanului semnificația și actualitatea sa. Căci aceste personaje cinice, crude, sălbatice au devenit familiare în Europa occidentală în ultimii zece ani". Timpul istoric valida o ficțiune, intervertind dimensiunile: nu istoria devenea mit, ci un mit (o poveste, deci) se înscria în istorie. Un alt efect al demitizării și al istoricizării.

Huliganismul poate fi echivalat cu *rinocerizarea* societății postbelice, fapt sugerat de Mircea Eliade în meditația asupra istoriei personale și a istoriei lumii. În ceea ce are înalt metafizic, sintetizând spiritul unei generații în aspirația spre un ideal care s-o motiveze istoric și mitic, în dubla dimensiune a profanului și a sacrului, huliganismul dăinuie în generația de astăzi care-și caută propriul drum, care tinde spre clarificarea idealurilor, realizând-o prin revoltă împotriva *bătrânilor* și a *lumii vechi*.

Bibliografie:

1. **Mircea Eliade**, *Huliganii*, București, Editura Humanitas, 2008;
2. **George Călinescu**, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941*)*, București, Editura Minerva, 1983;
3. **Eugen Simion**, *Scriitori români de azi*, II, București, Editura Cartea Românească, București, 1976;
4. **Eugen Simion**, *Mircea Eliade, spirit al amplitudinii*, București, Editura Demiurg, 2001;
5. **Eugen Simion**, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, București, Editura Univers enciclopedic, 2005;
6. **Nicolae Manolescu**, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008;
7. **Florin Țurcanu**, *Mircea Eliade – prizonierul istoriei*, București, Editura Humanitas, 2007.

„Cum spunea Emil Cioran, Mircea Eliade avea talentul de a face orice idee palpitantă, contagioasă, «de a o învălui într-o aură de isterie», dar o isterie pozitivă, stimulantă. Încercând să definească profilul acestei generații în care credea plenar și mistic, el o așeza sub semnul unei predestinări."

Poem din poemele Europei

Această rubrică, aflată acum la a șaptea sa ediție, a apărut din dorința legitimă de a vă reaminti că poezia, ca și proza, dramaturgia, dar ca și muzica, teatrul, artele vizuale, zestrea imaterială a lumii, reprezintă liantul care unește oamenii, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Creația este suma sentimentelor omenești, este emoție, este, de ce nu, plus-valoarea acestei lumi. Este politica fără legi politice, iar aici aș putea exemplifica prin faptul că e unica formă de politică fără partide, fără moțiuni de cenzură, fără atacuri cu forme fără fond, este pasul pe care îl facem toți în momentul în care deschidem o carte și alegem o altă lume, cea în care mintea omenească este în măsură să creeze. De ce am vorbit de politică în splendida lumea a creației? Dintr-un simplu motiv, acela fiind că această formă de „politică" este creatoare, este benefică, este expresia supremă a calității omenești.

Intenția noastră pleacă de la ideea de unitate de spirit și diversitate ca fond și formă. Nu urmărim o temă anume, fiindcă am ajunge la un studiu complex, ci doar o prezentare, o idee de poem din poeme, care să prezinte diversitatea expresiei creatoare, temele universale, frumusețea stilului marilor condeie, în care spiritul este o „coloană a infinitului".

Încercăm, firește, ca în fiecare număr al revistei să publicăm integral texte sau fragmente din poezia Europei, a fiecărei țări în parte, deși poetul, dar, mai ales, opera lui au identitate europeană, dincolo de cea națională.

700 de ani de la moartea lui Dante

Dante Alighieri

(Durante degli Alighieri)

(29 mai 1265, Florența – 14 septembrie 1321, Ravenna)

Portret de Sandro Botticelli

Poet și filosof italian, om politic florentin, cel mai mare scriitor european din Evul Mediu. Autor al *Divinei Comedii*, capodoperă a literaturii universale, Dante este primul mare poet de limbă italiană, *Sommo Poeta* („poet în cel mai înalt grad"). Se cunoaște puțin despre educația primită, dar creațiile sale scot în evidență o erudiție deosebită pentru timpurile sale. A fost profund impresionat de filosofia și retorica lui Brunetto Latini, care apare ca figură importantă în *Divina Commedia*. La Florența, audiază prelegerile de filosofie și teologie la școlile franciscane (pe lângă Biserica Santa Croce) și dominicane (la Biserica Santa Maria Novella), studiind mai ales pe Aristotel și pe Toma d'Aquino. Se știe că în 1285 Dante se afla în Bologna și este foarte probabil să fi studiat la vestita Universitate din acest oraș. Dante este ultimul mare exponent al culturii medievale, care – în generația următoare cu Petrarca și Boccaccio – va face trecerea spre umanismul Renașterii. Împreună cu Guido Cavalcanti, Lapo Gianni, Cino da Pistoia și Brunetto Latini, devine principalul animator al noului stil literar, „dolce stil novo". Spiritualitatea lui Dante este impregnată de misticismul caracteristic epocii istorice, după care providența este determinantă pentru evenimentele din viața oamenilor, pe calea ce duce la mântuire.

Opere principale: *Vita Nuova* (1292–1293), 31 de sonete și canzoni reunite prin intermediul a 42 de comentarii în proză; *Le Rime* (poezii de tinerețe); *Divina Commedia (Inferno, Purgatorio, Paradiso)*, începută probabil în 1306 și terminată în 1321.

„Dante era de statură mijlocie, cu un umblet grav și liniștit. Avea o față lungă, nasul acvilin, ochii mari, pielea brună, părul negru și des, totdeauna cu o căutătură melancolică și gânditoare." (Giovanni Boccaccio, *Trattatello in laude di Dante*).

„Divina Comedie e descrierea călătoriei lui Dante prin *Infern, Purgatoriu* și *Paradis*. Ea înfățișează, alegoric, în *Infern* și în *Purgatoriu*, lupta lăuntrică purtată de el pentru a se mântui de rău, pentru a învinge patimile și a fi în stare să recunoască adevărul cel mai seamă și, în *Paradis*, treptata sa pătrundere în înțelegerea acestui adevăr." (Gioschino Brognoligo, *Sommario di storia delle letteratura italiana*, Napoli, Perrella, 1915).

„Subiectul *Divinei Comedii*, luat în înțeles literar, e starea sufletelor după moarte; luat în înțeles alegoric, e omul, întrucât, vrednic sau nevrednic, primește răsplată sau pedepse de la dreptatea dumnezeiască. Acest subiect se desfășoară într-o povestire poetică. Ținta pe care și-o propuse autorul fu aceea de a depărta din starea de nenorocire pe cei ce trăiesc în viața aceasta și de a-i călăuzi spre fericire." (Francesco Torraca, *I Precursori della Divina Commedia*, în *Lectura Dantis*, Firenze, Sansoni, 1905).

„[…] *Divina Comedie* e, fără îndoială, poemul *tragediei omenești* din toate timpurile toate locurile și toate sufletele […]." (Ramiro Ortiz, *Dante și epoca sa*, 1925).

„Dante ia din mistere această această comedie a sufletului și face din această istorie centrul viziunii sale a lumii de apoi […]. Viziunea și alegoria, tratatele și legenda, cronicile, istoria, laudele, imnurile, misticismul și scolastica, toate formele literare și toată cultura epocii sunt aici în poem, învăluite și înviorate în această mare taină a sufletului și a omenirii; e un poem universal, unde se oglindesc toate popoarele și toate veacurile care alcătuiesc Evul Mediu." (Francesco de Sanctis, *Storia della letteratura italiana*, Milano, Treves, 1917).

Divina Comedie
Infernul
Cântul II

Invocația către muze. Șovăirea lui Dante,
dojana și îndemnurile lui Virgiliu.
Rugămintea Beatricei. Înspre poarta Infernului.

Era-n amurg, și-ntunecata zare
scăpa de truda sa pe tot ce-i viu
pe-acest pământ; eu singur fost-am care

făceam gătire ca-ntrarmat să fiu
și grelei căi și milei petrecute,
pe care-acum din minte le descriu.

Înaltul geniu, Muze, aci mi-ajute:
și-a ta noblețe-aci să ți s-arate,
tu, minte-a mea, ce-ai scris cele văzute!

Și-am zis: – „Tu, cel (ce) mă conduci, poete,
să-mi vezi puterea de e-n stare-ori nu-i
să intre-n căi atâta de secrete.

Părintele lui Silviu-a mers, cum spui,
la cei nemuritori (nu doar în minte,
ci el aievea, cu-ntreg trupul lui).

Dar dacă-i fu propice-al lumii Tată,
și-l ai și-efectul 'nalt din el aminte
și ce și cum avea să ias-odată,

nu e nedemn să creadă cel cuminte
ce-a fost ales, din cerul cel mai sus,
imperiului și Romei ca părinte:

iar ea și el, și-i drept să fie spus,
urzite-au fost cetății sfinte-a tale,
urmașule-a lui Petru-ntâiul pus.

În mult de tine-a sa cântată cale
el lucruri auzi ce-au fost temei
și-vingerii și mantiei papale.

Apoi, cătând dovezi credinții-acei
din care-al mântuirii drum purcede,
s-a dus și-Alesul Vas în cer la ei.

Dar eu? Eu cum să merg? Cine-mi concede?
Nici Paul, nici Eneea nu-s: pe mine
nici eu că-s demn, nici nimeni nu mă crede.

De-aceea, dac-aș merge-acum cu tine,
mă tem c-ar fi nebun, un drum pierdut:
eu zic; iar tu pricepi și știi mai bine."

Și ca și-acel ce nu mai vrea ce-a vrut,
schimbând prin noul gând pe cele-avute,
așa că lasă totul ce-a-nceput,

așa și eu sub poala coastei mute
gândind îmi mistuii întreaga vrere
ce-ntâi, spre-a-ncepe,-atât mi-a fost de iute.

— „De-ți prind din vorbe bine-a ta durere —
răspunse umbra cea mărinimoasă —
ți-e sufletul cuprins de-acea scădere,

ce-abate-ades de ținta sa frumoasa
pe om, astfel (oprind) ca năzărirea
nălucii lui pe-o bestie fricoasă.

Să-ți spui, spre-a stinge-n tine deci orbirea,
de ce-am venit și ce-auzii atunci
când mil-avui de-ntâi că-ți știu perirea.

Eu stam la cei ce sufăr făr' de munci,
și-o Doamnă mă chemă, frumoas-atare,
încât cerui chiar eu să-mi dea porunci

Cu ochi lucind ca steaua, și mai tare,
și blând și dulce-al gingașei copile
angelic glas fu-n propria-i cuvântare:

Poete Mantuan – a zis – gentile
al cărții nume-n via lume-i viu
și viu va fi-ntru toate-ale ei zile,

pe-al meu, dar nu și-al sorții-amic, îl știu
atât de-oprit pe coasta cea pustie,
că-ntors de groază orbecă-n pustiu:

Și teamă mi-e-ntr-atât pierdut să fie
că prea târziu în sprijin sunt venită,
din câte-n cer de el fui mărturie.

Dar du-te, și cu vorba ta gătită
și ce-i menit să-l mântuie de-aice
ajută-l, ca să nu mai fiu mâhnită.

Eu, care-ți spun să mergi, sunt Beatrice
și viu de unde să mă-ntorc mi-e sete:
m-a-mpins iubirea-ndemn și-aceste-a-ți zice.

Când voi fi iar la Domnul, îndelete
vorbi-te-voi de bine, suflet mare!" –
Tăcu atunci și-ncepui eu când stete:

– „O, Doamnă a virtuții, tu prin care
întrece omul tot ce s-ar afla
în cerul ce mai strâmte cercuri are:

Mă bucură-ntr-atât porunca ta,
că orice grabă, s-o-mplinesc, mi-e-nceată,
și n-ai de ce-mi mai spune și-altceva.

Dar cum nu pregeți, pricina mi-arată,
să te cobori în negrul nostru fund
din largul plai unde te vrei plecată?" –

– „De ceri ce-i mai adânc să nu ți-ascund
ți-oi spune scurt – răspunse zisei mele –
cum nu mă tem aicea să pătrund.

Te teme doar de lucrurile-acele
ce pot să vatăme-n vreun fel pe-aproape:
de celelalte nu, că nu sunt rele.

Pe mine Domnu-așa vru-n lut să sape,
că jalea voastră nu mă poate strânge,
nici foc din focul vostru a mă-ncape.

E-n cer o doamnă bună ce se plânge
de piedeca unde te mân cu teamă,
și ea județul aspru-l poate frânge.

Pe Lucia, cu-acest cuvânt o chiamă:
– «Nevoie are omu-ți cu credință,
de ajutorul tău; ți-l dau în seamă!»

Urând dar Lucia-orice suferință,
veni unde știa c-o să ne vadă,
pe mine și-a Rahirei vechi ființă.

– «O, Beatrice, a Domnului plămadă,
de ce n'ajuți pe cine-atât de dragă
te-avu, încât se rupse de grămadă?

N'auzi cum geme jalea lui întreagă,
nu vezi cum moartea-l strânge mai cu zor
la râul care mării nu-i dă vlagă?»

N-au fost pe lume oameni mai cu dor
de-al lor folos, la păgubi mai cu pază,
ca mine la cuvântul mustrător.

Și coborîi din jețul meu de rază
încrezătoare-n vorba ta cuminte,
și ție vază și la ceilalți vază."

Și după ce-mi pică acestea-n minte
întoarce ochii-aprinși de plâns la mine,
ca mai grăbit să umblu înainte.

Și-alerg atunci, cum a vrut ea, la tine.
te scap de fiar-aceea cu noroc,
ce-n drumul scurt spre dalba culme-ți vine

Dar ce-i? De ce, de ce rămâi pe loc?
de ce în piept atâta mișelie
Și nicio-ncredere și niciun foc?

Atunci când trei femei prea sfinte, ție
de grijă-ți poartă sus la curte-n cer
și vorba-mi de-atât bine-i chezășie?

Cum floricelele de-al nopții ger
tânjind și-nchise, dând de caldul Soare,
se-ndreaptă toate-nvoalte pe luger;

așa și eu cu voia temătoare
și-atâta bărbăție în piept îmi puse
că începui ca o ființă tare:

– „O, buna, care ajutor mi-aduse,
și tu, curtean, ce te-ai supus curând
adevăratelor ei vorbe spuse!

Îndupleci sufletu-mi așa flămând
să vie, cu al graiului șivoi,
că iată-mă-s întors la-ntâiul gând.

Poți merge, o vrere suntem amândoi,
tu călăuz, tu, domn și tu, maestru." –
Așa-i grăii, și când porni apoi,

intrai pe drumul aspru și silvestru.

Traducere de George Coșbuc, *Divinia Comedie*, vol. I, *Infernul*, ediție îngrijită și comentarii de Ramiro Ortiz, București, Editura Cartea Românească, 1924

Gustav Doré (1832–1883), ilustrație (gravură) la *Infernul, Cântul II*, Beatrice îl invită pe Dante în Infern, versurile 70–71; 1861.

Bicentenar Vasile Alecsandri

(21 iulie 1821, Bacău – 22 august/3 sept. 1890, Mircești)

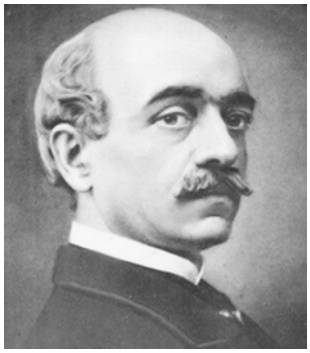

Poet, dramaturg, folclorist, om politic, ministru, diplomat, academician român, membru fondator al Academiei Române, creator al teatrului românesc și al literaturii dramatice în România, personalitate marcantă a Moldovei și apoi a României în secolul al XIX-lea, **Vasile Alecsandri**, fiul medelnicerului Vasile Alecsandri și al Elenei Cozoni, s-a născut pe 21 iulie 1821 la Bacău, însă după unii cercetători, anul nașterii ar putea fi 1819 sau chiar 1818.

În anul 1834, împreună cu alți tineri boieri moldoveni, printre care viitorul domn Al. I. Cuza și pictorul Ion Negulici, a fost trimis la studii la Paris, unde și-a dat bacalaureatul în anul 1835. Urmează cursurile Facultății de Inginerie, pe care nu a terminat-o. În 1838 apar primele încercări literare în limba franceză: *Zunarilla, Marie, Les brigands, Le petit rameau*.

În 1840, când, împreună cu Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi, a luat conducerea Teatrului din Iași și și-a început activitatea de dramaturg, Vasile Alecsandri era conștient de faptul că teatrul trebuia să devină o tribună, după cum el însuși mărturisește: „Am intrat în luptă. Și fiindcă încă la noi nu posedam nici libertatea tribunei, nici arma zilnică a jurnalismului, am proiectat să-mi fac din teatru un organ spre biciuirea năravurilor rele și a ridicolelor societății noastre." În momentul în care cei trei au preluat direcțiunea Teatrului Național din Iași, trei sferturi din repertoriul stagiunii continua să fie în limba franceză. Între timp trebuiau improvizate piese în românește și Alecsandri debutează în noiembrie 1840 cu comedia *Farmazonul din Hârlău*, prelucrare după un model neidentificat. Experiența a fost utilă atât pentru autor cât și pentru teatru pentru că în următoarea piesă, *Modista și cinovnicul*, scrisă în 1841, se regăsesc aspecte din viața ieșeană a epocii. Este adevărat că nu erau piese originale, ci doar prelucrări, așa cum însuși autorul precizează, conștient fiind că „un teatru perfect nu se improvizează de azi pe mâni" și că o operă originală presupune „timp și sacrificiuri".

Din 1842 datează importanta sa călătorie în munții Moldovei, în urma căreia descoperă valoarea artistică a poeziei populare. Scrie primele poezii în limba română, pe care le va grupa mai târziu în ciclul *Doine,* strâns legate de modelul popular din care au luat naștere.

În 1844, împreună cu Mihail Kogălniceanu și Ion Ghica scoate săptămânalul „Propășirea", în care poetul va publica versuri ce vor fi incluse în ciclul *Doine și lăcrimioare*. Scrie piesa *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, jucată la 23 ianuarie 1844, comedie care rezistă și azi, cu siguranță pe gustul publicului din vremea sa. Într-o jumătate de secol, Vasile Alecsandri a scris peste 50 de piese de teatru, însumând aproximativ 2000 de pagini. Inventarul, făcut cu precizie de Alexandru Piru (*Introducere în opera lui Vasile Alecsandri*, București, Editura Minerva, 1978), demonstrează accentul pus de autorul *Chiriților* pe realizarea unui tablou satiric, care reflectă un întreg organism social. Alecsandri a scris „9 comedii (din care una, *Les bonnets de la comtesse*, în limba franceză, în versuri, publicată la Socec în 1882), 2 proverbe cu cântece, 2 tablouri, 7 comedii cu cântece, 14 cânticele comice, 4 operete, 3 vodeviluri, un dialog politic, 3 scenete, 2 farse de carnaval, o feerie, 6 drame."

În 1852 apare culegerea *Poezii poporale. Balade (cântice bătrânești) adunate și îndreptate de V. Alecsandri* (partea a doua în 1853). Primul volum de versuri originale, *Doine și lăcrămioare* este publicat la Paris în 1853.

Fruntaș al Revoluției de la 1848 din Moldova, este exilat la Paris. Revine în țară în 1850 și se dedică luptei pentru Unire. În 1856 publică *Hora Unirii* („Steaua", din 9 iunie). După Unire este numit de Al. I. Cuza ministru de externe și trimis în Franța, Anglia și Piemont pentru a pleda în scopul recunoașterii Unirii.

Iașii în carnaval, farsă bazată pe o încurcătură, jucată în 22 decembrie 1845, este prefața moldovenească la *D'ale carnavalului*. Satirizând obiceiul micii boierimi ieșene de a transforma căsătoria într-un târg meschin, *Piatra din casă* (1847), scrisă în Sicilia, pe vapor, pentru a o amuza pe Elena Negri, încearcă să se înscrie într-o tipologie universală, chiar dacă schematismul dramatic este evident. Spectacolul caracterologic și cel lingvistic își găsesc înfățișarea cea mai autentică, la nivelul marii arte, în ciclul *Chiriților*. Pentru a-l crea, Alecsandri folosește toate modalitățile de exprimare în registrul comic. Episoadele burlești, grotești, satirice, bufe, o ironie care și-a pierdut atributele, pasta groasă a umorului popular – toate acestea se combină pentru a reliefa prăpastia dintre realitate și dorința de parvenire a cucoanei Chirița, care vrea numaidecât să ajungă isprăvnicească „cu jandarmi la poarta și-n casă". Figura cea mai populară a teatrului lui comic, Chirița, personajul jucat antologic în travesti de Matei Millo, așa cum Henri Monnier o juca pe madame Angot pe vremea lui Balzac, luptă din răsputeri să intre în paradisul de mucava al rânduielilor noi.

Succesul era asigurat – și confirmat de prima reperezentație, din 1850, a comediei cu cântece în trei acte *Chirița în Iași sau Două fete și-o neneacă*. Filosofia provincialului se transformă subit și răsunător în fiziologia snobului rătăcit în labirintul formelor fără fond. După doi ani de la succesul *Chiriței în Iași*, Vasile Alecsandri revine cu personajul său, de data aceasta stigmatizat acolo, departe, în provincia care, vai, i se pare cucoanei Chirița purgatoriul tuturor mojicilor (*Chirița în provincie*, 1852). *Chirița în voiaj* (1863) și *Cucoana Chirița în balon* (1874), ultima după *Madame Angot dans son ballon* de Jean d'Aube, sunt expresia extravaganței snoabe.

Alte piese de teatru: feeria națională *Sânziana și Pepelea* (1880), dramele *Despot-Vodă* (1878 – 1879), *Fântâna Blanduziei* (1883), *Ovidiu* (1884).

Membru onorific al Societății literare „Junimea", de la înființarea acesteia, în 1863. În 1867 devine membru al Societății Academice Române (viitoarea Academie Română), În același an apar în „Convorbiri literare" primele *Pasteluri*, considerate de unii critici partea cea mai rezistentă a creației sale poetice. Cu *Dumbrava roșie* (citită la „Junimea" în 1872) inaugurează ciclul *Legendelor*. În 1877, *Balcanul și Carpatul* deschide seria *Ostașii noștri*. În 1878 primește premiul Societății Limbilor Romanice din Montepellier pentru *Cântecul gintei latine*.

Strigoiul

În prăpastia cea mare,
Unde vântul cu turbare
Suflă trist, înfricoșat,
Vezi o cruce dărâmată
Ce de vânt e clătinată,
Clătinată nencetat?

Impregiur iarba nu crește
Și pe dânsa nu-și oprește
Nicio pasere-al ei zbor;
Că sub dânsa-n orice vreme
Cu durere jalnic geme,
Geme-un glas îngrozitor.

Când e noapte fără stele,
Mii de flăcări albăstrele
Se văd tainic fluturând,
Și prin ele crunt deodată
O fantasmă se arată,
Se arată blăstămând.

Călător nenorocite,
Fugi de-acele căi pocite
De ți-e calul de bun soi,
Că-n mormântul fără pace
Și sub cruce-acolo zace,
Zace singur un strigoi!

Într-o noapte-ntunecată,
Dulce șoaptă-namorată
Prin văzduh încet zbura.
Două umbre sta în vale,
Ce, cuprinse-n dulce jale,
Amor vecinic își jura.

Iar pe-o culme-n depărtare
Se videa mișcând la zare
Un cal alb, copil de vânt;
Coamele-i erau zburlite,
Ș-a lui sprintene copite
Săpau urme pe pământ.

„Nu te duce, nu, bădiță
(Zicea blânda copiliță
Cu ochi plânși, cu glas pătruns).
Ah! te jur pe sfânta cruce!
Stai cu mine, nu te duce…"
Dar voinicul n-au răspuns;

Ci, strângând-o cu-nfocare,
După-o dulce sărutare,
Rapide s-au depărtat
Și, sărind cu veselie
Pe-al său cal de voinicie,
În văzduh s-au afundat.

Cine-aleargă pe câmpie
Ca un duh de vijelie
Într-al nopții negru sân?
Cine fuge, cine trece
Pe la ceasul doisprezece?…
Un cal alb, cu-al său stăpân!

Vântul bate, vâjâiește,
Falnic calul se izbește,
De se-ntrec ca doi voinici.
Dar prin neguri iată, iată
Că lucesc pe câmp deodată
Mii de focurele mici.

Ele zbor, se depărtează.
Zboară calul, le urmează,
Pășind iute către mal.
Stai, oprește!… de pe stâncă,
În prăpastia adâncă
Au picat stăpân și cal!

Și de-atunci în fund s-aude
Gemete , blăstemuri crude
Care trec pe-al nopții vânt.
Și de-atunci ades s-arată
O fantasmă-nfricoșată
Care iese din mormânt!

Pe malul mării

În ceasul trist de noapte, când apriga furtună
Pe marea tulburată, săltând din val în val,
Se nalță, se lățește și vâjie și tună,
Zdrobindu-se de mal,

Atunci când spaima crudă fiori suflă pin lume,
Când tunetul se poartă vuind din loc în loc,
Când marea frământată s-acopere de spume
Și norii ca talazuri arunc spume de foc,

Îmi place a sta singur pe-o stâncă dărâmată,
S-aud pe maluri vântul cu groază șuierând,
Să văd pe-ntinsul negru furtuna întărtată
Și cerul fulgerând.

Căci inima mea astfel de jale e muncită
Și plânge cu durere la tine când gândesc,
O! maică, înger dulce! o! maica mea iubită!
Tu, ce-ai zburat din brațe-mi în leagănul ceresc!

Perdut în întuneric sub cerul fără stele,
Lipsit de-a ta ființă ce zace în mormânt,
Eu văd în nori, în valuri, icoana vieții mele
Și gem cu-a nopței vânt!

Ah! mult amar e ceasul când dorul ce jălește,
Cătând în vremi trecute un suvenir slăvit,
Se-mpedică în zboru-i și cade, se lovește
De peatra mormântală a celor ce-am iubit!

Cu-a sale pânzi umflate o mică luntrișoară
Pe luciul viu a mării de vânt se îngâna,
Și sub un cer albastru, ca lebăda ușoară,
Azi lin se legăna.

Dar vântul crunt, deodată, suflând cu vijelie,
Schimbă a mării față în munți îngrozitori;
Ș-acum sărmana luntre pe-ntinderea pustie
Zdrobită, se zărește la fulgeri trecători!

O seară la Lido [1]

Ridică vălul negru ce-acopere-a ta față,
Veneție cernită, Veneție măreață!
Și cu-o zâmbire dulce fii martur fericit
L-a noastră veselie ș-amor nemărginit!

În vremile trecute a libertății tale,
În timpurile-acele de glorii triumfale,
Când, nobil răzămată pe falnicul tău leu,
Videai Adriatica săltând la glasul său,

Gondole negre multe se depărtau de maluri
Și lunecau în taină pe negrele-ți canaluri,
Purtând comori ascunse de gingașe simțiri,
Împărechete inimi perdute-n fericiri.

Dar spune-mi tu, văzut-ai în gondolă vrodată
Ființă mai frumoasă, mai dulce dismierdată,
Un înger de iubire cu suflet mai ceresc
Decât minunea scumpă pe care eu slăvesc?

O! gondolă iubită! noi lumei dăm uitare!
Zbori vesel, zbori în pace purtându-ne pe mare,
Și leagănă-n tăcere, sub cerul aurit,
Amorul nostru mare ca cerul nesfârșit.

Și tu, o! vis ferice a tinereții mele!
De-ar fi-n a mea putință să fac precum doresc,
Aș pune pe-a ta frunte un diadem de stele,
Aș pune sub picioare-ți un tron dumnezeiesc!

Căci te iubesc, Elenă, cu-o tainică uimire,
Cu focul tinereții, cu dor nemărginit,
Cu lacrimi și credință, cu dulce fericire,
Cu tot ce este-n mine putere de iubit!

În dragostea cerească visând cerescul bine,
La tine al meu suflet înalță zborul său.
Tot ce-i mai sfânt pe lume eu îl slăvesc în tine,
Tu ești lumina, viața și Dumnezeul meu!

În tine cred, Elenă, precum credeam odată
În glasul maicei mele, în sfântul ei amor;
Precum în soare crede natura-ntunecată,
Precum geniul falnic în falnic viitor.

Tu porți un nume dulce și scump inimei mele,
Un nume ce-mi inspiră un cult dumnezeiesc,
Și care mă încântă ca harpele din stele
Și care îmi șoptește de maica ce jălesc.

Iubirea ta-mi insuflă un dor de nemurire!
Iubirea mea mă-nalță la tronul îngeresc!
Și-n leagăn de gondolă, în vecinică iubire,
Cât lumea, lângă tine aș vrea ca să trăiesc!

El R'baa [2]
Cântic arăpesc

Sultanul de Maroc
Are-n împărăție
O sută și o mie
De armăsari cu foc,
Dar jur pe Dumnezeu!
Că el cu veselie
Mi-ar da averea-i mie
În schimb pe calul meu.
– *La Allah, illa Allah,*
U Mhamed rasul Allah! [3]

Sultanul de Maroc
Are cămili ușoare
Ce duc a lui odoare
La Meca, sfântul loc,
Dar jur pe Dumnezeu!
Că el orice comoare
Și partea lui de soare
Mi-ar da pe calul meu.
– *La Allah, illa Allah,*
U Mhamed rasul Allah!

Sultanul de Maroc
Mai are-o favorită
Frumoasă, înflorită,
Ca visul de noroc,
Dar jur pe Dumnezeu!
Că inima-i răpită
Chiar pe a sa iubită
Mi-ar da pe calul meu.
– *La Allah, illa Allah,*
U Mhamed rasul Allah!

Din Tunis la Maroc
Nu-s iute rândunele
Așa de ușurele
Ca murgul meu de foc.
I-a dat chiar Dumnezeu
Picioare de gazele
Și ochi frumoși de stele
Să fie-odorul meu!
– *La Allah, illa Allah,*
U Mhamed rasul Allah!

Odă către Bahlui [4]

Adeseori departe de-a lumei triste valuri,
Cu păsuri regulate eu măsur al tău pod,
Bahlui! locaș de broaște! râu tainic, fără maluri,
Ce dormi, chiar ca un pașă, pe patul tău de glod.

„Trecut-au, zic atunce, a tale negre unde
Ca gloria, ca viața, ca visul de noroc!"
„Ba n-au trecut, stăpâne! trist nasul îmi răspunde,
Eu le simțesc prea bine, căci mă cârnesc din loc."

Când luna se ivește pe-a munților gol umăr,
Când pașii mei, ca gândul, prin aburi rătăcesc,
Îmi plac acele imnuri de broaște fără număr,
Ce, chiar ca *oarecare,* în hor orăcăiesc.

Atunce în credință a mea inimă saltă
Ca la un glas prietin iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sunt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sunt broaște de uscat.

Grupaj realizat de Pușa Roth și Costin Tuchilă

[1] Insulă lângă Veneția, în fața Palatului Dogilor.
[2] *El R'baa* **,** în limba arabă, cal de cinci ani.
[3] *„Nu este alt Dumnezeu decât Allah,/ și Mahomed este profetul său!"*
[4] Râu care trece prin Iași.

Echo

Victoria Milescu

Rude de sânge

Descurcă-te singur
îi spuneau soțului rămas văduv
când cădea beat în șanț
noi avem de lucrat în grădină
copii de crescut
mai vinde ceva din casă
cheamă pe cineva să spele întunericul
noi nu ne vedem capul de treburi
găsește o femeie să ardă tămâia
noi stăm departe
cum să ajungem până la tine
s-a rupt podul dintre maluri
s-au sălbăticit apele
înghițind pământul și cerul
cu luna și stelele…

Inimă de iepure

Poate că și eu
voi tremura
pe ruinele sângelui tău
să-ți smulg prada
lașității de a rămâne de neînvins

poate că și eu voi fi bauxita
păcura, legăturica de stele
pentru rugul
despuiaților de noi înșine
când suntem elocvenți
cu sudoarea primelor crime

fără o inimă curajoasă
totul este nedrept…

Raportul de aur

Ce înseamnă chipul meu
pentru voi
e unul din multele care…

ce înseamnă vocea mea
alături de a voastră
în Turnul vânturilor *Almageste*…

ce înseamnă mâna mea
spălând canistrele, butoaiele cu pulbere
montând
focosul clipelor fatale…

mâna mea dreaptă
ca un fier înroșit
pe pielea crudă a zilei

și în trup, zvârcolindu-se șarpele
de mercur alb – poezia…

Fis të një gjaku

Gjeje rrugën vetë
i thonin burrit të mbetur i ve
kur rrëxohej i dehur në hendek
ne kemi punë në kopsht
fëmijë për të rritur
shit diç nga shtëpia
thirre dikend ta lajë terrin
ne s'e dimë ku e kemi kryet nga punët
gjeje një grua ta djegë temjanin
ne rrimë larg
si të vijmë deri te ti
është shkëputur urra ndërmjet brigjeve
janë egërsuar ujërat
duke e gëlltitur truallin dhe qiellin
me hënën e me yjet…

Zemra e lepurit

Ndoshta edhe unë
do të dridhem
përmbi gërmadhat e gjakut tënd
të ta shkul gjahun
e përtacisë për të mbetur i pamundur

ndoshta edhe unë do të bëhem boksit
mazut, lidhëse yjesh
për turrën tonë
të rrjepur nga uni ynë
kur jemi elokuentë
me djersën e krimeve të para

pa një zemër të guximshme
çdo gjë është e padrejtë…

Raporti I artë

Çdo me thënë shëmbëlltyra ime
për ju
është njëra nga gjithato që…

çdo me thënë zëri im
pranë zërit tuaj
në Turnin e erërave *Almageste*…

ç'don të thotë thënë dora ime
që lan enët, fuçitë e barotit
duke montuar
fokusin e çastevedhe fatale…

dora ime e djathtë
si një hekur i stërkuqur
mbi lëkurën e freskët të ditës

dhe në trup, duke u përpëlitur gjarpëri
i zhivës së bardhë – poezia…

Noaptea nopții

În fiecare poem e vorba de moarte
(oh, inteligența mimetică a poemelor)
versul tău cel mai gângav
strivind bulbul incandescent al astrelor
versul tău, paznicul tău
nici nu exiști pentru el
a uitat să dea alarma printre reptilele
abandonate în altă gramatică
electromagnetică
a expirat versul tău și n-ai observat
(prin fumul de hașiș al poemelor)
în fiecare poem e vorba de moarte
poetul omoară fiecare cuvânt
țintuindu-l în insectarul cărților
(supuse judecăților de tot felul)
poetul omoară fiecare poem când
doarme adânc
uitând să pună din sângele-i în candela stelelor.

Marile bucurii triste

Ca un vin tare, iubirea, durerea
totuna în orașul cu mori și vârtelnițe
cu pești putreziți
orașul celor despărțiți
crud, joagărul zilei cade
peste pieptul cald al cuvintelor
știu, nu am voie să-ți scriu
nici să-ți rostesc numele
lacrimile sunt o lavă fierbinte
ele doar mai știu drumul spre casă.

Principiul principiilor

Îți mulțumesc, Doamne
că te-ai gândit să exist și eu
cu ale mele ciudățenii
să umplu golul dintre pământ și cer
în numele unei libertăți efemere

Îți mulțumesc, Doamne
că te-ai gândit să exist și eu
ți-a luat ceva timp
să fiu așa cum sunt, deși
dacă m-ai fi întrebat
altfel ar fi arătat toate…

Nata e natës

Në secilën vjershë është fjala për vdekje
(oh, inteligjenca binjake e poemave)
vargu yt më i belbacuktë
duke e shtypur thelbin e ndezur të yjeve
vargu yt, mbrojtësi yt
as që ekziston për të
ka harruar ta hedhë kushtrimin
ndër zvarranikët e braktisur në tjetër gramatikë
elektromagnetike
i ka kaluar koha vargut tënd dhe s'e ke vërejtur
(oh, tymi i hashishtë i vjershave)
në secilën vjershë është fjala për vdekje
poeti e vret secilën fjalë duke qëlluar
në insektarin e librave
(të destinuara për gjithfarë gjykimesh)
poeti e vret secilin varg kur
dremit thellë
duke harruar të vejë nga gjaku i vet në kandilin e yjeve.

Gëzimet e mëdha të trishtimit

Si një verë e fortë, dashuria, dhembja
në qytetin me mullinj dhe çikriqe
me peshq të prishur
qyteti i të ndëshkuarve me ndarje
e ashpër, sharra e ditës bie
përmbi krahërorin e ngrohtë të fjalëve
e di, nuk kam të drejtë të të shkruaj
as të ta shpreh emrin
lotët janë një lavë përvëlimtare
që e dinë vetëm rrugën për në shtëpi.

Parimi i parimeve

Të falënderoj, Zot
që ke menduar të ekzistoj dhe unë
me çuditjet e mia
ta mbush zbrazëtirën ndërmjet dheut e qiellit
në emrin e një lirie të përkohshme

Të falënderoj, Zot
që ke menduar të ekzistoj dhe unë
të ka marrë një çik kohë
të bëhem ashtu siç jam, edhepse
po qe se do më pyesje
tjetërsoj do të dukej çdo gjë…

Traducere în limba albaneză de Baki Ymeri. Din volumul *Bucuriile triste/Gëzimet e trishtme*, ediție română-albaneză, Cluj-Napoca, Editura Kriterion, 2009.

Vasilica Grigoraș

Îndorurată de inocență

De la o vreme
adun toate temerile
le așez cu răbdare
în desaga încă verde
a cuvintelor roditoare
care vibrează
în sângele-mi îndorurat
de dulceața inocenței.

În curgerea fină
a nisipului din clepsidră
mă răsfăț în anotimpul
versului alb așezat cu migală
în poemele zvăpăiate
din avalanșa
dorurilor neostoite.

Iubesc adânc și alintos
precum un flutur jucăuș
înfruptat de fiorii
ninsorilor dalbe din camera
de curat a imaginației
apoi cu smerenie îmi reazăm
tâmpla brumată
de cerul nopții și mă las pradă
candorii fără sfârșit.

Păsările speranței

Veniți păsări ale speranței,
construiți cuiburi de gânduri armonice
în copacul lui Van Gogh
să-mi recunosc portretul
neliniștii fără anotimp.

Veniți păsări ale speranței,
întindeți aripile trilului troienit
de proaspete flori de cireș,
miruiți în acorduri cerești fruntea încruntată
și-adânc brăzdată de crengi uscate
spre împrospătarea humei din mine.

Veniți păsări ale speranței,
rodiți arborii cuvântului,
ridicați ramurile înfrunzite albastru
spre cerul spuzit cu stele pitice
pentru a inspira poeme multicorde
cu gust de cântec vertical.

Veniți păsări ale speranței,
însămânțați pecetea iubirii cristaline,
împlinirea dorului de murmurul litaniei,
dezveliți taina zborului arborescent
pentru a reveni la izvorul creației,
spre cumințenie, cumpătare și dulce pocăință.

Longing for Innocence

I have been gathering all fears
lately
putting them patiently
in the still green saddlebag
of the fruitful words
that are vibrating
in my blood longing
for the sweetness of innocence.

In the smooth flow
of the sand in the hourglass
I indulge myself in the season
of the white verse carefully placed
in the fidgety poems
from the avalanche
of the tireless longing.

I love deeply and cuddly
like a playful butterfly
feasted by the hills
of the white snowfalls from the clean
room of imagination
then I humbly lean up
my frosty templ
against the night sky and I am at the mercy
of the endless candor.

The Birds of Hope

Come on, birds of hope,
build your nests of harmonic thoughts
in Van Gogh's tree
to recognize my portrait
of the unrest without season.

Come on, birds of hope,
spread your wings of the trill
snowed by fresh cherry blossoms
anointed in heavenly arrangements the glum forehead
and deeply furrowed by dry twigs
to refresh the clay in me.

Come on, birds of hope,
fruit the trees of the word,
lift the branches with blue leaves
to the sky sparkling with tiny stars
to inspire multi-beat poems
with taste of vertical song.

Come on, birds of hope,
sow the seal of the crystalline love,
the fulfillment of longing for the whisper of litany,
unveil the mystery of the arborescent flight
to return to the spring of creation,
to obedience, sobriety and sweet penitence.

Verde crud

Într-o plimbare simptomatică
prin aglomerările policrome
ale dimineţii unui vis
încerc un exerciţiu de respiraţie.

Din colțul irișilor
care mijesc suav
spre orizontul larg deschis
o infuzie de energie spirituală
îmi trezeşte fiorul
unei ploi de stele
cu chef de a picta instant
până la epuizare
cu acelaşi penson al inimii
preferat, adorat
în timp ce mă alint în verde crud
peisaj rupt din poveste
şi savurez gustul
unui parcurs inedit.

Trasez abil tuşe transparente
cu puterea unui unghi ascuţit
las în grija vântului
şi a pistruilor primăverii
să desăvârşească
opera verde a iubirii.

Vălul cumințeniei

Din cutele minții
răsare un gând pufos
care mă îndeamnă
să scotocesc în lada
de zestre a întregii ființe.

Recenzez dota primită la naștere
și surprinsă de noile descoperiri
acopăr cu vălul cumințeniei
stânca din mine
ca nu cumva
zimții necopliți încă
să rănească mâna blândă
a iscusitului sculptor
de visuri poetice.

La brațul cuvântului
plin ochi de înțelesuri subtile
mă înaripez de-ndată
cu speranța zborului
prin ploaia despletită
a ideilor năzdrăvane
ostoindu-mă vădit
într-un strașnic poem
ce pâlpâia-n tăcere.

Raw Green

In a symptomatic walk
through the polychrome congestion
of the morning of a dream
I try a breathing exercise.

From the corner of the irises
that are delicately squinting
to the wide open horizon
an infusion of spiritual energy
wonders my thrill
to a meteor shower
in the mood of instantly painting
to exhaustion
with the same brush of the heart
preferred, adored
while I am fondling in the raw green
kind of magic landscape
and I savor the taste
of a unique journey.

I am skillfully charting transparent sidelines
with the power of an acute angle
leaving under the care of the wind
and of the springs' freckles
to complete
the green masterpiece of love.

The Veil of Obedience

From the wrinkles of the mind
a fluffy thought comes out
which urges me
to search in the hope
chest of the entire soul.

I review the dowry recieved at birth
and surprised by the new discoveries
I cover the rock in me
with the veil of obedience
lest the yet blunt cogs
hurt the gentle hand
of the skillful sculptor
of poetical dreams.

On the arm of the word
full up of subtle meanings
I am winged all of a sudden
with the hope of flying
through the disheveled rain
of the naughty ideas
obviously appeasing me
in a swell poem
that was flickering in silence.

Traducere în limba engleză de Alina Lavinia Grigoraș.
Din volumul în pregătire *Porumbeii mirării*.

Letiția Vladislav
Murcia, Spania

***

Copilăria mea reală
nu a suferit niciodată
de foame
între cărți și capre
viața are o altă dimensiune
vârsta nu se sărbătorește
florile nu se rup
între ele un suflet pierdut
poate plânge de durere
copilăria mea
din cărțile traduse
era ca un pahar de lapte proaspăt
amestecat cu dragoste obosită
cu care mă îmbătau adulții
înainte să cânt imnul în careu
să mă așez în banca de lemn
fără capre
fără pădure
fără strămoși.

***

Câte întrebări
fără răspuns
în haosul lumii
vara asta
nebunie gânditoare
vrea prea multă viață
într-o clipă
visul
repetat că o alarmă
mă face să cred
în verticala zborului
dincolo de albastrul știut
se întinde eternul negru
singurătatea cerului
amenințat
cu frontierele bine definite
cutia cu chibrituri
gemenul periculos din mine
blestemă ninsoarea
în mijlocul unui tumult
de la care nimeni
nu mai speră nimic
în afară păcii
din propriul suflet.

***

Drumul spre cer
trecea prin fața casei
ca un câine de pază
zâmbetul sfântului fals
mă întorcea înapoi în mine
nebotezata
cu apă sfințită

***

Mi verdadera infancia
nunca sofrio de hambre
entre libros y cabras
la vida tiene otra dimensión
la edad no se celebra
las flores no se rompen
en ellas un alma pérdida
puede llorar de dolor
mi infancia
ocultada en libros traducidos
era como un vaso de leche fresca
mezclada con amor cansado
con que los adultos
me emborracharon
antes de cantar el himnoen la plaza
sentarme en el banco de madera
sin cabras
sin bosque
sin antepasados.

***

Quántas preguntas
sin respuesta
en el caos del mundo
este verano
locura pensativa
quiere demasiada vida
en un instante
el sueño
repetido como una alarma
me hace confiar
en el vertical del vuelo
más allá del azul conocido
se extiende el negro eterno
la soledad del cielo
amenazado
tiene fronteras bien definidas
cajita de cerillas
el gemelo peligroso
dentro de mi
maldiga la nieve
en medio de un tumulto
del que nadie espera nada
fuera de la paz
con la propria alma.

***

El camino al cielo
pasaba frente a casa
como un perro guardián
la sonrisa del falso santo
me estaba devolviendo a mi
no bautizada
con agua bendita

reciclata
pentru că este la modă
să îngropi
tot ce nu-ți mai place
arsa pe rug
pentru că am plâns
eroul nebun
Slavă Domnului
cenușa mea știe să zboare
să scrie povești
pentru cine vrea să viseze
să citească
în harta irisului
amăgită de arome
ca Avicenna
într-o grădină verde
sortită nemuririi.

***

ziua curge atât de mărunt
ca cea de ieri
și toate celelalte dinaintea ei
îmi ascund ridurile pe stradă
zâmbind ca la comandă
cu toată gura
de frica atacurilor din nimic
dezarmată
în acest război
dus de îngerii groazei
chiar și atunci când zâmbesc
au ceva animalic în ochi
și fundul gurii
găuri negre
ce ne sorb viețile
dacă nu frânăm la timp
mi-am ascuns gândurile
să nu dezamăgesc mulțimea
dar nu pot face față
veninului minuțios calculat
suntem toți mieii sacrificați
pentru salvarea lumii
numai în întuneric
mă întreb uluită
ca și când aș vedea pentru ultima oară cerul
Pentru ce?

reciclada
porque está de moda
enterrar todo lo que no te gusta
quemada
en la hoguera
por llorar el héroe loco
gracias a Dios
mi ceniza sabe volar
escribir cuentos
para los que quieren
soñar
para leer
en el mapa de iris
ilusionada por aromas
como Avicenna
en un jardín verde
destinado a la inmortalidad.

***

El día fluye tan pequeño
como ayer
y todos los demás antes que ella
escondo mis arrugas en la calle
sonriendo como si fuera un comando
con toda mi boca
por miedo a los ataques de la nada
desarmada
en esta guerra
tomada por los ángeles del horror
incluso cuando sonríen
tienen algo animal
en ojos y el
fondo de la boca
agujeros negros
que nos chupan nuestras vidas
si no frenamos a tiempo
escondí mis pensamentos
para no decepcionar
a la multitud
pero no puedo manejar
el veneno meticulosamente calculado
todos somos corderos sacrificados
para la salvación de la humanidad
solo en la oscuridad
me pregunto con asombro
como si pudiera ver el cielo por la última vez
¿Por qué?

Traducerea în limba spaniolă aparține autoarei.
Din volumul în lucru *Dureri înfrânte/Dolores derrotados*.

Pușa Roth

FEMEIA ȘI COPACUL (II)

Dincolo de iluzie

„Gândul meu pentru tine a murit într-o joi, fără explicații de ce și cum. La miezul nopții, când inima mă îndemna să te caut, am auzit cântecul cucului și, nedumerită, am fugit afară să văd păsărea ciudată ce cântă în crucea nopții, în noapte de decembrie. Alergând după ispită, m-am vindecat de întuneric, m-am vindecat de teama de întuneric, m-am vindecat de mine și de tine. S-a rupt vraja macului găsit într-un sfârșit de vară la margine de vis și de mare. Cam așa și cam atât ar trebui să-i scriu, fiindcă va înțelege că lumea noastră fragilă a fost înghițită de lumea reală. Știam de la început că totul nu e decât un vis, dar am avut răbdare să văd cât de puternică este iluzia, cât de mult poate inventa o minte omenească pentru a atinge «sublimul» prag al neputinței. Dar inima nu a vrut să asculte, e și ea de genul feminin, și s-a păcălit singură, crezând că poate, poate…". Femeia stătea ghemuită în fotoliu și scria cu creionul, lucru rar, căci aproape nu mai folosea acest obiect, scria și făcea pauze mari, ca și cum orice cuvânt trebuia adus din altă dimensiune.

După un timp, femeia, ghemuită în visele ei, spuse cu glasul mic, de teamă, parcă, să nu se audă: *„Sigur, nu-i voi trimite această scrisoare, pentru că nu are destinatar precis, e doar o încercare de a crea un personaj, un personaj care să completeze lista fragilă a sentimentelor omenești."* Se gândea la lumea pe care a cunoscut-o, la oamenii care i-au marcat viața, la cei cu care s-a intersectat într-un moment anume, la întâmplări demne de lăsat în urmă, dar și la celelalte întâmplări care par mai multe, dar nu le putea evita fiindcă nu trăise într-un turn de fildeș, ci în lumea această frumoasă/urâtă, dar de neînlocuit nici măcar în vis. Copacul din fereastră, căci spre el se îndreptase, era scăldat de soarele iernii, era nemișcat și aparent leneș, bucurându-se de lumină. Femeia a prins curaj și a început să scrie despre copilărie, despre întâmplările ei, a aruncat scrisoarea, nu avea destinatar, și s-a bucurat că are un prieten atât de devotat: copacul.

2 ianuarie 2016

KADIN VE AĞAÇ (II)

İllüzyon ötesinde

„Senin için düşüncem, bir perşembe günü neden ve nasıl olduğunu açıklamadan öldü. Gece yarısı, kalbim seni aramam için beni teşvik ederken guguklu şarkıyı duydum ve şaşkın bir şekilde, Aralık gecesi gecenin çarmıhında şarkı söyleyen garip kuşu görmek için dışarı koştum. Günaha doğru koşuyorkan, kendimi karanlıktan iyileştirdim, karanlık korkusundan kendimi iyileştirdim, senden ve benden kendimi iyileştirdim. Yaz sonunda rüyanın ve denizin kenarında bulunan haşhaşın büyüsü bozuldu. Hepsi bu kadar, ve ona yazmam gereken tek şey bu, çünkü kırılgan dünyamızın gerçek dünya tarafından yutulduğunu anlayacaktır. Başından beri her şeyin sadece bir rüya olduğunu biliyordum, ama yanılsamanın ne kadar güçlü olduğunu, bir insan aklının çaresizliğin «yüce» eşiğine ulaşmak için ne kadar icat edebildiğine dair sabrım vardı. Ama kalp dinlemek istemedi, o da kadın cinsinden ve yapabileceğini düşünerek yalnız kendini kandırdı, belki de…" Kadın koltuğa kıvrılmış bir şekilde oturuyordu ve bu nesneyi kullanmayı neredeyse bıraktığı için nadir görülen kalemle yazıyordu, her kelimenin başka bir boyuttan getirilmesi gerekiyormuş gibi yazıyordu ve büyük molalar veriyordu.

Bir süre sonra, rüyalarında kıvrılan kadın, duyulmasın gibi korkudan küçük bir sesle şöyle dedi: *„Elbette, ona bu mektubu göndermem, çünkü kesin bir alıcısı yok, bu sadece kırılgan insan duyguları listesini tamamlamak için bir kişi, bir kişi yaratma girişimidir."* Bildiği dünyayı, hayatına damga vuran insanları, belli bir anda kesiştiği kişileri, geride bırakılacak olayları, aynı zamanda daha çok görünen diğer olayları da düşünüyordu, ama bunlardan kaçamadı, çünkü fildişi bir kulede yaşamadı ki, o rüyada bile yeri doldurulamaz bu güzel/çirkin dünyada yaşadı. Penceredeki ağaç, ona doğru gitmişti, kış güneşi tarafından yıkanmıştı, hareketsiz ve görünüşe göre tembeldi, ışığın tadını çıkarıyordu. Kadın cesaretini toplayıp çocukluğu hakkında, olayları hakkında yazmaya başladı, mektubu attı, alıcısı yoktu ve böyle sadık bir arkadaşa sahip olmaktan memnundu: ağaç.

2 Ocak 2016

Traducere în limba turcă/Çevirmen: Urfet Şachir.

Mangalia, 23 iunie 2021

Musica

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „GEORGE ENESCU” – EDIȚIE ANIVERSARĂ

Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

Deși într-o perioadă neagră cum a fost anul 2020 și primele luni ale lui 2021, când manifestări artistice de anvergură și de mare tradiție au fost anulate (un exemplu, Festivalul Wagner de la Bayreuth din vara lui 2020), altele s-au restrâns sau reprofilat exclusiv online, noi, românii, am găsit resurse să nu suspendăm **Concursul Internațional „George Enescu”**, și el un brand românesc, și să organizăm o ediție care se anunță realmente excepțională a **Festivalului Internațional „George Enescu”**, ediția aniversară, a 25-a, acum, când se împlinesc 140 de ani la nașterea lui George Enescu. Iată, grație unei strategii adecvate a organizatorului, ARTEXIM (director: Mihai Constantinescu), care este și organizatorul Festivalului „Enescu”, Concursul s-a reinventat în online cu o premieră în lumea muzicii clasice internaționale – primele două etape ale secțiunilor au fost organizate online, această măsură fiind luată pentru a putea derula competiția în contextul pandemic. Astfel, 205 tineri artiști au putut să-și urmeze visul și să participe la Concurs, între 29 august și 20 septembrie 2020. Ultimele două etape – semifinalele și finalele – au fost organizate live, la București, la Ateneul Român, între 12 și 23 mai 2021, cu public în sală. Mesajul ediției 2020/2021 a fost „Frumusețe în viață” și nu e deloc exagerat să reluăm aici concluzia staff-ului Concursului că, într-o lume bulversată, redusă la tăcere și la izolare de pandemie, „am creat un model de reziliență pornind de la nevoia de frumusețe în viață, indispensabilă umanității noastre.” Pe portalul **Leviathan.ro** cititorii noștri au avut la dispoziție informațiile despre desfășurarea concursului. Reamintesc numele premianților: Violoncel: premiul I – Jaemin Han (Coreea de Sud), cel mai tânăr câștigător din istoria Concursului „Enescu” (14 ani la înscriere, în 2020); premiul al II-lea – Sebastian Fritsch (Germania); premiul al III-lea –Ștefan Cazacu (România). Vioară: premiul I – Valentin Șerban (România); premiul al II-lea – Jaewon Wee (Coreea de Sud); premiul al III-lea – Tassilo Probst (Germania). Pian: premiul I – Yeon-Min Park (Coreea de Sud); premiul al II-lea – Adela Liculescu (România); premiul al treilea – Marcin Wieczorek (Polonia).

Născut ca un omagiu adus lui George Enescu, la trei ani de la moarte (1958), **Festivalul Internațional „George Enescu”** a ajuns, prin profilul său și mai ales prin amploarea pe care a luat-o în ultimele două decenii și jumătate, să se singularizeze în lumea muzicală. Există, după cum se știe, festivaluri foarte vechi, cu o lungă istorie și tradiție, dar acestea au cu totul alt profil. Niciunul nu include însă toate genurile de muzică (simfonică, vocal-simfonică, de cameră, corală, operă), nu are un repertoriu atât de bogat în care regăsim toate epocile și stilurile de muzică. În istoria sa recentă, festivalul a avut ediții sau a programt serii de concerte dedicate unui mare compozitor (celebrarea Anului Internațional Wagner în 2013, seriile „Bach by Midnight”, „Mozart by Midnight”), fără a repeta însă structura festivalurilor dedicate în lume unui singur compozitor. Apoi, se urmărește cu consecvență așezarea în context istoric și de natură stilistică a creației enesciene prin seria de concerte „Enescu și contemporanii”. Nu în ultimul rând, Festivalul „Enescu” se distinge prin atenția acordată creației muzicale actuale, dar și prin numărul mare de participanți, reunind pe unii dintre cei mai valoroși interpreți ai momentului. E de menționat și deschiderea festivalului cu concerte și în alte orașe decât

București („Festivalul în țară"). În ediția trecută, din 2019, au fost programate – și s-au bucurat de succes – concerte și recitaluri în orașe din Germania, Belgia, Italia, Canada și Moldova. Nu trebuie neglijată nici seria întreagă de evenimente conexe, care au împlinit de-a lungul anilor profilul aparte al Festivalului „Enescu".

Director artistic al Festivalului: dirijorul **Vladimir Jurowski**.

Cu motto-ul „O istorie din iubire", **ediția a 25-a a Festivalului Internațional „George Enescu"** va fi una maraton, cea mai lungă din istoria sa (29 de zile). În perioada 28 august–26 septembrie 2021, vor evolua la București, Cluj-Napoca și Sibiu 3500 de artiști străini și români, desigur cu măsuri care trebuie înțelese și acceptate, cu scopul de a reduce riscurile generate de pandemie pentru spectatori, artiști, organizatori și jurnaliști. Cele 78 de concerte sunt organizate în patru serii: „Mari orchestre ale lumii" (concerte desfășurate la Sala Palatului), „Concerte și recitaluri" (la Ateneul Român, după-amiaza), „Muzica secolului XXI" (la Sala Radio), „Enescu și contemporanii" (concerte de dimineață, la Sala Auditorium).

În prima serie, vom asculta trei mari orchestre londoneze (London Symphony Orchestra, London Philharmonic Orchestra, Philarmonia Londra), două ansambluri germane (Orchestra Radiodifuziunii din Berlin și Filarmonica din München), Orchestra Teatrului Scala din Milano și Orchestra Academiei Santa Cecilia, din Italia, Concertgebouw din Amsterdam – care va încheia Festivalul conform tradiției respectate deja de mulți ani –, orchestre renumite din Franța (Orchestra Națională a Franței), Elveția (Orchestra Tonhalle din Zürich), Ungaria (Orchestra Simfonică a Radiodifuziunii Ungare), Orchestra Filarmonică din Rotterdam, Orchestra Română de Tineret, Orchestra „Les Dissonances" (înființată în 2004 de violonistul francez David Grimal), care se înscriu într-un maraton de programe diverse și complexe. Unele dintre aceste programe pun în valoare poate mai bine ca oricând muzica lui George Enescu, dar și capodopere prea puțin cântate ale secolului trecut.

Continuând tradiția Festivalului de a prezenta opere în primă audiție în România, Orchestra Filarmonicii „George Enescu" din București prezintă *Die tote Stadt (Orașul mort)* de Korngold în versiune concertantă, iar Orchestra Națională Radio aduce opera *Der Zwerg (Piticul)* de Alexander von Zemlinsky pe scena Sălii Palatului.

Împlinirea a 50 de ani de la moartea lui Igor Stravinski este marcată printr-un program dedicat în exclusivitate compozitorului pe 1 septembrie, care cuprinde și premiera românească a lucrării *Potopul*, în interpretarea Orchestrei Simfonice a Radiodifuziunii din Berlin sub bagheta lui Vladimir

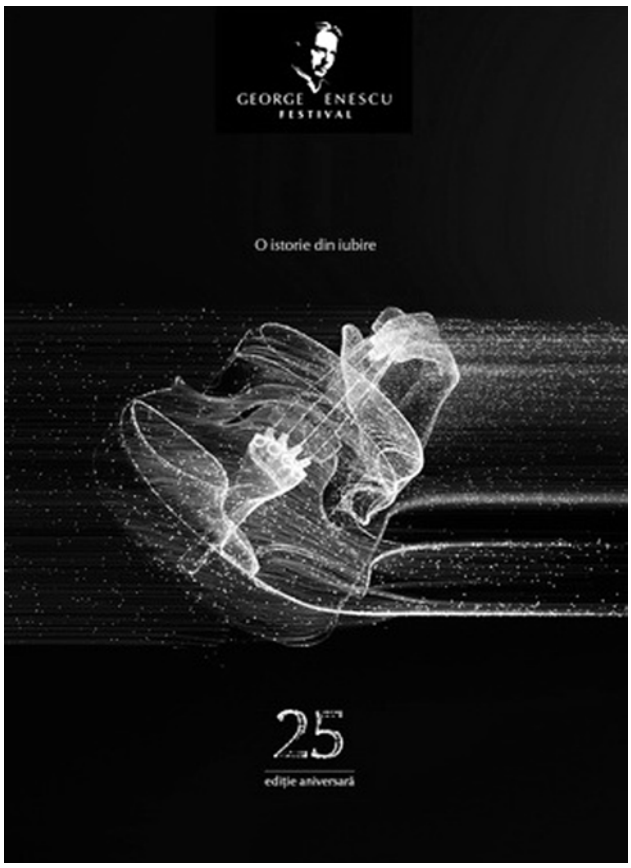

Jurowski, *Simfonia pentru instrumente de suflat, Vulpea* și *Nunta (scene coregrafice)*. Anul Stravinski este marcat și prin muzica celor mai apreciate balete ale sale, *Le Sacre du printemps, Pasărea de foc* și *Petrușka*.

Programul acestei ediții oferă publicului posibilitatea de a se bucura de simfoniile lui George Enescu în interpretarea marilor orchestre europene, inclusiv de *Simfonia a IV-a,* terminată postum de Pascal Bentoiu, tipărită anul trecut într-o ediție modernă.

La Ateneul Român ne vom întâlni de asemenea cu ansambluri foarte bine cotate: Academy of St. Martin in the Fields, Royal Philarmonic Orchestra din Londra, care revine după patru ani în România, Münchener Bach-Chor și Münchener Bach-Orchester, Filarmonica Mării Baltice, Orchestra de Cameră din Lausanne, London Mozart Players, Ansamblul „Les Arts Florissants", Orchestra de Cameră din Basel, Ansamblul Arpeggiata, Orchestra de Cameră a Filarmonicii din Bremen, Orchestra de Cameră Mahler. Instrumentiști membri ai Filarmonicii din Berlin vor prezenta un program *Rediscovering Enescu*.

Afișele anunță apariții de neratat: dirijori precum Sir Simon Rattle, Valery Gergiev, Daniele Gatti, Vasily Petrenko, Paavo Järvi, Cristian Mandeal, Christian Badea, Cristian Măcelaru, Joshua Bell (dirijor și solist) José Cura – care dedi-

că un *Te Deum* celei de-a 25-a ediții a Festivalului (premieră mondială); pianiștii Maria João Pires, Jean-Yves Thibaudet, Yuja Wang, Fazil Say, Khatia Buniatishvili, violoniștii Hilary Hahn, Maxim Vengerov, Julia Fischer, Leonidas Kavakos, Patricia Kopacinskaia, Viktoria Mullova, violonceliștii Gautier Capuçon și Daniel Müller-Schott, soprana Diana Damrau, mezzosopranele Joyce DiDonato și Magdalena Kožená, care va interpreta în primă audiție o lucrare compusă special pentru ea și Sir Simon Rattle, *Where are You?* de Ondřej Adámek.

„Existența seriei «Enescu și contemporanii» – argumentează o dată în plus organizatorii –se întemeiază pe cel puțin două rațiuni. Pe de o parte, urmărește întregirea programului Festivalului cu această importantă componentă camerală. Dar mai presus de aceasta, caută să răspundă unei necesități din ce în ce mai evidente în ultimele decenii, de a-l percepe pe Enescu în ansamblul caleidoscopului stilistic al modernității europene. Dincolo de entuziasmul naționalist prezent în multe dintre scrierile perioadei comuniste, muzica lui George Enescu trebuie privită și apreciată în contextul rafinat al unei întrepătrunderi stilistice, în care se îmbină sonorități și influențe franceze, germane, austriece și românești. Festivalul «George Enescu» își propune să contribuie la înfăptuirea acestui ideal." În cadrul acestei serii vor concerta, între alții, Orchestra de Cameră a Republicii Moldova, Orchestra „Controcorrente", Cvartetul Danel, Cvartetul Fine Arts, Clara Haskil Trio, violonceliștii Manuel Fischer-Dieskau și Norbert Anger, pianista Sina Kloke.

„Născut ca un omagiu adus lui George Enescu, la trei ani de la moarte (1958), Festivalul Internațional «George Enescu» a ajuns, prin profilul său, prin structura și mai ales prin amploarea pe care a luat-o în ultimele două decenii și jumătate, să se singularizeze în lumea muzicală. Festivalul reunește, în număr foarte mare, pe unii dintre cei mai valoroși interpreți ai momentului."

Pe portalul Leviathan.ro vom publica zilnic informații despre program, interpreți și lucrările incluse în concerte, relatări, cronici și fotografii.

Ca și la edițiile precedente, Asociația Culturală Leviathan este partener media al Festivalului Internațional „George Enescu".

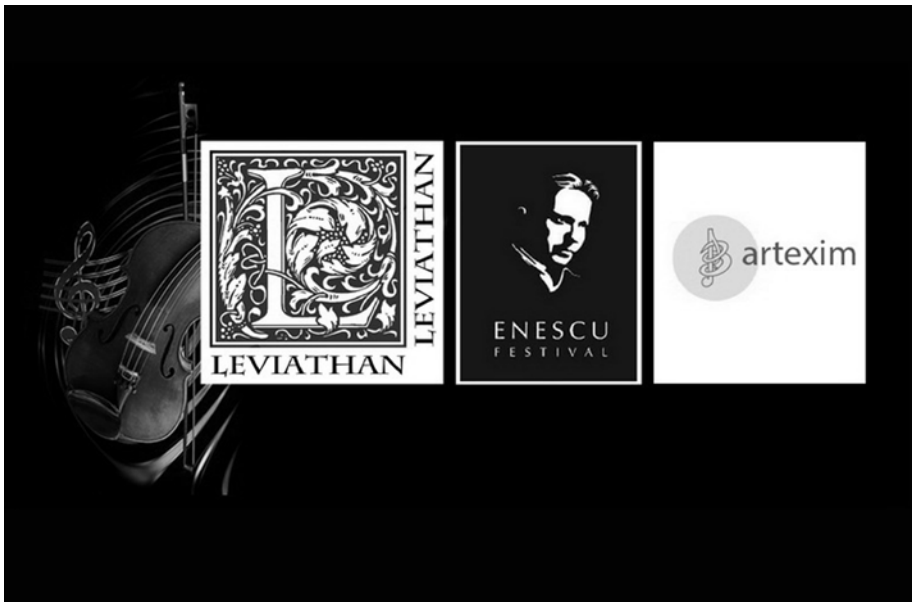

Document

Sergiu Celibidache – 25

„DUMNEZEU M-A SĂRUTAT DE DOUĂ ORI PE FRUNTE CÂND M-AM NĂSCUT” Interviu cu Ioana Celibidache realizat de Pușa Roth

Ioana Celibidache (n. Procopie Dumitrescu, 1924, București–13 ianuarie 2012, Paris), artist plastic, poetă. Soția dirijorului Sergiu Celibidache, pe care l-a cunoscut în 1949 la Buenos Aires. La 15 ani publica două volume de versuri, *Aveux* și *Souvenirs*. După absolvirea Liceului Francez din București, a lucrat un an la biblioteca franceză Studio. A emigrat în Franța după venirea comuniștilor la putere, fugind cu un avion militar. La Paris a urmat cursuri de pictură la Académie de la Grande Chaumière și la École du Louvre. Și-a continuat studiile de pictură la Roma (Academia de Arte Frumoase) și la Berlin. După 1955 a devenit cunoscută ca artist plastic, expunând la mari galerii din Europa și SUA. A fost numită „surioara lui Paul Klee” datorită viziunii sale artistice apropiate de cea a pictorului elvețian. Laureată a numeroase premii internaționale. Primarul Parisului, Jacques Chirac, i-a decernat în 1992 medalia de aur a orașului Paris pentru activitatea ca președintă a Federației Europene Artistice și Culturale Feminine. A publicat două albume semnate *Ioana* (Galați, Editura ALMA, 1997 și Paris, Imprimerie des Mauges, 2011) și, în 2000, cartea *Sergiu, altfel...* (Târgoviște, Editura Domino).

Pușa Roth

Dramaturg, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

În anul 2001, atunci când am publicat prima mea carte de interviuri, ***Convorbiri comode****, apărută la Editura Viitorul Românesc, am avut șansa să realizez un interviu cu* ***Ioana Celibidache****, soția maestrului* ***Sergiu Celibidache****, pe care l-am așezat în acest volum. Sigur, așa cum veți remarca, am plecat de la un eveniment editorial, apariția volumului* ***Sergiu altfel...*** *(2000), mai ales că trecuseră câțiva ani de la dispariția de pe scenele lumii a marelui dirijor Sergiu Celibidache. Maestrul s-a stins din viață în 1996.*

Pușa Roth: *Aș dori să pornim discuția de la un eveniment: cartea dvs.* ***Sergiu, altfel...****, apărută recent la Editura Domino. Ce înseamnă această carte pentru dvs., pentru cariera dvs. și pentru publicul dornic de evenimente tari?*

Ioana Celibidache: Pentru mine este o terapie, în urma pierderii bărbatului meu, a fost ceva îngrozitor. Timp de un an și jumătate nu am mai putut picta și atunci m-am gândit că a scrie ceva despre el va fi extraordinar pentru mine în sensul că îi voi fi zi de zi alături. Și așa am început să scriu această carte, gândindu-mă la tot ce s-a petrecut în viața noastră, la lucruri mai puțin obișnuite, la aventurile care nu fac parte în mod curent dintr-o biografie. În acești 35 de ani, câți am trăit împreună, s-au întâmplat multe lucruri, unele ieșite din comun, întâmplări care vor stârni râsul.

P. R.: *Ați vrut să descoperim un alt om?*

Sergiu Celibidache

I. C.: Absolut. în definitiv, foarte multă lume l-a cunoscut și l-a perceput altfel: egoist, megaloman, rău. Eu i-aș spune exigent. Exigent cu el însuși, întâi și întâi și pe urmă cu ceilalți. De altfel, eu cred că dacă nu ești exigent într-o meserie, nu reușești să faci nimic. El era un perfecționist, și sigur că pentru anumiți oameni era exigent. Alții, care au înțeles unde ajunsese, au priceput că nu se poate face un lucru de calitate decât cu severitate și rigoare.

P. R.: *Dincolo de rigoare și de severitate, ce ne oferiți în această carte?*

I. C.: Portretul unui om de o generozitate fenomenală, având vreme pentru oricine și dându-și timpul cel mai prețios altora. Și extrem de vesel, căci el a rămas tânăr până la 84 de ani. Știa să se joace, știa să fie copil, așa cum spunea: *„Dacă n-ai rămas copil înseamnă că ai murit."* Descriu niște episoade pe care nimeni nu le cunoaște și din care reiese caracterul acestui megaloman zis Celibidache, un megaloman extrem de uman și de-o neînchipuită apropiere de oameni.

P. R.: *De fapt, o portiță a fost deschisă chiar de fiul domniei voastre, cu filmul* ***Grădina lui Celibidache***, *în care am descoperit o altă față a maestrului.*

I. C.: Filmul a avut un succes enorm, oamenii au văzut o serie de episoade diferite de ceea ce știa foarte multă lume.

P. R.: *Cum era soțul Sergiu Celibidache?*

I. C.: Era un mare sentimental, care în fond își ascundea sentimentele cum putea, fiindcă avea o pudoare extraordinară și o capacitate sentimentală fantastică. Era un fel de secret al lui personal pe care încerca să-l ascundă. Mai reușea, mai nu reușea.

P. R.: *Secretul acesta puțin dezvăluit v-a ținut 35 de ani alături...*

I. C.: Era un om cu care nu m-am putut plictisi niciodată, nicio secundă. Ceea ce este enorm. Scriam împreună, construiam case împreună... ce nu făceam... N-aveam un moment în care să spun: și acuma ce facem? Era vesel, nu se supăra nici măcar atunci când în orchestre domnea dezordinea. În plus, comportamentul său nu era cel al unui geniu capricios, comportament ce ar fi fost uneori obositor.

P. R.: *În mărturisirile sale, maestrul spunea că a fost o întâmplare că un profesor l-a pus la un concurs de dirijat și că așa și-a început cariera. Cât joc și cât adevăr e aici?*

I. C.: Nu e așa aproape deloc. El a plecat din România foarte tânăr și pe baza unui concurs de compoziție la care a luat premiul întâi, plătindu-i-se biletul București–Berlin. Când a ajuns acolo, s-a dus la profesorul Heinz Tissen. A intrat imediat la Universitate și a luat cu brio, cu *magna cum laudae,* toate examenele, inclusiv filosofia și matematica, devenind doctor în matematică, în filozofie și în muzicologie. Făcuse compoziție la Hochschule für Musik, cânta la pian splendid și îi plăcea enorm jazzul. Făcea dintr-o fugă de Bach ceva extraordinar, à la Duke Ellington, ăsta era hobby-ul lui. Cunoștea toate partiturile posibile și imposibile și când l-au

invitat să dirijeze, l-au întrebat ce partitură vrea să-i fie adusă. El a răspuns: *„Nu am nevoie de nici o partitură."* Nemții nu puteau să înțeleagă o chestie ca asta, că un românaș de la Iași, vai de capul lui, care n-avea nici un ban fiindcă se certase cu tatăl său, care nu voia să fie muzician și voia să fie nu știu ce, președintele României, a plecat cu dicționarul german, fără să știe un cuvânt nemțește și așa a ajuns la 33 de ani directorul general al Filarmonicii din Berlin.

P. R.: *Doamnă Celibidache, știu că vă leagă amintiri de radio.*

I. C.: Da, am fost angajată la un moment dat la Radio Solidarité de la Paris, care era într-un fel ceva politic. Pe vremea aceea eram apropiată de președintele Giscard d'Estaing, cu care am rămas prieteni, și acest radio era într-un fel în opoziție. Am lucrat vreo 6-7 luni, iar colegii mă numeau soarele redacției, pentru că eram totdeauna veselă și când făceam câte o emisiune, ei îmi făceau tot felul de glumițe ca să mă facă să râd. Când președintele a pierdut alegerile, atunci mi-am dat și eu demisia, din solidaritate.

P. R.: *Ce însemna politica pentru maestrul Celibidache?*

I. C.: Spunea că politica nu-l interesează, pentru că sunt numai compromisuri. Făcea politica muzicii.

P. R.: *Când ați început să pictați și în ce manieră?*

I. C.: Când eram foarte mică, făceam tot felul de desene în peniță. Probabil, am moștenit acest talent, deoarece am o mătușă, doamna Brateș, nevasta lui Ion Pillat, care este sora tatălui meu. Iar poezia, poate că am moștenit-o de la un frate al lui papa, care s-a prăpădit la 33 de ani și care era poet. Pot să spun că am pictat toată viața, până ce am început să fiu pe simezele anumitor capitale. Am început prin a fi foarte figurativă. Dar mi-am dat seama că sunt influențată de Paul Klee, pe care l-am adorat. Și soțul meu era foarte entuziasmat de Paul Klee și probabil, fără să vreau, am început să pictez sub influența lui. Am făcut școală la Paris, la Grande Chaumière, pe urmă am făcut Belle Arte la Roma, dar am rămas totuși la ideea abstractă, la non-figurativ. Dar din moment ce sunt culori și forme, nu se poate vorbi de abstract.

P. R.: *În cei 35 de ani în care ați străbătut lumea alături de maestrul Celibidache, ați avut vreme să pictați?*

I. C.: Da, pictam între două avioane și plecam cu niște tablouri enorme. Mă ajuta și el ca să le pot trambala. Pe urmă s-a născut băiatul nostru, pe care nu puteam să-l las singur la Paris. Era, deci, mult mai complicat, pentru că pictam, mă ocupam de băiat și pe urmă fugeam în diversele orașe unde Sergiu avea turnee. Băiatul meu a și-a făcut studiile în America, la Bloomington, unde era profesoară și Virginia Zeani, pe care am cunoscut-o și mi-a devenit prietenă. Acolo este profesor și Matei Călinescu. Serge a absolvit cu brio acești patru ani, devenind regizor. A făcut multe sacrificii, dar eu cred că nimic nu se face fără sacrificii.

P. R.: *A fost vreo întâmplare neobișnuită care putea să vă schimbe, să vă marcheze existența?*

I. C.: Sigur, a fost un moment extraordinar al vieții mele să-l fi cunoscut și să fi ajuns să fiu alături de Sergiu Celibidache atâția ani de zile. Sigur că mi-a schimbat existența. Întâi și întâi, mi-a schimbat complet viziunea asupra vieții și m-a făcut să trăiesc altfel.

P. R.: *Întâlnirea cu maestrul Celibidache a fost o întâmplare pur și simplu?*

I. C.: Da. Ne-am întâlnit din întâmplare la un concert în America de Sud, la Teatrul Colón; eram în sală; ne-am cunoscut și am rămas împreună o viață de om. Revenind la muzică, eu am o pasiune pentru Lipatti. Și maestrul de asemenea îl venera. E un mare păcat că s-a prăpădit așa de tânăr. Era un pianist adorat în străinătate și venerat de toată lumea. Îmi aduc aminte că în urma unui concert cu Benedetti Michelangeli – la care soțul meu ținea enorm – am fost cu toții la un dineu în timpul căruia s-a toastat pentru Michelangeli ca pentru cel mai mare pianist al timpului. Michelangeli s-a ridicat și a spus: *„Îmi pare foarte rău, vă mulțumesc foarte mult, dar nu sunt eu cel mai mare pianist din lume. Este Lipatti."*

P. R.: *Există un loc în lume, pe un continent, unde n-ați fost alături de maestru?*

I. C.: N-am fost în India. El era extraordinar de prins de religia indiană și când era foarte tânăr, pe la Berlin, cunoscuse un budhist formidabil, care i-a schimbat într-un fel viața și mai ales viziunea asupra muzicii. De atunci a rămas într-un fel budhist, dar și ortodox. Era foarte credincios. întotdeauna înainte de un concert îmi spunea: *„Acum mă lași cinci minute să-mi fac rugăciunea."* Iar eu glumeam, spunându-i că este ca un toreador care intră în arenă.

P. R.: *Dintre mărturisiri, aș cita una: „Nu-l căuta pe Dumnezeu în altă parte, este în tine." În altă ordine de idei, cum era tatăl Sergiu Celibidache?*

I. C.: Își adora copilul, era chiar exagerat. Era uneori mai rău decât un bunic și putea să fie catastrofal pentru educația

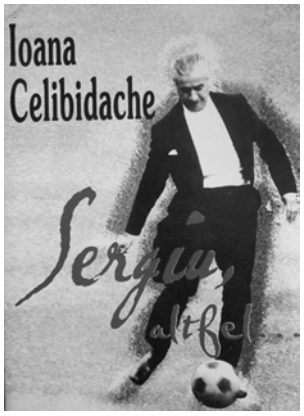

copilului... Dar a ieșit foarte bine, e un băiat altruist... Sergiu se juca cu el... A scris pentru copii *Jardin de poche.*

P. R.: *Maestrul Celibidache afirma că a fost român și a rămas român. Este o profesiune de credință pentru un om plecat de la 20 de ani din țară. Am înțeles că toată viața a purtat pașaportul de cetățean român și nu un altul.*

I. C.: Da, avea un pașaport de apatrid și niciodată n-a acceptat niciun fel de altă naționalitate, fiindcă spunea întotdeauna că singurul lucru pe care poate să-l facă pentru țara lui este să rămână român, ca să nu se spună mâine, eventual, că geniul Celibidache este francuz sau neamț sau italian sau orișice altceva. Cu toate problemele de viză pe care le avea fiind apatrid, a rămas român. El spunea întotdeauna: *„Am să mor român."* De altfel și eu am avut probleme, fiindcă a trebuit să-mi iau naționalitatea franceză și nimeni nu înțelegea cum e posibil ca eu să îmi doresc să fiu franțuzoaică și bărbatul meu nu. Atunci a trebuit să explic că este un patriot și că nu vrea să-și schimbe naționalitatea, deși a avut probleme cu vizele în Canada și în Elveția.

P. R.: *Ce alte pasiuni în afară de muzică mai avea maestrul?*

I. C.: În primul rând fotbalul. Când era foarte tânăr, a jucat într-o echipă la Iași, care se numea Macabi. Aflându-mă la Paris de ziua lui, nu știam ce să-i mai fac cadou. Ducându-mă într-o librărie românească, am găsit o carte pe care scria *Iași*. Sergiu adora Iașiul, era pasiunea vieții lui. Răsfoind cartea, am dat de fotografia lui, așa că a fost un cadou formidabil. Maestrul Celibidache era fan al unui mare fotbalist, al lui Di Stéfano, care juca la Real Madrid. Am să vă povestesc o scenă pe care am uitat să o scriu în carte. Într-o seară, aflându-ne la Madrid, Di Stéfano a venit în loja lui Sergiu să-l felicite, spunându-i: *„Maestre, ești un geniu. N-am mai auzit așa ceva niciodată."* Atunci Sergiu i-a răspuns: *„Eu nu sunt un geniu, dumneata ești un geniu!"* Și tot Sergiu a concluzionat: *„Dacă suntem două genii, haidem să jucăm puțin fotbal!"* Există de altfel o fotografie cu Sergiu în frac, după concert, jucând fotbal cu Di Stéfano. Au jucat vreo patru minute.

P. R.: *Făcea schi nautic fără schiuri?*

I. C.: Asta e ceva destul de rar. Eu nu mă încumetam să fac schi nautic în picioarele goale. A făcut multe năzdrăvănii prin New Mexico. Sergiu s-a prăpădit, copil, jucându-se cu fel de fel de lucruri, interesându-se de orice, de la bucătărie la animale.

P. R.: *Îi plăceau rațele?*

I. C.: Da, rațele, câinii, pisicile. Nu se putea plictisi, pentru că era mult prea preocupat de toate.

P. R.: *Să vorbim despre prietenii.*

I. C.: Mulți au plecat, mulți care erau prieteni buni ai maestrului. A mai rămas Dan Grigore, pe care îl aprecia foarte mult. Este un pianist de mare valoare și un om întreg. Era foarte bun prieten cu Eugène Ionesco, care a plecat. Erau sentimentali amândoi și cred că se iubeau, adică sunt sigură că se iubeau. Nu se vedeau des, pentru că fiecare avea foarte mult de lucru și timpul era cronometrat, dar asta nu însemna că sentimentele erau cronometrate. A rămas prieten cu președintele Giscard d'Estaing, cu politicieni, pe aici nu prea... Pe vremea aceea nu prea veneam în România...

P. R.: *Cum s-a hotărât maestrul să vină în România, în 1990?*

I. C.: Avea teoria că trebuie să facă ceva pentru România, gândindu-se că România a fost o țară de cultură și că setea de cultură există și că a existat totdeauna, chiar în momentele cele mai grele. A venit necondiționat, de altfel așa am venit și cu fiul meu, în ideea de a da ceva României, care să facă plăcere. Filmul despre tatăl lui, *Grădina lui Celibidache,* a avut succes atât în străinătate, cât și în România. Sergiu spunea: *„Trebuie să facem ceva, fiindcă nu am făcut destul."* Când era în turneu, cumpăram întotdeauna un caiet în care el își nota în diferite limbi diverse considerații despre muzică.

P. R.: *V-ați gândit să publicați aceste caiete?*

I. C.: Sigur, adică mi-au cerut s-o fac. Sunt tot felul de gânduri ale lui despre muzică, foarte greu de pus alături.

P. R.: *Nu v-ați gândit să le traduceți?*

I. C.: A traduce un lucru așa de serios cum e muzica, e foarte complicat. Sergiu avea câte 120 de concerte pe an, performanță pe care n-a mai atins-o nimeni. Făcea multe repetiții în plus, era un om care abia respira. S-a opus mereu înregistrării concertelor, pentru că era o diferență ca de la cer la pământ între înregistrare și concertul live. Finalmente i-a dat dreptate foarte multă lume. Nu avea deloc simț comercial. Viața lui a fost un fel de apostolat. Veneau gratis elevi din toată lumea. Niciodată nu lua bani de la nimeni.

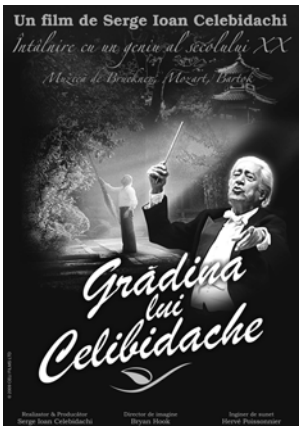
Un film de Serge Ioan Celebidachi
Întâlnire cu un geniu al secolului XX
Muzica de Debussy, Mozart, Bartók
Grădina lui Celibidache

P. R.: *Doamnă Ioana Celibidache, maestrul, soțul dvs., lua oamenii așa cum erau. Nu-și alegea oamenii, v-a adus acasă chiar un criminal...*

I. C.: Da, un criminal. Se împrietenise cu el, cânta foarte frumos Debussy, avea

o mamă pe care o iubea și avea un câine… Dar omorâse vreo 17 oameni și le dizolvase trupurile… însă Sergiu se plimba cu el în Hyde Park… Nu prea își alegea oamenii, el totdeauna spunea că și-a găsit niște oameni extraordinari și că trebuie să-i cunosc neapărat.

P. R.: *Cu ce întâmpinați viitorul?*

I. C.: Nu știu exact, dar aș vrea cândva să pot publica ceva care o să amuze enorm cititorii, o carte pe care am scris-o împreună cu Sergiu. Este vorba despre o pisică, Motănache, îndrăgostită de un șoricel. Legat de maestru, există un proiect. La München, în 2002, se va cânta probabil piesa semnată de el, *Haz de necaz,* care va dura vreo 20 de minute. Va dirija Barenboim. Un alt proiect legat de maestru este Fundația Celibidache pentru tineri muzicieni. Dar această fundație are și o latură caritabilă, care se ocupă de copii handicapați, numită „Aurora". La Călărași avem un azil pentru bătrâni, care are sediul la München.

P. R.: *Viața a fost generoasă cu dvs.?*

I. C.: Foarte. De altfel, încep cartea spunând că *Dumnezeu m-a sărutat de două ori pe frunte când m-am născut.*

25 aprilie 2001

„Sergiu Celibidache era un om de o generozitate fenomenală, având vreme pentru oricine și dându-și timpul cel mai prețios altora. Și extrem de vesel, căci el a rămas tânăr până la 84 de ani. Știa să se joace, știa să fie copil, așa cum spunea: «Dacă n-ai rămas copil înseamnă că ai murit.»"

Sergiu Celibidache (28 iunie 1912, Roman, județul Neamț–14 august 1996, Neuville-sur-Essonne, departamentul Loiret, Franța), dirijor și compozitor român. Începând din 1936 studiază la Academia de Muzică din Berlin, având-i ca profesori pe Walter Gmeindl și Heinz Tiessen (compoziție), Fritz Stein (arta dirijatului). În același timp audiază cursurile de filosofie ale lui Eduard Spranger (psihologie) și Nicolai Hartmann (metafizică). În 1945 devine dirijor pro tempore al Orhestrei Filarmonice din Berlin, întrucât directorul acesteia, Wilhelm Furtwängler, fusese suspendat din funcție, fiind suspectat de a fi colaborat cu regimul nazist. Până în 1952, când Furtwängler, reabilitat, redevine șef al orchestrei, Celibidache dirijează peste 400 concerte cu Orchestra Filarmonicii din Berlin, impunându-se ca personalitate muzicală de o excepțională exigență artistică. Suferă o mare deziluzie când membrii Filarmonicii berlineze îl aleg, în 1954, pe Herbert von Karajan dirijor pe viață, ca succesor al lui Furtwängler. Nu a mai revenit la pupitrul Filarmonicii din Berlin decât după 40 de ani, la invitația personală a lui Richard von Weizsäcker, președintele de atunci al Germaniei, ocazie cu care a dirijat *Simfonia a 7-a* de Anton Bruckner.

Pentru un timp, nu mai are o funcție permanentă, fiind invitat cu regularitate la pupitrul unor renumite orchestre simfonice europene: Orchestra Radio din Stuttgart, Orchestra Națională din Paris, Orchestra Simfonică Radio din Stockholm, Orchestra Scala din Milano, Orchestra Academiei Santa Cecilia din Roma, Capela Regală Copenhaga. Între 1960 și 1962 ține cursuri de perfecționare în arta dirijorală la Accademia Musicale Chigiana din Siena (Italia), iar mai târziu la Fontainebleau (Franța) și la München (Germania) pentru tineri dirijori selecționați cu multă severitate.

În 1979 primește funcția de director muzical general al orașului München și de dirijor permanent al orchestrei filarmonice din acest oraș. Sub conducerea sa, Filarmonica din München devine una din cele mai bune orchestre simfonice din lume.

A revenit în România la începutul anului 1978, la invitația lui Ion Voicu, cu un concert extraordinar susținut la Ateneul Român, la pupitrul Orchestrei Filarmonicii „George Enescu" din București: *Alborada del gracioso* de Maurice Ravel, *Pasărea de foc* de Stravinski, *Simfonia a IV-a* de Brahms. La bis: *Rapsodia română nr. 1 în La major* de George Enescu. După un an, în 1979, a dirijat din nou Orchestra Filarmonicii „George Enescu". După revoluție, la începutul anului 1990, a dirijat la Ateneu Orchestra Filarmonicii din München.

A compus un *Recviem*, patru simfonii și un concert pentru pian și orchestră.

Pentru activitatea sa artistică, Sergiu Celibidache a primit diverse distincții, printre care: cetățean de onoare al orașului München (1992), membru de onoare al Academiei Române (1992), Doctor honoris causa al Universității din Iași (1992), Ordinul Maximillian pentru Știință și Artă (Germania, 1993).

Musica

POVEȘTI DE PE PORTATIV ȘI DE DINCOLO DE EL

Cristina-Nicoleta Șoitu

Lector. univ. dr.
Academia de Muzică „Gheorghe Dima”
din Cluj-Napoca

Cărțile despre muzică mi-au dat de cele mai multe ori impresia că sunt rezervate să treacă prin mâinile și eventual să stea doar pe rafturile celor care se ocupă de ea în mod profesionist. Aceasta pentru că cei mai mulți termeni tehnici sunt doar pentru inițiați, iar dacă vorbim despre o biografie a unei figuri muzicale, ea poate fi de interes pentru un număr limitat de cititori, care se presupune că sunt iubitori ai unui gen sau a unui stil muzical anume. Când o carte despre muzică este semnată de doi autori, unul scriitor și unul dirijor, lucrurile devin mult mai captivante, iar cercul celor care pot intra în lumea creată de ei între două coperte este cert mai larg. În fapt, cel care pune pe hârtie totul în *Pur și simplu despre muzică* [1] este **Haruki Murakami**, după înregistrările unor convorbiri pe care le-a avut cu dirijorul **Seiji Ozawa**, conaționalul său cu care a împărtășit păreri și observații despre muzică, cu care a ascultat discuri din acea „categorie de aur” și cu care a avut răgazul să savureze specialități gastronomice japoneze în perioada noiembrie 2010–iulie 2011.

„Nu este o carte reportaj și nici o monografie”, spune Murakami, limbajul se dorește unul „asemănător rezonanței naturale a inimii”, armonizând emoțiile celui care pune întrebările din poziția unui iubitor de muzică cu cele ale conlocutorului, profesionistul gata să explice totul cu o bucurie și o sinceritate care trec de „bariera cuvintelor”. Rezonanța este firesc să apară în limbaj, fiindcă ea se regăsește și în disciplina de viață în care cei doi cred cu tărie, așa cum dezvăluie în cuvântul de început Haruki Murakami. Paralela pe care el o face între orele de muncă ale dirijorului concentrat asupra partiturilor sale și cele ale scriitorului netulburat în liniștea matinală e uimitoare, aproape o imagine de film însoțită doar de intuirea unui fond muzical. Cartea se împarte în șase discuții cu tematici deliberat stabilite, completate de patru interludii literare,

similare unor momente muzicale în care compozitorul oferă libertate *tempo*-ului de interpretare într-o partitură. Prima discuție se intitulează *Despre* ***Concertul nr. 3 pentru pian*** *de Beethoven*, iar întâlnirea se transformă într-o adevărată celebrare a unei fonoteci valoroase, fiind ascultate *Concertul nr. 1 pentru pian* de Brahms (Gould & Bernstein & New York Philharmonic – 1962), cinci variante ale *Concertului nr. 3 pentru pian* de Beethoven (Gould & Karajan & Berliner Philarmoniker – 1957, Gould & Bernstein & Columbia Symphony Orchestra – 1959, Serkin & Bernstein & New York Philharmonic – 1964, Serkin & Ozawa & Boston Symphony – 1982 și Mitsuko Uchida & Kurt Sanderling & Royal Concertgebouw Orchestra – 1994), o interpretare de epocă a acestuia (Jos van Immerseel – pianoforte & Bruno Weil & Orchestra de Muzică Barocă Tafelmusik

[1] **Haruki Murakami & Seiji Ozawa,** *Pur și simplu despre muzică*, traducere de Mihaela Albulescu, București, Editura Polirom, colecția „Biblioteca Polirom. Seria de autor „Haruki Murakami”, 2018. Titlul original: *Absolutely on music.*

– 1996). O adevărată lecție de analiză comparată pentru cititorii muzicieni, dar accesibilă și celor care cu un click pe Youtube pot să se transpună în atmosfera acestor lucrări și pe lângă melodiile pe care le descoperă sau le cunosc deja, pot să înțeleagă alte nuanțe ale interpretărilor sau ale lumii muzicale, care până în acel moment s-au aflat într-un colț miraculos, însă pentru care parola de acces este doar răbdarea cu care citesc sau meditează. Iar aceste nuanțe se referă la diferențele între concepțiile dirijorale, între intenționalitate și instinct muzical sau între sonoritățile unor orchestre cunoscute, înțelese ca o emblemă identitară pentru un timp și un loc anume. Interludiul 1, *Despre colecționarii maniaci de discuri*, este o meditație despre cum ascultăm muzica și ce semnificație atribuim orizontului sonor pe care îl percepem, în funcție de momentul și starea când ne întâlnim cu o lucrare muzicală, moment definitoriu al răspunsurilor pentru întrebarea „ce caut eu acum când ascult?". Unul dintre cele mai intrigante ar putea fi cel al lui Arnold Schoenberg: „Muzica nu este un sunet, ci o idee." *Brahms la Carnegie Hall*, a doua discuție în jurul unor înregistrări, cu Seiji Ozawa la pupitrul dirijoral de data aceasta, s-a concentrat asupra unor diferențe de stil muzical, a unor elemente de acustică sau, din nou, asupra sunetului orchestral. Pentru pasionații detaliilor tehnice ale înregistrărilor, e o parte provocatoare, însă eu mărturisesc că am reținut două dintre relatările domnului Ozawa: prima este o confesiune despre acea acumulare emoțională pe care o lucrare poate să o producă în conștiința artistului peste ani, iar a doua face referire la formațiile orchestrale sezoniere precum Orchestra Festivalului de la Lucerna (Claudio Abbado), Deutsche Kammerphilharmonie Bremen (Paavo Järvi) sau cea de care se ocupă personal, Orchestra Saito Kinen. Interludiul 2 continuă o idee din cuvântul introductiv, așa cum îți dai seama din titlu: *Legătura dintre scris și muzică*; cuvântul de ordine și de întâlnire dintre cele două domenii este ritmul, pe care Murakami spune că l-a învățat din muzică și, destins, îi subliniază importanța: „Nimeni nu-ți citește cartea dacă nu ai ritm. Trebuie să aibă un simț ritmic lăuntric care să-l facă pe cititor să citească mai departe. Știți ce chinuitor e să citești un manual de utilizare a unui aparat. Acesta este un exemplu clasic de scriere fără ritm." A treia discuție, *Ce s-a întâmplat în anii '60*, îmbină informații de biografie artistică din viața dirijorului cu comentariile personale referitoare la procesul de învățare a partiturilor, care la prima vedere par că vor fi înțelese doar de muzicieni, însă ele sunt puse din nou în paralel cu scrierea textelor și percepția sensului în literatură, astfel încât Murakami reușește să nu plaseze discuția în niște limite elitiste. Tot aici sunt comparate trei versiuni proprii de concepție a *Simfoniei fantastice* de Berlioz (Toronto Symphony

Seiji Ozawa. Fotografie de Don Hunstein,
New York, 23 ianuarie 1963.

– 1966, Boston Symphony – 1973 și Saito Kinen – 2007): „E prima oară când îmi compar propriile prestații și până și eu sunt surprins!", spune Ozawa, care de la aceste remarci ajunge la ideea esențială a capitolului, cea despre autenticitatea artistică, fără de care muzica devine „înspăimântătoare". Precedată de Interludiul 3, *Bagheta lui Eugene Ormandy*, cu rol de *scherzo* (glumă) în desfășurarea volumului, discuția a patra, *Despre muzica lui Gustav Mahler*, devine poate cel mai ermetic capitol pentru cititorul amator de muzică, fiindcă se oprește destul de mult la stilul compozitorului și modul în care l-a preocupat pe Ozawa. Pasajele următoare, Interludiul 4 (*De la Chicago Blues la Shinici Mori*) și discuția a cincea (*Bucuriile operei*) sunt mai ușor de urmărit, însă vorbesc despre genuri muzicale precise, pe care dacă nu le simți apropiate, vei avea tendința să le ocolești sau să schimbi ritmul lecturii. Totuși, sunt menționate întâlniri memorabile și nume cunoscute, precum Louis Armstrong, Ella Fitzgerald, Mirella Freni sau Luciano Pavarotti. *Într-un mic oraș elvețian* este unul din capitolele pe care le-am apreciat în mod deosebit și în care Haruki Murakami vorbește despre Academia Internațională Seiji Ozawa din Elveția. E o bucurie să-l citești, fie că ești sau nu muzician, bucurie ce ar putea fi comparată cu plimbarea într-o expoziție frumoasă de pictură: chiar dacă știi mai multe sau mai puține din tainele culorilor și a dozajului între

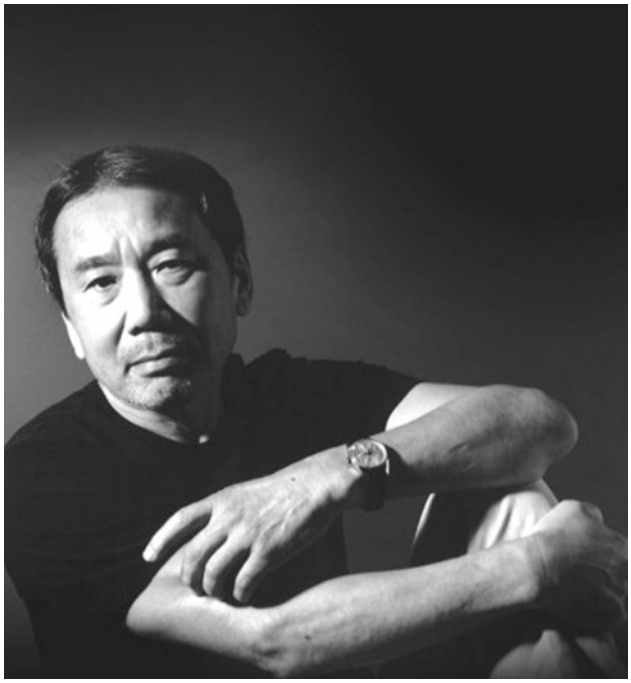

Haruki Murakami. Sursa foto: Editura Polirom.

lumini și umbre, te bucuri în aceeași măsură. O academie de acest tip presupune învățare, dar la un nivel de măiestrie, ceea ce face ca interacțiunile dintre muzicienii participanți și maeștrii îndrumători să fie urmărite cu o atenție ce se apropie de uimire de către scriitorul invitat să observe această lume creată pentru 10 zile în jurul lui Seiji Ozawa. Ideile se continuă și în cea de-a șasea discuție, cu titlul *Nu există o metodă de a preda. Improvizez pe moment*, aproape șocant pentru cei implicați în educarea altora; când vine vorba însă despre muzică și despre o personalitate precum Ozawa, lucrurile pot să se nuanțeze și citind observațiile sale despre stilurile de transmitere a informațiilor și tipurile de indicații percepute la alți colegi ai săi, înțelegi de ce el nu se supune unui „tipar unic": „Nu fac niciun fel de pregătire, ci stabilesc totul pe loc, în funcție de persoana din fața mea. […] Nu am nimic de zis până ce muzicianul nu se află dinaintea mea." Pe lângă autodescrierea metodei, am putea evidenția și coordonatele în care Murakami jalonează stilul de lucru al dirijorului: „empatia", „propunerea", „gluma", dar toate fără „compromis". În *Cuvânt de încheiere* muzicianul îi mulțumește scriitorului pentru o călătorie muzicală și personală readusă la viață: „Domnule Murakami, mulțumesc! Ați scos la lumină atâtea amintiri. Chiar nu știu cum ați reușit, dar cuvintele îmi ieșeau pe gură de la sine." Și tocmai pe când crezi că închizi cartea, mai trebuie să citești și *Lungul drum de la Atsugi*, un soi de „fotografie" de final, surprinsă într-o cronică a unei întâlniri muzicale dintre Seiji Ozawa și pianista Junko Onishi, cu accent pe interpretarea lucrării lui Gershwin, *Rhapsody in Blue*. Și poți vedea destul de clar zâmbetele tuturor, la finalul unui concert reușit.

Iar când, în sfârșit, închizi cea de-a doua copertă, simți că „ai trăit o viață", cum se spune, iar amintirile din ea le iei în a ta, reală, în care adaugi o emoție nouă. Publicații ca „The New York Times", „The Guardian", „Publishers Weekly" sau „Evening Standard" au acordat volumului cele mai favorabile recomandări. Înțeleg de ce și am să amintesc chiar simbolica imagine de pe copertă, care ilustrează niște păsări așezate în diferite poziții pe liniile portativului, unele desprinzându-se de el în zbor: în paginile acestei cărți te simți musafir într-o partitură care ți se descifrează ca o hartă, dar ești totodată liber să cunoști lucrurile de dincolo de ea, prin invitația prietenească a două suflete deschise spre tine și spre lume.

„Cărțile despre muzică mi-au dat de cele mai multe ori impresia că sunt rezervate să treacă prin mâinile și eventual să stea doar pe rafturile celor care se ocupă de ea în mod profesionist. Dar când o carte despre muzică este semnată de doi autori, unul scriitor și unul dirijor, lucrurile devin mult mai captivante, iar cercul celor care pot intra în lumea creată de ei între două coperte este cert mai larg."

Traditiones

PRINȚII OTOMANI (2)
Sistemul sangeac (sancak)

Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Sucursala Mangalia a Uniunii Democrate Turce

Fiecare stat a împărțit teritoriile pe care le-a condus în zone administrative, în funcție de forma de administrare. La începutul perioadei, Imperiul Otoman era împărțit în două regiuni cunoscute sub numele de **subașılık** (*subaşı* era șeful ofițerilor de securitate) și două provincii. În această perioadă, beii sangeacului nu erau superiori ofițerilor lor militari. Ambii erau comandanți în poziții egale. Pe măsură ce otomanii și-au slăbit legăturile cu **ilhanii** (*ilkhan* – titlurile conducătorilor la mongolii iranieni) și au cucerit alte teritorii, structura administrativă s-a consolidat. În secolul al XV-lea, pe măsură ce zona stăpânirii otomane s-a extins, sangeacul a început să definească regiunea în care se aflau soldații feudați, regiune administrativă. În statul otoman, sistemul **sangeac (sancak)** a fost inițiat de **Orhan Gazi**. Prinții au fost trimiși la sangeac ca guvernatori, astfel încât să poată fi instruiți și să câștige experiență înainte de a urca pe tron. *Dicționarul Limbii Turce (Türk Dil Kurumu Sözlükleri)* definește termenul „**sancak**" ca fiind „*împărțirea administrativă între provincii și districte în organizația administrativă otomană; biroul guvernatorului*." Au existat sangeacuri în multe provincii, cum ar fi: Balıkesir, Isparta, Antalya, Kefe, Sivas, Karaman, Bolu și Kastomonu, dar cele mai importante erau Kütahya, Konya, Amasya, Manisa și Trabzon. Prințul care urma să urce pe tron a fost trimis în cele din urmă la cel din Manisa. Suleyman Magnificul a reglementat legile cu privire la îndatoririle șefilor de sangeac, sarcina principală fiind asigurarea securității în regiunea lor. Pentru modul sănătos în care țara trebuia să fie guvernată, ei trebuiau să reglementeze relația dintre **sipahi** (*o clasă de cavaleri otomani*) și **reâyâ** (*supuși non-musulmani ai Imperiului Otoman înainte de Tanzimat*). În istoria otomană clasică, activitățile la care se angajau fiii domnitorului erau o cerință a înțelegerii poziției dominante cu condiția suportării consecințelor. Sistemul sangeac permitea accesul prinților – viitori sultani – la a guverna o regiune, pentru a dobândi experiență în managementul statului cu condiția ca aceștia să aibă alături instructori (în limba turcă: *lala*; în persană: *lālā*). Prin urmare, copiii sultanului căpătau experiență în conducerea unui stat și în administrație, în comanda armatei pe care și-o formau în regiune, precum și în contactul cu populația pentru a ști cum să conducă imperiul, atunci când vor deveni sultani. Acest sistem era sistemul de ucenicie din Imperiul Otoman. La fel cum ucenicul învață meseria și se maturizează sub bagheta maestrului său, prinții învățau să devină sultani. Trebuie să definim, mai întâi, ce însemna *lala* (sau *lālā)* în Imperiul Otoman. Acesta era un termen persan și viza persoana responsabilă de îngrijirea, educația și formarea copilului, un formator privat de prinți de o anumită vârstă, iar locul unde se desfășura formarea se numea **sangeac (sancak)**. De asemenea, era un apelativ folosit de sultani, atunci când se adresau vizirilor lor (*Dicționarul Limbii Turce /Türk Dil Kurumu Sözlükleri*). Deși era evident ca fiul cel mare să fie cel care va prelua tronul, ceilalți copii ai sultanului se răzvrăteau pretinzând tronul odată cu moartea domnitorului. Se poate spune că cei care se răzvrăteau, găsind acest drept în ei înșiși, erau de obicei prinți care se răzvrătiseră împotriva taților și a unchilor lor care au fost conducători. În această perioadă, pe aceste motive, a apărut fenomenul prinților falși care ocupau tronul. În această situație, problemele care preocupau statul și-au găsit rezolvarea în **Legea Fatih**, care a fost mai aplicată. Până în secolul al XVII-lea, nu a existat un sistem definitiv de succesiune în Imperiul Otoman. Din acest motiv, unii prinți s-au răzvrătit cu sprijinul statelor inamice, țara a fost devastată ca urmare a acestor revolte și mulți oameni și-au pierdut viața.

Otomanii au învățat din aceste situații și nu au găsit altă cale decât să-și sacrifice membrii familiei de dragul statului. Pentru a înțelege uciderea membrilor dinastiei otomane, trebuie să fie bine cunoscută legea islamico-otomană și tradiția politică din motive istorice, politice și juridice foarte importante, mai ales în vechea tradiție politică turcă, unde puterea era proprietatea comună a membrilor dinastiei, când, la moartea conducătorului, pământul era împărțit între fii. Această tradiție a avut consecințe negative de-a lungul istoriei și a dus la dezintegrarea țărilor. Imperiul Otoman a fost fondat, în ceea ce privește organizarea statului, luând ca exemplu statele turce dinaintea sa, continuând tradiția *oğuz*, în special în materie de succesiune, făcând unele modificări ale sistemului de-a lungul timpului. În sistemul succesoral, singurul grup direct afectat de toate schimbările experimentate a fost cel al prinților. Ca în toate statele turcești din timpul anilor de început ai Imperiului Otoman, țara a adoptat principiul proprietății comune a dinastiei dar, spre deosebire de alte state, a devenit un stat complet centralizat. Principiul sfințeniei dinastiei în ochii poporului a fost păstrat, dar modul de împărțire a puterii nu a fost reglementat. Prinții au fost însă ținuți în mod constant sub control. Până în 1876, nu au existat reguli care să stabilească domnia prinților în Imperiul Otoman, cum ar fi ca succesorul să fie cel mai mare, mai mic, mai inteligent sau cel mai curajos fiu, ci era suficient să fie membru al dinastiei. După ce prelua tronul și trezoreria statului, prințul avea dreptul să preia puterea. Ca o continuare a tradiției *oğuz*, exista, de asemenea, voința lui Allah. Deci, credința de bază era că sultan va fi acel prinț, pe care îl vrea Allah. Astfel, credința în accident și soartă prevalează într-un fel. Dacă unei persoane i se dă tronul de către Allah, el va lua cumva tronul prin eliminarea altor membri. Această înțelegere, care a dat tuturor oamenilor din dinastie o șansă de a prelua conducerea, i-a determinat pe membrii de sex masculin ai dinastiei să lupte pentru tron și au existat multe lupte în statele turcești de-a lungul istoriei. Aceste lupte au costat viețile prinților care nu au luat tronul. Prima vărsare de sânge în Imperiul Otoman a fost chiar în perioada de fondare a statului. Osman Bey l-a ucis pe unchiul său, Dündar Bey, pentru moartea tatălui său, Ertuğrul Gazi, cu a cărui domnie nu fusese de acord. Cel care a legiferat fratricidul a fost sultanul Mehmed al II-lea Cuceritorul.

Sultanul Mehmed al II-lea Cuceritorul a fost cel care a transformat statele otomane într-un imperiu și, în consecință, a restructurat instituțiile statului. Două dintre cele mai importante acte ale Cuceritorului au fost sistemul de crimă și cel de recrutare. Aceste două practici au fost primele acte ale Imperiului Otoman și constituie unul dintre principalele motive pentru care a supraviețuit timp de secole. Potrivit celebrei legi, se legaliza crima frățească, stipulându-se doar permisiunea, nu și necesitatea crimei:

Mehmed al II-lea Cuceritorul, miniatură din secolul al XV-lea, Muzeul Topkapî, Istanbul

„Și este permis ca oricare dintre fiii mei să domnească, lui îi este permis să-și ucidă frații pentru a păstra ordinea. Cele mai multe dintre aceste practici au fost deja manifestate. Acestea se vor întâmpla la momentul lor."

Se înțelege că unul dintre prinți va lua tronul, cel puternic și norocos și că este potrivit ca, după ce ajunge pe tron, el să-și măcelărească frații, astfel încât să existe un singur conducător în țară. Declarațiile din articol sunt atent selectate. *„Nizam-ı alem"* înseamnă ordinea publică, pacea și prosperitatea majorității. Cu această declarație, se exprimă justificarea legală pe care se bazează fratricidul. Practicile de sacrificare de frate nu sunt unice pentru Imperiul Otoman. Astfel de masacre au avut loc și în state ca: Iran, Roma, statele selgiucide, abbaside ș.a. Pentru a preveni divizarea țărilor lor din cauza luptelor pentru tron, ei au văzut măcelul frățesc ca pe o cale de ieșire. Nou în istoria otomană, odată cu legea lui Mehmed al II-lea (**Legea Fatih**), era sprijinul juridic al monarhului care a facilitat eliminarea membrilor dinastiei. Deși sursele afirmă că unii conducători s-au opus uciderii frățești, se știe că în istoria

otomană a perioadei clasice, toți ceilalți conducători în afară de Orhan Bey și Selim al II-lea și-au ucis frații sau membrii dinastiei, inclusiv Osman Bey, fondatorul statului. Prințul Kasım a fost, de asemenea, membru al unei dinastii, fiind ucis de conducător. Se spune că tatăl său, prințul Ahmed, a încercat să preia tronul. La sfârșitul revoltei împotriva lui Selim I, el a ajuns în situația de a părăsi mai întâi teritoriile otomane, apoi să-și piardă viața la cererea lui Selim I. A trebuit chiar să lupte în armata Memluk împotriva otomanilor în timp ce se afla în Egipt. În acest sens, e necesar să menționez, pe scurt, ascensiunea lui Selim I la tron și rebeliunea fraților săi. Unul dintre sultanii care s-a folosit de **Legea Fatih** a fost Yavuz Sultan Selim (Selim I, 1512–1520), acest sultan al Egiptului, cuceritor al Egiptului, care a adus califatul la Istanbul. În drumul său spre campania din Çaldıran, a trecut prin sabie 30 de mii de șiiți (*alevi*) (adepți ai califului Ali), l-a ucis pe tatăl său, 2 frați, 3 nepoți și 3 viziri, luându-și astfel locul în istorie sub numele de Selim cel Crud. Recordul în fratricid îl deține însă sultanul Mehmed al III-lea (1595–1603), fiind nevoit, pentru a-și păstra puterea, să-și ucidă cei 19 frați mai mici, dintre care patru erau adulți, și un fiu. Pentru că îi era frică, el a vrut să scape de bătălia de la Crucea. A fost cu greu convins de către șeihulislam. În 1597, pune să fie ștrangulat Hasan Pașa. Tezaurul era gol la vremea aceea, astfel că sultanul pune să se vândă hainele pașei pentru a face rost de bani.

În legislația islamică, existau trei tipuri de infracțiuni și pedepse:

1. Infracțiuni care constau în furturi (*hadd-i shirb*), tăierea drumului (*kat'-ı tarik*), adulter (*hadd-i zina*), schimbarea religiei (*irtidâd*) și rebeliunea împotriva statului (*bağy*); pedepsele care trebuie aplicate, dacă apar elementele unei infracțiuni, sunt determinate de Allah și trimisul Său. Ceea ce contează în acestea este formarea elementelor. Dacă lipsește unul dintre elemente, pedeapsa *hudud* nu se aplică; cu toate acestea, se aplică pedepse *ta'zîr* care urmează să fie stabilite de *ülü'l-emr* (*idareci*, administrator). De exemplu, limita adulterului nu se va aplica unui criminal care nu poate fi dovedit cu patru martori că a comis adulterul. Totuși, vinovații care s-au dovedit cu trei martori de comiterea adulterului nu vor rămâne nepedepsiți. Pedepsele care urmează a fi aplicate acestor infracțiuni, care nu conțin elemente suficiente dovedirii lor, se numesc pedepse *ta'zîr* și sunt stabilite prin ordonanța administratorului (*ülü'l-emr*).

2. Infracțiuni de crimă împotriva persoanei: pedeapsa aplicată este în conformitate cu legea talionului (*kısas*) sau răscumpărarea. Cei mai mulți dintre ei au fost pedepsiți de Allah și trimisul Său.

3. *Ta'zîr* sunt infracțiuni și pedepse similare, care nu intră în grupurile de crimă menționate anterior (cum ar fi fumatul de canabis) sau nu au elementele necesare pentru interpretarea acestor pedepse (cum ar fi infracțiunile de adulter dovedite cu trei martori). În această secțiune se vor aplica sancțiunile stabilite prin ordonanța *ülü'l-emr* sau de cadiu (*kadı,* judecător musulman).

Întrucât *„supraviețuirea statului"* era citată ca bază a crimei dintre frați, trebuia să existe o încercare de dezmembrare și împărțire a teritoriului și independenței statului similară cu cea actuală și, în conformitate cu legea islamică, persoana trebuia să efectueze acțiunea pentru a fi condamnată, iar acest lucru trebuia dovedit cu martori. Cu alte cuvinte, uciderea prinților la o vârstă fragedă, astfel încât aceștia să nu creeze probleme în viitor, nu își avea locul în legea islamică, deoarece acțiunea nu avusese loc. Cu toate acestea, întrucât sultanii aveau autoritatea de a adopta legi, aceștia au nesocotit legea islamică și au provocat diverse decese. Având în vedere conflictele din Imperiul Otoman, jocurile de putere și influența femeilor la guvernare, mulți oameni au fost uciși în mod arbitrar. Sângele altora, în afară de cei care dăunau cu adevărat supraviețuirii statului, a fost în mâinile sultanilor otomani, fiindcă ei aveau suficientă putere de a-și ucide frații nevinovați.

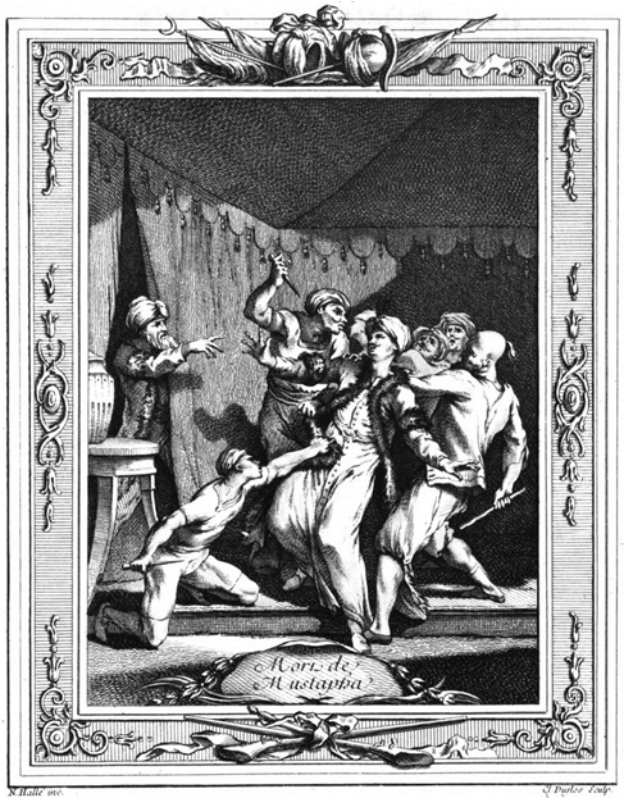

Sacrificarea prințului Mustafa, fiul cel mare al lui Suleyman Magnificul, gravură din secolul al XVIII-lea. Sursa foto: piramithaber.com

Dacă luăm în considerare problema în conformitate cu legea, aceasta poate fi evaluată sub infracțiunea de *„revoltă împotriva statului”* în legislația islamică. Pedeapsa, desigur, era moartea. Pentru ca pedeapsa rebeliunii să fie aplicată, evenimente precum rebeliunea sau dorința de a prelua puterea prin formarea unei armate trebuia să apară în mod clar. Cu toate acestea, juriștii otomani au interpretat posibilitatea ca aceste evenimente să aibă loc ca tulburând pacea statului, o încălcare a ordinii lumii și punerea în pericol a supraviețuirii statului și au permis fratricidul. Adică, dacă un prinț își ucide fratele în leagăn când urcă pe tron, acest lucru se datorează faptului că prințul din leagăn a fost întronizat de o gloată și statul a fost guvernat de acea gloată (deoarece bebelușul nu ar fi în stare să se descurce) sau exista posibilitatea de a se revolta de la sine sau îndemnat de alții când va crește. Deoarece existau astfel de posibilități, se luau măsuri de precauție în avans. Desigur, nimeni nu putea spune că acest prinț se va răzvrăti în viitor, dar nici nu putea spune că nu se va răzvrăti. Din cauza posibilității de a amenința supraviețuirea statului, aceste evenimente au fost considerate permise de *ulemale* (*cărturari*).

Cristofano dell'Altissimo (cca. 1525–1605),
Zizzimo (Cem Sultan), 1481
Galeriile Uffizi, Florența

Sultanul Mehmed al II-lea Cuceritorul și-a ucis fratele mai mic, pe prințul Ahmed, din cauza acestei posibilități. Dacă ar fi necesar să se dea un exemplu de incident cauzat de această problemă, incidentul Cem Sultan ar fi suficient. Sultanul Cem, care a condus războiul, neacordându-i credință lui Bayezid Hân-ı Sânî și apoi refugiindu-se în Europa pe vremea când era prinț, a provocat moartea unor oameni nevinovați. Dacă ar fi fost loial, în loc să lupte cu Bayezid Hân, sângele său nevinovat nu ar fi fost vărsat. Așadar, se impune întrebarea: „Era rațional ca doi oameni să meargă la război și să verse sângele a zeci, sute, mii de oameni sau prințul Cem să fi fost ucis pentru a se evita masacrul unei mase mari de oameni? Astăzi, la această întrebare se răspunde: „Este mai bine să moară o mie de oameni decât fiul meu sau fratele meu”. Câți oameni ar răspunde: „În loc de o mie de morți, fiul meu sau fratele meu ar trebui să moară”? Nu ne putem aștepta ca ei să-și dea seama de ce și cum au gândit strămoșii lor, nici de ce au spus asta: „Este o tradiție străveche pentru noi să ucidem un frate”.

Pe scurt, în timp ce statul este ocupat cu această problemă, puterile și dușmanii străini pot profita de ocazie să atace statul, iar supraviețuirea statului poate fi compromisă. Atâta timp cât exista o *posibilitate* ca acest eveniment să se producă, aceste măsuri de precauție a trebuit să fie luate, atunci când pacea statului a fost tulburată. Să nu uităm: **„Puterea nu acceptă umbrele”.**

„Trebuie să schimbi unele dintre prejudecățile care au bântuit istoriografia otomană. Crima fraternă nu este un eveniment care depinde de arbitrariul și caracterul conducătorilor. Este o instituție care trebuie făcută.” (**İlber Ortaylı**).

Mangalia, 28 mai 2021

Bibliografie:

Doç. Dr. Abdullah Demir, *Hukuk Tarihimiz Açısından Fatih Sultan Mehmet,* Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı;

Füsun Gülsüm Genç; Danışman: **Prof. Dr. Bülent Özdemir**, *19. Yüzyılda Şehzade olmak: Modernleşme Sürecinde Şehzadeler*, Balıkesir, 2015;

Dr. Haldun Eroğlu, *Osmanlıya karşı savaşan osmanlı Şehzadesi: Şehzade Ahmet'in oğlu Şehzade Kasım (907/1501–924/1518),* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü;

http://www.tarihhaber.net/sancak-sistemi-hakkinda/

Türk Dil Kurumu Sözlükleri – https://sozluk.gov.tr

https://www.turktoyu.com/osmanli-hukukunda-kardes-katli-ve-kardeslerini-oldurten-padisahlar

https://seyler.eksisozluk.com/osmanli-imparatorlugunda-katledilen-kardes-ve-akrabalar

https://www.kelambaz.com/osmanlida-kardes-katli-meselesi/

”Pentru a înțelege uciderea membrilor dinastiei otomane, trebuie să fie bine cunoscută legea islamico-otomană și tradiția politică din motive istorice, politice și juridice foarte importante, mai ales în vechea tradiție politică turcă.”

Poesis

Dumitru Ichim

Poet, prozator, eseist
Preot, Kitchener, Ontario, Canada

Balade

Balada turnului de fildeș

E galbenă fila
cu literi de aur
din cartea Luanei
și prințul ei Laur.

Spre turnul de fildeș,
(Hai, cântă cobzare!)
îi cere castelul
și-n piatră și-n floare.

Pe vârful pe unde
n-ajunse zgripțorul,
s-arate Luanei
ce-nalt îi e dorul.

Că n-a fost prințesă
în zări de-Anatolii
râvnindu-i din lespezi
crin alb de magnolii.

Grădinii de piatră,
apus ca tabacul,
sculptată-i lumina
cu dalta și acul.

„Tu, spune-mi domniță
ce inima-mi strigă!
În land miazănopții
și zilei sunt rigă.

Dă-mi mâna regină,
curat trapezuntă,
castel pân' la stele –
cadoul de nuntă!"

„Dar turnul de fildeș?
Eu vreau să-i văd felul,
că numai atuncea
primi-voi inelul.

Trimite în norduri
pe calfe ce or să
aducă ivoriul
din dinte de morsă."

„Trimite-oi corăbii
ce veacul întornu-l,
spre fildeș să prindă
prin codri-unicornul.

Și chiar miazăzilei
zvârli-voi cu aur,
ivoriul de cântec
din cornul de taur."

Prin Africi și Indii
pornește măcelul
și-n piscul de munte-i
sfârșește castelul.

La fel și balada
e-n strângerea vranei,
da-n turnul de fildeș
doar duhul Luanei

mai urcă în cântec
venind peste ape
și el o așteaptă
pe trepte de clape

în turnul de fildeș
sculptat ca livadă
reginei Luana
venind din baladă…

Balada Laurului

Ia pană diace,
cerneli bogoslove,
și scrie-mi hrisovul
cu negru în slove.

Că-i ceasul de praznic,
cu dantul alegru,
când Laur așteaptă
în straiul lui negru.

Castelul aprinde
apusu-n ivoriu,
pe piscul de piatră
ca-n luminătoriu.

În turnul de fildeș
e masa întinsă.
Făclii stau de vorbă
pe-ntinderea ninsă.

Cleștare și-arginturi
luminii joc firul,
dar focul înghimpă,
tăce-l-ar clondirul.

Prin cuine proțapul,
doar chiot întrecu-l,
întregi boii rumeni,
viței, berbecul

îi plouă cu vinul
din șuierul vranei,
că-odată-i ospățul
de nuntă-al Luanei.

Pe tron riga Laur
lucindu-i coroana
așteaptă să intre
prin dor farmazoana.

Curteni, blogorodnici…
Prințesele lumii
dantela și-o cântă
din șoaptele spumii.

Dar unde-s cobzarii
să-aprindă stihia?
În fața lui Laur
se-nclină solia:

„Măria ta, Doamne…"
Ceva se învoalbă,
că varsă trei picuri
din cupa lui dalbă.

De ce buhă bogza
cobindu-și străinul?
Pe jar lăutarul
tăcând toarnă vinul.

În turnul de fildeș
din abur se-ntrupă
Reginei Luana
suschirul din cupă,

rubinu-n trei boabe
pe fildeșul clapei
ca buzele-i roșii
din foc peste ape.

Diace, nu-nchide
pisania-n aur,
cât încă regina
e-n floare a Laur.

Balada drumului spre nuntă

Pădurea de mesteacăn
mai rară… Încep pinii
cărarea să și-o vândă
tristeții și luminii.

Cal negru pentru Rigă,
pur sânge e harapul,
cal alb pentru Regină.
Ca-n ornic le-auzi trapul.

Grăiește calul negru
spre cel cu-n zbenghi ca steaua:
„Domnița ta cunoaște
că o s-o-mbrace neaua?

Sub iarba ce o paștem
e drumu-i, mai departe,
că slova neagră-ncepe
isonul lui în carte."

Și merge calul negru,
cel alb dă să se-ntoarne,
dar n-are loc, nuntașii
se-mping, sunând din goarne.

Cum buciumă pădurea,
hăul din hău se strigă,
un răsărit de soare
zâmbește lângă Rigă.

Din ochi parcă-o răsuflă
cum cântec zidesc crinii.
Pădurea de mesteacăn
mai rară. Încep pinii…

Din vârf de meterează
prin nori răsună cornul.
Spre cel ca firea nopții
grăiește unicornul:

„Nu știi, Domniței mele,
să-i fur pumnal din clopot?"
„Ba știu și ți-l voi spune
la capătul de tropot."

Convoi cu regii lumii,
prințesele urmează,
dantelării și-opaluri
neastâmpărate-n rază.

Crai vin din miazănoapte
cu nibelungii-n strajă,
iar codrul li se-nchină
cu veacul scris sub coajă.

„Ce noapte înflorește
în ochii tăi – răpire?
La ce gândește Riga
și-al dorului meu mire?"

Se sorb unul din altul,
ca nor ce-și bea seninul,
dar numai unicornul
înghite-n gând veninul.

Tristeți de-argint, alămuri
Pădurile ecouă…
Spre vorbă-i unicornul:
„Dă-mi taina ta în două!"

Mai negru decât corbul,
răspunde bidiviul:
„Izvorul Alb ce spală
blestemului pustiul

se-apropie la podul
plângând rășini, mireasmă.
Aruncă-o în apă
și-o scaldă în aghiazmă!"

De goarne, darabane,
și-nalță cerul slava,
încearcă unicornul
Domniței lui izbava,

dar Laur o cuprinde
din zbor ca vânătorul,
în brațe, o sărută
ca pe-o fântână norul.

Grăiește calul negru…
N-aude unicornul.
Apus de turn și fildeș
a nuntă cheamă cornul.

Balada florii de nuntă

Hai, scrie diece, în grabă,
uric tăbăcit în Pergam:
„Cai negri din țară arabă,
cu ținte de aur pe ham,

trăsuri și calești și rădvane,
ca-n solz pâlpâind felinar,
livezi înflorind pe balcoane…"
„Mărite, dictează mai rar!"

„…să chiote vinul pe masă
ulcelelor – danț sub ulcior!
Vreau roua de stele culeasă
în cântec să-i pun sub picior.

Vison ca omătul pe munte
mai fin decât șoapta-n izvod
spre ea să-mi-ntindeți ca punte
când norii luceferi slobod…"

„Dar dacă șuvoiul, Mărite?"
„Din cer și din moarte îl smulg!
Tu, taci, scrie-n semne-aurite
tăcerea de clopot din fulg.

Ea vine sub voalul de noapte,
ca pasul de grâu a paing,
de dincolo, mări sunt vreo șapte,
când tainele lumii se sting.

Și-n buchi, pe sub iarbă măruntă,
semnează-mă – Floarea-de-Nuntă!"

***

Pădurea de mesteacăn
mai rară. Încep pinii
cărarea să și-o vândă
tristeții și luminii…

Balada vieții fără de moarte

Iar nunta? Vreo cinci zile,
că-nnebunise struna
văzând pe tron alături
și soarele și luna.

Mai mândri decât brazii
ce piscu-n ceruri furi-i
când buciumul îngână
tristețile pădurii.

Că zilele uitară
c-au noapte-n sâmbur totuși,
chiar timpul lor se-oprise
în descântări de lotuși.

„Castel cu turn de fildeș –
nici gândului putință,
ce mi-ar dori Domnița
ca ultimă dorință?"

Ea, pajurei spre seamăn
se-adumbră din tristețe:
„Aș vrea în cupa noastră
eterna tinerețe.

Cândva râvnisem turnul
ispitei de-a-mi fi mire,
dar azi îmi ești preasusul
luminii din privire.

La ce folos o turlă
cum nu s-a scris în carte
când îi lipsește treapta
vieții fără moarte?

Și ce-i de-o fi crăiasă
a lumii? Las să fie,
că nu te dau din brațe
pe-ntreaga ei moșie.”’

Își răzimase capul
ca dorul pe lăută…
Curând, uitând de oaspeți,
din nou iar îl sărută.

„Nu fi geloasă, dragă
cum flaută privirea,
ea are veșnicia,
noi zborul ei – iubirea.”

Apoi ea-și pleacă fruntea
cerșind sfios alintul,
dar fața lui de aur
acum e ca argintul.

O mângâie, dar gândul
privea peste cuvântul
ce rupe frunza toamnei
s-acopere pământul.

***

Curând turnul de fildeș –
un zid ca-n orice parte,
că îi lipsea din trepte
viața fără moarte.

Solii – în toată lumea!
Că nu rămase crainâ
ca Laur să nu-i ceară
ascunsul leac de tainâ.

Toți crainicii-ntrebară
cărări spre Sfânta Vineri,
cum cei doi să rămână
mereu ca brazii tineri.

Din glasul trist de bucium,
ca din străfund de munte,
se naște dimineața
cu Laur oștii-n frunte.

Nu-i nimeni să întrebe
spre unde voievodul
cu-ntreaga sa oștire
o să pogoare podul.

Cântarea către ziuă
se strecura ca fâșii.
Trecură pe-unde urșii
se mai certau cu râșii

și au purces trei zile,
și codri iar vreo șapte…
Pe calul negru Riga
ducea noaptea pre noapte.

Pe unde gustă zarea
tăriei voroneții
acolo e tărâmul
Fântânii Tinereții.

***

„Tu, fiul meu, cetirea
ascult-o cum se-nrouă:
De cauți drum fântânii
vă dau Porunca Nouă:

Nu măsurați cu timpul
stihoavna din grăunte,
că piatra cât de mică-i
la fel din duh de munte.

Poteca ta din codrul
ce toamna nu întomnu-l
e singura ce trece
pe-unde tărâm e somnul.

Crăiasa-i peste lumea
unde rugină fierul,
voi nu sunteți din lume
că tatăl vostru-i cerul.

Voi sunteți din iubire,
născuți dintru săruturi.
De vrei să știi de moarte
învață de la fluturi.

Ce pare firul morții
vieții-i borangicul.
Răpește-ți Dumnezeul
când ți se pleacă spicul.

Talazul când se-nalță
furând din bolți seninul,
asemeni fii ca apa
când o-nveșmântă vinul.

Hai, mergi, dă-I grai Reginei
din basm să nu coboare,
că-n brațele întinse
numai iubirea-i soare.”

***

„Stăpân luminii mele,
ia-i vorba, înțeleapta!
Ca Eva mă zidește
sub inimă, de-a dreapta…”

…și amândoi domniră
prin veac letopisești,
cu buzele sorbindu-și
Fântâna Tinereții.

Balada tinereții fără bătrânețe…

„Făina niciodată
n-o s-o oprească sita,
grăiește-mi drag paharnic
cum bobii leg ursita?”

„Mai bine-ntreabă plopul,
cuib sfânt de-nțelepciune,
de ce măsoară umbra
în tremur, dar n-o spune?”

„Din plop se face cruce,
dă-mi lemnul de vioară
să-nșoapte linul strunii
iubirii făr’ de seară.”

„E-adevărat, mărite,
dar ispitindu-și râul,
au nu ți-e teamă oare
ce-o să-i răspundă grâul?”

„Paharnice și sfetnic,
Mai bine gustă cupii
Tristețea lină-a florii
cum mi-au cules-o stupii.

Nu-s gata pentru fagur,
eu florii-așteptu-i rodul,
să schimbe profeția
din stei să-mi scoți rapsodul!

O, nu pe-acel cu scripca
de ieftină poșârcă,
ci pe solomonariul
ce moartea-ți ia din cârcă”.

***

Știa întreg regatul
cum către nuntă caii
vorbeau cum să-i dezlege
Reginei nodul Khaya.

Fu Khaya ce blestemul
din chingile arșiței
l-a-nnourat spre voalul
de nuntă al Domniței.

Adus a fost zugravul,
sfânt mag dintr-o pecerskă,
ce știe ferecarea
pe lup să-l legi în frescă

și-a tot ce-i vremuire,
chiar morții sub danteluri,
că se-mblânzea vecia-n
descântec de boieluri.

„Cum să spălăm blestemul
crescut pe noi, din pântec?”
„Cărarea cea mai scurtă?
Iubiți și veți fi cântec!”

„Deci știi a șterge morții
pecetea cu penelul?”
„Cel ce iubește poartă
lui Dumnezeu inelul!”

***

A săvârșit zugravul
și bolta și absida,
sub talpă – vasiliscul,
blestemul și aspida,

luând privighetorii
scris fin ca borangicul,
din curcubeu grăunțul
ce leagă mozaicul.

„Și-aici, grăiește magul,
votivului icoana:
Să fiți de-a pururi tineri!
Cum să-ți zidesc Luana

ce-acum îți alăptează –
os mușatin – coconul?
Din care cântec chipul
să-i lăstăresc isonul?”

„Din coasta mea zidește-o
dând dorului merindeni,
cum numai codru-mi cântă
și-n veac și-n pretutindeni.

Cât despre ochi ascunde-i
izvor de kalimere,
cel ce-a purtat lumina
i-ajunge o cădere.”

Balada visului rănit

Rănit într-o luptă
de-un colț de balaur,
în turn agrăiește
prin somn Riga Laur:

„Cerneală de sepii,
ia șoimului pana
și fă-mi luminânda:
Domniță Luana,

de dor știe dorul,
dar slova-mi, năroada,
de unde să-nceapă
stihirii livada?

Cuvine-s-ar crinul,
plutind peste apă,
rotundu-i de undă –
ofrandei năstrapă,

așa cum Libanul
sorbindu-și hogașul,
la fel plin de cedri
să-mi fie răvașul.

Ba schimbă diece!
Altcumul așterni-i.
Începe cu sănii,
dantelele iernii,

rostindu-i Domniței
din land de călină,
că brazii-mi s-apleacă
sub dar de lumină.

Ba nu! Primăvară
din sâmburul lunii!
Ca arcul sprâncenei
să zboare lăstunii,

dar schimbă-ți penița
că firu-i de graur
când buchea-și râvnește
cârcel tors din aur.

Aleanul de fluier
tristeți când îndoaie,
dă vorbei nu frâul,
ci-aripi de văpaie.

Zi-i: Turnul de fildeș,
dorinței semețe,
pe soare-l apune
cu-atâta frumsețe.”

„Dar ea îți ceruse,
nu doar giuvaierul,
de turn voia luna
să-și sprijine cerul…”

„Cum? Iazul nu-i gata,
ținându-i ghergheful,
să-i farmece unda-n
răsfrângeri sideful?”

„Ca tine ferice
prin veac oare cine-i?
Stăpâne, răvașul
trimite-l Reginei,

dar cum vrei s-ajungă
mai repede Doamnei?”
„Când steaua e gata,
cu berzele toamnei.

Solie, eu însumi,
nu-s zări să m-ascunză,
va duce-o miresei
ninsoarea-mi de frunză,

pe murmur de ape,
vrăjind să mă fure,
liman și tărâmuri
sub stele de mure…”

***

Regina-l sărută.
Cuvântul îl schimbă:
„Războiul e gata.
Iubite-n ce limbă

mereu a chemare
zicându-mi: Diace!”

…și Laur zâmbește
Crăiesei. Și tace…

Poesis

Fotografie de Kadir Incesu, 2018

Valentin Busuioc

Poet, prozator, dramaturg
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Dragostea, prin mintea unui copil

când aveau părul complet alb
buna îl săruta pe bunul pe frunte
iar el pe obraji
într-un fel aparte

ca și cum le-ar fi fost teamă
că sunt amândoi de zăpadă

Tu

tu ești o apă
limpede și de necuprins

în tine cerul își contemplă stelele

peștii te străbat ca pe un aer fără memorie

dar mai presus de toate
cerculețele pe care le face dragostea mea cu tine
sunt singurele dovezi că exist

Copil

ca atunci
când eram copil și-mi era foame
și stăteam toată ziua la poartă
cu o găină în mână
doar-doar o să treacă vreun bărbat să o taie

așa te aștept

Tăierea moțului

aș fi putut alege o carte
o icoană
ori poate un pix
însă dintre toate darurile care mi s-au pus pe tavă
am strâns în mâna mea de copil
numai linia vieții

Puritate

copilul îmi sare fericit în brațe
și-mi spune

tati
mie îmi place mai mult salutul cu atingerea pumnului
decât acela cu strânsul mâinii

de ce
îl întreb

fiindcă tot tu mi-ai spus
că pe cât ne este pumnișorul de mare
pe-atâta ne este și inima

Cât un suflet de pasăre

mama are o debara
nici prea mare
nici mică

în ea sunt două cutii goale de pantofi
una de femeie
cealaltă de bărbat

undeva
departe
la marginea pădurii
urmele bărbatului
le acoperă pe cele ale femeii iubite

mai încolo e prea întuneric
nu se mai vede nimic

pădurea nu e prea mare
nici mică
doar cât să se ascundă în ea un suflet de pasăre
pe care orice femeie îndrăgostită
îl poartă fără să știe
'n spinare

după ce se așterne tăcerea
în debara se face iarăși lumină

mama ia cutia mai mică și o așază cu drag
în cutia cea mare
apoi începe să cânte

ușa debaralei se închide
pe dinăuntru

Luna plină

când e lună plină
melcii ies la plimbare
pe șinele de cale ferată
femeile țipă din senin
bărbații nu mai beau votcă
ci postesc doar cu vin

văzând toate acestea
poeții scriu mai greu
(cerneala e probabil atrasă spre cer)

privite din spațiu
urmele melcilor
praful pe care-l stârnesc femeile
vinul rămas în pahare
sunt niște amintiri care ar vrea să fie uitate

numai poeții sunt fericiți și simt
că atunci când e lună plină
până și întunericul colii de scris
are mai multă lumină

Lumina

spre a nu ne orbi cu lumina din el
orbul își pune mai întâi
ochelarii

Ninge liniștit

ninge liniștit
așa că ea se dezbracă încet
încet

începe întotdeauna cu aripile
continuă cu picioarele
cu mâna stângă și-o împachetează frumos pe cea dreaptă
părul și-l pune în același sipet
pielea
în chip de fereastră

cu gura își ia mai apoi mâna stângă și mi-o pune pe tâmplă
ochii și-i lasă peste ai mei
buzele la fel
peste ale mele
crăpate
iar când nu se mai aude nimic
inima începe să bată

ninsoarea se-oprește de-odată

Paul

prima zi de vară

după aproape trei luni
s-a redeschis parcul cișmigiu

să păstrați distanța
ne avertizează jandarmul de la intrare
să vă spălați pe mâini
ne îndeamnă asistenta medicală
și
rând pe rând
în tăcere
ca la intrarea în cimitir
avansăm pe alei

la locul de joacă sunt doar câțiva copii
stau la distanță unul de altul și se joacă așa
fără nicio plăcere

într-un colț mai umbrit
un băiețel
singur
tăcut
desenează cu degetul în nisip

mă apropii și-l salut

pot să stau și eu cu tine
îl întreb
dar nu-mi răspunde
desenează în continuare

o doamnă mă strigă
și-mi face semn să mă apropii

e fiul meu
Paul
nu vă răspunde
e mai special

e autist
presupun
iertați-mi îndrăzneala

tristă
încuviințează din cap

înțeleg
o liniștesc
apoi mă apropii de băiat și-i spun:
ne vom juca împreună
dar nu-mi zice nimic
așa că încep un desen la vreun metru distanță
însă desenele noastre se atrag
și după un timp
se ating

du-te-n aia a mea
îmi spune Paul
iar asta mă șochează
nu atât prin limbaj
ci mai ales pentru că-mi zice totuși ceva

mă îndepărtez
dar desenele se atrag din nou
iar el zâmbind îmi adresează
aceeași înjurătură

auzindu-l
mama lui vine grăbită și-mi zice:
să-l iertați
a auzit asta la cei mai mari

nu-i nimic
e copil
o liniștesc
și-atunci îl întreb pe Paul:
spune-mi
tu știi unde este aia a ta
iar el se ridică
și își duce mâna la piept

bănuind că s-a înșelat
îl rog:
aș dori să o desenezi
iar el desenează pe nisip
o inimă

m-aș bucura dacă mi-ai arăta-o și pe a mea
îi spun
iar el
pornind cu degetul din colțul inimii lui
îmi desenează și mie una la fel

fă-o și pe-a mamei tale
îl rog
și-atunci șterge inima mea
și în jurul inimii lui desenează una mai mare

dar pe-a lui Dumnezeu mi-o poți arăta
îl întreb
iar el îi cere mamei lui zahăr

nu
nu-ți mai dau
ai mâncat destul azi
dar copilul insistă aproape nervos
așa că ea îi dă totuși un pliculeț

poftim
ia puțin
dar să nu-l mănânci pe tot

copilul încuviințează
ia pliculețul
îl desface ușor-ușor
și trasează în jurul inimii mamei lui o alta de zahăr
iar ce mai rămâne
îl aruncă în bătaia vântului

și-atunci
în tot parcul
pomii înfloresc a doua oară
fiindcă prima oară
nimeni nu apucase să-i vadă

Dragostea

te poți îndrăgosti de mai multe ori
ca o cană în care au fost rând pe rând
apă
miere
sau ceai de pelin
apoi cineva a spălat-o
a pus-o la scurs
și s-a umplut iar de lumină

și de iubit
poți iubi în mai multe feluri
ca o cană abia scoasă din cuptor
ori ca una ciobită

însă o singură dată precum aceea
care împreună cu stăpânul
să vrea să se întoarcă
în același pământ

Nicolae Grigorescu, *Studiu de atitudine*,
creion, cărbune și tuș cu peniță pe hârtie

Poesis

Ana Pop Sîrbu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

1. Trupul Grădinii

Iată glezna unui aheu strălucit.
A trăit dezastrul de la Magneza.
Inima-i vibrează la ce este scris
Pe o acuarelă cu un ochi de efeb.

Tânărul, martor și participant
La serviciile militare.

Și Grădina mea seamănă
Cu cea din Tyrul Libanului.

Fața și trupul Grădinii sunt bine plăsmuite.

Ochii îi sunt de-un castaniu auriu.

Lângă o tufă, o carte veche
Un vers stigmatizat.

Prin Grădina mea pășesc zeii.
Le dăruiesc agate, boabe de smarald,
Inele de argint, șah și cufere sculptate…

2. Straturi de amânări

Am pierdut jumătate de veac
Să văd limita unor viziuni.
Printr-o tehnică nouă,
Îmi lipesc corpul de mine.

Homeomeri [1]

Straturi de amânări
Se macină încet.

Mă văd ca pe niște raze Remington.

3. Linii și spasme

Scriu, amestecând culorile,
anatomia și întunericul…
Înot în somn,
apoi resorb atâtea căderi,
presiuni, structuri.

Altcineva îmi schimbă zi de zi
reflexele, punctele de suspensie,
dilatarea inimii,

ori frigul polar
din circuitele închise.

Mă întorc într-un corp străin
Ca într-o fantă vulnerabilă.

Și zâmbetul meu îngheață
lângă o salcie strangulată
de lichidul uleios
de pe membrele bătrâne.

Aud ritmul avioanelor,
amestecat cu strivirea,
gândindu-mă la încheieturile dulci
de altădată.

Prăpastia din lucruri
mă privește în ochi,
săpând la rădăcina solară,

la nopțile fără aer,
la uriașele forțe din mine,
construite din linii și spasme,

când soarele încă ne mai păzește.

Și primăvara aceasta
care-mi lunecă pe buze, pe obraji, pe reflectoare,
ori pe copiii treziți din somn.

Trag în piept dungi de albastru
să ajung acolo.

[1] **Homeomeri** este termenul folosit de filosoful grec Anaxagoras pentru a desemna cele mai mici particule materiale, infinit divizibile, ale corpului, care, după el, conțineau în sine toate calitățile posibile.

4. Blândețea corpului

Cântă Grație,
Nu din prim plan,
Ci din fondul de perspectivă!

Clipa să devină zumzet.
Un clocot de șoapte
Între Dora Moor și Marie-Therese…

Chihlimbar pe coapse și piept.
Clavicula pe un vârtej subțire de pânză.
Un defileu de stări, nori și fulgere.

Când numele învăluie fluvii,
Mulțimea se-nghesuie pe scări,
Printre corali, aburi și blitz.

Arta e liberă ca un țipăt.
Nu redă vizibilul, ci alte realități.

Are dreptul de a-și potoli moartea
Prin dragoste.
Un singur trup
Pe piramida lui Keops.

Acesta e prețul.
Niște brațe lungi
Până la stele.
Și blândețea corpului.

5. Artere tăcute, șoapte aliniate

Sângele și mintea m-au ajutat să scap
De un corp străin, de timbrul fumegos din jur.
E bine să se întâmple viraje,
Când ochii sunt dilatați de căldura trupului.

Totul seamănă cu o salcie rece,
La un capăt de dig.
Arterele stau tăcute,
Șoaptele sunt dilatate.
Vreau să-mi iau rămas bun
Și nu aud decât zorile
Cum se mută-n somnul meu.

Ceilalți petrec, ciocnesc tot singuri,
Cântă despre moarte,
Scriu scrisori prin trenuri pustii.

Lumina le va scăpăra din ochi.
Corpurile vor aluneca
Pe zidurile nopții.

E o sfâșietoare și bruscă promenadă
Prin moleculele tuturor.

6. Linii, ape, granițe

Cineva mângâie marginea cufărului,
Unde stau ascunse forța, somnul și călătoriile,
Fotografia ei arsă pe margine.

Are în brațe toată America,
Sclipirea insectelor
Și pânza lăsată în ochiul pădurii.

Apoi dunga dealului, vaporul spre Detroit,
Linii pe ape, granițe și perspective neînțelese.

Clipe străine și vântul mării.
Semnele de pe corp ale copilăriei.
Valuri, o ploaie de septembrie
Și bluza ei de vară.
Albă, albă.

7. Depărtarea

In memoriam Simona Croitoriu

Lumina-i cădea pe colțul gurii.
Pe brațe, pe partea zilei de mâine.

O peliculă decolorată.

Un simțământ comun de abandon
În corpul muzicii,
Până când pereții, ușile se oxidau
De atâta frumusețe,

Ce unifica depărtarea,
Dispariția,
Steaua polară, înfiptă-n piept,
În toate obiectele din jur...

8. Straturi de aer

Despre o zi vreau să-ți scriu.
Un aprilie care ne ținea la suprafață.
Distanța dintre noi era perfectă,
Ca și mersul.

Imaginația devenea o tehnică pierdută
Pe încheieturile mâinii.
Calculam precis
Cât de lubrifiantă era depărtarea.

Alunecarea straturilor de aer,
A secundelor negre,
Când inima devenea o eoliană fluorescentă.

Fata bătrână, cu diamant la gât
Căuta ritmic razele din cuvinte.

9. Basmul de aur

Îți scriu, fiind nevoită să încep totul.
Să pictez depărtarea cu un galben de seară...
Înaltă, ca un pod, de unde privesc
Cifrele, ferestrele lumii, timpul,
Basmul de aur negăsit.

O pulbere.
Cu câteva clipe meșteșugite,
într-o palmă, în alta, nimic.
Necunoscute sunt vertebrele adolescentei,
Când mă cățăram pe o piatră albă
Să caut Graalul din toate.

Lespedea. Viața.

10. Arul de pământ

Somnul obiectelor,
Somnul din limbajul vântului,
Din culori și din limite.

Ramificat pe stejari, pe animale, pe tehnică.
Pe șansa arului de pământ,
Pierdut în sud-estul Europei.

Hrănit de arcul unui drum plin de albăstrele,
Arc de pământ ca un colț de perete,
Unde nu mai cântă inima unei rândunele.

Un deșert, o ploaie interioară.

Boarea dimineții e o altă călătorie,
Fluidă, fără contur,
O scară ce nu se mai termină.

11. Seara

E vară și alunec prin vegetația lichidă.
Câmpul e gol, insectele își fac o incizie.
Temperatura se scurge pe sub pașii mei.

Voci violente se aud de sus.
Se înfig ca un cuțit în aer.

Se dezintegrează repede.
Peste câteva ore, vibrează altfel.
Sunt sfâșiate de apa ce urcă la ele.

Vine seara. Sunt învelită într-o pânză albă.
Sufletul are acum altă lumină.
Terenul se surpă.

12. Animalul pierdut

Stăpânii sunt călărețiii aceia cu senzori.

Fiecare sare în spatele trupului celuilalt.
Nu își vorbesc. Pământul se ascunde după o dungă.

Copilul devine bărbat.
Și trupul își limpezește matricea.

Calul a murit.
Flori uriașe cresc în jurul lui.

Copilul caută animalul pierdut.

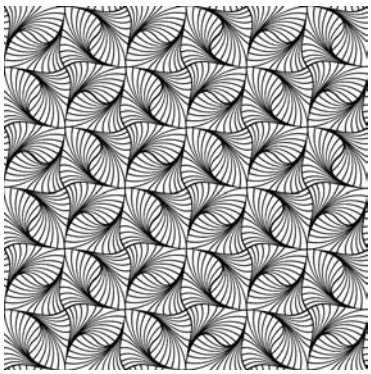

Poesis

Ani Bradea

Poetă, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Fugi, îngere!

Nu e nimeni de salvat aici!

Mă trezește plânsul.
Pare că un copil țipă în turn,
captiv în ghearele păsării, de-acum riverană.
Pe trepte se rostogolește,
ca un manechin schilod,
noaptea!
Risipite pe paliere:
membre, organe,
oase fracturate artistic.

……

Până jos, lumină se vor face!

Se opintesc
pleoapele grele de pietre,
atât cât să cuprindă
cadranul fosforescent:
unu și jumătate!

Gânduri cu tine
spânzură lilieci de pereți.
Nesățioase,
până la ziuă,
ca dintr-o perfuzie,
se vor hrăni din mine!

Știu,
știu foarte bine că dragostea aceasta
mă lasă pradă creaturilor,
noapte de noapte.
Că toate soliile cerului
și pământului
vestesc ani de foamete și sete
de tine,
la capătul cărora

Motto: „Ce suntem, ce căutăm, noi nu găsim, iar ce găsim, nu suntem."
Hölderlin, *Moartea lui Empedocle*

se întinde lasciv,
ca o promisiune onorată,
singurătatea.
Știu
că toate lacrimile vărsate
sunt afluenți ai mării
crescute-ntre noi.
Știu…

Fugi, îngere!
Atât cât mai ai timp
să-ți salvezi aripile!

Vânzătorul de iluzii

și-a așezat taraba în piața centrală.
Își face reclamă pe zidurile
din care-am ieșit, în drumul meu spre niciunde.

A adus marfă nouă!
O laudă în gura mare pe străzi,
știind exact ce îmi lipsește din dulapul deschis,
din când în când,
ca să adulmec mirosul de mucegai.

Mă zărește de departe.
Viclean, îmi oferă cea mai prețioasă iluzie:
visul păsării care confundă tavanul coliviei
cu un cer.

……

Trec în grabă prin piața golită de vise,
pășesc grațios spre cea mai proaspătă prăpastie!

Rugați-vă pentru mine
Sfinte maici,
ca odinioară
pentru Fratele Alexandru!

Azulejos spart

Și valurile
izbi-se-vor de țărm acum la fel
în urmă-mi,
și zbaterea oceanului
aceeași trebuie să fie,
iar păsările
vor căuta sălaș exact în acel loc
de unde bucuria mea nebună
le-a gonit.

Nu,
nu cred că s-a schimbat nimic!
În țara primăverii
nu-i furtună
să spulbere nisipul,
praf curat
de aur.

Și-atunci?
De ce nu-i pace-n mine

când gândesc
că nu-i mormânt mai nobil
pentr-un ciob
de suflet
acolo îngropat pe veci?

Un azulejos spart!
drag suvenir
pierdut pe malul
apelor străine.

Nazare (Portugalia), ianuarie 2017

Dragostea ta îmbătrânește!

De-acum ți-e tot mai greu să o hrănești.
Să o privești stingându-se, nu poți…
O, de-ai putea să o ucizi,
cu mâini drăgăstoase,
în somn!

Din ochii goi,
cuiburi părăsite,
ca păsări de noapte se-avântă,
spre inima secată de lumină,
amintiri.

Și nu mai suporți,
și-ai vrea să uiți…
dar unde,
unde să-ți duci iubirea muribundă?

Pe munte, ți-am zis,
cum bătrânii din poveștile hinduse
erau abandonați!
Departe de tine să o duci!
Și nu uita să ștergi, apoi, din suflet, urmele de aripi!
Lasă-ți dragostea bătrână în pustie,
Și nu privi în urmă!

……

Cum viața visată
înainte de căderi,
înainte de pietre,
cum viața
în visele de adolescent,
așa începe iubirea într-o inimă,
și tot așa sfârșește!

Aproape zi

Ceasul,
cu cadran îndoit
și orele scurse pe podea,
numără ultimele bătăi de cord
ale visului nostru comun,
care atârnă,
ca un alpinist deasupra îndoielilor,
de resturile somnului rupt
la kilometri distanță.

Atât de murdare ferestrele liniștii,
că doar un chip hidos,
cum are spaima,
poate să mă privească prin ele!

Spaima
că la marginea nopții,
în rucsacul de sub coaste,
ticsit cu amintiri
din ce în ce mai șterse,
nu vom găsi credință să călcăm,
ținându-ne de mână,
pe ape.

Scrisoare fără lumină

P. S. Fără credință, rătăcitori suntem prin noapte.

Sub ochii mei,
ca pânza de păianjen
îngreunată de colb,
se prăbușește o lume.

Dar nu,
nu-i adevăr
într-o metaforă!
(Visul,
subțiat prin gratii de lumină,
ar putea fi…)
În fapt: ninge banal,
insistent,
înnebunitor,
cu efect de amnezie
pentru simțurile noastre.

Ah cum nivelează totul, zăpada,
cu puterea demiurgică
a închizătorului de lume!
Cum acoperă,
cum îngroapă,
ca lama buldozerului
care-a desțelenit
drum cartierului cel nou,
cu maternitate și școli,
deasupra cimitirului.

Se-aude cu ecou
ticăitul grăbit,
bombă cu ceas sub sânul meu stâng,
vestind deja târziul.
Umăr lângă umăr de-am fi
și tot nu ne-am aduce aminte
cum am fost.
Nici măcar fantasma unei singure nopți
nu răzbate
prin fereastra înghețată a memoriei.
Cum nicio cruce nu s-a putut salva
printre betoane și pavaje proaspete.

Asfințitul,
flacără muribundă în vatra săracă,
luminează slab.
Și cade ninsoarea
de parcă tu ai chemat-o
pavăză să-ți fie
în fața iubirii
care nu folosește nimănui.

Dezbrăcați de veșmântul credinței,
cristale de moarte
ne vor crește pe suflet,
ca frunze pe ramuri.

Poesis

Gabriel Ungureanu

Doctor în psihologie, cercetător științific
Institutul de Filosofie și Psihologie
„Constantin Rădulescu-Motru" al Academiei Române

Căruța cu mere roșii și parfum de trandafiri
(Fabulă neterminată)

Meșterul Tâmplar a privit cu ochii săi albaștri
Spre lemnul aspru de trandafir
Și apoi a plâns amar deasupra lui
Asta pentru că ucenicii săi dragi
Chiuleau din băncile cerului

În pauza dintre veacuri
Aruncaseră chiuind Tăblițele Legii de piatră
Chiar și condeiele de tibișir
Și pe dată fugiseră cu toții spre căruța cu mere roșii
Alături de care, un vechi negustor cu solzi și coada lungă
Sâsâind de zor, cu spor
Se îndeletnicea rânjind
Cu toate poftele lor

De o vreme Meșterul Tâmplar se tot ostenea
Cu rindeaua lui cea făr' de asemănare
Să șlefuiască din lemnul eternității
O fereastră cu trandafiri potrivită, spuneau unii
Prin care să pătrundă însăși Lumina Lumii

Cu lumina trandafirie
Aceea vie, Meșterul urma
Să-i vindece pe toți orbii care citeau
În cârciumă ori privind în globul magic
Pe când trândăveau la băutură
Cu suluri de ziare uzate
Și cu maculatură

Astfel iubitorii de mere roșii
Ar fi putut desluși slovele luminii
Deja de mult săpate
În piatra începutului lumii

Căutătorii de adevăr și pace
Ar fi putut citi în lumină
Despre minune, despre cinste
Și chiar despre prostie
Despre tot ce a fost bun
Și sigur o să mai fie...

Cu ajutorul strălucirii ei
Puteau deprinde călătoria fără de sfârșit...
Prin razele de aur și safir întreit,
Puteau zbura liberi direct spre infinit

Ori ar mai fi putut cu multă mirare
Să-și deslușească pricina pentru care
Nu puteau să-și mai ridice ochii spre soare
De pe vârful degetelor veșnic murdare...
Scăldate în praful drumului
Care-i mâna ușor către un nicăieri pios
Și pentru cei fără dreptate, tot mai dureros

„Că ești tâmplar sau meșter stelar
Nimic nu ne mai poți dărui și deci
Poți să și pleci printre stelele reci!"

Au strigat ei în cor
Trântind după ei ușa timpului gol
De s-au zguduit sufletele multor generații de poeți
Nătăfleți

Efectul: s-au întristat acele suflete de gânditori
Așa au rămas și acum...
Înghețate lângă paharele de sticlă verde
Și mirosind a scrum

Cu iubirea-n suflet Meșterul Stelelor
A plecat la Tatăl Său, Stăpânul Misterelor
Și s-a urcat la stele și avea parfum de trandafiri în glas
Și îl durea durerea lor și ar mai fi rămas...

O maximă a Cerului Transparent spunea!
Că Lui îi va fi fost dat să revină la ei
Să-i judece pe mâncătorii de mere putrede
Care se înghesuiau de zor pe lângă
Căruța negustorului cu solzi și coada lungă

Și după multe călătorii pe lângă Soare
Dintr-o dată într-o zi din timp
Meșterul Stelelor a revenit grăbit
Era parcă într-o vineri, chiar după asfințit
Și ce să vezi pe aici, nici unul pregătit!

Nu au dorit să învețe să rindeluiască!
Dar nu puteau acum defel să mai chiulească!
Misterele își depănau firele pe al timpului fuior
Din dreapta până la stânga, în sus, în jos
Și dimprejurul lor!

Urmarea o cunoașteți
Ce este scris deja va fi și o să fie
Vor merge rânduri-rânduri spre-o altă galaxie!

Poesis

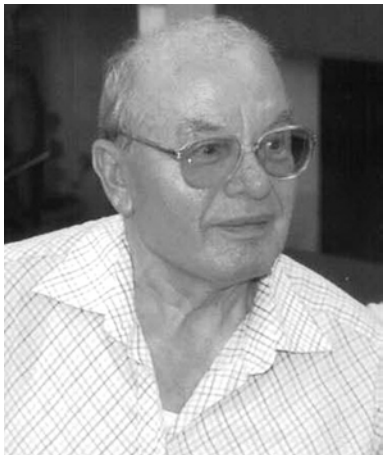

Mihai Merticaru

Poet
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Sonetul totului tot

Pământul, l-ai ornat, Doamne, cu minuni,
Întinse câmpii, codri și izvoare,
Dealuri cu vii, livezi înfloritoare,
Cântece și hore ca să ne aduni,

Lacuri cu nămoluri binefăcătoare,
Lauri din care să ne facem cununi,
Biserici și icoane ca să ne-mbuni,
Mireasmă, curcubeie și culoare.

Ne-ai dat femei cu-obrajii de zăpadă
Și piepturi pline de mandarine,
Pâine și sare, apă vie, zadă,

Munți silhui din care apa să cadă,
Bijuterii bătute cu rubine:
În toate astea, eu Te văd pe Tine.

Sonetul unei descoperiri

Te caut făr-de-ncetare de-o viață
Prin aer, pe pământ, mări și oceane,
Prin catedrale, prin cărți și icoane;
Vreau, Doamne, să Te văd un pic la față.

Poteci, am cutreierat, milioane,
Am cerut de la flori și pomi povață,
De la cărturarii care ne-nvață,
Dar încercările fostu-mi-au vane.

Am trecut prin furcile caudine,
Am acceptat astă soartă ingrată,
Sperând că îmi vor fi cupele pline

Cu tăinuite șoapte de la Tine.
Deodată o lumină îmi arată
Drumul spre Tine: inima curată.

Sonetul evlaviosului

Dezleagă-mi, Doamne, taina nepătrunsă,
De vrei să-mi curmi nepotolita sete,
De-a Ta milostivire să se-mbete
Inima-mi, de-atâtea-ndoieli, străpunsă!

Permite-mi să mă adap pe-ndelete
Din sacra fântână, de noi, ascunsă,
O Mecca de puțini creștini ajunsă
Înainte de-a trece fluviul Lethe!

Fă să răsară peste noi lumină,
Să înotăm în Oceanul Luminos
(Adorată ipostază divină),

Sub cerul de-azur, Capelă Sixtină!
Locuiește-ne sufletul onctuos
Și-Ți vom ridica templu maiestuos!

Sonetul unui dor

Mi-e dor de o clipă de armonie,
De-azur etern și-o ploaie de lumină,
De-o sacră iubire, o cupă plină,
De frenezia din copilărie,

Să le-așez o cunună de verbină,
Altă împărăție să învie,
Să nu-mi fie primăvara pustie!
Fruntea-mi, pentru toate, Ție se-nchină.

De cer prea mult, iartă-mi, Doamne, trufia
De-a îndrăzni la atare favoare.
Ametit, poate-am greșit galaxia,

Că n-am îmbrățișat ataraxia.
Totuși, decât să mă-nveți cum se moare,
Celesta muzică, dă-o mai tare!

Sonetul urcușului

Doamne Sfinte, Dumnezeule mare,
Un pumn de humă, dar munte de vină,
Se roagă să-l pătrunzi cu-a Ta lumină
Din care se-nfruptă și bunul Soare!

Păcătosul de mine Ți se-nchină
Cuprins de o adâncă remușcare
Și-Ți cere cuvioasă îndurare
Să-l ocrotească puterea-Ți divină!

Dă-mi, Doamne, un strop din harul Tău cel Sfânt,
Călăuzește-mă pe calea dreaptă,
Ajută-mă să găsesc pios cuvânt

Nemărginita bunătate să-Ți cânt!
Învață-mă procedura-nțeleaptă
Spre Tine, să mă-nalț treaptă cu treaptă!

Poesis

Dori Lederer

Poetă, prozatoare
Portimão, Portugalia

Plânsul sinucigașului

Ce s-aude noaptea-n vale,
de-a ajuns morții să scoale
din mormintele lor reci
și să plângă pe poteci?
și al cui e tânguitul,
ce cutremură pământul
și tulbură stelele
de le-ncurcă drumurile?

cine nu-și găsește locul?
cine-și caută norocul?
și ce inimă-a rămas
ca un câine de pripas?
ce durere-a smuls din trup
sufletul care s-a rupt?
n-a fost nimeni să-l cârpească?
nimeni să-l mai păsuiască?

ochii îl privesc năuci,
mâna-ncepe-a face cruci
și urechile s-astupă,
toți se tem să îl audă,
numai singur Dumnezeu,
îi întinde brațul său,
îi șterge lacrimile
și-i adoarme gândurile,

ce s-aude-acum în vale?
vântul trece spre-ale sale,
oamenii merg să se culce,
morții se întorc sub cruce.

Poezie tăcută

uneori,
trimit în patul tău
umbra florilor
căzute din rai,
dar tu dormi,
dormi cu capul
pe visele tale,

aș coborî
până la tine,
dar cineva
a rupt scara
cuvintelor mele,
cuvintele mele
au deranjat zeii
au rămas
atârnate
între două lumi
și nu-și găsesc
odihna,

dar uneori,
mai trimit
în patul tău
umbra florilor
căzute din rai,
să mai caute pricina
ce te face nici să mori,
dar nici să trăiești,

între două respirații
și-o lamă de cuțit,
uneori,
în teama de-a te pierde,
tăcerea mea
scrie poezie!

În fața unei cruci

Iubita mea, numai când dormi îți spun
că te iubesc,
oh, Doamne, sunt nebun?
de ce nu pot pe ea s-o fericesc?
de ce n-ar ști că pentru ea trăiesc?
de ce mă tem că voi rămâne-n drum
cu mâna-ntinsă și inima scrum?

Iubita vieții mele, adorată,
aștept s-adormi de fiecare dată
când vreau să te sărut,
nu vreau să știi
că pentru tine aș putea muri,
sau poate, am murit deja, demult,
de mă ascund atât și mă frământ
și-abia, abia mai pot să mai respir,
mi-e teamă și mă bucur și mă mir

și îmi răspund și nu mă înțeleg...
și tac în fața ta și nu-s întreg,
mă chinui nesilit de nimeni, crunt
e chinul de a nu lega cuvânt
despre atâtea câte-ți spun în gând...
și-aștept s-adormi, să nu m-auzi plângând...

.....

În cimitir e astăzi sărbătoare,
se dezmorțesc pe rând, crucile-n soare,
ți-aș spune multe, toate să le-auzi,
dar astăzi ești în lumea celor surzi
și-a celor muți și adormiți pe veci,
n-ai unde să mai fugi, unde să pleci?
ce dacă-ai râde de iubirea mea?
poți râde, ce mai fac acum cu ea?

Cântecul din noapte

Ațipisem... parcă-am auzit
sub fereastră-o voce, m-am trezit,
în noapte, cineva, un cântec îngâna,
și când părea că-i om, când duh părea,

m-am ridicat încet, s-ascult mai bine
și-au intrat cuvintele în mine:

cel mai greu mi-e când nu-mi este bine
și descopăr că eu nu-s lângă tine,
somnul ăsta, care-i rupt din moarte,
nu mai vrea la mine să s-arate,
cel mai greu mi-e când s-arată zorii
și încep să coloreze norii
ceru-n care are casă luna,
ce mi te-aducea întotdeauna,
cel mai greu mi-e ziua, un calvar,
așteptând nimicul iar și iar,
seara parcă-mi este și mai greu,
fără capul meu pe pieptul tău,
muzica mi-e surdă, poezia,
șade mută, doarme veșnicia,
nu-mi aduc aminte nici de ea,
toate s-au mutat pe undeva,
măcar de s-ar folosi de ele
cineva de pe pământ, din stele,
măcar dacă cineva, cândva,
cum ți le-am dat eu, ți le va da.

m-am întors în pat, să-ncerc s-adorm,
nu s-a mai lipit de mine somn.

Totul are un preț

Un preț, fiecare trebuie să plătească,
dar mai ales victoriile au preț,
dar mai ales bucuria are preț,
nu pot rupe din soare
fără să provoc întuneric
în cealaltă parte
de pământ,
nu pot gusta din miere
fără să văduvesc
florile de nectar,
nu pot avea nici viața în dar
fără să plătesc c-o moarte,
nimic nu e pe de-a-ntregul
sau pentru totdeauna,
totul e o medalie cu două fețe,
așa cum luna
își poartă partea-ntunecată
și cerul o arată victorioasă
spintecând întunericul,
așa cum stelele strălucesc
mai tare înainte de-a se stinge,
cum soarele pripește
înainte de ploaie
și furtuna se dezlănțuie
înainte de-a se sparge,
ziua-și plătește tributul
prin apus,
noaptea prin smulgerea din vis,
totul, totul are un preț.

Strigoiul

m-am întâlnit pe drum, cândva,
cu-n om, care întreg părea,
dar nu era,

cămașa-i pieptu-acoperea
și-un gol, acolo,-n stânga sa,
vântul primea,

în ochi parcă-i lipsea ceva,
lumina lor nu se zărea,
l-am întrebat ce a pățit
de-i umblă corpul ciopârțit
și m-a privit
ca pe-o stafie din trecut,
ca pe ceva nemaivăzut,
s-a încruntat și a oftat
și-a cuvântat:

umblu pe-aici, da-s mort demult,
iar corpu-mi e de împrumut,
mi-e viața unde-i inima,
acolo-i și lumina mea
din ochii-aceștia reci și goi,
sunt un strigoi
golit de suflet, rătăcit,
de când m-am înjumătățit,

jumate sunt aici, absent,
jumate-s pe alt continent,
iar jumătatea mea cea vie,
o-aștept să vie,
sau să mă duc eu după ea,
să fiu un om cu inima
și sufletul tot într-un loc,
dar până-atunci, sunt mort,
sunt mort!

Poesis

Pașcu Balaci

Poet, dramaturg, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Apariția înspăimântătoare a uriașului Goliath

Ieșit din pedestrimea filisteană
Un uriaș, zis **Goliath**, pe nume,
Având un trist, spăimântător renume,
De ucigaș de-oștire canaaneană:

Avea un coif de-origine titană
Și platoșă cu solzi de albe brume,
Un coif pe cap cu-nsângerate spume
Și suliță-n lungime de barcană [1].

Cinci mii de sicli [2] de aramă veche
A lui platoșă cântărea pe trup
Și scutul înălțat lângă ureche

Aproape-n două brațele i-l rup
Și toți iudeii, ca mușcați de streche
S-au agitat ca viespii lângă stup.

Insultarea oastei lui Israel de către uriașul Goliath

– De ce-ați ieșit, nemernici, la război,
Voi, robi iudei, lași, împrejur tăiați?
Ca să scăpați acum nesfârtecați,
Alegeți un războinic dintre voi,

[1] **Barcană**: dună de nisip în formă de potcoavă sau de semilună, cu convexitatea orientată perpendicular pe direcția vântului. *Din fr.* ***barkhane.***

[2] **Siclu**: la vechii evrei, era unitate de măsură pentru greutăți, cu o valoare de aproximativ 6 grame sau monedă cu greutatea de un siclu.

Vechiul Testament prin sonete

Ca să ne batem pentru oști noi doi!,
Paloșul meu e gata, ce-așteptați?
L-au aclamat, urlând, ai săi fârtați
Și larma năpădi ca un puhoi

În ceata lui Israel spăimântată.
A întrebat Saul pe-ai săi oșteni
Cine ar vrea cu ursul să se bată,

Cu-a lui picioare cât niște bușteni,
Dar se făcu tăcere rușinată,
Deși făgăduit-a bani, pomeni.

Tânărul David anunță că se va bate cu Goliath

Atunci păstorul David, calm, în față
A și pășit și regelui i-a spus:
– Dacă mai mari războinici pe-aici nu-s,
Îngăduie-mi ca tânăra mea viață

Să o jertfesc, s-o tai ca pe o ață.
Dar birui-voi! Domnu-aici m-a dus
Să îl dobor pe monstrul cu platfus
Și capul să i-l tai ca la o rață!

– Dar cât de mic ești, iar el, cât de mare!,
Spusu-i-au toți din preajmă, să-l oprească.
– Eu pe imaș răpus-am ursul tare,

Ori leul ce spre vite gura-și cască!
Cu Domnul ce ne scapă din strâmtoare,
Voi doborî namila păgânească!

Pregătirea păstorului David pentru luptă

L-au îmbrăcat pe David cu armură
Gândind în sine că-i va fi sicriu
Și că va pierde marele-i pariu.
El se simți în ea ca-n fundătură,

Era prea grea, cu viziera-n gură.
Atunci o lepădă și, ca-n pustiu,
Alese pietre grele din pârâu
Punându-le în gluga lui cea sură.

Văzându-l uriașul strâns în zale
Pe copilandrul cel frumos la față
A început să râdă și-ale sale

Armură, coif și paloș, scut, paftale
S-au scuturat ca perlele pe-o ață –
O panoplie-n armele-i mortale!

Cei doi luptători se înfruntă la început cu vorbe

Râsul pieri și-o liniște de moarte
Se așternu, vestind o bătălie.
– Puștanule, te întind pe-o năsălie,
De fierul meu avea-vei acum parte!

– Tu vii asupra mea cu arme aparte
Și c-un trecut de mare vitejie,
Tu, mari cetăți trecut-ai prin urgie;
Eu vin doar cu Poruncile din Carte!

Nu este al meu, al tău, acest război,
Ci doar al Dumnezeului Cel Viu,
Ce arăta-va cine e de soi!

– Prea mic să faci atâta tărăboi,
Nu-mi place neamul tău, de când mă știu,
Te-njunghiu ca pe unul dintre boi!

Lovirea lui Goliath cu o piatră în frunte și prăbușirea lui

Și se urni namila sângeroasă
Cu sabia întinsă până-n nori;
Trecură prin oștiri funești fiori,
Dar David puse-o piatră colțuroasă

În lunga-i praștie primejdioasă
Și o zvârli – un fulger prins din sori
În fruntea dezgolită și-n sudori
Și se opri gorila cea lucioasă

Pe neașteptate, ca un turn de-atac
În fața unui zid dintr-o cetate,
Fiind brusc străpunsă de un vârf de ac

Se prăbuși imensa vietate –
Monstru răpus de-un divin dalac,
Un semn că Domnul pe oricine-ar bate.

Tăierea capului lui Goliath și izgonirea filistenilor de către oastea iudeilor

Pășind pe uriaș ca pe-o movilă,
David îi scoase sabia-ascuțită
Și-i dete-n gât ca-ntr-un grumaz de vită
Cu strășnicie, fără nici o milă.

Apoi desprinse capu-i și în silă
Îl arătă spre oastea împietrită
Ce începu să fugă îngrozită:
Gigantul lor a devenit fosilă!

Apoi iudeii le luară urma
Pe calea Șaaraim spre-Ecron și Gat
Și oastea mândră devenit-a turma

Cu animale lesne de vânat.
De groază și-au lăsat pe drumuri scârna,
Cu arme și cu sânge-amestecat.

David este întâmpinat cu bucurie în Ierusalim

Cu căpățâna șiroind în par
Și armele trofeu intră-n cetate,
Păstorul David cu o glugă-n spate
Și lumea-l aclama pe militar

Ca pe un alt Samson, tânăr legendar.
Femeile ieșeau 'nainte toate
Cu mânecile albe, despicate
Cântând un imn *ad-hoc* și temerar:

– Saul biruit-a mii, dar David zeci de mii!,
Iar regele umplu-se de furie
Și scuturat de omenești mânii,

El lancea-a aruncat-o cu tărie
Spre David, nimerind în farfurii
Și el fugi să se ascundă-n vie.

Osmar Schindler (1869–1927), *David și Goliath*, litografie, 1888

Poesis

Daniela Mihăeș

Poetă, prozatoare
Roma

cu zmeul de mână

de ceva timp îmi surâde ideea
să înalț un zmeu
unul care să acopere lumea
cu veselia lui
mă bucur atât de mult încât picioarele
încep să țopăie ca ale unui copil.
tai, colorez, leg și
la mijitul zorilor îi voi da drumul
pe ascuns
să nu mă vadă nimeni
să nu mă afle nimeni
nimeni să nu mă oprească
zmeul meu să fie acoperișul lumii.
adie vântul
cocoșii cântă a răsărit
se aude freamătul pănușilor
șuieratul fumului
peltic
zmeul meu își umfla pânza
se răsucește sub aripa norilor
se leagănă
jucăuș se leagănă în brațele timpului
neobosit
nu mă vede
decât ochii aceluiași copil fericit
prins între două lumi
zmeul meu plutește
nu urcă
nici nu coboară
un cămătar între vămi
e timpul

întâmplări

mă opresc aici
a câta oară, nu știu
memoria nu-mi salvează anumite
întâmplări
o umbră îmi acoperă spatele
o simt de multe ori o văd
un fluid universal un perispirit
o doamnă pe tocuri
care poartă aceeași rochie în pliuri
cu flori mari
de mac
uneori îmi pare că valsează
sau poate se ferește de propria realitate
îmi zâmbește
îmi face cu mâna
„vino, hai, vino să dansezi!
nu te opri unde ai mai fost odată
vino să întârziem împreună
autobuzul care ne va duce spre cer".

tăcerea celor cinci minute

dacă închid ochii și-mi aprind o țigară
în față se așterne tăcerea celor cinci minute
liniștea depărtărilor
se zbate sub tâmplă ca o pasăre oarbă
și-n inimă
se încolăcește șarpele casei
ca-n poala mamei

e multă liniște dincolo de linia palidă
închid a doua pereche de ochi
trag din țigară
opresc morile de vânt
împiedic mustangiii
timpul curge printre degete

cinci minute din viața mea
într-un fum de țigară
deja
un film vechi
rulează pe retină
încep să respir

Poesis

Cornelia Costin

Poetă, doctor în filosofie

Prea multe cuvinte

Prea multe cuvinte
au copleșit cerul singuraticilor
care culeg florile
speranței spulberate
de fulgerul neputinței
rătăcite în noapte

întunericul se năruie
în pumnul puterii...

ziua rânjește
la soarele care aleargă
după o lună nouă...

Uneori...

Uneori ceața este atât de densă
încât nu mai poți crede
nici măcar în propria durere...

te împiedici de vise
de speranțe ucise
și nu mai vrei
decât să te pierzi în mistere
pe care ți le imaginai
posibil de dezlegat
dar care-ți învăluie mintea și inima
în hățișul ucigător
al Universului care sfidează
învăluindu-te în ceață universală...
...atât de densă încât
nu mai poți crede
nici măcar în propria durere...

Fără lacrimă...

Fără lacrimă n-aș fi putut să mai merg înainte...
mă regăsesc mai tânără și mai cuminte
poate mai singură ca niciodată
dar înțeleaptă
fără să mai sper că lumea
prin ea însăși poate să fie dreaptă...
cuvintele nespuse
nu mă mai tulbură ascunse
în unghere presupuse de vină...

reînvie, lumină!
spală orice gând ce încă îl am
...orice ungher din minte...
de întunericul dușman...

luminează noaptea inimii mele
cu ploaia de stele
din sufletul meu...
regăsit în marea de lacrimi...

Ruga călătoarei printre nori...

Sunt călătoare printre nori și vise
înfrântă doar de ușile închise
la care bat, Părinte, să îmi trimiți lumină...
atâta mi-a rămas: să-ngenunchez senină...

Mă iartă, Doamne... poate sunt trufașă
când vreau să înțeleg mai mult decât e bine
ucide-mi gândul nesătul în fașă
nu vreau să mă îndepărtez de adevăr, de Tine

dar lumea mă încântă cu prea multe splendori
cu prea multe-mpliniri pe care le adori
chiar dacă-n zare colcăie nimicul
îmi e stăpân până atunci fișicul
pe care Tu l-ai aruncat în mintea mea
când mi-ai impus „să fiu" prin „a avea"
atâtea bucurii câte permite norul
adesea-nverșunat să-nvingă călătorul.

Sunt călătoare printre nori și vise
înfrântă doar de ușile închise
la care bat, Părinte, să îmi trimiți lumină...
atâta mi-a rămas: să-ngenunchez senină...

Cum pot...

Sub pleoape s-a născut o lume nouă
Care-mi desparte sufletul în două

o frunză verde... alta arămie...
m-ademenesc și să visez mă-mbie

când eu nu vreau decât să înțeleg
cum pot să îmi păstrez sufletu-ntreg.

Aforisme

MAXIME... MINIME (1)

George Corbu

Scriitor, traducător, jurist
Primul președinte al Comisiei Naționale a Bibliotecilor
Președintele Uniunii Epigramiștilor din România, Directorul revistei „Epigrama”
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Motto: *Știu (deși aș fi preferat să nu știu) că, la rându-vă, știți ceea ce n-ați fi vrut să știți vreodată că se știe de la cei ce erau obligați, oricum, să știe și ce nu se știe, căci altfel cum ar fi putut ști, cât timp a nu ști nu constituie o interdicție, ci doar o circumstanță de care nu au știut și nici nu aveau cum să știe!*

Ferește-mă, Doamne, de adjectivele intoxicante!

Singurătatea nu se bea cu apă proaspătă.

Fragmentându-mi visul, nu știu cum și cui să-l mai împart.

Scriu cu greu la un tratat pentru intriganți: îmi lipsește experiența personală.

Biblioleucocitele mele sunt departe de a declanșa o *biblioleucemie!*

Prietenia este de sex ambigen.

Ofer pesimism în vrac și chiar pe datorie.

Aparențele sunt de vânzare, tocmai pentru că sunt înșelătoare.

În jurul meu doar *retronimeni*.

Aș vrea să sufăr de boala veșniciei, de când mă lupt cu nemărginirea.

Mă întreb cum de suportă să fie îmbâcsit de faimă?

Măreț! Un epitet pe cale de dispariție.

Gazdele femininului, halte ale destinului!

Pandemia ne-a cam potCOVID!

Emoție cerebrală devine orice emoție estetică.

Iertare, iubire, milă și alte articole de serie...

Dacă există un stil sălbatic, atunci este musai să-l cuceresc!

Lui Dumnezeu să-i mulțumești, nu să-i ceri!

Sexul amintirilor este el însuși o amintire.

Pentru igiena intelectuală trebuie să te scalzi în aforisme și butade.

Exercițiu cultural: inspir – Shakespeare, inspir – Shakespeare!...

Numai mediocritatea, în dezinvoltura ei, este perfectă.

Eternitatea și incandescența neantului sunt întreținute de inexistența lui.

Singura certitudine în viața unui om este incertitudinea.

În juru-mi, nici un om citabil, necum antologabil.

Mă situez la nivelul inexistentelor exemple.

Funcționar sui-generis al spiritului: epigramistul.

În urma mea rămân nu doar anii, ci și autopsia fiecăruia dintre ei.

Mărul discordiei nu trebuie tăiat, că doar nu e indestructibil precum nodul gordian.

Ipocrizia este pudra folosită de sinceritate când iese în lume!

Emoțiile nu trebuie puse la cuptor ca să se coacă.

Altă viață, aceeași moarte!

Superlativul superlativului: foarte minunat!

De-aș putea stima în aceeași măsură în care detest!

Un parlagiu nu este decât un mardeiaș de îngeri.

Port cu mine gândul sinuciderii ca pe o floare pe care nu am cui s-o ofer.

Cenușa sau țărâna? Las dilema în seama moștenitorilor mei…

Umorul, cu elanul nefabricat al vervei regenerându-se spontan, ar aduce cu bucurie flori la mormântul ironiei.

Sunt *idiosincrazic* la impostură.

Fericiți cei ce află în Arhimede o rimă la palmipede…

Când se vor aloca bani pentru construcția școlii vieții?

O floare de colț nu trebuie pusă la colț.

Din categoria exercițiilor de dicție: enigmele benigne.

Hărțile climatice nu includ și climatologia morală.

Să ne hotărâm odată: picătura sau pictura chinezească?

Fiecare frază cu virgulele ei!

Vă voi prezenta acum varianta mea pozitivă…

Să nu mă scol de pe scaunul rulant, dacă te mint!

Cată să dai în clocot, nu în clopot!

Mi-am oferit o scurtă eternitate…

Iubesc nespus orice cuvânt nespus!

Un spirit care nu conține un pic de duh n-are ce căuta în zona humorului.

O tăcere atât de îmbelșugată!

Cu *mâinile* mele mi-am strangulat *mâinele*!

I-am străbătut azi toamnei întreg voievodatul…

Ai probleme? Le rezolvi! N-ai probleme? Le creezi!

Ai artă, ai soartă!

Asemenea păsărilor, și cărțile devin călătoare!

Între tip și stereotip: Eu vă știu mai mult decât vă cunosc!

Patronii sau poltronii noștri spirituali, aceasta e întrebarea.

E tot mai frecvent/vizibil ca un *opinioman* să se poarte ca un *opioman*.

Avem cel mai mare număr de analfabeți intelectual la milionul de locuitori.

Această tragedie este o dramă în adevăratul sens al cuvântului.

Unde sunt cei ce nu mai sunt? Într-o lume mai bună, mai dreaptă și, desigur, inexistentă.

Analfabetul intelectual – un analfabet de tip nou!

Criminalilor! Mi-ați cenzurat emoțiile!

În cazul acestui scriitor, a fi în incapacitate de geniu mai e de acceptat, dar de talent, nu!

Nu face parte din nici o mafie, nici măcar din cea intelectuală.

Am plecat din veșnicia natală.

Pisica asta n-are nici un respect față de un șoarece de bibliotecă!

Pui votul, pui botul!

M-am împăcat mai degrabă cu soarta decât cu consoarta.

Dialog:
– Sunteți bine?
– Da, sunt un domn bine!

Din seria de înrudiri onomastice, paronimice, româno-chineze: Ioan și Yuan.

Ezit între dive și Mal-dive!

Iisus Hristos a inaugurat o industrie a binelui pe care omenirea se luptă de 2000 de ani să o falimenteze.

Literatura curge în valuri mistuitoare de oameni și viață.

Cioran – unul din evangheliștii noii Apocalipse.

Harta mea sentimentală nu este, din păcate, și geografică.

E recunoscut ca necunoscut!

Câtă substanță poate fi într-un substantiv!

Îmi acordă acolada indiferenței.

Câți oameni tot atâtea patologii!

Bucuroasa mâhnire m-a întristat definitiv!

Nu sunt sintagma nimănui!

Un vin democratic: e băut de toți!

Capitalismul e amuzant când este înfloritor!

Când discuți cu mine, scoateți masca!

Infectat moral – dezinfectat medical. Păi, treabă e asta?

Traseologia – știință sau pseudoștiință politică?

Pre… față obligatorie – masca!

– Ce faci?
– Furnicăresc!

Limba de lemn, fără precizarea esenței acestuia, nu spune mare lucru.

Presa a devenit, într-adevăr, liberă… de gramatică și sintaxă.

Cartoful este o plantă tuberculoasă.

Turmele de sentimente aglomerează traficul gândurilor.

Caut un cimitir bine situat.

Aforismele sunt, nici mai mult, nici mai puțin decât niște mesaje de interes public.

Important este nu *cum* arăți, ci *ce* arăți. *Unde*, nu mai are nici o importanță.

Nu pot hotărî la ce e mai bine să renunț: la mentalitate sau la monu…mentalitate?!

Cunosc doar un singur loc ideal de refugiu: cultura.

Stupiditatea fără de margini a părinților ce-și supun odraslele la chinul recitării de poezii în fața musafirilor, de parcă o poezie trebuie știută pe dinafară, nu pe dinăuntru!

Mi-a oferit un zâmbet fonetic.

Părerea mea este neutră.

Pleonasme *pârâte*: am văzut cu ochii mei, am auzit cu urechile mele.

Îți doresc să te învechești frumos!

Țărănimia noastră să trăiască!

Am erecție pilară! Compătimiți-mă!

Frunzele astea plouă, nu cad!

O lume curtenitoare cu binele ne trebuie…

Încă nu mi-am *pseudonimizat* numele!

M-am îmbolnăvit de lapsus.

Treaba cheamă graba; graba strică treaba!

Nu doar *visurile* ci și *virusurile* devin realitate.

Mărite minți vă chem la sfat!

Prostia e temporală, y compris spațială.

La senectute, am dat în mintea copiilor: absorb totul cu aceeași lăcomie a cunoașterii.

Document

REÎNTÂLNIREA...

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare
Mönchengladbach, Germania

Ion Jalea

Sculptor

Orice reîntâlnire este emoționantă, desigur, dar dacă ea are loc după 41 de ani, emoțiile și retrăirile au alte dimensiuni. Mai puternice, mai profunde, mai nostalgice, învăluite în mantia timpului care a trecut de la acea primă întâlnire cu sculptorul **Ion Jalea**, petrecută într-o vară a anului 1980.

Acum, când redactez, pentru revista „Leviathan", interviul cu marele sculptor răsfoiesc cu emoție paginile îngălbenite ale manuscrisului original, manuscris care a fost citit și corectat personal de interlocutor. Acest manuscris păstrat cu mare grijă în „Valiza cu amintiri" devine cu adevărat un document la care apelez cu emoție. Recitindu-l, îmi reamintesc momentul primei întâlniri în atelierul din Pangratti, din București... Răsfoindu-i filele îngălbenite care-i poartă corectura personală, îmi revin în fața ochilor acele clipe de neuitat, îmi redeschide ușa atelierului în care pășesc cu revista „Flacăra" în mână, revistă în care apăruse interviul. Așteptam cu nerăbdare să aud părerea. O tăcere tainică s-a așternut între pereții atelierului. Privirea sculptorului pe pagina revistei a fost scurtă și directă. „Numai atât?" Întrebarea a întrerupt tăcerea ce se așternuse, apoi scrijelitul chibritului și fumul pipei aprinse cu mult calm mi-au dat răgazul de a găsi un răspuns întrebării rămase între noi. Ochii s-au ridicat calm și suveran și așteptau un răspuns... Reîntâlnirea a rămas umbrită sub greutatea acelei întrebări. Cu adevărat, interviul publicat în revistă fusese, din motive redacționale, tipografice, scurtat dar frumos încadrat și ornat cu fotografii pe o pagină. Am explicat toate aceste condiții tipografice ce se impuneau și faptul că s-a păstrat mai mult tema istorică a interviului...

Am rămas totuși datoare cu un răspuns complet, un răspuns binemeritat pe care-l dau acum marelui sculptor. Un moment de mare importanță pentru mine, când am prilejul de-a onora cu adevărat frumusețea destăinuirilor artistului care, în momentul interviului, avea vârsta de 93 de ani. Ion Jalea s-a născut la 19 mai 1887, în Casimcea, România și a murit la 96 de ani, în 7 noiembrie 1983, în București.

Ion Jalea: „M-a pasionat foarte mult istoria, legenda istorică pe care, apoi, mi-o imaginez în lucrările mele”

Interviu realizat de Cornelia Bartels

În atelierul sculptorului **Ion Jalea** e multă, foarte multă liniște. O curățenie de laborator îți impune încă de la intrare mai multă grijă față de cele din jur. Nicio lucrare abandonată, nicio machetă uitată în vreun colț. Ici-colo studii de mici dimensiuni ale unor mai vechi lucrări ale maestrului stau orânduite pe un raft. Grupul statuar al lui *Dragoș Vodă în luptă cu zimbrul* domină una din laturile atelierului. Domină și ocrotește. Albul ipsosului luminează și mai mult atelierul, aflat în ocrotirea umbrei unei perdele cafenii. Nu este lucrarea ultimă, ci una din variantele ei, una din cele câteva zeci făcute de sculptor până să-i dea forma finală. Așa cum se păstrează aici, de dimensiuni și proporții mijlocii, grupul statuar ajunge la înălțimea umerilor. Totul respiră multă putere, multă viață.

Într-un scaun înalt, din lemn sculptat, aidoma scaunelor de domnitor, artistul își găsește aici liniștea, completând întreaga atmosferă de legendă și adevăr. Sculptorul Ion Jalea stăpânește această lume a atelierului său. O lume în care crede și pe care a slujit-o cu devotament, cu sacrificiul propriei ființe, dar și cu conștiința menirii artei sale. În această atmosferă Ion Jalea își domină neliniștea creației, găsindu-și liniștea proprie marilor realizări artistice. Cu chipul atent, cu o expresie de calmă concentrare, gazda și stăpânul acestui lăcaș de muncă și liniște, te primește cu multă căldură, fără niciun fel de introducere. Ochii iscodesc pe noul venit într-o adâncă tăcere. Numai scrijelitul chibritului și apoi fumul ieșit din pipa de lemn întrerup tăcerea și te atenționează că totul este pregătit pentru a începe conversația. În halatul alb, de lucru, sculptorul este gata să asculte și să afle pentru ce motiv e căutat. Cu calm și distinsă modestie, urmărește fiecare replică, fiecare cuvânt. Așa cum este îmbrăcat, ai strania impresie că te afli în fața unui medic și ai venit să te vindeci, ca să i te destăinui. Personalitatea omului din fața ta, greutatea anilor și a experienței sale de viață și muncă impun și impresionează. Înainte de orice replică, ochiul reporterului se oprește pe mâna dreaptă a artistului, singura, care acum se odihnește, pentru o clipă, pentru mine. Se oprește o clipă din frământatul lutului, din mângâierea și netezirea pământului argilos care prinde forme sub apăsarea calmă a degetelor sale. Cealaltă mânecă stă liniștită, ascunsă în buzunarul halatului alb, goală. Impresionant moment. În fața maestrului stau martori ai muncii sale două reliefuri ce-și suie contururile din inima lutului. Unul este de dimensiuni mai mici, altul, la proporții puțin mărite, care începe, parcă, sub lumina unei lupe, să-l copieze pe celălalt mai mic. Așezate în rame de lemn, susținute de un trepied, aidoma șevaletului pictorului, cele două lucrări se află într-o fază de început și la o privire mai atentă, observi că seamănă. Prima, luată drept etalon, rămâne proba de copiat, fiind schița viitoarei lucrări. În carnea lutului mâna artistului a făurit chipuri și siluete, contururi care vor fi ridicate la o scară mai mare și apoi vor fi turnate în bronz sau vor fi cioplite în piatră. Numai că de acum și nu aici în atelier lucrează o altă mână sub atenta observație a maestrului. Nu l-am văzut niciodată lucrând pe sculptorul Jalea. Taina creației sale rămâne păstrată atâta timp cât lucrarea nu e finalizată, nu e pregătită pentru a fi executată și-apoi arătată iubitorilor de artă, de frumos. Statuile au rămas dovada muncii sale neobosite și enumăr câteva: *Lupta lui Hercule cu Centaurul*, amplasată în Parcul Herăstrău din București, datată din anii 1920, *Statuia lui Spiru Haret*, dezvelită în 1935 în București, *Bustul lui Mihai Eminescu*, *Bustul lui Octavian Goga*, ambele amplasate în 1943 în Rotonda scriitorilor din Parcul Cișmigiu din București (aici trebuie să facem o precizare: după 1944, prezența acestui bust, al poetului Octavian Goga, poet interzis în spațiul public al acelor ani, devenise inoportună. Într-o noapte a fost distrusă cu ciocanul, bustul fiind pe nedrept înlăturat, soclul rămânând mulți ani gol. În deceniul șase a fost instalat pe el bustul lui Ion Creangă), *Statuia lui George Enescu*, instalată în 1971 în fața Operei Naționale din București, *Statuia ecvestră a lui Mircea cel Bătrân* din Tulcea, turnată în bronz, *Statuia ecvestră a lui Decebal* din Deva, realizată în 1977, *Bustul lui Miguel de Cervantes*, amplasat în București, *Grupul statuar Dragoș Vodă și Zimbrul,* dezvelit în 1978 la Câmpulung Moldovenesc și încă multe alte busturi și reliefuri amplasate în țară și în Capitală, sculptorul dând dovadă de o neobosită, puternică dorință de a crea, de a lăsa semne ale creației sale.

Cu toate că începuturile carierei sale artistice își află cu mult timp în urmă amintirile, din convorbirea pe care o purtăm, subiectul „Dragoș Vodă” revine cu insistență, semn că maestrul este încă sub imperiul acestei lucrări, al importanței

ei, nu numai artistice, dar și istorice, restul amintirilor pierzându-și semnificația.

Ion Jalea: Cred că m-a pasionat foarte mult executarea acestui grup statuar – *ne mărturisește sculptorul*. Lucrez la realizarea lui de aproape 40 de ani, în sensul că m-a preocupat și am studiat o serie de legende legate de Dragoș Vodă. Din tinerețe am început să lucrez la el, chiar am o piatră păstrată de-a lungul anilor... Din viziunea mea de atunci nu s-a schimbat nimic, din contră, s-a perfecționat mereu. Ceea ce am realizat în final reprezintă o sinteză a gândului și viziunii mele. Este sinteza unei vieți întregi de sculptor.

Artistul se destăinuie în continuare:

Toată viața mea nu am fost decât sculptor. Adică artist plastic, pentru că am făcut și pictură și chiar artă decorativă. Pot să mă laud că din toată arta plastică le-am încercat pe toate, dar sculptor am fost dintotdeauna. Am avut norocul să am profesori buni și în țară și în străinătate. Aici i-am avut pe Dimitrie Paciurea și pe Frederic Storck care au însemnat prima generație de sculptori ce au format o școală aici, la noi. La Paris, la Academia Julian, în atelierul lui Antoine Bourdelle, unde am studiat 6 ani, am avut alți mari profesori și am primit sfaturile marilor artiști. Acolo am stat cam în perioada anilor 1915–1923.

Cornelia Djigola (Bartels): *Apoi? (Îndrăznesc, sfioasă, să întrerup tăcerea care s-a așternut peste amintiri.)*

I. J.: Am expus multă vreme și, în consecință, am lucrat mai mult. În afară de timpul de război când am fost rănit [este vorba de Primul Război Mondial, în care Ion Jalea și-a pierdut mâna stângă, *n. n.*]... N-am mai putut lucra. Sau poate că am început să lucrez mai mult, pentru că în anii din urmă, în această epocă, am putut să lucrez și să mă gândesc mai mult la menirea mea de artist și cetățean al acestor meleaguri.

C. D. (B.): *Spuneați că ați lucrat mult. Care au fost primele lucrări?*

I. J.: Au fost multe „primele lucrări", îmi cereți un lucru greu. Mai bine să vorbim despre lucrările pe care le-am făcut acum și care caracterizează mai mult timpul pe care-l trăim.

C. D. (B.): *Vă ascultăm.*

I. J.: Ceea ce m-a preocupat în vremea din urmă a existenței mele a fost realizarea unor monumente cu temă istorică și națională, care nu apăruseră până atunci în țara noastră decât în mod sporadic și întâmplător, făcute mai ales de artiști străini. La vremea lor ele au generat păreri contradictorii, chiar proteste, dar care s-au pierdut așa cum au apărut, fără să fie băgate în seamă. Pentru ca artiștii să ajungă la executarea unor astfel de monumente trebuia să facă un efort de muncă și gândire, era un ideal greu de atins, către care năzuiau însă toți artiștii. Idealul acesta s-a împlinit, îndeosebi în ultimii 15 ani, când o serie de artiști tineri și mai puțin tineri au fost solicitați și încurajați să execute asemenea monumente care au apărut apoi în grădina patriei noastre, înfrumusețând-o, îmbogățind-o. Acestea erau prinosul și darul muncii noastre făcute acestei epoci, acestor timpuri în care trăim. Între aceștia mi s-a făcut și mie cinstea de a fi chemat și apoi de a mi se încredința comenzi de ridicare a câtorva monumente. De-a lungul carierei mele în artă, mă gândisem și făcusem diferite studii și machete în vederea executării unor astfel de monumente. Astfel, pentru *Monumentul legendei lui Dragoș Vodă* păstrez mai multe studii încă din tinerețea mea. Ele au fost prezentate în diferite expoziții de stat și altele sunt încă în atelierul meu. Tot așa și cu alte monumente pe care le-am făcut acum, trebuie să mărturisesc că m-am gândit mult la compoziția lor, pentru care am făcut multe studii. Sunt convins că pentru oricare monument trebuie un timp destul de gândire și că nu se poate improviza, nici confecționa ca oricare lucrare făcută de mâna omului. Voi mai vorbi apoi despre *Monumentul lui Mircea cel Bătrân* de la Tulcea, la executarea căruia am pus multă pasiune. Amintesc, de asemenea, *Monumentul lui Decebal* de la Deva, *Monumentul Unirii* de la Focșani. Este un obelisc din marmură roșie legat cu o cingătoare de bronz pe care este figurată în basorelief Unirea de la 24 Ianuarie. Piața unde stă amplasat este destul de largă ca în fiecare an la data Unirii să se poată încinge hora Unirii în jurul lui.

Ion Jalea, *Monumentul lui George Enescu*, Bucureşti

C. D. (B.): *Ce ne mai puteți spune despre lucrările dumneavoastră?*

I. J.: Ce pot spune eu? Important e ce spune publicul. Important este că am la Muzeul de Artă o lucrare a mea. E un relief ce ilustrează un vers din Eminescu: „Lăsați orânduirea cea crudă și nedreaptă/ Ce lumea o împarte în mizeri și

Ion Jalea, *Sfântul Gheorghe*,
Muzeul de Sculptură „Ion Jalea", Constanța,

bogați." Aceasta este prima mea zestre din trecut. În fine, ce știam eu, ce știam noi artiștii? Acum, în ultimii ani, am gândit și am lucrat altfel, în alte condiții de mediu, de suflet. Și ultimele mele lucrări pot fi dovada acestor importante transformări. M-au pasionat lucrările și întâmplările legate de istoria țării. Și legendele istorice la fel, pentru că toate sunt și frumoase, dar și adevărate, și stau în mijlocul poporului conviețuind ce el. *Monumentul lui Mircea cel Bătrân* de la Tulcea, *Monumentul Unirii* de la Focșani, *Statuia lui Decebal* de la Deva, *Grupul statuar Dragoș Vodă vânând un zimbru* din Câmpulung Moldovenesc sunt numai câteva dintre lucrările mele ce-și găsesc subiectele din istoria țării, ele sunt chiar reprezentări istorice. Lucrările mele pornite din istorie nu-și fac decât oficiul de a servi istoria și patria.

Gândind la munca de creație, de execuție a unei statui, îți imaginezi cum artistul aplecat deasupra bucății de piatră sau de marmură își conturează gândurile cu dalta și ciocanul, mângâind din când în când relieful ce prinde viață sub atenta privire a creatorului ei. Aici, în atelierul sculptorului Ion Jalea, nimic din cele aflate în jur nu ne dezvăluie un astfel de șantier de lucru. Aici e altfel. E un laborator în care se petrec ciudate și miraculoase transformări sub atenta privire a maestrului. Nedumerirea reporterului este oprită de destăinuirea creatorului.

I. J.: Nu fac niciodată direct o machetă de ipsos, ca apoi să torn viitoarea lucrare. Pornesc de la un simplu desen. Fac studii nenumărate în jurul temei, pornind de la foarte mic până la foarte mare.

C. D. (B.): *Operele dumneavoastră sunt rodul unei gândiri realiste, profunde, asupra istoriei țării, sunt adevărate mărturii ale ei. Prin tot ceea ce faceți, răspundeți unui deziderat al epocii noastre și anume acela al ilustrării realității acestui pământ, a acestor vremuri. Opera artistică devine astfel adevărată oglindă a epocii, arta monumentală fiind singura în măsură să o ilustreze.*

Celor spuse de mine li se alătură confirmarea interlocutorului:

I. J.: Într-adevăr, acum am putut să-mi realizez, să-mi materializez prin operele mele gândurile mai vechi și sunt mândru că pot prin munca mea să răspund datoriei mele de artist-cetățean. Când am început să lucrez în artă, începeau să-și facă loc curentele moderniste și atunci arta începea să se conducă după alte idei de creație. Eu am rămas alături de cea mai mare parte din artiștii noștri, am păstrat până azi principiile mele, credința în arta realistă, cu toate că, după unii, această artă a isprăvit de spus ceea ce avea de spus. E o greșeală. Ea abia începe sau reîncepe pe făgașul tradiției ei.

C. D. (B.): *Noua generație de artiști plastici români răspunde la rândul ei acestei credințe, dând la iveală opere de o factură aparte, de înaltă valoare artistică. Care credeți că este destinul artistului, al omului de cultură în societatea de azi?*

I. J.: Pe sanctuarul artei, sculptorii din țara noastră lucrează în mod febril. Pe lângă sculptura monumentală, se lucrează acea sculptură în care se oglindește viața poporului nostru în plină transformare și creștere în mersul dezvoltării ei impetuoase. Expozițiile lor se succed în mod regulat și leagă din ce în ce mai mult un dialog strâns de artă între artist și marele public român. Este, de fapt, mărturia adeziunii lor la epoca noastră, a ultimilor ani ce-au marcat viața culturală și spirituală a țării noastre. Prin operele lor, artiștii plastici contemporani înțeleg să însemne monumentala transformare a țării.

Interviul a apărut în revista „Flacăra" din 24 iulie 1980.
A fost completat de autoare pentru revista „Leviathan"
conform manuscrisului original.

„Ceea ce m-a preocupat în vremea din urmă a existenței mele a fost realizarea unor monumente cu temă istorică și națională, care nu apăruseră până atunci în țara noastră decât în mod sporadic și întâmplător."

Document

POETUL UNEI NĂLUCI
Sabina Măduța în dialog cu Arșavir Acterian

Arșavir Acterian

18 septembrie 1907, Constanța – 17 septembrie 1997, București
Avocat, jurnalist, scriitor și memorialist, anticar

Jurnalul, spune Gala Galaction, este un păcat al scriitorilor. Nu se pot resemna, cu una, cu două. Când tiparul le este interzis, când nu mai pot trage râu de cernează la lumina zilei, ei intră sub nisipuri ca unele râuri africane, ca să scoată capul undeva departe, departe... dincolo de moarte.

Jurnalul unui pseudofilozof *de Arşavir Acterian (1992) este un astfel de râu, al cărui subteran itinerar s-a mutat la suprafaţă, în lumină după zeci de ani. Am avut bucuria să fiu prezentă la Editura Cartea Românească la lansarea cărţii şi să obţin, după o aşteptare „la coadă" de două ore, un autograf şi promisiunea unui interviu. Autorul* ***Jurnalului*** *a avut amabilitatea să răspundă întrebărilor adresate cu sinceritatea ce-l caracterizează.*

Sabina Măduța*: Stimate domnule. Arşavir Acterian, începeţi scrierea* ***Jurnalului*** *în anul 1929, continuaţi până în 1945 şi deodată o pauză. Reluaţi însemnările din 1966 şi continuaţi până în 1988. De ce aceste întreruperi?*

Arşavir Acterian: Din 1946 devenisem negustor de cărţi şi deschisesem un magazin împreună cu prietenul meu C. A. Donescu. Soţia lui, doamna Donescu, stătea în magazin şi vindea, iar eu eram acela care trebuia să aducă marfa în magazin, adică să umblu după cărţi rare, după cărţi vandabile şi asta mă confisca total, nemaiavând timp şi pentru *Jurnal*.

S. M.: *Pe de altă parte d-voastră aţi şi publicat în presa vremii.*

A. A.: De la început mi-am risipit articolele prin diferite publicaţii cum ar fi: *„Vremea", „Ulise", „Axa", „Discobolul", „Da şi Nu", „Fapta"* şi altele.

Sabina Măduța

Poetă, ziaristă
Membră a Societăţii Medicilor Scriitori şi Publicişti din România

S. M.: *Ştiu că aţi fost arestat şi condamnat. În ce împejurări?*

A. A.: Am fost întrerupt în plin exerciţiu al profesiei de anticar, luat şi dus la Malmaison, unde mi-am lămurit cauza arestării mele. Eu fusesem coleg de şcoală cu Constantin Noica, pe atunci urmărit ca şi alţi intelectuali de seamă pentru diverse chestiuni de cultură cu implicaţii politice. I-aş aminti pe Ionel Teodoreanu, Dinu Pillat, Vasile Voiculescu, Valeriu Anania, pe Barbu Slătineanu care a murit în timpul anchetei, pe Mihai Rădulescu, care s-a sinucis acolo.

S. M.: *Ştiu că nu acceptaţi ideea răzbunării, că respingeţi legea Talionului, amintind de Mircea Vulcănescu, care s-a*

jertfit rugându-se să nu fie răzbunat pentru suferinţele sale. Pătimirile însă nu le-aţi uitat…

A. A.: Mi-amintesc de prima anchetă petrecută în subsolul unei clădiri, o pivniţă mare ce avea la mijloc o droaie de ustensile necesare unor torturări fizice. La sinistra reprezentaţie au fost prezenţi, bineînţeles, anchetatorul şi vreo şase civili care mi-au pus tot felul de întrebări. Răspunsurile mele nesatisfăcându-i, s-a dat ordin celor doi măgădani prezenţi să înceapă spectacolul, tortura. Măgădanii m-au bătut la tălpile picioarelor. Am rezistat cât am rezistat, după care am început să urlu. Au continuat să mă lovească până când mi-am pierdut cunoştinţa. M-au luat apoi pe sus şi m-au dus în camera unde mă aştepta un coleg de suferinţă care trecuse deja printr-o similară încercare. Bietul meu partener de puşcărie mi-a aplicat un prosop muiat în apă rece pe picioarele mele umflate, timp de o săptămână şi mai bine, până când am putut face câţiva paşi prin sinistra mea reşedinţă. Mult mai tânărul meu companion de reşedinţă mi-a spus că am scăpat uşor, povestindu-mi mult mai grelele încercări prin care trecuse. Bietul băiat se purta cu mine dumnezeieşte, până ce m-am înzdrăvenit. Am fost judecat, condamnat şi expediat de la Jilava la Aiud şi eliberat odată cu mai toţi condamnaţii politici pe 30 iulie 1964.

S. M.: *Aparţineţi unei generaţii care a dat nume ilustre culturii române, prin Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu şi Constantin Noica.*

I-aţi avut ca profesori pe Nae Ionescu şi Ion Barbu, aţi avut prieteni ca Emil Botta şi Marietta Sadova şi sunteţi frate cu Jeni Haig Acterian. În articolele din presă şi chiar în ***Jurnal*** *vă referiţi cu dragoste la personalităţile pe care le-aţi cunoscut îndeaproape. V-aş rămâne recunoscătoare dacă din mierea şi pelinul amintirii aţi recompune pentru noi figura scriitorului martir Vasile Voiculescu.*

A. A.: Vasile Voiculescu, doctor în medicină, a fost şi poet, unul din cei mai mari poeţi ai noştri, ca autor al *Sonetelor* scrise spre sfârşitul vieţii, a colaborat activ cu poezii la revista „Gândirea” şi a dat la iveală multe volume de poezii în stil oarecum tradiţional până la vârsta pensionării, după care i-a uluit pe criticii pretenţioşi prin ciclul *Sonetelor,* aparent asemănătoare cu cele ale lui Shakespeare, dar care vibrau intens prin substratul lor religios. Creaţia doctorului Voiculescu nu se limita la poezii, desfăşurându-se prodigal şi uluitor de captivant în *Povestirile fantastice,* urzind şi un roman intitulat *Zahei Orbul*, care te uluieşte prin clarviziunea autorului. Înainte de a fi arestat şi condamnat, el evocă scene de puşcărie, figuri de deţinuţi cu ticurile şi reacţiile lor variate, de a-i crede că autorul romanului la care mă refer nu se poate să nu fi trecut pe la Jilava, Gherla sau Aiud.

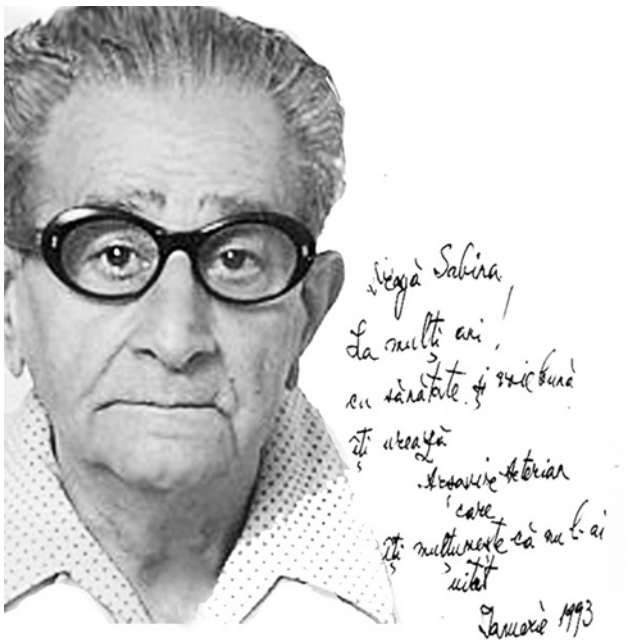

S. M.: *Când şi în ce împrejurări l-aţi cunoscut pe scriitorul Vasile Voiculescu?*

A. A.: L-am cunoscut prin intermediul lui Ion Marin Sadoveanu, când, după câţiva ani de concentrări împreună cu C. A. Donescu, nemaiputând lucra el ca avocat, eu ca publicist, ne-am hotărât să activăm ca anticari de cărţi. Din iniţiativa Fundaţiei Carol I, văduvită atunci de subvenţii, s-au construit vreo cinci magazine pe terenul ce-i aparţinea şi unde mai târziu s-a deschis o grădină de vară. Magazinele erau închiriate pe o sumă bunicică de bani, pe o perioadă de cinci ani. Prietenul meu Donescu împreună cu soţia lui şi-au vândut maşina şi au închiriat unul din aceste magazine, celelalte din câte îmi amintesc fiind alături de noi: un negustor de icre negre, o farmacie, o librărie şi încă o prăvălie uitată de mine. Prietenul meu a pus biblioteca lui la bătaie şi eu pe a mea. Revenind la Vasile Voiculescu, biblioteca lui a fost una din primele surse de aprovizionare şi nu exagerez să spun de mare atracţie. Poetul locuia într-o casă din strada Dr. Staicovici în care, zice-se, ar fi locuit mai demult Mihail Kogălniceanu. Prima dată când l-am văzut pe poetul *Sonetelor* era o zi foarte friguroasă, în preajma Crăciunului. Voiculescu m-a dus la bibliotecă. Am rămas năuc de ce am văzut acolo: filosofie, teologie, biologie, poezie, romane, folclor etc. M-am grăbit să aleg cât puteam căra într-un rucsac sau o geantă burduf. N-a fost nevoie să aleg prea mult ca să fac un maldăr de cărţi, după nevoia imediată a omului ce se vedea cât de colo că-i venea greu să se detaşeze de avuţia lui, dar nici nu se crampona de ea. Ne-am înţeles uşor asupra preţului, eu necăutând să mă îmbogăţesc de pe urma greutăţilor financiare ale unui om pe care-l respectam şi-l iubeam, iar acestuia nefiindu-i în fire să se tocmească.

Vasile Voiculescu era atunci bolnav. Aflasem asta de la alt doctor, Constantin Daniel, care a fost şi el un eminent doctor, totodată un erudit, tobă de carte, ştiind limba hindusă, pe deasupra elinist. A fost o bună bucată de vreme preşedintele Asociaţiei de orientalistică. Amândoi au fost buni creştini, fără să bată toba cu creştinismul lor. Dragostea de oameni şi smerenia primau în viziunea şi comportamentul lor.

S. M.: *Ce impresie v-a făcut doctorul Voiculescu la prima d-voastră întâlnire?*

A. A.: Vasile Voiculescu m-a impresionat din primul moment prin sfătoşenia lui, printr-o anumită sobră sinceritate. De obicei însă era adunat în sine. Aceste impresii tare plăcute mi-au rămas neclintite, deşi mi-a fost dat să-l cunosc în multiple ipostaze. Într-una din vizitele mele am descoperit o carte ştiinţifică a doctorului Voiculescu, de mare însemnătate atunci pentru mine, despre plantele medicinale şi virtuţile lor de leac. Era tare frig în cameră şi eu întârziam să răsfoiesc cartea cu de-amănuntul. Văzând cât mă interesează, mi-a făcut-o cadou şi cum de fapt terminasem cu alegerea cărţilor, m-a invitat ca de obicei în dormitor, unde ceaiul mă aştepta cu niscaiva biscuiţi. L-am reîntâlnit după câţiva ani de la revenirea mea dintr-o călătorie la Peninsula şi Midia, într-un cenaclu de credincioşi ce dezbăteau probleme de soteriologie, contrazicându-se cu ithos şi pathos, şi mi-a plăcut grozav cum Vasile Voiculescu, doctor şi poet, a intervenit cu competenţa omului versat în ştiinţele biologice, aducând argumente care luminau discuţia ce devenise aridă în inconcludenţa cazuistico-filosofică a celor prezenţi.

S. M.: *Când l-aţi văzut ultima oară?*

A. A.: Ultima oară când l-am văzut pe autorul *Sonetelor* ca martor pentru Dinu Pillat într-un proces, m-au cutremurat chipul lui subţiat de boală, vocea lui tristă. Ascultându-l, simţeai cinstea exemplară a unui om ce a tânjit după puritate, luptând o viaţă întreagă să o realizeze. Puritate? Nu e oare o năluca a minţii noastre? Năluca asta e totuşi de natură să ne transfigureze măcar o părticică din viaţa noastră.

A murit curând după aceea şi nu mi-a mai fost dat să-l revăd ca să-i exprim, ca atâţia apologeţi post-mortem ai poetului, neţărmurită admiraţie pentru omul dintr-o bucată, care datorită viziunii morale şi spirituale a trebuit la peste şaptezeci de ani să suporte câţiva ani de ucigătoare detenţie aşa-zis politică.

”Mi-amintesc de prima anchetă petrecută în subsolul unei clădiri, o pivniţă mare ce avea la mijloc o droaie de ustensile necesare unor torturări fizice. La sinistra reprezentaţie au fost prezenţi, bineînţeles, anchetatorul şi vreo şase civili care mi-au pus tot felul de întrebări. Răspunsurile mele nesatisfăcându-i, s-a dat ordin celor doi măgădani prezenţi să înceapă spectacolul, tortura. Măgădanii m-au bătut la tălpile picioarelor. Am rezistat cât am rezistat, după care am început să urlu.”

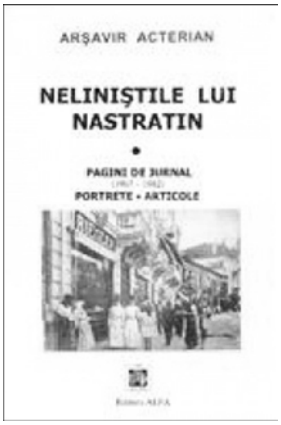

Document

LAGĂRUL DE PRIZONIERI RUȘI ȘI DE EVREI DE LA CRĂCIUNEȘTI ȘI POVARA TĂINUIRII

Ioan Bembea

Prozator, profesor

Nesomn. Noapte lungă de iarnă, mă întorc pe o parte, mă întorc pe alta, răsucesc perna sub ceafă, dar somnul tot nu vine. Rar mi se întâmplă așa ceva. Mare lucru, gândesc eu, pentru cei ce adorm când se culcă, e un bun de care nu ne dăm seama decât atunci când nu-l mai avem. Închid ochii, doar mă va fura somnul și tot ca să adorm, număr oile, multe, multe de tot, dar Moș Ene nu vine. E întuneric total, ca și cum l-ai putea tăia cu cuțitul, ca în nopțile îndepărtate ale copilăriei, de unde dau iarăși năvală amintirile, că în câteva clipe poți parcurge o viață întreagă. Aud iar șoaptele de atunci ale părinților mei…

Începuse războiul și, nu numai la orașe ci și la sate, venise un ordin ca seara să fie camuflate toate geamurile încât nicio rază de lumină să nu se vadă din exterior, că avioanele inamice, știam noi, unde văd lumină, acolo lansează bombe. La prăvălia din sat se vindeau coli mari de hârtie albastră-violet, groasă, de culoare închisă prin care nu trecea lumina. Mama acoperise toate geamurile de sus până jos cu o astfel de hârtie iar seara, când sufla în lampă, în casă se făcea un negru dens-dens de puteai să-ți bagi degetele în ochi, apoi cu mâinile întinse, pipăind, se îndrepta spre geam și răsucea în sus vergeaua de care era lipită hârtia, o făcea sul și o agăța sus deasupra ferestrei pe cele două cuie făcute cârlig. De afară pătrundea lumina plăcută a nopții de iarnă; se vedea clar zăpada de pe acoperișul șurii și tot așa crengile negre ale prunilor de pe marginea grădinii, iar când era lună, se zărea conturul culmilor crestate ca un ferăstrău de înălțimea brazilor. De prin curțile caselor băteau rar, dar autoritar câinii, semn că auzeau prin păduri, în depărtare, urletul lupilor. Seara când întârziam la săniuș, toate casele păreau pustii pentru că aveau geamurile negre, lipsite de lumină.

Se apropia Crăciunul și de două ori pe săptămână, marțea și joia seara, mergeam la „probe” de colindat. Ne adunam, copii din vecini, la unchiul Vespazian, că el cânta frumos și știa toate colindele. Pe fiecare în parte ne asculta cuvintele colindelor, apoi cântam toți laolaltă, cu băieții lui, Petrică și Macarie, că și ei aveau glas plăcut și ureche bună: *„Craii auzind s-au dus/ Steaua-i îndruma de sus…”*

Ne întorceam acasă, cu Sabin, pe lumina zăpezii. Câinele Ursu ne întâmpina bucuros la punte în fața porții, dând din coadă și făcând tumbe prin zăpada groasă necălcată și nu ne lăsa să trecem mai departe fără a ne juca puțin și cu el. La ușă ne scuturam bine ghetele de zăpadă pe ștergătoarea din cetină de brad. Când deschideam ușa, de la întunericul de afară, lumina palidă a lămpii ni se părea orbitoare. Cinam, mămăligă fierbinte cu lapte rece, apoi, ca „sărătură”, întingeam mămăliga în untul topit, ce sfârâia în tigaie răspândind un miros plăcut…

Seara adormeam cu teamă, că tata nu era acasă, venea doar din când în când sâmbăta seara după ce se făcea întuneric. De la Abrud venea pe jos și, deși era rupt de oboseală, ne lua pe fiecare în brațe, ne strângea într-o îmbrățișare prelungă și ne săruta pe față. Nu era bărbierit și ne înțepa cu fața lui aspră, dar ne plăcea. Numai Elvira, mai mică, nu se lăsa îmbrățișată, îl împingea, „ești aspu”, îi spunea și avea dreptate, era aspru, țepos, pentru pielea ei finuță la numai trei ani. Când tata primea solda, pentru că, fiind mobilizat, nu primea salariu ci soldă ca în armată, ne aducea „dulcețuri”, adică niște bomboane tari, aromate, de diferite culori; roșii, galbene, verzi, parcă le simt și acum, după atâția ani, gustul dulce-acrișor! Aveau forma de zmeură sau de sâmbure de prună.

La început, după ce a fost concentrat, de la tata primeam doar scrisori pe care le citea mama seara târziu, după ce ne culcam noi. Citea și plângea iar nouă

copiilor, care pândeam de sub ţol, ne era frică să nu moară tata şi greu se mai prindea somnul de noi. Tot atunci mama rupea o foaie din caietele noastre de şcoală şi, cu peniţă şi cerneală, scria răspunsul la ultima scrisoare. Scria şi plângea şi nouă ne era tot mai frică.

Era la Sighetul Marmaţiei pe graniţa cu Ungaria, la podul de peste Tisa. Tunurile erau faţă în faţă, dincoace şi dincolo de Tisa, mascate cu crengi de copaci, dar adversarii se vedeau clar, aşteptau doar ordinul de a trage, ca să se omoare unii pe alţii. Şi podul era minat, ca să nu vină ungurii peste noi, numai că jocurile s-au făcut la Berlin, Roma şi Viena iar armata română a primit ordin să se retragă şi aşa tata, împreună cu ostaşii camarazi, a ajuns tocmai la Iara, aproape de noua graniţă de pe Feleac, dincoace de Cluj. Erau cazaţi pe la casele oamenilor şi nu prea le sosea la timp nici hrana, ba tot aici sosiseră şi o mulţime de refugiaţi români, de frica maghiarilor care comiteau adesea omoruri în masă. În aceste complicate condiţii foştii ostaşi de pe graniţă au fost trimişi acasă, „lăsaţi la vatră", dar numai provizoriu.

După ce a început războiul cu rușii, alte concentrări, încât au fost culeşi aproape toţi bărbaţii de prin sate. La Bucium, ocupaţia principală a localnicilor era mineritul şi aşa aici a sosit, la Primărie, vestea că cei care doresc să scape de front pot să lucreze în minele de cărbune de la Petroşani, fiind mare lipsă de cărbune pentru trenurile ce mergeau tot mai departe spre front, pe teritoriul nesfârşit al Rusiei Sovietice. S-a înscris şi tata cu un cumnat al său, Augustin, soţul surorii sale Lenuţa, aveau şi ei doi copii, noi eram patru şi nu trebuia să rămânem orfani... Mult mai bine în mină decât pe front, dar tinerii nu erau admişi, numai bărbaţii mai în vârstă şi cu familii numeroase.

Lucrurile s-au complicat însă la întocmirea actelor; trebuia să dovedeşti că ai lucrat în mină şi aşa s-a aflat că tata este miner, dar şi artificier miner, că ştie să lucreze cu dinamită. Nu a fost trimis la Petroşani, ca unchiul meu, ci a primit *Ordin de chemare* să se prezinte la Unitatea Militară de la Crăciuneşti, o localitate între Brad şi Deva pe unde se construia o cale ferată şi trebuiau dislocate cu dinamită nişte stânci.

Era pe la începutul lui septembrie, încă nu secerasem ovăzul, că nu era copt, dar tata a fost nevoit să plece. L-a secerat mama ajutată de o mătuşă şi de vecine, dar mai greu a fost cu adusul snopilor acasă cu carul cu boii pe drumurile acelea prăpăstioase de la Detunata, cu roţile din spate împiedicate. Mai ajutam şi noi, copiii cât puteam; căram snopi, mânam boii, mergeam înaintea lor să nu se abată de la partea bună a drumului, ca să nu se răstoarne carul.

Nu vreau, dar prea mă abat cu fapte mărunte de la firul principal al povestirii mele, dar aşa e viaţa cu sumedenie de întâmplări, legate unele de altele ca într-un ghemotoc de fire pe care greu le mai poţi separa, de aceea cer cititorului înţelegere şi răbdare.

Ajuns la Crăciuneşti, nu departe de Băiţa, la locul indicat pe *Ordinul de chemare*, tata este întâmpinat la o gheretă de un ostaş-santinelă şi dus la biroul comandantului, un colonel de care a aflat ulterior că se numeşte Stavrescu, un regăţean foarte dur. Acesta, după ce i-a luat *Ordinul de chemare* şi *Livretul militar*, i-a făcut prima instruire: „Aici vei lucra ca civil, dar sub regim militar. Văd că eşti artificier, eu am cerut un artificier miner, cu mine ai noroc că nu eşti pe front în faţa mitralierelor ruseşti, dar nici aici pericolul nu e cu mult mai mic; lucrăm cu prizonieri ruşi şi cu evrei, comunişti bolşevici, toţi sunt foarte, foarte periculoşi." Face o pauză, răsfoieşte *Livretul militar*, apoi: „Ai gradul de sergent, deci cunoşti ordinea militară şi în special secretul militar. Îţi atrag atenţia că nu ai voie să scoţi o vorbă despre tot ce vezi şi afli că se petrece aici. Dacă nu păstrezi secretul militar, te aşteaptă *Curtea Marţială* şi... ştii tu, plutonul de execuţie, doar suntem în stare de război. Ai familie, copii, nu te juca cu focul. Ce ai de făcut, îţi va spune plutonierul intendent." După răspunsul „Am înţeles!", colonelul îi arată uşa, semn că trebuie să plece.

Un plutonier cu mustaţa bogată, destul de bătrân pentru a mai fi militar, îl ia în primire şi îl conduce prin lagărul de prizonieri împrejmuit cu sârmă ghimpată. Erau mai multe barăci lungi cu sute de paturi suprapuse, dar şi alte barăci, tot din scândură, cu dormitoare mai mici pentru militarii de pază. I se repartizează un pat într-o încăpere cu şase paturi metalice din care numai patru erau ocupate, adică aveau saltea, pătură şi pernă. Dintr-o magazie, sub semnătură, i se dă în primire o pătură sură, aspră şi foarte uzată, un cearşaf, o pernă mică şi o faţă de pernă. „Vei sta în dormitor cu încă patru civili, meca-nici pe utilaje, dar ai grijă; unul este condamnat, martor al lui Iehova, aici face detenţia, nu l-a dus pe front că refuză să pună mâna pe armă, a primit doi ani de închisoare, să fiţi cu ochii pe el să nu fugă. De astăzi intri în porţie şi de mâine începi lucrul. O să-ţi aduc legitimaţia de liberă intrare şi ieşire din lagăr. Dă-mi livretul să-ţi scriu corect datele personale."

Rămas singur, abia acum are răgazul să-şi arunce ochii în dreapta, în stânga. Era o zi senină de vară prelungită în septembrie. În preajmă, peste tot stânci înalte de calcar străjuiesc satul. În albul strălucitor al pietrei de var, pe tot peretele până sus, stau agăţate petice de verdeaţă, smocuri de iarbă, arbuşti sau arbori mari ce se încăpăţânează să trăiască aici vârându-şi rădăcinile prin crăpăturile rocilor. Ici-acolo, câţiva copaci şi-au îngălbenit frunzele, semn că toamna e aproape. Prin această zonă stâncoasă trebuia să-şi facă loc viitoarea cale ferată ce duce spre Brad.

Trecuse bine de amiază şi soarele cobora lent spre pădure. Până la ora mesei când soseau prizonierii şi toţi cei de pe şantier, întors în dormitor, îşi scoate din rucsac lucrurile aduse

de acasă; un ștergar, briciul de bărbierit, un săpun mare făcut acasă și câteva obiecte de îmbrăcăminte, mai groase, pentru când va fi frig, le așază la capătul patului, că în cameră, în afară de paturi, o sobă rotundă din fontă, o masă și două scaune, nu era alt mobilier. Ba, ca să nu greșesc, mai erau câteva cuie mari, piroane, pe post de cuier, bătute în peretele de lemn nu departe de ușă. Obosit, că venise mult pe jos, se întinde puțin pe pat, dar îndată sosesc colegii de cameră. Fac cunoștință. Unul, de prin Hunedoara, era șofer pe un camion basculantă, altul lucra pe un buldozer cu șenile, al treilea, mai în vârstă, cu mustața răsucită în sus, Botar-baci, băieș calificat, era din Roșia Montană și lucra cu picamerul perforator, iar cel mai tânăr, recrutul ce nu voia să pună mâna pe armă fiind martor al lui Iehova, era ajutor de șofer, tot pe basculantă.

Pornesc împreună spre sala de mese. Aici, o ciorbă de zarzavat, gustoasă, cu multă varză, iar felul doi o tocană de cartofi cu ceva osuțe ce aduceau, după gust, a carne de oaie. Pâine neagră, la porție de 200 gr. Apă nu bea niciunul, e lesne de înțeles, deși pe masă se găseau pahare și o cană conică înaltă, albă din tablă emailată, mai strâmtă în partea de sus, cu apă rece și limpede.

După ce camarazii de masă află că noul sosit e din Bucium Poieni, tânărul condamnat pentru religie, Căbulea Vasile, le spune că el a fost la coasă în trei veri la rând în Bucium, fiind de la Lupșa, din Geamăna, trecea doar muntele și venind pe lângă Detunata, cobora la Poieni. „Am acasă coasă bună, taie ca briciul, și cute potrivită. Se câștigau bani frumoși, că buciumanii nu se zgârcesc și mâncarea era mâncare; ciorbă de fasole verde ori de cartofi noi, cu smântână câtă vrei, apoi caș, slănină, brânză cu ceapă verde ori castraveți iar în loc de apă, lapte acru răcoritor. Carne, mai rar, aveau și ei, din aceea friptă, păstrată în untură la borcan, ca și la Lupșa. Unii ne îmbiau și cu băutură, cu rachiu alb, dar noi nu bem că așa spune religia noastră, că de la băutură vin apoi toate păcatele. Am un prieten, tot la credință, sănătos și harnic, mergeam amândoi. Unde am lucrat, gazdele mulțumite ne-au chemat și pentru anul viitor. Toamna mergeam la cules de porumb pe la Turda, ne întorceam cu doi-trei saci de cucuruz. Dacă vrei să muncești și nu ești mofturos, îți găsești ușor de lucru. Nu era rău. Să vă mai spun ceva: iarna, înainte de Crăciun, duceam cu calul, duminica, mere, ponice și bătule, la târg la Poieni; câte o pereche de desagi și îndată le vindeam, că unde e aur, umblă și banul."

Pe zi ce trecea, noii camarazi își spuneau episoade din viață, vorbeau despre copii, despre familie, pe unde au lucrat, dar cel mai povestitor de departe era Căbulea, pocăitul din Lupșa, care nu se temea de închisoare, „că și acolo la deținuți, prin el, trebuie să ajungă cuvântul lui Iehova – Dumnezeu al cărui serv sunt. Arma este obiectul crimei iar omul nu are voie să ucidă", de aceea el nu pune mâna pe pușcă, spunea fără nici un fel de frică, deși încălca legea.

Ieșiți la muncă, mulți ca furnicile, echipele de evrei îmbrăcați în hainele lor civile, așa cum au fost luați de acasă, cu lopeți, târnăcoape și roabe pregăteau terasamentul pentru viitoarea cale ferată. Se lucra pe un traseu lung și din loc în loc erau alte barăci – lagăre împrejmuite cu sârmă ghimpată. Prizonierii ruși erau tineri și se cunoșteau după îmbrăcămintea lor militară cu rubașcă și bonetă sau chipiu rotund peste părul lor blond. Au fost descălțați de bocancii lor zdraveni cu talpă groasă și au primit în schimb tot felul de vechituri, bocanci casați, de prin depozitele cazărmilor.

În multe locuri, între stâncă și cursul apei nu mai era loc pentru calea ferată, trebuia ruptă roca iar uneori se făcea tunel. Aici se lucra cu perforatoarele iar tata umplea găurile cu dinamită, punea capsa și fitilul, aprindea chibritul și striga tare de tot: Foc! Foc! Foc! Foc!, pentru ca nimeni să nu mai fie prin apropiere. Fugea și el spre un adăpost unde nu puteau ajunge pietrele sau bolovanii ce zburau de suflul de explozie.

Pentru că se muncea și duminica, civilii meseriași angajați aici aveau dreptul la zile libere când erau învoiți să plece acasă după ce își primeau *solda*.

Era mare bucurie când sosea tata acasă, nu numai că ne aducea bomboane, dar era cu noi și era așa de bine. Și mai era ceva, eram tare nerăbdători, eu și Sabin, să aflăm ce îi mai spune mamei seara în șoaptă după ce ne culcam și ei credeau că noi am adormit. Aveam paturile aproape și auzeam tot, deși vorbeau încet. Ne-a sporit curiozitatea când i-a spus mamei că e mare secret ce îi spune ei și să nu scape cumva o vorbă către cineva că îl poate costa viața, „curtea marțială și glonțul", așa a spus, și nouă ne era frică să nu moară tata împușcat.

Din șoaptele acelea pe întunericul adânc al nopții ploioase de toamnă am aflat că pe front armata română a capturat o mulțime de prizonieri ruși, bolșevici, care au fost aduși aici pe șantier și puși la muncă, dar că la început nu aveau unde dormi și au fost închiși în ocoale mari împrejmuite cu sârmă ghimpată pe un câmp sub cerul liber. Pentru iarnă le ridică ceva barăci. Au început să moară din ei, se îmbolnăvesc de atâta frig; toată noaptea, cât e ea de lungă să stai afară pe pământul rece de unde s-a cules porumbul, în ploaie și vânt… „Mare batjocură pe ei, săracii, și alte, și alte neplăceri că nici nu-ți pot spune tot ce e pe acolo. Pentru evrei sunt barăci, că ei sunt mai demult aduși aici pe șantier." Auzeam clar cuvintele tatei. Și așa am mai aflat că mulți prizonieri, ca să nu înghețe de frig, își umpleau pantalonii, în jurul picioarelor cu frunze uscate și cu iarbă, că aveau haine de vară și acolo aproape tot timpul sufla vântul. Nici rubașca subțire și largă nu prea ținea de cald. Mâncare puțină de tot; câte un castron de ciorbă – apă chioară – cu câte un cartof ici-acolo… Nu toate ciorbele erau la fel, a doua zi prin castroane înotau câteva bobițe de arpacaș și ceva varză care se vedeau bine prin zeama aproape limpede.

Întâmplarea face ca în una din zile, dintr-o coloană de evrei ce treceau cu lopeți ori cu târnăcoape pe umăr spre locul de muncă, să se audă strigat de cineva: „Petre, Petre!" și să-l salute făcându-i cu mâna. Prin mâna ridicată reușește să-l identifice pe cel care îl strigase, era pe rândul din mijloc, într-un detașament; nu-l vede bine și nu-l recunoaște. Acesta își schimbă locul, vine la margine, să poată fi văzut, și ridică iar brațul. Îi vine cunoscut după glas și totuși nu-și dă seama cine ar putea fi. De sub șapca croșetată sub formă de căciulă, la spate i se vede părul roșcat, creț, fiind nebărbierit și părul de pe față; perciunii, barba, mustața aveau aceeași culoare roșcată. Acum îl recunoaște, era, sigur, Zilberman, un vechi camarad din perioada de instrucție militară de la Alba Iulia. Fuseseră chiar prieteni, că aveau în dormitor paturile alăturate. Era din Sebeș iar tatăl lui avea o prăvălie de fierărie, că odată, când a plecat într-o permisie, tata l-a rugat să-i aducă un kilogram de cuie de potcovit boii, caiele, că nu se mai găseau pe la Abrud. I-a adus mai multe, o cutie întreagă de 2 kg și nu a vrut să primească bani pe ele. Gestul lui le-a legat și mai mult prietenia.

Dar pe Zilberman îl cunoșteau nu numai camarazii din plutonul lui, ci toată compánia, după o întâmplare ieșită din comun. În armată se cerea ostașilor multă ordine și disciplină. Periodic era controlată ținuta lor vestimentară; dacă nu le lipsesc din nasturi, dacă nu au cumva stropi de noroi pe pantaloni, bocancii lustruiți, proaspăt bărbieriți. Controlul era atât de amănunțit că adesea se cerea soldaților să-și întoarcă buzunarele pe dos, ca să se vadă dacă nu cumva există scame pe la cusături. Pedeapsa se aplica pe loc; câte o pereche de palme și o cizmă de ofițer la spate. La un astfel de control inopinat, lui Zilberman i se găsește în buzunarul de sus de la tunică un săpun rotund, cilindric, de bărbierit, că nu toți aveau și uneori te mai trezeai fără săpun. Furios dar și bucuros de o așa ocazie, ofițerul îl scoate pe ostaș în fața frontului, arată tuturor săpunul, apoi ordonă: „Să-l mănânci!" Îl obligă să-și deschidă gura, îi împinge săpunul, apoi tot el îi apasă și freacă fălcile ca săpunul să facă spumă după care îi fulgeră o pereche de palme și îl trimite la loc în front. O liniște încremenită exprimă uimirea și indignarea mulțimii de ostași. Numai seara în dormitor, unul Pașca din Albac, un moț nu se poate stăpâni: „De aveam cartușe în pușcă, îi găuream țeasta aia de om rău și prost", cu referire la căpitanul regățean Iliescu.

Iată că năpasta a căzut din nou pe bietul Zilberman, acum era vinovat că este evreu și adus în lagărul de muncă forțată împreună cu mulți-mulți alți bărbați din neamul său, toți fiind „vinovați" că s-au născut evrei. Sunt îmbrăcați în hainele lor de acasă, pestrițe, adică de tot felul. Mulți, deși era frig, purtau pălării pe care le țineau adesea cu mâna ca să nu le ia vântul. Lucrau în echipe pe un traseu lung ce va deveni cale ferată. După ce, prin dinamitare, era ruptă câte o stâncă, pentru evitarea accidentelor, artificierul se prezenta la fața locului și verifica cu atenție dacă au explodat toate capsele și toată dinamita, după care era adusă o echipă de prizonieri ruși sau de evrei cu roabe, baroase și lopeți pentru așezarea pietrelor pe terasament. Bolovanii mari erai sparți cu baroase grele până se fărâmițau, apoi cu roabele ajungeau la locul potrivit.

Muncă grea de ocnaș, iar dacă nu-ți făceai norma, nu primeai porția de hrană, devenind apoi, prin înfometare, și mai sleit de puteri, după care, cu o căruță din sat, ajungeai la cimitir, la groapa comună săpată de camarazii tăi.

Când a venit din nou tata acasă, am aflat lucruri și mai îngrozitoare de pe acel șantier. Se făcuseră barăci pentru toți prizonierii și nu mai dormeau pe câmp, dar ce folos, că acum mureau și mai mulți; muncă grea, frig, mâncare tot mai puțină... De două-trei ori pe săptămână duceau câte o căruță plină de morți la cimitir, îi adunau de prin dormitoare. Care nu se mai putea ridica să meargă la masă și la lucru rămânea în pat, nu-i mai aducea nimeni de mâncare, nici măcar apă și, după câteva zile, hai cu oasele lor în căruță și la groapă cu ei, că se îngroziseră sătenii de atâta amar de morți, tot băieți tineri. Sătenii știau tot ce se petrece în lagăr, că ei erau obligați să presteze servicii de transport cu boii și cu caii; lemne de foc, materiale de construcții, aprovizionarea cu alimente, transporturi ocazionale. Tot ei duceau și morții la groapă, sus, în cimitirul de pe deal.

Unul din săteni mergea săptămânal cu căruța la Deva de unde aducea câte un butoi de petrol, ce era raționalizat, dar uneori se întorcea cu butoiul gol, că nu tot timpul era petrol la depozit, iar atunci în barăci nu mai licărea nicio lampă. Asta se întâmpla des și ținea zile la rând. Chiar dacă se întorcea omul cu căruța fără petrol, drumul până la Deva nu era totuși în zadar. Nu se știe cum, dar evreii din împrejurimi aflaseră de aceste transporturi și trimiteau prin căruțașul binevoitor pachete cu îmbrăcăminte și hrană rudelor din lagăr. Cei puși de pază se făceau că nu văd și nu știu nimic și astfel bagaje-le-colete cu adresa pe ele ajungeau la destinatari. Cu mare interes, deținuții evrei căutau în colete scrisorile cu vești de pe acasă, dar nici acestea nu le aduceau motiv de bucurie. Peste tot evreii erau prigoniți în fel și chip.

În cele câteva zile cât era acasă, tata nu avea o clipă de răgaz. Odată, prin octombrie, deși pământul era umed și cleios, a scos cu plugul cartofii, recoltă bună, cartofi mulți și mari de tot. Mama și noi copiii îi culegeam repede de pe brazdă cu gălețile și îi aruncam pe pajiștea udă de la marginea ogorului să se mai spele de noroi, apoi altă și altă brazdă. Sabin mergea înaintea boilor iar tata ținea coarnele plugului. Două care pline de cartofi am dus acasă. Când a trecut valea, a oprit boii și a aruncat multe găleți de apă peste cartofi până au rămas albi și lucioși după care i-am descărcat în curte, de unde, după ce s-au zvântat bine, după plecarea tatei, i-am sortat și i-am

dus în pivniță. Tot în grabă, cu carul cu boi, tata a adus lemne din pădure, fânul de la Runcuri și, pentru a primi ceva bani, a adus și câteva care cu minereu aurifer de la mină la șteampuri pentru vecinul Vespazian, văr cu tata.

Frânt de oboseală, la plecare l-am auzit pe tata spunându-i mamei: „Orice aș face, numai să nu mă mai duc în iadul de acolo, că nu mai rezist la câte văd și la câte aflu că se petrec în lagărul morții, că nu-i pot spune altfel." „Doamne, cum poate îngădui Dumnezeu așa ceva? Mai bine nu-mi spuneai, că tot acolo mă gândesc și eu", îi răspunde mama.

De câte ori venea tata acasă, tot alte și alte lucruri de groază petrecute în lagăr am mai aflat trăgând cu urechea, ori seara după culcare, ori în timpul zilei când veneam de pe afară pe neașteptate și părinții erau în pline discuții iar ei credeau că eu nu știu despre ce este vorba.

Greu de dus și apăsătoare sarcină este să afli știri de mare taină și să nu ai voie să le spui altora, să-ți mai eliberezi sufletul, să te ușurezi împărțind și altora din povara ta. De multe ori la școală am vrut să-i spun lui Todoruț, colegul meu de bancă, sau chiar doamnei învățătoare despre soarta prizonierilor ruși și despre evreii din lagărul de la Crăciunești, dar nu am cutezat, de teamă să nu-l împuște pe tata, să rămân fără tată, că așa i se spusese încă de la început, că „dacă se află ceva din lagăr, Curtea Marțială și glonțul, doar suntem în stare de război." Așa stând lucrurile, am purtat cu mine peste ani această îngrozitoare poveste de care doresc și sunt chiar dator să mă eliberez, de dragul adevărului și spre luare-aminte, câte grozăvii și ticăloșii generează un război pe care prea mulți, mai ales oamenii politici, din motive cu totul nejustificate, îl doresc. Prin propagandă dirijată politic ne creăm chiar și în zilele noastre, acum sub ochii noștri, dușmani imaginari, dar nu fără ascunse interese.

Tata, ca să scape din acel iad, cum îi spunea mereu, asumându-și un mare risc, înainte de Crăciun a venit acasă și nu s-a mai întors la lucru. Ca să nu fie suspectat de dezertare și fiindcă se lucra într-o zonă unde rar mai era nevoie de dinamită, și-a cerut o învoire acasă pentru a tăia porcul. La cerere, a fost primit la raport de către comandantul lagărului, colonelul Stavrescu, căruia i-a cerut o permisie de câteva zile pentru motivul menționat mai sus. „Am auzit că voi ardelenii faceți din porc niște preparate foarte gustoase, mai ales cârnat puțin afumat, chiar sunt curios ce gust are. Adu-mi și mie, nu mult, de o gustare, două. Poate mai ai lipsă și de alte învoiri..." „Am înțeles, don' colonel. Vă aduc", îi răspunde artificierul. „Dacă tot ai venit la mine, ia spune-mi cum a fost cu bolșevicul acela mort în explozie? Puteai s-o pățești, pentru accident de muncă." „S-a sinucis, a fost voia lui, nu a mai vrut să trăiască, știa că tot o să moară, că mai nu mai sunt prizonieri. Eu am respectat toate regulile; am strigat foc! foc! foc! încă înainte de a aprinde fitilul, dar când era ars mai mult de jumătate, a alergat spre stâncă până la găurile cu dinamită. Degeaba strigau camarazii lui, prizonierii *Alioșa! Alioșa! Net, Alioșa, net!.* Nu se mai putea face nimic. A dispărut în fum și praf. Să fi văzut ce a rămas din el... picioarele, un schelet cu piele. Mișună păduchii pe ei ca furnicile." „Nu-i nicio pagubă, un bolșevic comunist mai puțin, tot mureau ei pe front, că armata română trece prin ei ca prin brânză. Forță de muncă avem, că punem biciul pe jidani."

I s-a aprobat o permisie pentru cinci zile dar acolo nu s-a mai întors niciodată. Abia spre primăvară un jandarm, șeful de post, l-a luat la întrebări de ce e acasă. A cusut în grabă o minciună frumoasă și i-a spus că a fost concentrat civil ca artificier la calea ferată Deva–Brad și că depășind zona stâncilor, nu mai au nevoie de serviciile lui de artificier, așa că a fost trimis acasă. Are însă grijă să nu pomenească nimic de lagărul de prizonieri. Fiindcă nu fusese dat în urmărire, este crezut, dar luat în evidență și încadrat în batalionul fix din Bucium, de unde i se dă în primire o pușcă ZB și 25 de cartușe, prinse câte cinci pe un suport metalic. În fiecare duminică lua arma grea de pe cuierul de după ușă, unde o păstram, și mergea la instrucție avându-l comandant pe ofițerul locotenent, avocatul Gheorghe David.

Timpul trece, soarta războiului se schimbă, astfel că noi copiii prin curtea școlii nu mai strigam, cum auzeam de la oamenii mari: *„Noi din pielea lui Stalin/ Facem cizme la Berlin„/ Din pielea lui Molotov/ Facem cizme la Brașov"*, ci acum era la modă *„O găină și-un cocoș/ Antonescu net haroș!"* sau *„Hitler caput!"*.

În toamna lui 1944 nu a mai început școala ca altădată. Acum, venind dinspre Aiud pe drum de munte, treceau trupe rusești cu multe camioane după care erau remorcate tunuri cu țeava lungă. Erau și tancuri grele ce făceau un zgomot asurzitor și care scurmau cu șenilele tăioase pietrele de pe drumul ce rămânea încrestat pe toată lungimea lui. Ostașii cu armele automate la piept veneau pe cai înalți. Printre ei erau și rusoaice cu pistol la șold în toc din piele lucioasă și cu o banderolă albă cu cruce roșie pe brațul stâng. De sub bonetă le ieșea părul blond buclat, iar pe umeri purtau epoleți cu grade. Fiind toamnă, oamenii le ofereau fructe coapte, mai ales prune gustoase, iar celor ce spuneau „malako" le umpleau micile bidoane personale cu lapte, că oamenii au învățat la repezeală unii de la alții câteva cuvinte rusești. Militarii erau prietenoși și nu ne era teamă de ei, doar vitele și oile, fără clopote, erau ascunse prin păduri unde rămâneau și peste noapte. Trupele acestea treceau de la Câmpeni peste Bihor urmând să coboare la Oradea, aproape de granița cu Ungaria. După câteva zile ori poate săptămâni, în satul nostru s-a restabilit iarăși liniștea, doar câteodată se auzeau bubuituri puternice despre care oamenii credeau că ungurii și nemții

bombardează gara și fabricile din Turda. Avioanele zburau atât de jos printre culmi că le vedeam clar sigla și le puteam citi înscrisul de sub aripi. De teama lor ne ascundeam pe sub copaci, fiindcă știam că au mitralieră cu lunetă la bord.

Port și azi cu mine, după atâta amar de vreme, vii aceste amintiri care m-au marcat profund și îmi revin adesea în memorie mai ales noaptea în nesomn, când gândurile omului hoinăresc fără opreliște peste ani și peste întinderi fără de hotar. Am vizitat cândva cu familia, cu prilejul unei excursii prin țările socialiste, lagărul nazist de exterminare de la Auschwitz și îngrozit de ce am văzut acolo, am avut sentimentul de jenă și de vinovăție că specia umană, din care fac și eu parte, este în stare de așa crime, că se coboară, moral, atât de jos și iar mi-am adus aminte de lagărul de la Crăciunești, de micul nostru lagăr de exterminare. Nu am spus nimănui despre ce știam de acolo, la început, așa cum am mai spus, de teamă să nu pățească tata ceva rău, iar noi toată familia să trăim fără tata, mai târziu am fost conștient că astfel de fapte nu sunt o cinste pentru armata română și nu doream să-i aduc prejudicii de imagine; nu știam atunci că ostașul nu are voie să gândească, să-și exercite voința proprie, că el este plătit să execute, să ducă la îndeplinire voința politică a Guvernului. Nici cunoscuților nu le-am spus, fiindcă sunt lucruri prea dure, ce nu se mai pot uita. Am citit multă literatură despre război, și cărți beletristice, de ficțiune, dar mai ales lucrări științifice, documentate istoric și într-o discuție despre relația noastră total inamicală cu Rusia actuală, politică din care nu avem absolut nimic de câștigat, ci doar de pierdut, am povestit unei profesoare despre *masacrul de la Odessa*, după care mi-a dat replica: „Mai bine nu-mi spuneai" și s-a scuturat ca de friguri.

Acum în epoca internetului, curios dacă s-a aflat ceva despre lagărul de la Crăciunești și dacă se confirmă informațiile mele din copilărie, am scris „Lagărul de prizonieri Crăciunești", apoi am dat click pe „căutare". Totul se confirmă, ba mai mult, se amplifică.

Cercetătorul ziarist Daniel Guță a descoperit în arhivele județului Hunedoara din Deva o seamă de informații despre acest lagăr pe care le-a publicat în ziarul „Adevărul de Hunedoara" din 18 iunie 2016, sub titlul *Povestea torționarului de ruși acuzat de moartea a 700 ostatici*. Este vorba de o anchetă făcută de poliție împotriva comandantului lagărului, colonelul Nicolae Stavrescu, dovedit că a săvârșit mari abuzuri și furturi printre care, cel mai semnificativ și șocant, deși este un fleac pe lângă celelalte, „nu a cumpărat scândurile necesare pentru sicrie, cheltuieli prevăzute în buget de Ministerul de Război", prizonierii fiind aruncați în gropi comune. Deci, erau crime premeditate și... planificate de statul român. În 14 februarie 2008, Adam Popescu afirma în „Evenimentul zilei" (portal de știri evz.ro) pe baza registrului de decese că „mureau câte 16 prizonieri pe săptămână." Cei interesați pot găsi pe internet multe-multe alte tulburătoare detalii despre acest caz, dar, pentru liniștea dumneavoastră, vă îndemn să nu o faceți.

Nu cunoștea tata numărul morților, dar știa și el că în fiecare săptămână plecau din lagăr spre cimitir câte două-trei căruțe pline de cadavre, oameni tineri, mai mare milă nu se putea... greu de suportat. Ca român, tata se simțea parcă vinovat, ca părtaș la crimă, doar sub ochii lui se petreceau aceste fărădelegi și nu putea face nimic.

Am purtat cu mine peste ani, din copilărie, pe lungul drum spre apusul vieții aceste realități îngrozitoare din anii războiului, greu de dus, dar și mai grea a fost pentru mine povara tăinuirii lor, de aceea cer cititorilor iertare sau să mă judece cu îngăduință pentru ce le ofer prin aceste câteva pagini de mărturisiri aducătoare de întristare...

P. S. Abordând internetul, să spun câteva lucruri și despre calea ferată Deva – Brad.

Lucrările au început în 1939 și au fost întrerupte în 1945 (din motive bănuite, după mărturisirile anterioare). Prin investiții masive (*megalomane*) au fost reluate în 1979 iar întregul tronson de 36 km a fost deschis în 1988. Pe traseu s-au realizat, prin lucrări de amploare, 82 poduri și podețe, 14 viaducte și 4 tuneluri. Calea ferată realizată în 50 de ani a fost folosită doar un deceniu, până în aprilie 1997, când, din cauza unei minore alunecări de teren, circulația a fost închisă pentru totdeauna iar linia demontată. Se intrase în epoca demolărilor, nu a investițiilor „megalomane comuniste", cum în batjocură le denumea primul-ministru Petre Roman tăind panglica pentru deschiderea drumului, adică liber spre... distrugerea economiei românești.

Turda, 7 mai 2021

„Frânt de oboseală,
la plecare l-am auzit pe tata
spunându-i mamei:
«Orice aș face,
numai să nu mă mai duc
în iadul de acolo,
că nu mai rezist la câte văd
și la câte aflu că se petrec
în lagărul morții,
că nu-i pot spune altfel.»"

Voci din Diaspora

„O SĂ URC UN MUNTE, O SĂ COBOR O VALE, O SĂ ÎNVĂȚ UN CÂNTEC NOU ȘI FĂCÂND TOATE ACESTEA, O SĂ VISEZ LA PASUL URMĂTOR”

Interviu cu Acad. prof. univ. dr. Marin Lițoiu realizat de Pușa Roth

Pușa Roth: *Vestea că ați devenit membru al Academiei Canadiene de Inginerie, recunoscut pentru realizările și contribuțiile dvs. deosebite în domeniu, atât în Canada precum și în toată lumea, a fost o bucurie și pentru noi, poate și pentru simplu fapt că un român a ajuns la o asemenea performanță. E o mândrie, distinse domnule profesor, că în uriașa Canadă sunteți printre cei aleși, acolo, în lumea elitelor. Există un secret al admirabilei dvs. ascensiuni sau putem să ne gândim că și școala românească de inginerie, în cazul dvs., a avut o contribuție deosebită?*

Marin Lițoiu: Vă mulțumesc pentru cuvintele frumoase și pentru această invitație la dialog. Alegerea în Academie a fost un moment de bucurie personală, dar și unul de reflecție. M-am întrebat cui datorez această carieră, cine m-a influențat și m-a ajutat pe parcurs. Pe primul loc e, desigur, familia, dar apoi sunt profesorii, colegii și studenții mei, colaboratorii. Să răspund direct la întrebarea dumneavoastră: sigur, școala din România are un rol important în cariera mea și în această recunoaștere. Domeniul meu de cercetare și de practică e cel a ingineriei software (software engineering). Face parte din știința calculatoarelor (computer science) dar are și elemente din ingineria clasică. Am făcut școala generală în Săscioara, liceul în Bălcești, ambele în Vâlcea. Am început să descifrez tainele calculatoarelor la Universitatea din Craiova, secția Automatică, apoi în timpul studiilor de doctorat la Universitatea Politehnica din București, Facultatea de Automatică și Calculatoare. Am scris prima lucrare științifică publicată în străinătate când eram asistent universitar la Politehnică. Deci sunt un produs al școlii românești și îi rămân mereu recunoscător.

Marin Lițoiu este, din 2008, profesor la Departamentul de Inginerie Electrică și Informatică din cadrul Facultății de Inginerie Lassonde de la Universitatea York, Toronto, Canada. În perioada 1990–1996 a fost asistent la Universitatea Politehnica din București. Doctor al Universității Politehnica din București în Automatic Control (1995), Ph. D. al Universității Carleton, Ottawa, Canada (Sisteme și Inginerie de Computere, 1999).

A fost Senior Research Staff Member la IBM (1997–2008), Chair of the Board la CSER (2003–2006).

În 14 iunie 2021 a devenit membru al Academiei Canadiene de Inginerie. Marin Lițoiu este recunoscut pentru realizările sale remarcabile și pentru serviciul în slujba profesiei de inginer din Canada și din întreaga lume.

P. R.: *Am înțeles, domnule Lițoiu, că cercetările domniei voastre au deschis drumuri în design, arhitectură, precum și în implementarea sistemelor pentru self-managing sau self-adaptive software, ele fiind acum larg adoptate atât de către sectorul public, cât și de cel privat. În limbaj comun, pe înțelesul cititorului nespecialist, cum „s-ar traduce” o asemenea invenție?*

M. L.: Venim zilnic în contact cu software-ul din aplicațiile pe care le folosim: poșta electronică, pagini de web, uneori transferăm bani între bănci

folosind diverse aplicații. În spatele acestor interfețe simple de pe calculatorul sau telefonul nostru, este un software foarte complex care rulează în centre de date, de calcul, cu mii sau zeci de mii de servere. Cum facem acest software să învețe să se auto-repare, să se auto-optimizeze, să se protejeze împotriva atacurilor constante ale hackerilor astfel încât să fie funcțional și disponibil la orice oră din zi sau din noapte, fără nici o intervenție umană? Software-ul care se auto-controlează se numește self-managing ori self-adaptive, e software care se auto-monitorizează, înțelege când ceva nu merge și se auto-corectează. Mă număr printre cei care au pionierat în acest domeniu în software. Am 11 invenții patentate de IBM și de către alte companii, asta ca să dau un exemplu despre cum sunt adoptate ideile mele de către sectorul privat. Conceptele de self-managing și self-adaptive software se predau în universități din lumea largă, iar acesta este un exemplu despre cum sunt adoptate ideile de către sectorul public. De asemenea, am creat împreună cu alți colegi cea mai importantă conferință din lume în domeniul de self-adaptive software, aflată la a 16-a ediție în anul 2021.

P. R.: *În urmă cu un an, în 2020, ați primit un premiu acordat de IBM ,"The 2020 Faculty of the Year Award", pentru "outstanding scientific and technical abilities and for delivering innovation that matters" („Celui mai bun profesor al anului, pentru abilități științifice și tehnice ieșite din comun și pentru inovații care contează, care schimbă lumea"). Aș dori să mă opresc la partea a doua a mesajului și anume: „pentru inovații care contează, care schimbă lumea.". E o sintagmă deosebită, aș spune tulburătoare, chiar dacă suntem în bulversantul mileniu trei, o sintagmă care promite o altă lume, sperăm noi mai bună. Concret, la ce se referă?*

M. L.: Sintagma „innovation that matters" e menită să distingă cercetarea ce are un impact tangibil, decisiv în economie sau în societate – pentru că poți face cercetare și publica lucrări pe care nu le citește sau nu le folosește nimeni. Impactul se măsoară în multe feluri, de exemplu se referă la câți cercetători îți citesc sau îți citează lucrările, câți îți duc ideile mai departe, câți studenți de master sau doctorat folosesc ideile tale ca punct de pornire în tezele lor, cu ce efect se folosesc ideile sau patentele tale de către companii. IBM se referă și la impactul pe care cercetarea mea o are asupra produselor lor, asupra angajaților lor. Ei se referă în special la ultimele două patente ale mele care folosesc inteligența artificială pentru a îmbunătăți software-ul. Inteligența artificială, în general, învață despre lumea exterioară calculatorului (să recunoască o față umană, structura unei proteine, un copac sau o stradă, de exemplu). Ultimele mele invenții folosite de IBM învață software-ul să recunoască lucruri și evenimente din lumea calculatoarelor și a software-lui, care sunt foarte abstracte. În felul acesta software-ul se auto-perfecționează, devine mai eficient și mai deștept. Deci, software-ul care produce inteligența artificială poate să se auto-perfecționeze, iar aceasta este o schimbare importantă în felul cum se scrie astăzi software-ul.

P. R.: *Aș dori să vorbim și despre cercetarea în Cloud Computing, pentru care ați primit premiul NSERC Synergy Award pentru Inovație, acordat de către guvernul canadian, drept recunoaștere a colaborării dvs. la conlucrarea dintre academie/*

universități și industrie. Din punctul meu de vedere, cred că este cea mai bună cale această colaborare, fiindcă studiile fără o practică sunt deosebite, dar aplicabilitatea nu are un termen imediat. Ce implică, ce înseamnă pentru omul obișnuit Cloud Computing?

M. L.: Încep cu o analogie. Cu mult timp în urmă, fiecare companie avea o mică centrală electrică ce genera energie, fiecare casă avea un puț de unde scotea apa, fiecare om putea să arate cu degetul de unde vine apa sau electricitatea. Acum, le avem pe amândouă în perete și nu știm de unde vin. La fel și cu calculatoarele, înainte și poate chiar acum avem un calculator mare acasă; cu „cloud computing", calculatoarele (pentru că sunt multe) nu mai sunt acasă, „computing"-ul se face undeva departe, în „cloud". Ca utilizator nu știi unde este și nici cum funcționează, dar te poți abona la el cum te abonezi la telefon. Nu este un singur cloud, sunt multe, deținute și operate de firme mari, și plasate strategic pe glob. Sunt multe și mari avantajele acestui model; sunt multe aplicații pentru utilizatori și multe lucruri inteligente conectate la cloud: celularul, laptop-ul, ceasul, mașina, frigiderul, camera de luat vederi, totul poate fi conectat la cloud în mod inteligent. Totuși, cloud computing vine și cu un anumit cost pentru utilizatori. Datele personale, convorbirile și email-urile pe care le considerăm private/intime, fotografiile noastre, traseele noastre prin oraș, sunt acum „în cloud" și pot fi accesate fraudulos și folosite de către persoane neautorizate. Se lucrează intens să se minimizeze acest risc, dar el există. Care e implicația și contribuția mea în acest domeniu? Mă opresc la partea de leadership, căci pentru a avea un impact într-un domeniu, ai nevoie de un colectiv mare de cercetare, de implicare a multor universități și companii. De fapt, unul dintre criteriile de primire în Academia Canadiană este chiar această „colaborare și leadership". Colaborarea nu este ușoară în cercetare, mai ales între industrie și universități, unde fiecare are un scop diferit, prima e preocupată să genereze venituri, a doua să genereze cunoștințe și înțelegeri noi. Dar sunt și puncte comune, ce devin aparente când ne gândim la scopurile de lungă durată. Am inițiat și condus multe proiecte de cercetare la nivel național în Canada, care au avut un impact deosebit în felul cum se construiește și operează cloud-ul, impact recunoscut prin premii și patente.

P. R.: *Într-un interviu acordat publicației „Observatorul" din Toronto m-a frapat următoarea afirmație prin splendida ei simplitate: „Invenția științifică e asemănătoare jocurilor copilăriei, «hai să ne imaginăm», cu diferența că trebuie să demonstrezi că ce ai imaginat e și posibil în lumea reală...". Jocurile copilăriei sunt și vor rămâne cele ale imaginației, dar crescând, copiii deveniți adulți uită de invențiile celui de-al cincilea anotimp al lumii (copilăria) și așteaptă ca cineva, de pildă oameni ca dvs., să continue să inventeze. Cum vă imaginați lumea din punctul dvs. de vedere? Va fi una virtuală sau ne vom continua viața ca și până acum?*

M. L.: Copilăria, al cincilea anotimp, frumoasă metaforă! În adolescență am dat peste un citat din Cioran care m-a surprins. Din Parisul care îi adusese notorietatea, el îi scria unui prieten din copilăria lui din Rășinari, „À quoi bon avoir quitté Coasta Boacii?", coasta Boacii fiind locul unde se jucau când erau copii. M-a șocat, pentru că mai toți părăsim o coastă, un deal, un munte, un maidan. Eu tocmai părăseam dealurile Săsciorii. Am înțeles mai târziu că Cioran se referea poate și la anotimpul copilăriei a cărui fericire nu o mai regăsim niciunde. Dar eu cred că jocul, creativitatea copilăriei și mai ales bucuria ei se pot păstra toată viața, cu puțin noroc, dacă nu ne luăm prea în serios și nu ne lăsăm stăpâniți de frica de a greși. Lumea noastră reală se va întrepătrunde din ce în ce mai mult cu cea virtuală, adică cea mediată de computere, de software. Îmi imaginez un viitor în care lumea virtuală ne ajută să trăim noi experiențe, să fim mai creativi, să avem o viață mai ușoară, să preia din muncile grele și rutiniere și să ne lase mai mult timp pentru copilărie și joacă.

P. R.: *Spuneți, domnule Lițoiu, că în viitor inteligența artificială va conlucra cu cea umană, că realitatea se va îmbina cu realitatea virtuală. În perioada aceasta nefastă bântuită de pandemie mulți oameni au plonjat în lumea virtuală fie și doar pe rețelele de socializare care au ajuns un fel de agora. Cum vom înțelege această nouă paradigmă noi, oamenii obișnuiți? În ce fel ne va influența viața?*

M. L.: Acum câțiva ani, am avut un „ice storm" în Canada, o furtună de gheață, ploua și în același timp înghețа, așa că s-a creat un strat mare de gheață pe copaci, pe stâlpii de înaltă tensiune și de telefonie. Sub greutatea gheții, copacii și stâlpii s-au prăbușit, au blocat străzile și au izolat cartiere și orașe. Era ca în secolele trecute, eram complet izolați, fără electricitate și fără internet. A durat zile, în unele locuri săptămâni să se revină la normal. Știți ceva interesant? N-am auzit pe nimeni zicând: „lăsați-o așa, nouă ne place să trăim ca în secolele trecute". Morala este că de fapt, deși avem nostalgia trecutului, perceput ca fericit, ne plac însă confortul și ușurința vieții curente, create cu ajutorul științei și tehnologiei. Inteligența artificială, ca și lumea calculatoarelor și a software-ului, face parte din această evoluție menită să ne facă viața mai bună. Inteligența artificială se referă la multe lucruri, dar mai ales la capacitatea software-ului de a învăța iar mai apoi de a aplica ce a învățat, asemănător oamenilor. Inteligența artificială a ajuns să recunoască limbajul natural, fețe umane, să ne aducă aminte că trebuie să mergem la doctor, să învețe

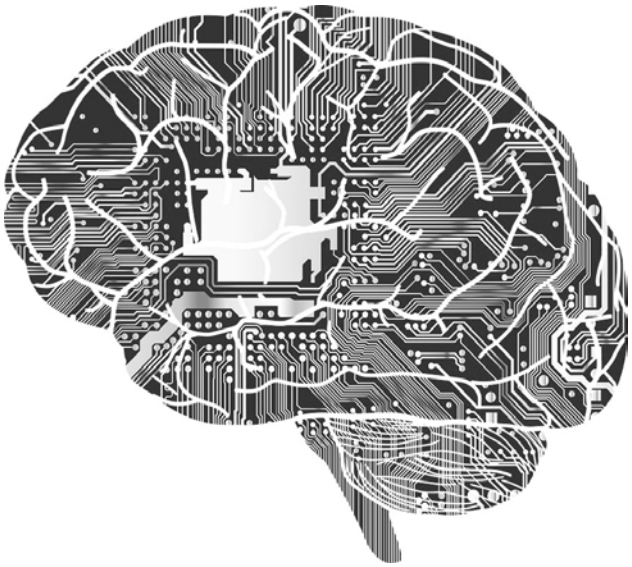

să conducă o mașină, toate lucruri bune. Nu ar fi mai bine dacă tractorul ar învăța să are singur sau mașina ar fi mai inteligentă și l-ar opri pe șoferul obosit să comită accidente (sau, mai bine, să se conducă singură), sau ar ajuta oamenii de știință să găsească leacul bolilor? Dar, sigur că, la fel ca în orice domeniu, aceste noi abilități pot fi exploatate în alte feluri decât în cele pentru care au fost concepute, ba chiar utilizate cu rea intenție. Inteligența artificială poate învăța despre caracterul nostru, bolile noastre, despre ce ne place și displace, despre preferințele noastre politice iar aceste informații pot fi folosite împotriva noastră. Societatea civilă, politicul trebuie să se implice să stabilească norme legale și etice în care inteligența artificială să fie folosită corect și constructiv.

P. R.: *Ați plecat din România cu toate speranțele în buzunarul inimii și ați reușit să ajungeți acolo unde puțini ajung și mă refer la românii plecați pe alte meridiane. Este vorba de muncă, de perseverență, de implicare, de știință, dar poate fi vorba și de un pic de noroc?*

M. L.: Cred că e vorba de toate, aș mai adăuga la lista dumneavoastră și puțin curaj, și puțin sacrificiu. Plecarea din țară, adaptarea la alte culturi nu sunt floare la ureche, cum o pot atesta mulți. Norocul, mai ales acela de a întâlni oameni care să te sprijine în drumul ales, e unul pe care cred că l-am căutat, nu am așteptat să vină la mine. Implicarea e și ea foarte importantă, mai ales atunci când trebuie să ai curajul să conduci proiecte, instituții. Aș mai adăuga la lista de ingrediente necesare încrederea în sine și un pic de ambiție oltenească, învățate acasă.

P. R.: *Familia dvs., soția și fiul, reprezintă stabilitatea existenței dvs., cercetarea, inventica, profesoratul etc., preocuparea zilnică. Omul Marin Lițoiu mai are și alte pasiuni?*

M. L.: Îmi place să fac sport, ca o reminiscență a jocului din copilărie și adolescență, mișcare în aer liber, pe jos sau pe bicicletă. Apoi mă bucură călătoriile. Îmi place să învăț mereu ceva nou, un cântec la chitară, o poezie, să descopăr natura, orașe, culturi și oameni noi. Nu știu dacă toate astea se ridică la nivelul de pasiune, dar știu că mă relaxează.

P. R.: *Fiecare om, indiferent cine este el, își ia răgazul de a visa, unii doar la ziua de mâine, alții în viitor. Dvs. la ce visați în clipele de răgaz?*

M. L.: Oricât de benefic ar fi să trăim doar în prezent, gândul ne poartă la viitor iar visele și idealurile sunt multe – unele pur personale, altele profesionale, iar altele implică comunitatea din care facem parte. Am învățat că e bine ca cel puțin să încercăm să ne împlinim speranțele, să nu rămână doar vise. Încercarea în sine e mare lucru, pentru că nu lasă loc de regrete. Și chiar dacă dăm greș, e totuși un mare câștig, pentru că, parafrazându-l pe Marin Sorescu, putem lua o pauză de reflecție, și odihnindu-ne, „[…] ne putem gândi serios/ la niște idealuri și mai grozave".

Visul meu acum este să iau o pauză de reflecție, căci mă așteaptă un an sabatic la universitate. O să urc un munte, o să cobor o vale, o să învăț un cântec nou și făcând toate acestea, o să visez la pasul următor.

Vă mulțumesc pentru acest interviu. Urări de bine tuturor cititorilor revistei dvs.!

„Software-ul care se auto-controlează se numește self-managing ori self-adaptive, e software care se auto-monitorizează, înțelege când ceva nu merge și se auto-corectează. Mă număr printre cei care au pionierat în acest domeniu în software. Am 11 invenții patentate de IBM și de către alte companii."

Voci din Diaspora

„AM SCRIS DESPRE MINE CA DESPRE ALTCINEVA ȘI DESPRE ALTCINEVA CA ȘI CUM AȘ FI EU” Victor Marola în dialog cu scriitoarea Francisca Ricinski

Victor Marola

Poet, eseist
Doctorand în filosofie,
Universitatea din București

Victor Marola: *În numele cititorilor revistei „Leviathan” (București) vă întâmpin cu un „Bun venit”! Mă bucur sa dialoghez cu dumneavoastră, Francisca Ricinski, apreciindu-vă calitatea scrisului și supleţea de spirit.*

Francisca Ricinski: Vă mulțumesc pentru aceste cuvinte cu gust de pâine și sare.

V. M.: *Când ați realizat că neliniștea lecturii vă răpea timpul și nopțile de vară?*

F. R.: Sunt o fiică a lui Noiembrie, născută din ceţuri şi ploaie. Nu întâmplător volumul apărut la Paris acum doi ani poartă titlul *Car tu étais pluie*. „Neliniştile” lecturii (ca de altfel şi cele pur existenţiale) nu au fost însă stârnite sau stimulate neapărat de anotimpuri. Nopţile de vară mă făceau să mă caţăr după fructele timpurii sau să alunec în reverie şi somn sub nucul reînviat. Şi nici impulsul de a scrie nu a venit dinspre toamne bacoviene sau din fierbinţelile vreunei veri. Ajunsesem să citesc două cărţi pe zi, mi se părea că absorb rândurile organic, cu toţi porii, eram un fel de înghiţitoare de cuvinte, fără să ştiu cât timp trecea astfel din zi şi din noapte. Aşa a început în copilărie foamea mea de citit, relaţia mea cu marile cărţi ale literaturii, pe care le scoteam dintr-o ladă mare de lemn a tatălui meu, rămasă nevătămată de război.

V. M.: *Scrieți în diferite genuri literare, sunteți și jurnalistă, traducătoare, activă atât în Germania, cât și în România. Se regăsește nostalgia copilăriei în volumele publicate?*

F. R.: Nu știu dacă pot numi nostalgie ceea ce se uneori se dezleagă din sacul cu istorii ale copilăriei, intrând în noi conexiuni cu mine, cea de acum. Acest *initium* inefabil, făgăduință de drum și tărâm al tuturor utopiilor și căutărilor cauzale, mi-a devenit oricum un punct

Francisca Ricinski, scriitoare şi jurnalistă română, traducătoare, stabilită din 1980 în Renania palatină (Germania). Membră a Uniunii Scriitorilor din Germania şi PEN. Coeditoare a revistei „Dichtungsring”, Bonn şi între 2004–2019 redactor-şef, alături de Traian Pop, al revistei „Matrix”, Ludwigsburg. A condus timp de 15 ani un atelier de *creative writing in* Neuwied, oraşul de origine al poetei-regine Carmen Sylva.

Numeroase apariţii în reviste şi antologii. Autoare de cărţi de poezie, proză scurtă, literatură pentru copii, de teatru, scenarii de animaţie, eseuri, interviuri, fotocolaje. Participare la târguri de carte şi festivaluri internaţionale de poezie. Ultimele apariţii editoriale; *In deinen Schuhen voller Sand,* Pop-Verlag, Ludwigsburg 2018; *Car tu étais pluie* (coautor Abdel-Wahed Souayah), Paris, L'Harmattan, 2019 şi *Mémoire sous le vent,* ediţie bilingvă, franceză-arabă, Alger, Khayal Editions, 2019.

lucid de referință. Dar, dincolo de toate astea, copilul care am fost, subscriind la cele simțite și relevate de Rilke, continuă să se joace și să fie copil, fiindcă nu l-am prigonit niciodată și nici nu l-am exilat printre aduceri aminte. Iar cărțile (*Călătorie prin copilărie*, Editura Ion Creangă, București, și *Surprizele jocului*, Editura Junimea, Iași), ca de altfel și piesele mele de teatru pentru copii (*Paznic de flamură,* Teatrul de Păpuși, Constanța, regia Silviu Purcărete; *Jucăriile au inimi* și *Picioroangele*, Teatrul „Luceafărul", Iași, regia Constantin Brehnescu și Bogdan Ulmu) sau scenariile de animație (*Aventuri submarine*, Studioul Animafilm Bucuresti, regia Victor Antonescu și Laurențiu Sârbu) etc., sunt departe de a fi expresia nostalgiilor, intenția mea fiind de a trezi și întreține dorința celor mici de cunoaștere, jocul imaginației, căutarea de răspunsuri, dar și reacția lor la conflictele din lumea ce îi înconjoară, participarea lor empatică la destinul altor ființe.

V. M.: *Puteți schița un tablou al* ***eului poetic*** *din perspectivă literară și psihologică?*

F. R.: Nu sunt o teoreticiană a literaturii și nici filosof. Ar fi fost oricum necesară o sinteză a definițiilor *eului poetic* și referințe asupra discursului în care acesta își comunică prin limbaj verbal enunțurile subiective, stările și ideile, împletirile lumii sale interioare, a fanteziei și plăsmuirilor ficționale cu viața reală. Chiar dacă poetul scrie despre ceea ce el cunoaşte sau intuieşte cel mai bine, nu se poate vorbi de o identitate a eului empiric, biografic cu cel liric, în bună parte fictiv. Subiectul la persoana întâi ar putea conduce la o asemenea confuzie, dar, aşa cum definea Rimbaud, este necesară pentru noi toţi distanţarea şi chiar înstrăinarea de sine prin actul de creaţie – *Je est un autre* (*Eu este un altul*). „Problemele nu se pot rezolva niciodată prin aceeaşi modalitate de gândire ca cea care le-a creat". Deşi poezia nu se confruntă cu probleme ca cele invocate de Einstein în citatul de mai sus, adevărul e că şi acest gen de discurs are nevoie de un alt mod de gândire, de un alt limbaj şi o altă artă a mesajului şi confesiunii decât cea proprie vieţii, de unde poate şi acea lirică a măştilor şi a rolurilor, de care vorbea Tudor Vianu. Discursul poetic conţine şi conotaţii filosofice, vizând îndeosebi relaţia eului cu universul, cu spaţiul şi timpul ales, pe care le defineşte individual, quasi independent de dimensiunile convenţionale. Dacă spaţiul relaţionează cu circumstanţele stării fizice, mentale sau afective ale subiectului emiţător de mesaj (către un receptor prezumptiv, încă neidentificabil), timpul poate să nici nu existe.

V. M.: *„Motivul grădinii" apare atât în eseurile filosofice ale lui Schelling, cât și în poeziile lui Hölderin (colegi la Universitatea din Tübingen). Cum de se regăsește la ambii scriitori același motiv? Este orașul universitar o grădină pe cursul râului Neckar sau este vorba doar de o reverie specifică romantismului european?*

F. R.: Nu știu dacă Schelling și Hölderlin obișnuiau în anii studiilor de filosofie și teologie la Colegiul din Tübingen să-și plimbe pașii pe alei sau să mediteze în vreun colț al parcului Schönbuch și mai ales să tematizeze acele trăiri în creația lor. E însă foarte posibil, deoarece amândoi aveau la vremea aceea o viziune panteistă asupra lumii și erau puternic atrași de scrierile lui Spinoza și ale lui Jean-Jacques Rousseau (privind cultul naturii, al unității omului cu natura). Mai mult, Schelling a studiat științele naturii la Universitatea din Jena, elaborând mai târziu *Prima schiță pentru un sistem al filozofiei naturii*. Iar grădinile, apele, dealurile și atâtea alte elemente ale frumosului natural nu au lipsit din odele, elegiile sau cântecele lui Hölderlin. De o mare acuitate senzorială și vibrație în fața sau la gândul naturii familiare lui sunt versurile din *Peregrinul,* figurând și pe frontispiciul monumentului său din orașul natal de pe Neckar: „Pământ binecuvântat! Nici o colină în tine nu crește fără butucul de vie,/ Toamna cade ploaie de fructe în iarba fumegândă,/ Dealurile încinse își scaldă poalele-n râu,/ Cununi de ramuri și mușchi le răcoresc creștetul însorit".

Cine dorește să rezoneze mai mult cu poetul născut în urmă cu 251 ani, poate citi *Holunderblütten. Zwei Liebende auf den Spuren Hölderlins* (*Flori de soc. Doi îndrăgostiți pe urmele lui Hölderlin*), romanul Bettinei Johl, originară, la fel ca poetul, din Lauffen/Neckar.

Citând și alte versuri hölderliniene, inspirate de alte „grădini" decât cele din Tübingen, precum: „Bate cel din nord-est,/ Cel mai drag dintre vânturi/ Mie, fiindcă promite corăbierilor spirit viu/ și drum bun./ Acum însă du-te și salut-o/ pe frumoasa Garonne/și grădinile din Bordeaux./ Acolo unde puntea coboară/ pe malul arid/ și pârâul cade în fluviu, adânc/ însă deasupra lui își rotește privirea/ un falnic cuplu de stejari și plopi de argint", îmi revine în minte reflecția lui Matisse: „Există peste tot flori pentru cel care vrea să le vadă". Și o vorbă atât de înțeleaptă a lui Cicero, cu care de altfel închei periplul acestui răspuns: „Dacă ai o grădină și o bibliotecă, nu-ți va lipsi nimic". O grădină desigur concretă, loc de refugiu și joacă, dar și arhetipală, mit paradisiac, natură și spirit, simbol al identității de sine.

V. M.: *Cum l-ați prezenta pe Rainer Maria Rilke unor tineri care vin la o întâlnire de cenaclu literar?*

F. R.: Tinerilor cenacliști le-aș recomanda să-i citească mai întâi poeziile, măcar *Pantera, Caruselul, Îndrăgostiții, Zi de toamnă, Elegii duinese, Despărțire*, și abia apoi unele studii, recenzii, articole despre el și cărțile sale. Vor reuși să-l cunoască pe Rilke, poetul și omul, aplecându-se și peste cel mai citit volum al său. *Scrisorile către un tânăr poet* cuprinde corespondența purtată din 1903 până în 1908 de Rainer Maria Rilke cu Franz-Xaver Kappus. Nu numai că nu a criticat

textele lui Kappus, dar l-a însoțit de la distanță prin cele zece scrisori, dirijându-i evoluția cu franchețe și tact, dar și dezvăluindu-i elemente și conjuncturi din propria-i existență, opinii, orientări, idei și trăiri afective.

Considerat, alături de Goethe, Schiller și Heine una dintre marile voci ale liricii germane și universale, Rilke este de fapt un *Cântec* despre tot ce înseamnă om și destin, iubire și timp, anotimp. El este și fior, zvârcolire și țipăt voluptuos al cuvintelor, tot așa cum e și zbor, despărțire și salt în moarte, dar și fereastra spartă cu mingea de copilul din el. Numele lui e o îmbinare a Singurătății cu Lumea, o lume de seve și spumă peste o altă lume bătrână, o lume pitică sub una aproape nemărginită, dar cu rădăcinile smulse. Sau poate e suflet desprins din sufletul cosmic, când solar și când selenar, iar uneori nebulos... Poezia lui Rilke se-aude ca plânsul în frunze, în cer și pe ape, ca bocetul îngerilor rămași fără casă.

Volumul bilingv *Trenul fără roți/Zug ohne Räder*, apărut în 2008 la Editura Fundației Culturale, Iași, cuprinde în prima parte și o scrisoare imaginară adresată de mine lui Rainer Maria Rilke. M-aş bucura dacă acei tineri autori, de care vorbeaţi mai înainte, ar intui şi prin lectura scrisorii valenţele simbolice şi inefabilul acestui poet iubit de muze şi în eternitate. Îmi cer scuze pentru lungimea fragmentului: „Nimic nu ai detestat mai mult decât lipsa de fantezie a vorbitorilor, vraja pierdută a limbii fără acel sâmbure de mister, neputinţa de a recunoaşte lucrurile din jur sau din care ne este făcută viaţa ca fiind melodioase şi având suflet. Iubeai în schimb pentru poezia lor ştearsă «cuvintele sărace, flămânzind în monotonia zilnică». Ai ştiut să faci din viaţa atât de nestatornică şi de tranzitorie o sărbătoare, dar şi să te supui, după un lung zbucium de gânduri, ultimului adevăr. Deseori nu mă simt altfel decât pantera ta, ca şi cum în spatele a o mie de gratii n-ar exista nici o lume. Numai că eu nu sunt o moştenitoare de roze, ci o nomadă din naştere, care nu-şi înţelege viaţa. Trebuie însă ca viaţa să fie înţeleasă? Mai bine respir «bezna pământului» şi mă uit din nou în sus. Şi las, aşa cum mă sfătuieşti tu, «să-mi treacă fiecare zi/ ca un copil, care primeşte o sumedenie de flori în dar». Înainte de a merge la culcare, încerc să mă rog cu vorbele tale pentru săraci. Oare când ai simţit că Dumnezeu e sărac şi fără adăpost? Şi cum de-ai ştiut, atunci când scriai «Cel ce plânge acum undeva în lume/ plânge în lume fără motiv/ plânge peste mine», că voi plânge peste tine, René?”.

V. M.: *Între poezia în proză și proza poetică sunt atât asemănări (în registrul confesiv-liric), cât și deosebiri. Unde se regăsește mai mult scriitorul și traducătorul Francisca Ricinski?*

F. R.: Textele mele, dincolo de genul sau forma cărora le aparțin, au în poeticitate un element quasi comun, desigur într-o măsură variabilă, nuanțată, în funcție de starea de spirit, acțiune, personaje, idei, de opțiunile de stil sau limbaj

și mai ales de echilibrul (sau dezechilbrul) instaurat între fațetele realului și arealul imaginarului, al ficțiunii. Scriu cu predilecție proză scurtă, poeme în proză și teatru.

Revista „Convorbiri literare” mi-a acordat în martie 2003 premiul pentru teatru, juriul subliniind filonul poetic al piesei *Picioroangele*, jucată atunci în premieră la Iași. Nici discursul narativ, de reflecţie sau descriptiv al prozei pe care o scriu nu e lipsit de elemente ale poeticităţii. Nu ştiu dacă mi-ar ajunge suflul pentru a scrie un roman, dar dacă l-aş scrie, ar fi, aproape fără îndoială, un roman poetic. Mă simt bine pe limbul dintre poetic şi narativ sau dramatic şi îmi place să le văd cum se mişcă şi respiră amfibiu şi mai ales cum îşi trimit unul altuia însemnele. Poezia se scutură de multele metafore şi simboluri, în timp ce proza li se deschide, încorporându-le. Un dualism excitant, o interferenţă prolifică, în ciuda unor teoreticieni ai literaturii care vorbesc doar de tehnici, de forme şi nu de o direcţie nouă, rebelă, dacă pot spune aşa, a actului de creaţie, de cultivare a noi specii. Prin renunţarea în poezie la rimă, măsura clasică a versului şi la alte canoane, mi-am ajutat cuvintele să se descătuşeze şi să se caute liber, dar încă nu ajunsesem la acea densitate şi concentrare a textului care să se plieze cu adevărat pe suflul şi intenţia mea.

Cum nu agream frontierele rigide între genuri şi curente, am început, precum un grădinar ocupat cu încrucişarea liniilor diferite genetic în scopul obţinerii unui hibrid mai robust, să implantez în cuvânt revărsările unor trăiri interioare, rupturi, surprinderea de conflicte şi visări pe un fundal al lumii reale sau de răsturnări în dimensiuni vizionare etc. Şi tot acest vibrando urma să-l transmut lucid şi bine strunit în câmpul prozei… Scrisul se săvârşea mai mult intuitiv decât elaborat. Experimentam fără să realizez că unele texte publicate de mari poeţi ai lumii precum Charles Baudelaire, Oscar Wilde, Edgar Allan Poe sau Walt Whitman erau, de fapt, poeme în proză…

Continuu să le scriu pentru că-mi plac lapidaritatea, condensarea structurii, dar şi cadenţa, sonoritatea capricioasă a frazei. Aşa cum nota şi Baudelaire, autorul remarcabilelor *Petits poèmes en prose,* „cine dintre noi nu a visat în momente de orgoliu la miracolul unei proze poetice, muzicale fără ritm si rimă, subtile şi îndeajuns de *staccato* pentru a urma mişcările lirice ale sufletului, contururile şovăitoare ale meditaţiei, începuturile bruşte ale conştiinţei?" Mă opresc aici cu răspunsul. Chiar dacă sunt filolog, scriitoarei din mine nu-i plac desfoierile cepei până la miez.

V. M.: *Enumerați, vă rog, câteva motive ale creațiilor dumneavoastră poetice.*

F. R.: Îmi dau seama că mă întrebați în numele celor care nu prea îmi cunosc activitatea literară. Dar de ce nu ați expune dvs., în locul meu, tematica textelor, presupunând firește că mi-ați citit cel puțin poemele publicate în unele reviste din România și referințele criticilor? Altfel nici nu s-ar putea explica interesul dumneavoastră și invitația la acest dialog… Am scris despre fusuri de tors viața, învârtite adesea în gol, despre trupuri și mări și nume spălate de ploaie și ploi de cuvinte prefăcute în sahare și despre plutiri într-o arcă pustie, am scris despre mine ca despre altcineva și despre altcineva ca și cum aș fi eu, țestoasa, bufnița și cămila, nomada fără picioare, hoața de vopsele de la nori mincinoși, dar și spărgătoarea de nuci verzi și a lăcătelor în care-a încolțit iarba…

V. M.: *Ați tradus texte și autori din literatura română în limba germană. Vă admir și pentru acest efort, deloc simplu. Care dintre scriitorii români contemporani se bucură de apreciere în mediul cultural german?*

F. R.: Într-adevăr nu e simplu să găseşti echivalenţe poetice, suple modalităţi de transpunere, mai ales atunci când limbile nu aparţin aceleiaşi familii. Am tradus pentru reviste germane texte ale unei întregi pleiade de poeţi români: Cezar Ivănescu, Aurel Dumitraşcu, Liviu Ioan Stoiciu, Constantin Abăluţă, Adrian Alui Gheorghe, Nicolae Prelipceanu, Cassian Maria Spiridon, Radu Florescu, Valeriu Stancu, Rodica Draghincescu, Leo Butnaru, Gellu Dorian, Nicolae Sava, Simona-Grazia Dima, Carolina Ilica, George Vulturescu, Emil Nicolae, Vasile Baghiu, Nicolae Spătaru, Gheorghe Hibovski etc., iar în revistele de aici au apărut traduceri semnate de mine din creaţia unor apreciaţi poeţi germani şi din alte colţuri ale lumii, ultimele fiind găzduite de revistele „Conta" şi „Convorbiri literare''. Din păcate nu sunt în număr prea mare scriitorii români contemporani care se bucură de notorietate în spaţiul literar german. Nu absenţa valorii e cauza, ci lipsa unei popularizări constante şi susţinute, nepreferenţiale din partea instituţiilor culturale acreditate precum şi eclipsarea editurilor mici, fără lobbying, de către case şi concerne editoriale (Bertelsmann, de ex.), cu fonduri special alocate pentru prezenţa în media. Ar fi naiv să se creadă că fiecare volum de poezie, tradus şi publicat la vreo editură germană e menit să intre automat în atenţia cititorilor de acolo sau a criticilor literari şi a librarilor. Şi apoi interesul pentru poezie şi tipărituri e, ca peste tot, destul de scăzut. Mircea Cărtărescu, Ana Blandiana, Gabriela Adameşteanu, Nora Iuga, Mircea Dinescu sunt câteva nume de referinţă, la fel şi Gellu Naum, Nichita Stănescu, din cei plecaţi în ceruri. Mai sunt şi alţii, alte nume vehiculate sau propulsate mai ales la târgurile internaţionale de carte sau în centrele unde ajung ca stipendiaţi.

V. M.: *Ce proiecte literare v-au adus satisfacţii majore?*

F. R.: Aş evoca aici un proiect de colaborare a Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor cu cea din Renania palatină, finalizat în urmă cu 17 ani printr-un acord ce consta în invitaţii reciproce, participare la evenimente literare, program cultural-turistic etc., şi care a facilitat alcătuirea, traducerea şi publicarea quasi simultană a antologiei de poezie din zona Neamţului (*Abgenutzter Engel [Înger uzat]. Zehn rumänische Dichter*, Dyonisos Verlag), la care am lucrat împreună cu poetul Thomas Krämer şi Christian W. Schenk (editor) şi a ediţiei

bilingve de pe valea Rinului, *Apă amară cântec albastru/Bitteres Wasser blaues Lied*, (Editura Timpul, Iaşi), în traducerea mea şi pregătită împreună cu Adrian Alui Gheorghe. Un alt proiect de lucru, aducător de bucurii, a fost fondarea de către scriitorul Traian Pop a revistei de literatură şi artă „Matrix", în oraşul Ludwigsburg, din sud-estul Germaniei. Aflându-mă la conducerea redacţiei, am sprijinit paşii de început ai editorului la stabilirea profilului, structurii şi intenţiilor acestei publicaţii, la constituirea unui colegiu redacţional şi asigurarea de texte şi colaborări. Într-un deceniu şi jumătate „Matrix" a devenit o revistă prestigioasă, cu un program distinct şi o vie abordare tematică, într-o diversitate de stiluri şi perspective, fără a i se submina coerenţa. Şi editarea anumitor numere ale revistei „Dichtungsring" din Bonn, existentă în viaţa literară de 40 ani, a însemnat pentru mine tot un gen de proiect. În iunie 2020 ieşea de sub tipar numărul 57, *Das Unvollendete im Wort* (*Neterminat în cuvânt*), elaborat de mine în plină pandemie.

V. M.: *Ați participat la numeroase manifestări consacrate poeziei (Iași, București, Constanța, Paris, Bonn ș.a.). Ce imagini, impresii, momente ori nume, trăiri v-au rămas în memorie?*

F. R.: Da, am avut privilegiul să fiu invitată la anumite evenimente culturale şi literare de anvergură. La Constanţa, unde am trăit 13 ani, am simţit că marea îmi curgea cumva prin capilare. În acel spaţiu s-a născut *Fulvia* şi am debutat editorial cu un volum pentru copii. Tot acolo am participat în cadrul Cenaclului Poesis împreună cu Eugen Lumezianu, Marin Porumbescu, Puiu Enache, Ion Dragomir, Sorin Roşca ș.a., la seri literare, mese rotunde, lansări de carte. Un eveniment marcant a fost Festivalul dedicat lui Ovidius. Toate poemele citite atunci, inspirate de umbra marelui poet latin, exilat la Tomis şi îngropat undeva ante portas, au fost adunate într-o antologie. La malul mării am trăit un moment de excepţie, ascultând-o pe marea actriţă Marietta Sadova cum îmi recită poemele. În Iaşi m-am aflat de mai multe ori, singură sau într-un grup de colegi, invitată fiind la *Zilele revistei „Convorbiri literare"* şi apoi la festivalul internaţional *Poezia la Iaşi*, unde am susţinut şi un recital în Aula Universităţii şi multe lecturi în licee ori pe scene on air, şi unde am devenit simbolic Ambasador al Poeziei. Îmi amintesc şi de reacţiile animate ale micilor spectatori la premiera pieselor *Jucăriile au inimi* şi *Picioroangele,* ca şi de atmosfera densă, creată de spectacolul (colaj literar) *Cu inima la genunchi* în regia lui Gheorghe Hibovski, pe scena Teatrului de joacă din Piatra Neamţ. Nu am uitat niciun detaliu legat de bucata aceea de „drum" parcurs cu regizorii, actorii şi direcţia teatrelor. Puternică se menţine şi amintirea legată de festivalurile de poezie din Tunisia şi Maroc din anii 2017–2019, când s-au născut amiciţii şi colaborări literare. Acum doi ani plecam spre Paris pentru a lua parte, alături de alţi autori, la o întâlnire cu directorii Editurii L'Harmattan şi a lansa volumul de care-am vorbit şi la începutul acestui interviu. Iar lecturile în spaţiul rezervat editurii lui Traian Pop la Târgurile internaţionale de carte de la Frankfurt pe Main şi Leipzig fac desigur parte şi ele din lada de zestre a memoriei mele.

V. M.: *Vă mulțumesc pentru timpul acordat și răspunsurile ample, profunde şi desigur foarte interesante.*

9 iunie 2021

„Chiar dacă poetul scrie despre ceea ce el cunoaşte sau intuieşte cel mai bine, nu se poate vorbi de o identitate a eului empiric, biografic cu cel liric, în bună parte fictiv. Subiectul la persoana întâi ar putea conduce la o asemenea confuzie, dar, aşa cum definea Rimbaud, este necesară pentru noi toţi distanţarea şi chiar înstrăinarea de sine prin actul de creaţie – «Je est un autre» («Eu este un altul»).”

Voci din Diaspora

EMIGRAȚIA ROMÂNEASCĂ, TABLOU ÎN LUCRU

Costin Tuchilă

În a doua parte a anului în care am aniversat Centenarul Marii Uniri, 2018, **Ani Bradea** a inițiat în revista „Tribuna" (rubrica „Social") un amplu proiect constând într-o serie de interviuri cu români care au emigrat, oameni cu preocupări culturale, justificând și în acest fel amploarea și diversitatea unui „peisaj" intelectual pe care îl putem numi **Diaspora culturală românească**. Dezvoltat cum se cuvine dincolo de numerele revistei bilunare, proiectul considerat de autoare „tablou în lucru" s-a materializat în două volume totalizând deocamdată (pentru că va continua) aproape 500 de pagini: *Biografii exilate. Tablou în lucru* și *Țara de la capătul drumului. Biografii exilate* [1]. Dacă trebuie să caracterizăm aceste interviuri, ele se înscriu desigur în ceea ce se numește interviu biografic, care nu e defel o formă restrictivă când întrebările nu sunt șablonarde, prestabilite, urmând un fel de canon general-valabil, chiar dacă se supun temei, să-i spunem, tutelară, cea a migrației. Dar cum nici în privința exilului nu există rețetă universală, oricât s-ar încerca, sociologic, o sinteză, ci există mai ales cazuri particulare pe baza cărora, la rigoare, putem generaliza, însă cu multă relativitate, a rezultat un tablou amplu, plin de interes, cu o arie geografică destul de extinsă: români din Germania, Italia, Spania, Franța, Portugalia, Canada, Ungaria, SUA. În primul volum sunt cuprinse 14 interviuri, în cel de-al doilea, 17, toate cu supratitluri care rezidă într-o frază sau un pasaj semnificativ, rezumând ideile exprimate de interlocutor. Modalitatea e, firește, jurnalistică, dar ea se dovedește atrăgătoare – și chiar eficientă – și în compoziția unei cărți de genul acesteia, în fond o antologie de destine și, de ce nu, reflecții în mișcare asupra lor: „Nu cred că mă voi întoarce vreodată în România, casa mea este în Italia sau, mai bine zis, casa mea este lumea întreagă" (Cristina Zavloschi, scriitoare, Italia); „În mijlocul sărăciei (inclusiv cea morală), libertatea e imposibilă" (Claudia Albu, Spania); „Până să apară rețelele de socializare, mă topeam când auzeam chiar și un cuvânt românesc" (Dori Lederer, scriitoare, Portugalia); „Atunci când identitatea ta de «român» suferă acea mutație structurală și se transformă în cea de «român de pretutindeni», ajungi să experimentezi un soi de amnezie selectivă. Pentru că, de departe, România începe să capete, pe zi ce trece, valențe aproape mistice" (Rudy Roth, poet, ziarist, grafician, cercetător, Spania); „Confruntarea din fiecare zi cu pânza albă este necesitatea mea naturală de bază, iar procesul creativ este adevărata atracție a muncii mele, un farmec care mă va însoți până la moarte" (Michael Lassel, pictor, Germania); „În bagajul experiențelor mele am păstrat limba maternă, o limbă care seamănă cu toate limbile (până și sanscrita)" (Victor Hagea, pictor, Germania); „Cred că, în prezent, șansele unei cariere artistice nu diferă în România față de alte țări europene. Arta nu cunoaște și nu accepta granițe, de niciun fel" (Bruno Bradt, grafician, Germania); „Contextul social sănătos și armonios, fundamentat pe o conștiință individuală cultivată și spiritualizată, este singurul organ al societății umane, compatibil spre a asigura supraviețuirea omenirii!" (Sorin Enăchescu, pianist, profesor, Germania) – vol. I; „Sper ca tinerii, generația actuală și

[1] **Ani Bradea**, ambele volume de interviuri, Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2019 și 2020.

cele ce vor urma, să reușească să ducă la împlinire idealurile din 1989, chiar dacă s-au născut după acest an – sau poate chiar de aceea – o nouă generație, o nouă societate, europeană, profund europeană, deoarece avem capacitatea de a fi o țară cu care să ne mândrim din ce în ce mai mult" (Cătălina Oana Curceanu, fizician, Italia); „România este mai mare decât se crede. Se întinde peste mări și țări" (Marius Stan, doctor în chimie, SUA); „Calea spre schimbare nu este o stradă cu sens unic" (Enikö Dácz, cercetătoare, Germania); „Atâta Românie se află în afara României, în arhive, în muzee, în comunități, încât nu ai cum să te îndepărtezi sau să te pierzi de țară" (Simona Laiu, muzeolog, SUA); „Există o diasporă foarte apropiată nu cu trupul, ci cu sufletul de «acasă», care trăiește nu într-o altă limbă, ci bilingv, nu într-o altă cultură, ci bicultural și care va face lobbyng de peste graniță pentru România oricând" (Cristina Iliescu Gheorghiu, traducătoare, prof. univ., Spania); „A trăi din artă este deja o artă în sine" (Radu-Anton Maier, pictor, Germania); „România, această țară a noastră, este plină de contradicții, într-un loc întâlnești ceva ce te face să te simți, prin normalitatea sa, acasă, într-un altul faci cunoștință cu absurdul, cu paradoxul, cu inexplicabilul" (Dan Ciudin, Germania) – volumul al II-lea.

Nici despre absurdul (elegant spus) din România, nici despre normalitatea pe care o poți întâlni pe ici, pe colo, nu e cazul să vorbim aici. Interviurile realizate de Ani Bradea nu îi atrag pe interlocutori în astfel de capcane, ar fi rezultat texte mult mai puțin interesante decât aceste convorbiri, care urmăresc mai multe – și în texte de substanță – idei conducătoare, de la profilul profesional și cariera interlocutorului la condițiile în care au emigrat, adaptarea într-un mediu străin, dorul de țară și relațiile cu România, dar și privirea analitică pe care mulți o au, știind că de departe se vede aproape întotdeauna mai bine și chiar mai nuanțat, mai ales când ai îndemânarea de a compara tipuri de societăți, în ultimă instanță, de civilizații și când cadrul este larg.

Această privire analitică nu poate neglija însă un fenomen constatat în ultimele decenii, când emigrația românească a devenit masivă, vorbindu-se, conform datelor reținute de Ani Bradea, de circa 9,7 miloane de români care trăiesc în străinătate: lipsa de unitate a comunităților românești din Diaspora, de care vorbește explicit Rudy Roth: „Într-un anume fel, s-ar putea presupune că lipsa de expunere la ideea de România ar putea face să încolțească în oameni sâmburii unității. În realitate însă, dacă cineva ar avea ideea de a realiza un dicționar explicativ sui-generis al emigrației românești de secol XXI, termenul «unitate» ar putea lipsi cu desăvârșire. Fără a exagera în vreun fel, cred că din punct de vedere al fragmentării, comunitatea românească este cea mai dezbinată dintre toate comunitățile de migrație din Regatul Spaniei. Este comunitatea în cadrul căreia fracționalizarea și lupta pentru control și poziții de putere ating cote paroxistice, comunitatea cu cele mai multe asociații culturale care sunt folosite ca fiefuri de autoritate economică, electorală, religioasă sau socială și prin care se urmărește exclusiv propășirea personală a unei persoane sau a unui grup de persoane. Evident asta dăunează extrem de mult demersurilor legitime ale acelor oameni care chiar vor să facă ceva, voluntar, pentru comunitate, pentru că trebuie să lupte cu mitul motivației interesate." (Rudy Roth, vol. I, p. 40).

Un amplu interviu-portret din primul volum este cel realizat cu Michael Lassel, artist originar din România, stabilit în Germania, acolo unde dobândise faima de „cel mai important pictor *trompe-l'œil* contemporan", după cum scrisese revista „Weltkunst". Revista „Tribuna" a organizat în 2020, la Muzeul Național de Artă din Cluj-Napoca, o amplă și semnificativă expoziție Michael Lassel, *Lumea ca alegorie și mit* (prezentată pe larg de Ani Bradea în „Leviathan", nr. 2/2020). „Acum, trecut de vârsta de 70 de ani, pot să spun că decizia de a deveni pictor a fost cea mai influentă în viața mea, spune Michael Lassel. Ea m-a călăuzit permanent, aducându-mă în Germania, unde am emigrat în anul 1986 împreună cu familia, și purtându-mă în numeroase metropole ale lumii, cu expozițiile pe care le-am avut în decursul anilor trecuți. Am rămas orfan de mamă la vârsta de 6 luni, poate de aceea am devenit un copil ciudat. Mi-am făurit o lume aparte, trăind în adevărul meu propriu în care mi-am urmărit libertatea interioară. Pot să afirm că am petrecut o copilărie și o tinerețe fericite. Problemele au început cam prin anii '80, când am constatat o tot mai mare neconcordanță între lumea exterioară și viața mea interioară. Lipsa materialelor de lucru și a literaturii de specialitate (în profesia mea), precum și greutățile legate de organizarea expozițiilor în străinătate m-au convins că România nu mai este locul potrivit pentru mine." (p. 71).

Cele două volume publicate de Ani Bradea și nu mă îndoiesc, convorbirile care vor urma, vor fi în timp, pe lângă plăcerea unei scriituri fluente ce păstrează și elementele particulare ale exprimării fiecărui interlocutor, un reper pentru cunoașterea fenomenului Diasporei românești.

„Dacă trebuie să caracterizăm aceste interviuri, ele se înscriu în ceea ce se numește interviu biografic, care nu e defel o formă restrictivă când întrebările nu sunt șablonarde, prestabilite."

Voci din Diaspora

EUGEN BARZ: „EU ADUC ROMÂNIA AICI ȘI O PREDAU BUNILOR MEI ENORIAȘI”

Interviu realizat de Daniela Șontică

Daniela Șontică

Poetă, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Eugen Barz este în egală măsură preot și scriitor. Preot este de 10 ani pentru românii ortodocși din orașul Parla din Spania, iar ca scriitor s-a afirmat abia din 2016, pornind însă cu dreptul pe calea poeziei, fiind publicat și apreciat. Din dialogul nostru realizat prin corespondență electronică se conturează profilul unui om împlinit, care face lucruri frumoase pentru semeni și pentru sine, aflat sub harul a două vocații: preoția și scrisul.

Daniela Șontică: *Părinte Eugen Barz, din 2011 sunteți preotul paroh al bisericii românești din Spania, „Sfânta Anastasia Romana” din Parla, regiunea Madrid. Povestiți-ne despre această schimbare care a intervenit în viața dumneavoastră.*

Eugen Barz: Din anul 2011 am primit binecuvântarea lui Dumnezeu și a Preasfințitului Părinte Timotei, Episcopul Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei și Portugaliei de a sluji ca preot paroh la Parohia „Sfânta Anastasia Romana” din Parla, parohie nou înființată, fiind, așadar, primul preot al acestei comunități creștin-ortodoxe. Schimbarea a venit ca o provocare, Dumnezeu a rânduit că trebuia să arăt ce pot, iar din această pricină, nu mi s-a părut nimic greu. Pe mine provocările mă mobilizează și la vârsta de 52 de ani, câți aveam în momentul noului început pe meleaguri iberice, știam că nu lucrez singur, ci împreună că bunul Dumnezeu, așa cum mi s-a întâmplat mereu în cei 29 de ani de pastorație, câți aveam atunci. Dumnezeu a vrut să își dea din nou măsura prin mine nevrednicul și așa am izbândit. Am slujit inițial într-o hală industrială, în afara orașului, pe când în țară slujisem la o biserică monument istoric, construită pe vremea domnitorului Știrbei Vodă, dar aici nu mi se părea nimic deplasat, nici nelalocul său. Împreună cu credincioșii mei din Parla – Madrid am chemat pe Hristos-Domnul să își așeze dragostea între noi și „unde-i El cu Darul Său, niciun lucru nu e greu”.

D. Ș.: *Ce făceați înainte în România și cum v-ați adaptat în noua lume, atât dumneavoastră, cât și ceilalți membri ai familiei?*

E. B.: Înainte de a veni în Spania, am fost protopop al Protoieriei Călărași, din Episcopia Sloboziei și Călărașilor și preot la Biserica „Sfinții Împărați” din aceeași localitate. Mai înainte am fost directorul Școlii de Cântăreți bisericești „Roman Melodul”, unde am predat Vechiul și Noul Testament. Așa cum am spus mai sus, m-am adaptat foarte repede, mai ales că avusesem mai înainte două perioade de slujire în Statele Unite ale Americii. Familia mea se simte foarte bine aici. Copiii mei, Ana Maria și Doru, sunt mari, la casele lor. Iar preoteasa Viruca, fiind de profesie învățătoare, are de la Dumnezeu râvnă slujitoare alături de mine, se ocupă de Școala parohială, de orele de Religie și de Istoria și Geografia României, de serbările cu copiii și cu enoriașii maturi ai parohiei. În jurul Madridului, unde slujesc, fiind atât de mulți români, nici măcar nu realizez că locuiesc în țară

străină. De fapt, eu trăiesc românește și aduc credința și obiceiurile strămoșilor noștri credincioșilor români care mă înconjoară cu entuziasm, în tot ce înfăptuiesc la parohie. Eu aduc România aici și o predau bunilor mei enoriași.

D. Ș.: *Cum este misiunea printre românii care muncesc și trăiesc în împrejurimile Madridului?*

E. B.: Misiunea preoțească în Occident e la fel cu cea din România, numai că aici preoții sunt foarte implicați în viața comunității, iar credincioșii mult mai dispuși să întrebe și să urmeze sfaturile preotului. Aici mă simt mai împlinit din punct de vedere pastoral, o spovedanie poate dura și două ore sau mai mult, iar credinciosul își pune sufletul pe tavă în fața preotului, mulți dintre ei ne cer nu numai sfaturi duhovnicești, ci și sfaturi extrapastorale care nu se referă la viața cea veșnică, adică, dacă să se stabilească aici sau nu, dacă să se mute sau nu în alt oraș, în altă țară, să se întoarcă în patrie, întrebări la care preotul trebuie să fie foarte atent la felul în care oferă răspunsurile. Trăiesc aici viața deplină a unui preot. Vorbesc din punctul de vedere al parohiei mele, deoarece sunt și parohii mai mici, unde preotul trebuie să muncească și altceva, pentru a se putea întreține, dar sunt și parohii mult mai mari decât cea pe care o păstoresc eu…

D. Ș.: *Începând cu 2016 ați intrat în viața literară românească cu primul volum de poezie, după care au urmat altele. De ce ați debutat așa de târziu?*

E. B.: În anul 2016, adică la vârsta de 57 de ani, am debutat cu volumul de poezie *Cinematograful singurătății*, Editura Neuma, iar după aceea au urmat alte patru volume de poezii: *Iarba din ceainic*, Editura Colorama, 2017, *Dintr-o altă copilărie*, Editura Școala Ardeleană, 2019, toate din Cluj-Napoca, apoi *Biblioteca din Parla*, Editura Junimea, 2020 și *Fântâna lui Iacob*, Editura Doxologia, ambele edituri din Iași, tot în anul 2020. Am debutat mai târziu, deoarece aici am găsit liniștea și satisfacția necesare acestei îndeletniciri. Mai nou, m-am apucat de traduceri din limba spaniolă în limba română, am trimis de curând la Editura Junimea din Iași o Antologie de poezie de limbă spaniolă, tradusă în limba română împreună cu Mihaela Vechiu, o credincioasă a bisericii noastre și colegă în Asociația Scriitorilor și Artiștilor Români din Spania (ASARS). Am publicat în acești ani în majoritatea revistelor de literatură de renume din țară, am publicat și în Spania, Irlanda și Statele Unite ale Americii. Asupra poeziei mele s-au aplecat nume importante ale criticii literare române, mi-au apărut cronici în majoritatea revistelor din țară și cu bucurie spun că din anul 2020 sunt membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.

D. Ș.: *Cunoaștem câțiva preoți care s-au remarcat în literatura română printr-un scris aparte, original. Aveți un model în acest sens?*

E. B.: Citesc foarte multă poezie din toate limbile și generațiile, dar nu cred că am fost influențat de cineva anume, poate de Gellu Naum sau de Ilarie Voronca și de Ion Mureșan. Ce să vă spun, sunt foarte fericit de faptul că scrisul meu este autentic (spun asta criticii literari), că am amprentă literară proprie. Am o foarte strânsă legătură cu lumea literară din România, iar viața literară din țară îmi oferă destule modele de urmat.

D. Ș.: *Ce ne puteți spune despre activitățile desfășurate în cadrul Centrului Cultural Român „Sfântul Antim Ivireanul" din cadrul parohiei?*

E. B.: Am gândit ca pe lângă activitatea mea pastorală, să dezvolt și un Centru Cultural Românesc, astfel că în spațiile anexe ale bisericii parohiale, care sunt destul de generoase, am deschis Centrul Cultural Românesc „Sfântul Antim Ivireanul". Acest Centru Cultural l-am înființat cu sprijinul Bibliotecii „Antim Ivireanul" din Râmnicu Vâlcea și al Ministerului Românilor de Pretutindeni, iar cu ocazia aceasta le mulțumesc din nou pentru sprijin. Centrul „Antim Ivireanul" din Parla – Madrid are o bibliotecă de peste opt mii de volume de literatură și cultură în limba română, are aparatură de proiecție de filme, de listat, copiatoare, laptopuri și legătură la internet. Aici ne întâlnim cu cei care iubesc limba și cultura română, cu membrii ASARS, aici facem lecturi literare sau ședințe de cenaclu literar, majoritatea membrilor Asociației noastre au tipărit volume de poezii, apreciate de critica literară din România. Centrul Cultural „Antim Ivireanul" a găzduit de asemenea întâlniri cu mari scriitori din România, printre care amintesc pe Horia Gârbea, Adrian Popescu, Octavian Soviany, regretatul critic și istoric literar Andrei Moldovan, poetul și preotul Ioan Pintea,

Emil Lungeanu, Emilia Poenaru-Moldovan, Enrique Nogueras, poet, eseist și bun cunoscător a limbii și culturii române, poetul și traducătorul Mario Castro etc. Dacă Bunul Dumnezeu ne va scăpa de această pandemie, vom continua aceste întâlniri literare și duhovnicești.

D. Ș.: *Se mai simt românii din străinătate legați de biserică? Trăiți între ei și le cunoașteți frământările. Credeți că-și doresc să se mai întoarcă în țară?*

E. B.: Uneori am impresia că românii din străinătate se simt un pic mai legați de biserică decât în țară. Aici li se trezește celor mai mulți fiorul duhovnicesc, ortodox. Chiar mândria și bucuria de a fi ortodocși. Frământările lor sunt legate, fără discuție, și de întoarcerea în țară. Mulți spun că se vor întoarce când vor ajunge la pensie, alții se întorc acum, în aceste vremuri tulburi. Alții se tem de eventuala revenire în patrie, deoarece sunt influențați foarte mult de ceea ce văd în presa scrisă, audio sau vizuală din România. Se pare că televiziunile și presa tabloidă din România cultivă cu o satisfacție greu de oprit numai ce e rău în țară, uneori exagerând faptele, iar ce e bun e ocolit cu atenție, ca să nu se observe cumva că se întâmplă lucruri foarte bune și în patria noastră. Eu însă văd clar că în România se întâmplă pe zi ce trece lucruri extraordinare, minunate. Despre emisiunile culturale, ce să mai vorbim? Sunt aproape inexistente. Noroc cu singurul trust media-cultural serios, Trinitas și cu câteva radiouri cum ar fi Renașterea, Dobrogea, Reîntregirea etc. Cultivarea răului cu orice preț face mult rău românilor, care nu știu ce să mai creadă despre țara lor.

D. Ș.: *Cum sunt marile sărbători creștine la biserica unde sunteți paroh?*

E. B.: Sărbătorile creștine din parohia mea și din celelalte parohii vecine sunt pline de bucurie, când fiecare se străduie să aducă ce e mai frumos din zona sa etnografică, să ne expună frumosul regiunii culturale de unde vine el. Cu ocazia acestor sărbători, obișnuim să ne întâlnim cu credincioși din parohiile vecine, să ne întrecem la obiceiuri, cântări sau colinde și bucate care de care mai interesante. Una peste alta, ne dăm silința să fie cât mai vii aceste sărbători, să alungăm tristețea depărtării de cei dragi. Aici parohiile noastre înseamnă familia lărgită, pentru foarte mulți creștini români ortodocși.

D. Ș.: *Cât de des veniți în România? Ce vă lipsește de aici? Ce ați învățat trăind în altă țară?*

E. B.: Trei întrebări. Să încerc să le răspund cum cred mai bine: rând pe rând sau laolaltă. Vin cât de des pot în România, deoarece trebuie să port de grijă mamei mele care are 97 de ani. Apoi, scriind literatură în limba română, sunt foarte atașat de viața literară a țării mele, astfel că răspund unor invitații cultural-literare din țară sau îmi lansez cărțile, particip la lansarea volumelor altor scriitori români și așa

Preotul Eugen Barz în mijlocul enoriașilor
în Biserica „Sfânta Anastasia Romana" din Parla

mai departe. Această pandemie mi-a dat peste cap multe planuri culturale, mi-a anulat plecările și de aceea m-am simțit blocat pe loc. Nu am avut această stare de frustrare din vremea comunismului, când nu mă puteam deplasa unde voiam, din pricina crizei de benzină sau a zilelor în care ni se interzicea să circulăm cu mașina. Așadar, chiar dacă știm că Dumnezeu e pretutindeni, îmi lipsesc întâlnirile cu Dumnezeu la mănăstirile din România, îmi lipsesc întâlnirile cu scriitorii români, îmi lipsesc revistele literare, noutățile editoriale. Când ajung în țară, vizitez cât mai multe biserici, cumpăr zeci și zeci de cărți și reviste de toate genurile literare sau duhovnicești, posibile. La întrebarea ce am învățat trăind în altă țară, voi răspunde astfel: aici am învățat să iubesc bunătatea, mai mult decât dreptatea.

„Misiunea preoțească în Occident e la fel cu cea din România, numai că aici preoții sunt foarte implicați în viața comunității, iar credincioșii mult mai dispuși să întrebe și să urmeze sfaturile preotului. Aici mă simt mai împlinit din punct de vedere pastoral."

Dialog la antipozi

MARTIN LANGFORD: TRANSLATION – AN IMMENSE GIFT
TRADUCEREA – UN DAR IMENS
Prezentare și traducere din limba engleză de Daniel Ioniță

Duminică, 6 iunie 2021, la Sydney (Redfern Town Hall), Australia, a avut loc un eveniment muzical-literar susținut de muzicieni și actori de marcă, ocazie cu care a fost lansat volumul bilingv *Poezia românească de le origini și până în prezent/ Romanian Poetry from its Origins to the Present* (Australian-Romanian Academy Publishing, antologatori și traducători: Daniel Ioniță, Daniel Reynaud, Adriana Paul și Eva Foster). La manifestare au participat ambasadorul României în Australia, Noua Zeelandă și Pacificul de Sud – Excelența Sa dl. Radu Safta, Consulul General al României la Sydney, dl. Iulian Nițu. Au fost prezenți importanți poeți australieni, scriitori români stabiliți în Australia, dar și un public numeros.

Daniel Ioniță
Poet, traducător, Australia

Martin Langford – Președintele Australian Poetry Inc. (Uniunea Poeților Australieni), poet, critic literar și important antologator, a prezentat volumul bilingv *Poezia românească de le origini și până în prezent/Romanian Poetry from its Origins to the Present* subliniind importanța traducerilor ca modalitate de cunoaștere a culturilor.

We associate culture with large events, and perspectives that pervade a whole society: with visitors at museums, readerships, crowds at a concert – in short, with the public domain. But it always begins in the enthusiasms of small groups, with people who are dedicated, and knowledgeable, and willing to make sacrifices in order to make something happen. Daniel Ionita and his band of translators are one such group. This large tome is not, ultimately, the result of large organisations or corporate committees. At some point, it was little more than a crazy idea – albeit one underpinned by a natural logic. As it happens, the world is constructed out of crazy ideas that people have brought to realisation – and that is as true in the cultural sphere as it is in business. So I would like to begin by congratulating the team for seeing the possibility in something that looked unlikely, for having the gumption to take it on, and the wherewithal to bring it to fruition.

Avem tendința să asociem cultura cu evenimente majore și cu perspective ce afectează o întreagă societate: cu numărul vizitatorilor din muzee, cu numărul de cititori sau cu publicul care vine la concerte – pe scurt, cu așa-numitul domeniu public. Dar cultura începe întotdeauna în stările de entuziasm ale micilor grupuri, cu dedicația, cunoștințele și sacrificiile unor oameni care vor să realizeze ceva. Daniel Ioniță și „banda" lui de traducători reprezintă un asemena grup. Acest substanțial volum nu este, în final, un produs al marilor organizații și comitete corporative. La un moment dat era doar puțin mai mult decât o idee nebună – deși una surprinsă într-un cadru logic, natural. Dar întâmplarea face ca lumea să fie construită din idei nebune pe care oamenii le-au dus la îndeplinire. Iar acest lucru este la fel de adevărat atât în sfera culturală, precum este în afaceri. Așa că vreau să încep prin a felicita echipa pentru că a sesizat posibilitatea realizării unui lucru ce părea improbabil, pentru că a avut curajul să se

One of the improbabilities they confronted was that this was going to be a major anthology of Romanian verse in English originating not in London or New York or Bucharest, but in Sydney. There would have been a time – and not very long ago – when this would have been inconceivable. It is true that Australia has been publishing an increasing number of original translations – particularly of work from Asia and the Pacific. But it hasn't always been an obvious route by which the work of other cultures might enter the Anglosphere. We live, however, in a connected world now, and I love the way that this project shrugged its shoulders to objections such as "Why at the antipodes?" and said "Why not?" In doing so, the project was both an affirmation of Romanian culture, and of faith in the new country, Australia.

What this small group undertook is one of the permanently difficult tasks: the translation of poetry. Most translation these days is done by computer. But the better the writing, the more rapidly it moves beyond the scope of the algorithm. So many of the decisions the translator makes are provisional: they must weigh the way the phrase works in the original text against the way it works in the translation; they must understand the aesthetics of the author, as well as the aesthetics of the culture they are translating into. Every word, phrase, phoneme, rhythmic unit and typographical element must be considered. To top it off, they must have a sense of how the shape of an idea which has been achieved with one set of linguistic elements can be re-created with a completely different set. Ultimately, they must solve a set of creative problems not dissimilar to the sort of questions the author deals with as the poem takes shape. There is a creative component to translation: it is not unlike the art of musical performance: an act not just of interpretation, but of re-invention – both a reading, and a re-articulation.

And it is one of the great gifts. Immense in fact. Few acts break down the barriers like translation. If a country's literature is the most thoughtful and insightful record of its collective experience, then nothing offers an insight into its culture like access to its literature. *Romanian Poetry from its Origins to the Present* is thus not only an assertion of the value of the Romanian work: it is an expansion of the imaginative horizon for readers in English. In it, we encounter the spirituality of the earlier work – a spirituality which has a slightly different note to that of the predominantly Protestant and Catholic traditions in English; we encounter the welter of experiment prior to the Second War – an aspect of the overall European maelstrom, though sometimes here, quite an extreme one, with characters like Tzara; and we encounter the work of the communist period. From this distance, it looks as if it may become an important feature of the Romanian

angajeze și pentru că și-a demonstrat capacitatea de a-l duce la bun sfârșit.

Una dintre cele mai improbabile lucruri cu care a trebuit să se confrunte a fost însăși apariția unei antologii majore de poezie românească în limba engleză, care nu avea să provină din Londra, New York sau București, ci din Sydney. Nu cu mult timp în urmă acest lucru ar fi fost de neimaginat. Este adevărat că în Australia s-a publicat în ultima vreme un număr mare de traduceri originale – în special din Asia și zona Pacificului. Dar Australia nu s-a constituit dintotdeauna în calea evidentă prin care literaturile altor culturi să pătrundă în anglosferă. Trăim, totuși, acum într-o lume conectată și-mi place mult faptul că autorii acestui proiect au ridicat din umeri cu indiferență la obiecțiuni precum: „De ce la antipozi?", întrebând la rândul lor: „De ce nu?" Acest proiect este, în același timp, o afirmare a culturii românești, dar și o încredere acordată unei țări noi, Australia.

Ceea ce a realizat acest grup este una dintre cele mai dificile sarcini: traducerea de poezie. Majoritatea traducerilor sunt azi realizate de computere. Dar cu cât scrierea este mai bună, cu atât ea depășește mai repede posibilitățile algoritmului. Multe decizii luate de traducători sunt provizorii: trebuie să pună în balanță felul în care o frază sună în original și modul în care acest lucru poate fi translatat în traducere; trebuie să priceapă atât estetica autorului, cât și estetica culturii către care traduc. Fiecare cuvânt, frază, fonem, unitate de ritm și element tipografic trebuie luate în cosiderație. Pe scurt, ei trebuie să aibă sensibilitatea de a da formă unei idei care a fost creată cu un anume set de elemente lingvistice, pentru a putea fi recreată într-un set diferit. În final, ei trebuie să rezolve un set de probleme creative extrem de similar cu întrebările pe care autorul însuși a trebuit să le rezolve atunci când a dat formă poemului său. Există o componentă creativă a traducerii similară cu arta performanței muzicale și anume faptul că nu este doar un act de interpretare, ci unul de re-inventare – atât o citire, cât și o rearticulare.

Și acesta este un mare dar. De fapt, un dar imens. Puține acțiuni rup barierele atât de eficient precum traducerea. Dacă literatura unei țări este cea mai profundă și pătrunzătoare mărturie a experienței ei colective, atunci nimic nu oferă acces la cultura ei, cum o face literatura. *Poezia românească de la origini și până în prezent* este astfel o afirmare a valorii literaturii române: este o exprimare a orizonturilor imaginației pentru cititorii de limbă engleză. În ea întâlnim spiritualitatea lucrărilor mai vechi – o spiritualitate construită pe note oarecum diferite față de predominanțele protestantă sau catolică din tradiția limbii engleze; întâlnim aici filonul experimentării tipic anilor de dinainte de Al Doilea Război Mondial – un aspect al maelstromului european al epocii, deși

achievement. I am not thinking of the social-realist work, but of work in which poets found a way to speak even when everything suggested that they shouldn't. The times may not have presented writers with an encouraging environment – though they may have prompted some to write who may not otherwise have done so – but the search for a way to speak despite the odds has left a distinctive impress on the work of the period. By one of those coincidences of cultural history, the post-war years were also a period of modernist experiment. The poets were able to use this new freedom with metaphor, this playfulness and variability in the speaking voice, to say things they would not otherwise have been able to: to speak deniably, if need be; or to speak double. The pressure of the authorities is still there in the poetry: a glum silence that presumably had to be negotiated with care. But what is even more present is the inventiveness of the poets: the product of much stubbornness and courage, but an act of faith in itself, and the final impression we are left with.

It was also a period where the poem was repeatedly grounded in the speaking voice of the poet. There is currently much debate over the lyric 'I': specifically over its instability – the way in which its perspectives and assumptions can be less reliable than the subject realises. Irrespective of that, it was clearly used, in the Romanian work of the period, as an alternative source of authority – as something one could trust when there was much around one to be wary of.

Finally, the anthology gives extensive coverage to the last thirty years. The recent past is always difficult to anthologize: editors can rarely do more than the editors here, which is to provide samples, and to invite their readers to do the same as themselves: to wait and see; to enjoy the journey as poets evolve. Freedom itself is a challenge to the writer: one has a clearer sense of what one has to say when one's enemies are well-defined. It is difficult to articulate the search for the incremental improvements of free societies: for more generosity, more kindness, more justice – at the same time as arguing that the need for courage is as important as ever. There will be poets here, however, who will find ways of doing these difficult things.

I would like to finish with a quote from the title-poem of the volume on which this present anthology is based *(Testament – 400 Years of Romanian Poetry*, Minerva Publishing – winner of the "Antoaneta Ralian" Prize for Translation at the Gaudeamus bookfair in 2019). Arghezi's 'Testament' is, among other things, a statement of a tacit understanding many poets share, that as well as trying to do their best by the living, they are also writing to honour the dead: a gesture which is both absurd (we cannot help them now), and a way of keeping one's faith in the present (we honour the suffering of the dead aici în forma sa extremă, cu personaje precum Tristan Tzara, dar și lucrări din perioada comunistă. De la această distanță, lucrarea pare să aibă toate șansele să devină un aspect relevant al realizării poetice românești. Și spun asta nu pentru că mă gândesc la lucrările de tip realist-socialist, ci la munca unor poeți de a găsi căi de exprimare chiar și atunci când totul sugera că acest lucru era imposibil. Timpurile poate că nu au oferit scriitorilor un mediu favorabil – deși poate că i-au încurajat pe unii, care altfel nu ar fi facut-o niciodată, să scrie. Însă căutarea unor modalități de exprimare poetică în condițiile extrem de precare ale istoriei a marcat în mod distinct literatura acelei perioade. Una dintre coincidențele istoriei culturii a făcut ca perioada de după război să fie de asemenea una de experimentări moderniste. Poeții au marcat această nouă libertate de exprimare prin metafore, prin acel fel jucăuș de variabilitate a nuanțelor vocilor lor, care le-a permis să transmită lucruri care altminteri ar fi fost imposibil de transmis, sau să vorbească prin negație, dacă era nevoie, ori cu subînțelesuri. Citirea acestor versuri relevă faptul că presiunile din partea autorităților sunt prezente în poezie cel mai frecvent sub forma unei tăceri mohorâte care, probabil, a trebuit negociată cu grijă. Dar ceea ce este cu atât mai prezent este inventivitatea poeților: produs al încăpățânării și curajului, eminamente un act de credință, și impresia finală pe care ne-o lasă.

A existat de asemenea o perioadă când poemul era, în mod repetat, sădit în vocea poetului. În prezent se poartă dezbateri arzătoare despre „eul" liric: în mod specific despre lipsa lui de stabilitate – felul în care perspectiva și supozițiile pot fi mai puțin demne de încredere decât realizează subiectul. Indiferent de asta, eul liric a fost în mod clar folosit în lucrările românești din acea perioadă ca o sursă alternativă de autoritate – ca ceva în care se putea avea încredere, atunci când în jur erau atâtea lucruri de care trebuia să te temi.

În final, antologia acoperă extensiv ultimii treizeci de ani. Trecutul recent este întotdeauna dificil de antologat: antologatorii arareori pot face mai mult decât au făcut-o autorii acestui volum – de a prezenta eșantioane, de a invita cititorii să facă același lucru ei înșiși: să aibă răbdare și să aștepte; iar între timp să se bucure de călătoria evoluției poeților contemporani. Libertatea însăși devine o provocare pentru scriitor: claritatea sensului cuvintelor sale este direct proporțională cu capacitatea sa de a-și defini cât mai bine dușmanii. Este dificil însă să găsești o formă de a articula căutarea îmbunătățirii graduale către care tind societățile libere: să beneficiezi de mai multă generozitate, bunătate, dreptate – argumentând în același timp că nevoia de curaj este la fel de importantă ca întotdeauna. Vor exista mereu poeți care vor găsi căi de a realiza aceste lucruri dificile.

by articulating the possibility of joy for the living). It also happens to be the dual impulse implicit in the compilation of any anthology which combines the work of those who are no longer with us, with that of those who continue their struggles and meditations in the present:

'I won't leave much to you beyond my death,
A name inside a book perhaps, a breath,
In the rebellious evening, that ensues,
As my ancestors send to you their dues,
Through pits and furrows deep,
Scaled by my old folk in an angry creep,
That now await your youthful climb be done,
This book is but a simple step, my son.

Set it, in faith, as first and foremost guide,
And never put this holy writ aside,
For it belongs to slaves with loaded bales
Of ancient bones, through me becoming tales.

So that we're now translating, in a blink,
Spade into pen and furrow into ink,
My old folk gathered from amongst the snares,
Toil's perspiration for a hundred years.
And from their brogue, with prodding for the herd
Some fitting words I issued, undeterred,
Cribs for the masters' progeny to come.
And, kneaded for a thousand weeks till numb
I altered them in verse and icon true,
From rags to flower buds and crowns for you...'

Congratulations to everyone involved in the enterprise.
May it sail far and well in English-speaking seas.

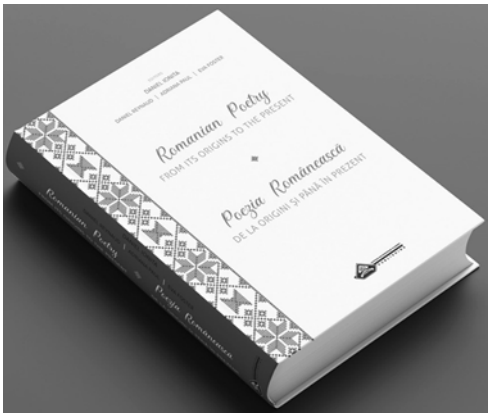

Doresc să închei cu un citat din poemul titlu al volumului pe care se bazează tomul de față (*Testament – 400 de ani de poezie românească*, Editura Minerva, 2019 – câștigător al Premiului „Antoaneta Ralian" pentru traducere la Târgul de Carte Gaudeamus în noiembrie 2019), și anume, poezia *Testament* de Tudor Arghezi. Poemul acesta este, printre altele, o afirmație tacită a înțelegerii împărtășite de mulți poeți, că în același timp ei încearcă să facă dreptate pentru cei vii, dar onorează și pe cei ce au plecat dintre noi: un gest ce este în același timp absurd (nu-i mai putem ajuta acum), dar este și un mod de a ne păstra credința în prezent (onorăm suferința celor morți exprimând posibilitatea de bucurie pentru cei vii). Este un impuls dublu al oricărei antologii, care combină lucrările celor care nu mai sunt cu noi, cu acelea ale celor ce continuă luptele și meditațiile lor în prezent:

„Nu-ţi voi lăsa drept bunuri, după moarte,
Decât un nume adunat pe-o carte.
În seara răzvrătită care vine
De la străbunii mei până la tine,
Prin râpi şi gropi adânci,
Suite de bătrânii mei pe brânci,
Şi care, tânăr, să le urci te-aşteaptă,
Cartea mea-i, fiule, o treaptă.

Aşeaz-o cu credinţă căpătâi.
Ea e hrisovul vostru cel dintâi,
Al robilor cu saricile, pline
De osemintele vărsate-n mine.

Ca să schimbăm, acum, întâia oară,
Sapa-n condei şi brazda-n călimară,
Bătrânii-au adunat, printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.
Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite
Şi leagăne urmaşilor stăpâni.
Şi, frământate mii de săptămâni,
Le-am prefăcut în versuri şi-n icoane... [s.n.]"

Felicitări tuturor celor implicați în acest proiect.
Fie ca el să navigheze bine și departe pe mările limbii engleze.

Sydney, Australia

„Ceea ce a realizat acest grup este una dintre cele mai dificile sarcini: traducerea de poezie."

Studiu

PELTZ ŞI LUMEA LUI (I)

Rodica Lăzărescu

Critic literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

„După ce ne întoarcem în ţărâna din care am purces, de numele nostru se leagă numai şi numai ceea ce e duh şi azur, ceea ce scapă cântarului şi mâinii maculate. Rămâne atât cât am fost în stare să dăruim Idealului, contemplaţiei gratuite, spiritului. (Unul din garda veche)"

Romanul lui **I. Peltz** ar putea începe asemenea *Moromeţilor* lui Marin Preda: timpul a avut răbdare cu omul.

Născut în ultimul an al veacului al XIX-lea, speculându-şi înzestrarea nativă pentru pamflet şi manifestându-se de foarte de timpuriu în presa vremii, din care a ştiut să facă o adevărată rampă de lansare pentru cariera literară, convins că singura posibilitate de a-şi depăşi condiţia de copil al ghetoului, în lipsa unei solide pregătiri şcolare şi profesionale, este scrisul, de al cărui demon se simte stăpânit din fragedă copilărie, scriitorul s-a dezvoltat odată cu însuşi romanul românesc, s-a afirmat deplin simultan cu acesta, a cunoscut împliniri şi eşecuri şi a trecut în mai dreapta lume din ceruri în 1980, cu puţin înainte ca ultima sa carte să dea mărturie de împăcarea finală a unui suflet zbuciumat:

„Şi totuşi... totuşi poate că am pus şi eu o cărămidă, poate am fost şi eu un constructor anonim, poate că totuşi în urma mea rămâne ceva, nu doar o umbră."

Intrat în conştiinţa publicului – şi, din păcate, şi a criticii – ca autor a două romane, I. Peltz este părintele unei vaste creaţii epice, care are ca punct de pornire anul 1928 [1] (romanul *Viaţa cu haz şi fără a numitului Stan*, premiat îndată după apariţie de Societatea Scriitorilor Români, condusă de Liviu Rebreanu) şi ca punct final anul 1980 (romanul *Treceri şi petreceri* apărut imediat după „petrecerea" scriitorului în tărâmul umbrelor). Este un drum lung, cu inerente suişuri şi coborâşuri, care corespunde însuşi drumului către sine al romanului românesc.

Punctul de vârf al destinului său literar – şi aici soarta a fost generoasă cu el – îl reprezintă *anul de aur al romanului românesc*: 1933. Toate studiile dedicate anului literar 1933 includ, în lista de realizări, numele lui I. Peltz: fie cu romanul *Calea Văcăreşti*, apărut în decembrie [2] – Pompiliu Constantinescu şi G. Călinescu –, fie cu romanul *Amor încuiat*, care văzuse lumina tiparului cu câteva luni înainte – Paul Cornea –, fie cu amândouă – Şerban Cioculescu.

Deşi îşi propusese să scrie nici mai mult nici mai puţin decât o sută trei (!) romane [3], deşi în permanenţă anunţa o

[1] Deşi s-a încetăţenit, ca dată a apariţiei, anul 1929, romanul a văzut lumina tiparului la începutul lunii decembrie 1928, aşa cum reiese din cronica de întâmpinare semnată de Isaiia Răcăciuni în numărul din 15 decembrie 1928 al „Premierei ilustrate", precum şi din articolul *Romanul românesc*, în „Revista pentru toţi", nr. 12, decembrie, unde se anunţă recenta apariţie a unui roman de Ionel Teodoreanu şi a cărţii lui I. Peltz, *Viaţa cu haz şi fără a numitului Stan*.

[2] Romanul *Calea Văcăreşti* a apărut la sfârşitul anului 1933, iar unii dintre critici, considerând că un an literar se încheie în septembrie, în bilanţul anului respectiv nu au mai luat în seamă apariţiile editoriale de după această lună. Este regretabilă însă menţionarea anului 1934 ca an de apariţie a romanului într-o lucrare de pretenţiile *Dicţionarului cronologic. Literatura română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

[3] Printre hârtiile rămase de la Peltz, se găsesc numeroase titluri de viitoare romane. Citãm la întâmplare: *Înălţări şi prăbuşiri* (trilogie, 1500 pag.), *Laie sau bălaie, Un nebun în toate minţile, Scaieţii, Boier Fasole, Hai cu tata, Aşa şi pe dincolo, Bărbatul cu două neveste, Lumea nu se prăbuşeşte* etc., etc. Pentru multe dintre ele, chiar a semnat contracte cu diverse edituri, un exemplu fiind *Sublimul Paraschiv*, din care se păstrează în manuscris aproximativ o sută de pagini.

Este de semnalat faptul că *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* (Bucureşti, Editura Albatros, 2000) menţionează volumul de proză scurtă, din 1963, *Până într-o zi*. Acest titlu nu este inclus în nicio altă lucrare referitoare la I. Peltz şi nici în lista operelor sale, întocmită de autor, în posesia căreia suntem. De asemenea, în amintitul dicţionar figurează romanul *Ţoapele* (1936). E drept că Peltz, conform obiceiului, anunţase în presa vremii titlul viitorului său roman. Chiar Em. Ocneanu, într-un interviu din „Gazeta" (nr. 821, 2 decembrie 1936) îl număra printre viitoarele apariţii ale Editurii „Universala" Alcalay, numindu-l „o carte de-a dreptul savuroasă". Cu toate acestea, romanul nu a văzut niciodată lumina tiparului.

Isac Peltz (12 februarie 1899, București – 10 august 1980, București), desen de Tia Peltz

nouă apariţie şi chiar semna contracte cu diverse edituri sau lua câte un avans de la Teatrul Barasheum, Peltz nu a realizat „decât" şaisprezece romane propriu-zise. Acestora li se adaugă trei volume de nuvele şi schiţe umoristice, patru volume de evocări, două de poeme în proză, patru nuvele, precum şi câteva piese de teatru (dintre care una, *Veninul*, reprezentată prin 1919, iar alta – dramatizare a romanului *Calea Văcăreşti* – jucată de colectivul Teatrului Barasheum începând cu decembrie 1942). [4]

Această trecere în revistă a creaţiei lui Peltz nu ar fi completă dacă nu am menţiona schiţele şi numeroasele „poeme în proză" împrăştiate prin presa interbelică, în special în perioada imediat următoare Primului Război Mondial (să nu uităm că viitorul scriitor îşi face ucenicia la cenaclul lui Macedonski, fiind redactor al „Literatorului" renăscut), precum şi la fel de numeroasele schiţe umoristice găzduite de revistele de profil sau de emisiunile radiofonice, în ultima parte a vieţii.

Pentru a încheia acest sumar portret al scriitorului, trebuie amintite aici cele douăzeci şi două de traduceri (realizate singur sau în colaborare) apărute în perioade de „regres" ale scriitorului (fie că – urmare a evenimentelor politice din ţară – lui I. Peltz i se retrage dreptul de a publica, fie că „filonul" creativ se subţiază), precum şi numeroasele conferinţe publice sau radiofonice ţinute de-a lungul anilor.

Din 1916 până în ultimele momente ale vieţii, cu întreruperi impuse de vicisitudinile vremurilor (prigoana legionară, legile antisemite, arestarea din 1950 – *accidentul biografic* după expresia scriitorului), I. Peltz este o prezenţă activă, permanentă în peisajul literar românesc, semnând recenzii, cronici dramatice, evocări, schiţe şi romane, traduceri, totdeauna cu numele său, în cel mai rău caz, doar cu iniţialele.

A fost, şi prin această opţiune, modul său de a rămâne „el însuşi", chiar dacă erau vremuri când adoptarea unui alt nume, autohton, ar fi fost benefică pentru evreul I. Peltz.

„Ştiu că sfaturile sunt date ca să nu fie urmate. În pofida acestei opinii, cutez a le spune [tinerilor] că una din condiţiile reuşitei artistice e ***fidelitatea cu tine însuţi*** *[*s.a.*]. Să nu trişezi. De dragul singularizării, d-abia îţi pierzi personalitatea; intri, forţat, în pielea altuia. […] Toată viaţa m-am străduit să realizez cărţi valabile din punct de vedere artistic – dar toată viaţa am rămas fidel cu mine însumi."*

Emoţionantă profesiune de credinţă care încheie volumul de evocări din 1974, *Amintiri din viaţa literară*!

Această fidelitate, manifestată încă din anii de început, l-a făcut pe E. Lovinescu să exclame:

„Trebuie să recunosc că Peltz a biruit şi cu numele şi cu literatura sa. Sunt mai bine de cincisprezece ani de când mă trudesc să-l vâr în apele ortodoxe ale unui nume cu rezonanţă bisericească sau cronicărească; toate consideraţiile mele de strategie literară şi asupra puterii de sugestie a numelui în opinia publică s-au lovit fie de o inerţie fatalistă ce nu se lasă surprinsă, fie de dârza rezistenţă a unei conştiinţe sigură de a birui sub auspiciile oricărui nume.

– Ce importanţă are dacă mă cheamă Peltz şi scriu ca Balzac, îmi răspundea el atunci cu o încredere în sine pe care o salva de ridicol bonomia lui uşor ironică.

[4] În lucrarea *Amintiri din viaţa literară*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1974, p. 23, Peltz scrie: *„Aveam optsprezece ani când mi s-a jucat o piesă,* **Veninul***. […] Ţin minte că Marcel Enescu, binecunoscutul actor al Teatrului Naţional… a excelat într-un rol principal. Succes de interpretare a avut şi Armand Pascal… precum şi o foarte tânără, Florentina Ciricleanu…"* Pornind de la această afirmaţie, istoria literară a acreditat informaţia conform căreia piesa a fost jucată pe scena Naţionalului bucureştean. Trebuie precizat că o autoritate în materie, e vorba de Ioan Massoff, nu menţionează în lucrările sale prezenţa lui Peltz, ca autor, în repertoriul Teatrului Naţional. În ce priveşte textul acestei piese, Peltz susţine a-l fi publicat în „Revista pentru toţi". Aici au apărut, într-adevăr, piesele *Crima* şi *Ediţie specială*, nu şi *Veninul*. În schimb, pe coperta a doua a romanului *Vadul fetelor*, apărut la Editura Forum în anul 1949, sunt prezentate lucrările autorului, printre ele figurând *Înveninaţii*, piesă în trei acte reprezentată la Teatrul Modern.

În privinţa pieselor sale de teatru, cele de tinereţe au fost publicate în „Revista pentru toţi" (*Crima* şi *Ediţie specială*, iar după informaţiile oferite de Peltz, şi *Veninul*, dar care nu se regăseşte în amintita publicaţie), în timp ce adaptarea *Calea Văcăreşti* (reprezentată la Teatrul Barasheum), precum şi *Flo-Flo sau Fundătura dracului* s-au păstrat în arhiva Tiei Peltz, alături de un scenariu radiofonic (*Aur şi sânge*) şi unul de film (*Leonard*), scris împreună cu Isaiia Răcăciuni.

În evocarea *Foc în Calea Văcăreşti*, Dorel Dorian reproduce în facsimil o cerere, datată 18 iunie 1964 şi adresată conducerii Teatrului Evreiesc de Stat, prin care Peltz solicită un avans din viitoarele sale drepturi de autor pentru piesa *Fundătura dracului*, pe care se angajează să o predea la 1 septembrie. În comentariul ce însoţeşte acest document, Dorel Dorian precizează că „piesa nu a fost terminată, dacă a fost începută vreodată…"

– Mă rog, pe d. Peltz îl mai cheamă şi Balzac? m-a întrebat săptămâna trecută lucrătorul tipografiei noastre comune.

Am bănuit imediat că omul îşi stabilea noua sa identitate şi în alte părţi decât în cercurile literare.

– Apoi ce era să fac? îmi răspunse Peltz întrebat. Îl chem într-o zi pe Ghiţă la telefon.

– Alo, cine-i acolo?

– Peltz.

– Vă salut, domnule Peretz.

– Nu Peretz, domnule, ci Balzac.

– Da? Vă salut, domnule Balzac.

Cred de altminteri că nici nu l-am minţit. Nu semăn eu cu Balzac şi la chip şi la talent? Sunt gras şi numai oamenii graşi au talent, încheie el cu o cordialitate, căreia i se îngăduie orice." [5]

[5] **E. Lovinescu**, *Cântăreţul „tristeţii" sale şi a altora: I. Peltz*, în *Memorii, III. Portrete şi scene din viaţa literară*, Bucureşti, Editura Adevărul, [1937], pp. 37–43.

Ediția princeps,
Editura „Cultura Națională", 1933

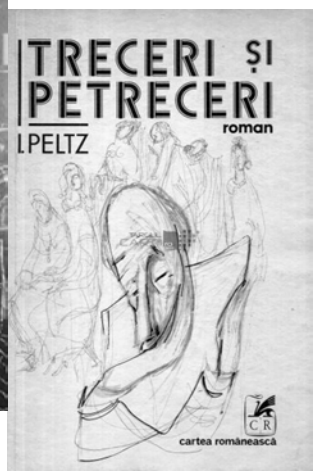

"Punctul de vârf al destinului literar al lui I. Peltz – şi aici soarta a fost generoasă cu el – îl reprezintă anul de aur al romanului românesc: 1933. Toate studiile dedicate anului literar 1933 includ, în lista de realizări, numele lui I. Peltz: fie cu romanul «Calea Văcăreşti», apărut în decembrie – Pompiliu Constantinescu şi G. Călinescu –, fie cu romanul «Amor încuiat», care văzuse lumina tiparului cu câteva luni înainte – Paul Cornea –, fie cu amândouă – Şerban Cioculescu."

Hanul cu Tei din București în perioada interbelică

Cronică literară

DE LA „POEZIA CICATRICELOR” LA „ARS AMANDI”

Valeria Manta Tăicuțu

Poetă, prozatoare, critic literar
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Inspirația/muza e „un foșnet/ ca un zbor de buburuză”, ea vine din inefabil pentru a curma orice coșmar postimperialist cu tunuri, tancuri, lătrături de kalașnikov și voci – încă nestinse sub pământ – de dictatori care-au însângerat istoria; așa că, după cum zice Leo Butnaru [1], „Brusc mi se spulberă din cap orice precept militar/ fulgerător revenindu-mi în minte/ marea, oceanica poezie a lumii/ cu sonurile-i divine – prin/ culoarul de sârmă ghimpată” (*Santinela, Muza și Ahmatova*). În imaginar se (re)construiește un postimperialism/o post-istorie care repetă, la alte cote, desigur, erorile din real, mutația, lirică în fond, căpătând adesea virulență de pamflet: „Metropola aceasta (sau poate în genere toate metropolele)/ este ca fabula *Frunzele și rădăcina*/ (lor borțoasă de alte cuvinte); rădăcina unora dintre care/ străbate până și bolțile metropolitanului/ creând iluzia sonoră că și în subpământ s-ar răspândi/ demagogia lirică a foșnetului de frunzare/ și mutenia cu țărâna în gura lor,/ a rădăcinilor.// Metropola cu aglomerări de mahări ce își spun,/ neavând altceva ce face: «Dom'le,/ dacă oricum în post-istoria asta nu se mai întâmplă evenimente,/ haideți să le înscenăm cumva/ să mai punem la cale vreo potlogărie, vreo inepție…» – / zice vreunul din imprevizibila Rusie” (*De la cucută – la coca-cola*). Din „această metropolă peste care deja/ se înalță cronometrul lunii pătat de sângele lui Abel/ și al fiului lui Ivan cel Groaznic”, poetul evadează în istoria profundă, chiar dacă „E mare urgia în timpul biblic de aruncat, de izbit,/ Pietre-n pietre și-n oameni izgoniți de pe vetre […]/ căci pietrele nu cunosc legile biblice, pentru ele/ Ecleziastul e glas ce strigă-n pustiu și de pustiit,/ iar omul tot mai vrea să creadă că, posibil, doar pietrele/ ar mai putea îmblânzi pietrele de neîmblânzit” (*Între pietre*), pentru a găsi acolo motivația, „lumina porților ce ard” și luminează drumul de la „poezia cicatricelor” la „ars amandi”.

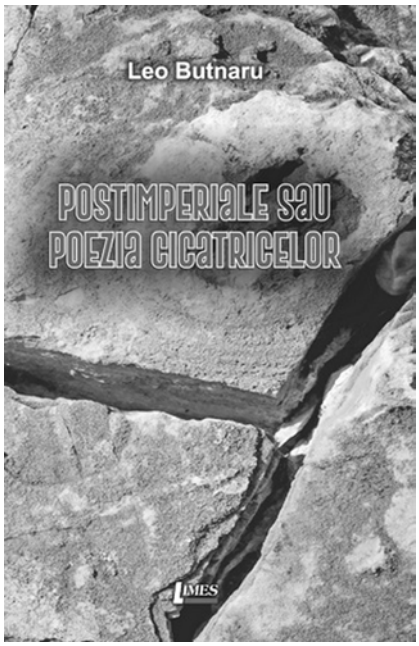

Cele trei cicluri în care este structurat volumul sugerează săvârșirea unui drum inițiatic, prin care poetul își limpezește și își conștientizează imaginea de sine. E o călătorie din ospiciul unei hulite ere, „spre alegorie/ spre mitologie”, spre descoperirea valorii terapeutice a scrisului: „…A! mă întrebați,/ dar cum e cu poezia după destrămarea/ pe-alocuri sângeroasă/ a imperiului răutăților?// Cum să vă spun?…/ Să zicem suportabilă… Chiar dacă e/ poezia cicatricelor” (*După destrămarea imperiului*). Pentru cititorii mai puțin informați, Leo Butnaru este un scriitor din Republica Moldova, traducător exemplar al marii poezii ruse și nu numai, dar și om de cultură legat de spațiul poetic românesc, de unde și repetatele trimiteri livrești la Arghezi, Ilarie Voronca, Lucian Blaga, Urmuz, Ion

[1] **Leo Butnaru**, *Postimperiale sau poezia cicatricelor*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2021.

Edgar Degas, *Orchestra Operei*, tablou prezentat Salonul din 1870, Musée d' Orsay, Paris

Vinea, Tristan Tzara, Ion Creangă ș.a., legăturile de suflet și de sânge cu acest spațiu frânt/fărâmițat justificând trecerea, în volum, de la invectivă/pamflet/ton vituperant la lirism, la câte unul din „poemele naive": „Ce dumnezeiește era!/ Ca în amintirile lui Ion Creangă./ Și eu, boțul de humă, mă gândeam/ că chiar Maicii Domnului i-ar fi plăcut/ să trăiască în satul copilăriei mele/ în Negurenii de pe apa Răutului/ în care mama mea/ neamul nostru viețuia/ împreună cu *limba noastră-i o comoară/ în adâncuri înfundată/* care nu avea piedică/ în predică/ chiar de se tăinuia înfrigurată/ de urgia sovietică" (*Unul din poemele naive*). Abandonarea satului pentru descoperirea unei lumi în care nimic nu este ce pare a fi aduce o profundă notă de lirism textelor poetice din care se compune cel de-al doilea ciclu al volumului, în care este decelabil, în plus, fiorul metafizic/percepția filosofică asupra sensului existenței: „Adolescență./ Prima iubire./ Îndoieli/ confuzii aproape romantice/ poate și mici contuzii, cicatrici (astea, uneori,/ la examene, în studenție)/ în amestec cu ceva fericire// Dar vorba veche:/ timpul le vindecă pe toate/ timpul ce trece… – / o confirmă subsemnatul/ invalid al dragostei fierbinți/ de pe timpul războiului rece…" (*Din secolul XX, anii '70*).

Istoria personală este pusă în relație cu istoria unui conglomerat de popoare, prăbușit după legi cu explicație socială, psihologică și politică: „Prin urmare/ cu firava mea minte de muritor zic/ că ar fi indicat/ că ar fi potrivit/ ca înaintea tuturor/ și înainte de păturile sociale toate/ să reînvie orchestrele de fanfară cu/ suflete suflătoare și alămuri nichelate/ adică lumea să reînvie precum a murit – cu muzică/ de data aceasta/ bineînțeles/ cu hora reînvierii/ și reunirii – de o veselie cumplită/ și un entuziasm poate că ușor nepotrivit/ în imensitatea cosmică precum/ într-o nemărginită curte de țară/ zisă simplu: în bătătură/ afară" (*Cu muzică*).

În volumul nou apărut al lui Leo Butnaru, importantă este condiția umană în raport cu timpul istoric și astral. Nu evenimentele în sine – unele sălbatice, provocate de dictatori care și-au pierdut orice fărâmă de luciditate, altele, simple rezultate ale slăbiciunii morale a indivizilor care aleg supunerea – amplifică impactul emoțional, ci modul în care ele se reflectă în conștiința poetică și devin combustibil pentru scrisul autentic: „Am privit în țărână, văzând un chip de Neanderthal/ am privit la nori și alte chipuri de pre-oameni am văzut/ o galerie a trecerii prin cosmos a însuși cosmosului real/sau nu, în care unii din noi apărură, alții însă nu s-au născut.// Astfel, neștiutori, de la un capăt la alt capăt de nu se știe ce/ filosofăm înfrigurați despre taine eterne, enigme, mistere/ suportați în cutezanțe de însuși Magnum Mysterium, dar/ umiliți prin vămi, pe la ghișee absurde, stupide ministere" (*Acoladă*).

„Cele trei cicluri în care este structurat volumul sugerează săvârșirea unui drum inițiatic, prin care poetul își limpezește și își conștientizează imaginea de sine. E o călătorie din ospiciul unei hulite ere, «spre alegorie/ spre mitologie», spre descoperirea valorii terapeutice a scrisului."

Cronică literară

O PARABOLĂ DESPRE DEPĂȘIREA LIMITELOR ȘI ÎNGRĂDIRILOR DE ORICE FEL

Florentina-Laurența Pîrlog

Asistent univ. drd.
Universitatea din București
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă

Violeta cea ambițioasă [1] este o parabolă în limba arabă care face parte din volumul *Furtunile* (*al-ʾawāṣifu*) de **Jubran Khalil Jubran**. Traducerea realizată de **prof. univ. dr. George Grigore** este însoțită de versiunea originală în limba arabă și o scurtă prezentare a vieții artistice a marelui scriitor libanez care s-a remarcat în mai multe ramuri artistice, lăsând în urmă o operă impresionantă alcătuită din romane și culegeri de povestiri și aforisme în arabă și în engleză, precum: *ʿArā'isu l-murūğ* (*Nimfele pajiștilor* – 1906), *al-ʿArwāḥu l-mutamarrida* (*Spirite răzvrătite* – 1908), *al-ʿAğniḥatu l-mutakassira* (*Aripi frânte* – 1912), *The Madman* (*Nebunul* – 1918), *The Prophet* (*Profetul* – 1923), *The Garden of the Prophet* (*Grădina Profetului*, publicat postum în 1933).

Această parabolă adresează cu ajutorul alegoriei un îndemn la depășirea condiției, a limitelor și îngrădirilor de orice fel pentru a atinge: „scopul acestei existențe" întruchipat de căutarea permanentă a „ceea ce se află dincolo de existență" (p. 11). Personajul principal este o floare, violeta, pe care ambiția de a descoperi viața din perspectiva altor flori o duce degrabă către pieire, dar nu înainte de a gusta din triumful și gloria oprite celor din „soiul violetelor".

Traducerea unui astfel de text este dificilă deoarece parabola este aici un poem în proză, iar autorul este un maestru al retoricii, care mânuiește condeiul cu un talent ieșit din comun, împodobindu-și creația literară cu figuri de stil inedite, imposibil de tradus de către un ochi neexperimentat. Succesul acestei traduceri constă în potrivirea celor două registre, al limbii originale și al limbii țintă, astfel încât rezultatul să fie o lectură plăcută, ușoară, dar avându-se în vedere permanent transmiterea fidelă

a mesajului către publicul cititor al cărui acces la limba arabă este limitat.

Pentru a exemplifica cele menționate mai sus propun să poposim asupra celor două texte pentru a analiza câteva mostre în care elocvența textului arab este surprinsă cu pricepere de traducere. Una dintre secvențele care atrag atenția apare în traducere la pagina 8 și este o parte din răspunsul pe care i-l dă trandafirul violetei când aude despre aspirațiile acesteia: „Fii mulțumită cu ceea ce ți s-a hărăzit și află că acela care se dă bătut va fi înălțat, iar acela care va pretinde mai mult va pica în lipsuri". În textul original sunt alăturați termeni antitetici: *„man ḫafaḍa ǧanāha-ḥu"* („cine își coboară aripile") cu sensul de a fi umil, deschis, accesibil, *„rafaʿa qadruhu"* („crește valoarea lui"), ceea ce sugerează faptul că modestia, recunoașterea și

[1] **Jubran Khalil Jubran,** *Violeta cea ambițioasă (Al-Banafsağatu ṭ-ṭamūḥ),* prezentarea, editarea textului în limba arabă și traducere în limba română: George Grigore, Iași, Editura Ars Longa, colecția „Alif", 2021.

acceptarea limitelor condiției umane sunt valori apreciate. Cea de-a doua secvență continuă: *„wa 'anna man ṭalaba al-mazīda waqa'a fī-n-naqa'aṣi"* („iar acela care va pretinde mai mult, va pica în lipsuri") o sentință care ilustrează faptul că neacceptarea condiției și dorința de a depăși limitele atrag pedeapsa. Termenii antitetici sunt în prima parte a citatului, *„hafaḍa"* – „a coborî" și *„rafa'a"* – „a înălța", iar în a doua jumătate, *„al-mazīda"*, participiu activ derivat de la verbul *„zāda yazīdu"* – „a crește, a mări" și *„naqa'aṣi",* derivat de la verbul *„naqaṣa, yanquṣu"* – „a scădea, a se diminua".

O altă secvență interesantă este reprezentată de „trăiesc lipită de scoarța pământului", unde scoarța pământului este în varianta originală *„'adīmu l-'arḍ"*, iar cuvântul *„'adīm",* cu pluralul *„'udum"* este înregistrat în dicționarele consultate cu sensul de piele, piele bronzată, piele de animale prelucrată, suprafață și de aici suprafața pământului, ceea ce este vizibil din pământ, scoarța pământului.

Unul dintre tablourile importante este reprezentat de descrierea furtunii care distruge grădina în care se afla violeta: „Când se făcu amiază, văzduhul se vălătuci de nori negri, prevestitori de urgie, apoi stihiile firii până atunci liniștite se întărâtară, fulgerând și tunând, prinseră a se război cu acele grădini și livezi cu o oștire fără seamăn de ploi și de vântoase ce rupseră crengile, îndoiră trunchiurile, smulseră florile mândre și nu cruțară decât ierburile mici lipite de pământ, pitulate printre pietre". Acest pasaj este de o expresivitate greu de redat în altă limbă, însă traducerea urmărește sensul, folosind mijloacele accesibile limbii române: vocabular, registru stilistic cu ajutorul cărora creează imagini vizuale deloc străine spațiului românesc și implicit cititorului român. Așadar expresia *„talabbaḍa l-fadā'u bi-ġuyūm^{in} sawdā'a, mubaṭṭanat^{in} bi-l-'i'ṣāri"* este tradusă în română „văzduhul se vălătuci de nori negri, prevestitori de urgie", care redă fidel și grațios expresii din arabă, transpunând cititorul într-un tablou autentic românesc, iar *„mubaṭṭan"*, participiul pasiv al verbului *„baṭṭana"*, care înseamnă „a umple", a fost tradus în acest context „prevestitori de urgie".

O altă expresie care ne atrage atenția în acest pasaj este *„'aḥaḍat tuḥāribu [...] bi-ǧayš^{in} 'aramram^{in}"*, unde *„'aramram"* este un epitet al armatei care indică măreția, violența și mărimea.

Verbul *„baqiya yabqā"*, care a făcut carieră în limba arabă literară și în variantele ei vorbite, înregistrat cu sensul de „a rămâne, a continua sau a deveni", apare în acest pasaj în forma cauzativ-factitivă *„'abqā"* – „a face să rămână, a lăsa, a proteja" și este echivalat în română prin verbul „a cruța". De asemenea, verbul *„iḫtaba'a"*, care înseamnă „a se ascunde, a dispărea" apare în traducere în varianta populară „a se pitula".

Rose Cecil O'Neill, *Portretul lui Jubran Khalil Jubran*, creion și acuarelă pe hârtie montată pe carton, 1914, Smithsonian American Art Museum, Washington D. C. Din vol. *Violeta cea ambițioasă*.

Traducerea textelor din limba arabă în alte limbi, cu precădere a textelor poetice cu un limbaj încărcat de figuri retorice, reprezintă o provocare și pentru cei care au experiență în acest domeniu. Valoarea unei traduceri reiese din capacitatea traducătorului de a reda sensurile fără a contamina limba țintă cu expresii străine, nenaturale, putân-du-se spune, fără exagerare, că parabola lui Jubran Khalil Jubran s-a renăscut în straie românești odată cu această traducere fără a i se aduce niciun prejudiciu mesajului original.

„Marele scriitor libanez Jubran Khalil Jubran (1883–1931) s-a remarcat în mai multe ramuri artistice, lăsând în urmă o operă impresionantă alcătuită din romane și culegeri de povestiri și aforisme în arabă și în engleză."

Cronică literară

„PÂRCOVACI, STRICT CONFIDENȚIAL ȘI ALTE POVESTIRI”

Christian Tămaș

Scriitor, orientalist, doctor în filosofie, traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
Consilier pentru Ştiinţe Umaniste, International Biographical Centre, Cambridge (Marea Britanie)

Cele șaptezeci și patru de relatări incluse în volumul de debut *Pârcovaci, strict confidențial și alte povestiri* [1], recent apărut la Editura Lumea Credinței, al regizorului și istoricului **Radu Găină**, constituie o incursiune pe tărâmurile Mnemosinei, un exercițiu de reînviere a unei istorii personale ce gravitează în jurul Pârcovaciului, un sat de pe malurile Bahluiului, baștina spațială și matricea spirituală a autorului.

Pornind de la figura bunicului, căreia i se vor adăuga cele ale părinților și ale multor altor persoane întâlnite de-a lungul anilor, evocate secvențial, cu distanțarea și luciditatea documentaristului, și plasate într-un context realist arid, lipsit de redundanțe stilistice, a cărui dinamică vizuală amintește de „musca de pe perete” a teoreticianului american de film Bill Nichols, vocea autorului redă, cu lux de amănunte și cu o precizie scenaristică a detaliilor, episoade înregistrate în memorie, ce apar aidoma unor flash-uri însoțite de cele mai multe ori de comentarii concluzive. Alteori, ceva declanșează memoria aidoma ceaiului și madlenei mătușii Léonie.

Deși autobiografice, relatările lui Radu Găină, în special cele referitoare la Pârcovaci, manifestă, uneori, o alternanță a instanțelor extradiegetice și intradiegetice, ca și cum naratorul ar încerca să se îndepărteze de subiectivismul propriu scrierilor de această factură:

„Mihala Găină [*bunicul autorului*, n.n.] își strigă nepotul [*autorul*, n.n.] și pornesc amândoi pe râu în sus. […] Bătrânul aruncă undița într-un loc unde apa râului e mai adâncă, caută în buzunarul drept al pantalonilor pachetul de Mărășești, ia o țigară, o aprinde cu un chibrit scos dintr-o cutie ținută în celălalt buzunar și începe a pufăi.

– Răducu, în locul aista am prins, amu șapte ani, un pește cât chitul lui Iona!” (p. 7).

„În anul acela, am făcut o pecingine la țeastă, în partea stângă, și Saveta lui Mihăiță al lui Mihala [*mama autorului*, n.n.] m-o internat la secția dermatologică a Spitalului «Sf. Spiridon» din Iași. (p. 28).

Disparate, secvențele se adună treptat, aidoma pieselor unui puzzle pe care autorul le aruncă pe masă, lăsând cititorului misiunea de a le ordona.

Rude, prieteni, cunoscuți, consăteni, colegi, dascăli și profesori din Pârcovaci, Hârlău, Iași, București care au influențat sau doar intersectat, de-a lungul timpului, parcursul existențial al autorului se ivesc, rând pe rând, din mendrele timpului, alături de persoane întâlnite ulterior definitivării studiilor universitare și postuniversitare, în decursul călătoriilor „în interes de serviciu” sau particulare în țară și străinătate (Statele Unite, Liban, Franța, Ucraina, Bulgaria ș.a.).

Aceste evocări îmbracă însă mai mult forme descriptive sumare, căci, la Radu Găină, persoanele sunt portretizate prin faptele sau prin ideile lor: „A fost profesorul nostru iubit. Îi spuneam

[1] **Radu Găină**, *Pârcovaci, strict confidențial și alte povestiri*, București, Editura Lumea Credinței, 2020.

«yankeul». La fotbal ne ascundea mingea, vorba lui Florea Ioncioaia. Țin minte că la un meci, pe terenul de sport din apropierea restaurantului «Casa Universitarilor», a dat un gol asemănător celui reușit de Madjer, pentru Porto, în finala Cupei Campionilor Europeni din 1987. Din generația 1988 am fost cinci absolvenți cărora ne-a fost profesor îndrumător pentru lucrările de licență. Mihai Timofte a scris puțin pentru că era extrem de exigent cu sine." (p. 106).

„Cursul lui George Littera despre istoria filmului universal cuprinde dezvoltarea artei cinematografice de la primele producții ale fraților Lumière și artefactele care au prefigurat a șaptea artă, în secolul al XIX-lea, până la producțiile anilor 1940. […] George Littera călătorește acum prin veșnicii, dar într-o zi mi-a explicat cu lux de amănunte de ce *Cuțitul în apă*, al lui Roman Polanski, e un mare film, iar secvența în care personajul interpretat de actrița Jolanta Umecka îl sărută pe tânărul autostopist invitat pe iaht, interpretat de Zigmunt Malanowicz, este una antologică a cinematografiei universale…" (p. 93).

Dincolo de orice altceva, principala trăsătură stilistică a povestirilor lui Radu Găină – nu numai a celor referitoare direct la Pârcovaci, la oamenii și la obiceiurile locului, precum și la diverse episoade din viața acestora, care fac obiectul majorității narațiunilor din volum constituind aproape o monografie a localității –, se dovedește puternic tributară formației sale de istoric prin acuratețea și diversitatea datelor din diverse domenii (cinematografie, teatru, până și fotbal!), precum și prin abundența informației furnizate: „Eram, printre elevii de la celelalte clase, eu, Radu lui Mihăiță al lui Mihala, strigat la catalog Găină Ion, după prima poreclă «Mucea», cu Mariana lui Moisa, Nuța lui Tănase, Nuța lui Constantin Hriscu, poreclit «Căcătoi», Maria lui Vasile Găină, poreclit «Scârți», vărul tatălui meu, Măriuța lui Dumitru Fotea, poreclit «Bodilup», Maria lui Iancu, urmaș al vechilor inzi de peste Bahlui, Jana lui Vlad, tot de-acolo, Doina lui Ion Hriscu, poreclit «Nantu», Doina lui Vasile Găină, poreclit «Barabulă», Constantin Curcă, cu porecla tatălui său, «Iepureanu», Valeriu al lui Toadri Curcă, Mihai al lui Cociorvă, Nicușor al lui Vornicu, poreclit «Motanul», Culiță, poreclit «Cârtița», fiul lui Ion al lui Ichim, Ninu lui Mihai al lui Moruz, fără poreclă, Petrică al lui Aionesei, poreclit «Sâsâiac», Mihai al lui Atudosiei, după porteclă «Fârtic», Dumitru lui Buznea, văr de-al doilea de-al meu, după mamă, poreclit «Boschi», Adrian al lui Vasile Maticiuc, fără poreclă, Ion al lui Maticiuc, Șbanțu lui Coroi, fiul și tatăl purtau porecle separate, Titi al lui Iftimie, poreclit «Haralam», Hâitu la catalog, Găină Mihai, Costică al lui Moruz, poreclit «Crețu», Dumitru lui Moruz de pe vale, fără poreclă, Titi al lui Patret, la catalog Vițelariu Constantin, Damian al lui Nestor, poreclit «Cheta», Costică al lui Duca, Ioan al lui Iancu, toți trei cu descendență din urmașii vechilor inzi, care s-au așezat în partea de sus a satului Pârcovaci, după al Doilea Război Mondial, pe terenul unde a fost fabrica de sticlă «Coroana», proprietatea lui Iustin Berman și apoi, din 1924, a fraților Lizarovici Stern, distrusă la ostilitățile militare din 1944". (pp. 25–26).

De altfel, precizia și veridicitatea manifestată până și prin redarea, acolo unde este cazul, a graiului vorbit de oamenii de la țară în această parte a Moldovei, constituie o marcă a autenticității unei scrieturi care captivează prin cadență și dinamism:

„– Apâi, am sî car, și sî fac! Nu sî poati fără Banta lui Jianu!, i-a zis tatălui său Mihăiță și a dus boii în șură, le-a dat fân și apă, după care i-a țesălat ca răsplată pentru acest drum lung.

[…]

– Costachi Buznea, veșinul vostru, i-o spus di multi ori lui tătuța să nu aibă treabă cu lejionarii cî o s-o pățascî, dar iaca, s-o întâmplat cî a tras-o atunși cu intrarea în colectiv". (p. 79).

Toate acestea ne îndreptățesc să salutăm cu căldură apariția cărții de față și să le așteptăm cu mult interes pe următoarele.

„Volumul de debut al lui Radu Găină constituie o incursiune pe tărâmurile Mnemosinei, un exercițiu de reînviere a unei istorii personale ce gravitează în jurul Pârcovaciului, un sat de pe malurile Bahluiului, baștina spațială și matricea spirituală a autorului."

Radu Găină (n. 16 iunie 1965), doctor „summa cum laude" în Cinematografie și Media la UNATC „I. L. Caragiale" din București, 2011, lucrează la Televiziunea Română din 1994. Realizator și producător a peste 500 de emisiuni și filme de televiziune pe teme de istorie, literatură, filosofie, teologie. Seriale și cicluri tematice de referință: *Oameni și moravuri în Moldova începutului de veac al XIX-lea*; *Antisemitism și filosemitism în România modernă*; *Serviciile secrete românești între mit și realitate*; *Romance în politică*; *Profesorul și discipolii*, serie de docu-drama despre relația dintre profesorul Nae Ionescu și generația anului 1927 (Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Mihail Sebastian, Jeni Acterian, Alice Botez), *Puterea teologică a literaturii*, serie de docu-drama despre întâlnirea dintre literatură și teologie în creația lui François Villon, Edgar Allan Poe, Serghei Esenin, Paolin da Nola, Augustin din Hyppona, Mihai Eminescu, Eugen Ionescu, Ioan Alexandru, Ioan Pintea, Florin Caragiu; *Deportații*, serie despre deportările din spațiul românesc ș.a. Marele Premiu APTR, 2014.

Cronică literară

POEMELE GENERALULUI URMĂRITE DE TOȚI!

Ana Dobre

Cele mai multe poezii din noul volum al lui **George Terziu**, *Poeme urmărite general* [1], relevă preocuparea pentru definirea statutului creatorului, constituindu-se ca meditație asupra condiției poetului în raport cu propria creație, cu sine, cu lumea, incluzând, în această ecuație, și receptarea critică. Motive, laitmotive, dezvoltări și nuanțări ale acestei predominante tematici se relevă în *Poem pentru George*, *Apocalipsa literară*, *Poem cu vedenii de noapte*, *Balada poemului travestit*, *Eminescu meu*, *Poemul umbrei*, *Învingătorul trist*, *Frânturi de gânduri*, *Retorica matinală*.

Poem pentru George, poemul care deschide volumul, având rolul de inedită prefață, e construit pe ideea postmodernistă a autoreferențialității. Prin dedublare, George Terziu meditează la *coincidentia oppositorum*, dualitatea relevabilă în ipostaza dublului om/ poet: „Cine știe cine-o mai fi și/ George Terziu/ părea băiat de treabă,/ sincer, cu bani,/ cu multe idei, cu viziune…” E o modalitate de a se contempla din perspectiva obiectivă a posibilei eternități. Meditația include particularul (referirea la sine) și generalul (referirea la condiția poetului). Locul poetului în lume este dramatic, poetul este/a fost întotdeauna un paria de la platoniciana propunere de a fi alungat din cetate, de unde, o posibilă alienare: „Ce mi s-a părut ciudat e/ că vorbea singur/ Opinia publică trecea dând din cap/ Săracul, încă un nebun/ de prea multe cuvinte…” Negăsindu-și locul între oameni, poetul și-l regăsește întotdeauna între cuvinte, în lumea absolutului, a idealului. De aici, permanenta nepotrivire cu lumea, cu ceilalți. Între poet și lume, cineva trage o linie imaginară, separând realul de ideal. Poetul o conștientizează și o asumă în virtualitatea ei: „Puteam să stric infernul cu linia mea imaginară”.

Apocalipsa poeziei provine din absența interesului pentru creație, pentru frumos. Relația poetului cu poezia este iluzorie, relația cu receptorii, dramatică: „Nimeni nu ne citește și noi scriem, scriem/ ca niște nebuni într-o gară părăsită/ în trenuri cu care mergem nicăieri…” Apocalipsei literare George Terziu îi opune speranța în eternitatea idealului: „Părea că cerul se va-nchide ca într-o carte foarte veche/ Cu scriitori și cu cenacluri, cu fantezii duplicitare/ În Bucureștiul neființei și al uitărilor de sine/ În Bucureștiul plin de spaime pe străzi cu-nfățișări ciudate/…La ușă bate noaptea tristă și prietenia nepereche”.

Poetul este *învingătorul trist*, care-și acceptă înfrângerea și se banalizează, anonimizându-se. Doar gândul demiurgic („Se-aud frânturi de gânduri, cum bat la ușa nopții/ […] Neantul cade-n sine, rostogolind căderea”) poate opri această neantizare: „Frumosul ca o taină va risipi cortina/ […] Învingătoare, viața va merge mai departe”. Viața merge mai departe, însă fără frumos, fără poezie își pierde sensul, permițând instaurarea morții care, inexorabil, „privește din spate”.

Pledoaria pentru poezie e susținută, poetul scriind un *concert de pian și orchestră pentru majori*, pentru cei care au ochi să vadă și urechi să audă: „Mireasma zorilor invadează poezia/ E timpul să învățăm respirație/ Inspirând din părerile generale/ Despre lume, plante și fluturi/ Despre demoni…” Reper și argument, Eminescu, *Eminescu meu*, e invocat în umanitatea sa, demitizat, ipostază menită să-l apropie, să-l aducă în contemporaneitate, făcându-l semenul nostru, apropiat și apropriat în ceea ce are omenesc în genialitatea acceptată: „Mă gândesc la Eminescu/ La un Eminescu care mănâncă și bea/ Nu ca la o iluzie, ci ca la/ Un om simplu, visând la o stea”.

George Terziu meditează, de asemenea, asupra condiției tragice a omului în relația defectuoasă cu timpul (*Ieri*, *Momentul*, *Repetabila alergare*, *Toamna*),

[1] București, Editura Inspirescu, 2020.

într-o viziune existențialistă, pe ideea repetabilității monotone a gesturilor zilnice, de ritual sisific, ca și în relația cu Dumnezeu (*Aer de sărbătoare creștină*, *Catedrala*). Viața este o *repetabilă alergare*, iar credința poetului este că totul există doar în relație cu frumosul, cu poezia, idee relevabilă în *Poem răscolit* sau în *Celei ce va să vie*, în care își invită iubita într-o carte, departe de lumea dezlănțuită: „Vino cu mine, i-am zis, să fugim, să fugim într-o carte…"

Iubirea, sentiment etern, pancosmic, e temă de meditație în *Scrisoare de despărțire*, *Banal, într-o zi banală*, *Nebunia atingerii*, *Final ratat*, *Reflex din ploaia abstractă*, *Amânare abstractă*, *Așteptare nebună*, *Cum zici*, *Gânduri de iubire*. În complexitatea semnificațiilor ei, iubirea este sentiment trăit, reflectat în propria ființă, contemplat, în aspirația transcenderii cărnii. Iubirea este trăire dionisiacă, dar, mai ales, apolonizare a dionisiacului prin capacitatea rațiunii de a ordona și de a recrea, în jurul unui sens care să motiveze o viață și să deseneze un destin.

În apele trecerii permanente și eterne, poetul poate prefa-ce o dimineață stingheră într-o dimineață eternă a poeziei, asociind trecerea („apa trece și stelele cad"), interogând semnele, ascultând oamenii.

Arta înseamnă pentru George Terziu dragostea de oameni și de viață, dar și dreptul de a afirma frumusețea ca parte a lumii, speranță și aspirație spre ideal. Urmărite general, aceste poeme pot ridica ochii spre cerul poeziei.

„Apocalipsa poeziei provine din absența interesului pentru creație, pentru frumos. Relația poetului cu poezia este iluzorie, relația cu receptorii, dramatică: «Nimeni nu ne citește și noi scriem, scriem/ ca niște nebuni într-o gară părăsită/ în trenuri cu care mergem nicăieri…»"

Carl Spitzweg (1808–1885), pictor romantic german, *Bietul poet*, ulei pe hârtie montată pe carton, cca. 1837, Muzeul Grohmann, Milwaukee, Wisconsin, SUA

Note de lectură

O POVESTE BULVERSANTĂ

Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare, Canada

Astăzi, 30 mai 2021, am ascultat o impresionantă poveste despre literatură și cărți, pe care trebuie neapărat să o împărtășesc cu cititorii, chiar dacă inițial aveam de gând să scriu despre cu totul altceva pentru frumoasa, atractiva și eleganta revistă culturală „Leviathan".

Fiind duminică, am deschis televizorul pe postul TV5 la emisiunea „Les Grandes Librairies", animată de **François Busnel.** Au fost prezenți, ca de obicei, câțiva invitați, autori de cărți despre Paris, aceasta fiind tema discuțiilor de astăzi.

După câteva cuvinte ale fiecăruia din cei patru invitați, dintre care numai unul născut în Paris, animatorul a început discuțiile cu prezentarea cărții *Un Afgan à Paris* de **Mahmud Nasimi**, publicată recent [1] la Editions du Palais, cu o prefață de Ayyam Sureau.

Autorul, un tânăr care vorbea o franceză perfectă, a fost invitat să-și spună povestea. Pot afirma cu tărie că, din momentul în care acest tânăr afgan a început să vorbească, am ascultat tot ce a spus cu răsuflarea tăiată și cu o emoție pe care aș vrea, daca aș fi în stare, s-o pot transmite, cu intensitatea cu care am trăit-o, tuturor cititorilor revistei.

Mahmud Nasini a plecat din țara lui natală în 2013, în plin război, părăsind tot: familia, prietenii, casa. Nu știa franceză. A ajuns întâi în Belgia, unde cineva l-a învățat numai conjugarea verbelor *être* și *avoir*. În 2017 ajunge la Paris, unde nu are unde dormi, nu știe limba. Încearcă, ziua, să-și caute ceva de lucru, seara doarme sub cerul liber. Disperarea și dezolarea îl acompaniază la fiecare pas.

Și, într-o zi, obosit, ajunge la poarta celebrului cimitir parizian Père-Lachaise, locul unde se află mormintele celor mai importanți scriitori francezi. A intrat și a străbătut câteva din frumoasele alei ale cimitirului, neștiind absolut nimic despre persoanele din morminte. La un moment dat a văzut un mormânt pe care scria numele Honoré de Balzac, iar alături, pe un postament înalt, se afla impunătorul lui bust. Tânărul a crezut că era vorba de un militar, pentru că așa știa el, numai unor persoane militare importante li se ridică statui, dar pe

[1] Data apariției: 17 aprilie 2021.

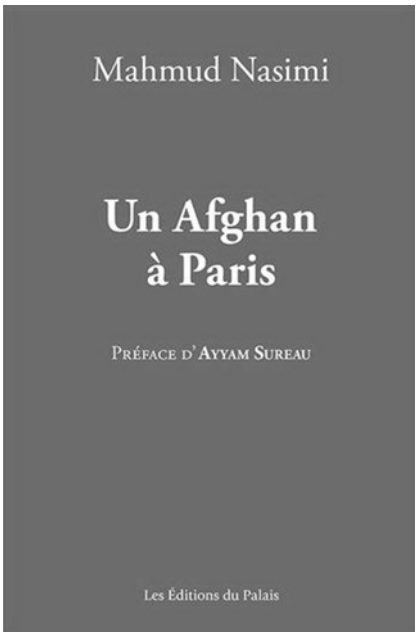

urmă a aflat că Balzac era scriitor și că acolo erau mormintele mai multor scriitori. Și, cu toate că în copilărie a urât cărțile și caietele, a simțit nevoia să citească ce a scris acest Balzac. Încă nu știa foarte bine franceza, dar, după mărturisirea lui, a simțit că romanele lui Balzac îi vorbesc, îl ating. Apoi a văzut și mormântul lui Marcel Proust, a căutat cărțile lui, a început să citească și, cu toate că se pierdea în frazele lungi ale lui Proust și până ajungea la sfârșitul lor, uita începutul, a continuat lectura, pentru că l-a impresionat singurătatea lui Proust.

Și așa, cu timpul, a început să citească din ce în ce mai mult, și-a perfecționat franceza și, îndemnat de noii prieteni, s-a apucat să-i citească și pe poeții francezi. I-au plăcut atât de mult, încât a învățat multe poezii pe de rost. Animatorul l-a întrebat ce poezie i-a plăcut cel mai mult din *Les Fleurs du mal* de Baudelaire și Mahmud Nasimi a

Monumentul funerar al lui Balzac
în Cimitirul Père-Lachaise din Paris

recitat una în întregime. Se simțea, din felul cum a spus-o, că poezia îi traversa întreaga ființă și că aproape se contopea cu versurile poetului.

A mărturisit că a avut tot timpul caiete pe care a copiat pasajele literare care l-au impresionat. Și a venit cu vreo două asemenea caiete, pe care le-a arătat tuturor. Erau frumos legate, ca niște jurnale intime, scrise ordonat, cu mici desene făcute de el.

A mai povestit că, atunci când a citit cartea uneia dintre invitatele la emisiune, a fost foarte impresionat de un fragment în care autoarea povestea cum ea a găsit odată, la mormântul lui Proust, o foicică de hârtie pe care scria „Merci beaucoup, Marcel" și se întreba dacă nu cumva bilețelul era scris chiar de el, pentru că, ne povestea el, de multe ori a lăsat asemenea bilețele la mormintele scriitorilor.

În continuare, animatorul, care citise volumul recent apărut, l-a întrebat cum se face că anumite cuvinte l-au atras în mod special, lucru pe care l-a menționat în carte. Și autorul a povestit că, atunci când era mic și nu-i plăcea deloc să citească, bunica lui l-a învățat să urmărească fiecare rând cu degetul, spunându-i că în acest fel s-ar putea ca unele cuvinte să-l atragă. Drept care el a rămas cu acest obicei și, când citește, urmărește cu degetul curgerea cuvintelor. Dacă întâlnește un cuvânt cu care ființa lui rezonează puternic, îl notează, drept care a menționat și în carte câteva din aceste cuvinte.

În sfârșit, animatorul l-a întrebat de ce a scris povestea lui în franceză și nu în limba maternă, *limba dari*, ca să-i fie mai ușor. Iar el a răspuns cu tonul cel mai normal din lume că nu concepe nici să citească și nici să scrie în altă limbă decât în franceză, nu-l interesează nicio carte în limba *dari* și că limba în care s-a născut ca cititor și, acum, scriitor, e franceza.

Cartea *Un Afgan à Paris* abia a apărut și nu e încă tradusă în românește. Am ținut totuși să povestesc istoria nașterii ei, pentru că, iată, iubirea pentru literatură poate veni oricând în viață, pe de o parte. Și pentru că, pe de alta, e copleșitoare forța cu care au comunicat mari scriitori, de dincolo de morminte, cu acest om venit de peste mări și țări.

Mississauga, Ontario, Canada

„În 2017 Mahmud Nasimi ajunge la Paris, unde nu are unde dormi, nu știe limba. Încearcă, ziua, să-și caute ceva de lucru, seara doarme sub cerul liber. Disperarea și dezolarea îl acompaniază la fiecare pas. Și, într-o zi, obosit, ajunge la poarta celebrului cimitir parizian Père-Lachaise, locul unde se află mormintele celor mai importanți scriitori francezi."

Roman

NICI TU NU TE-AI SCHIMBAT

fragmente

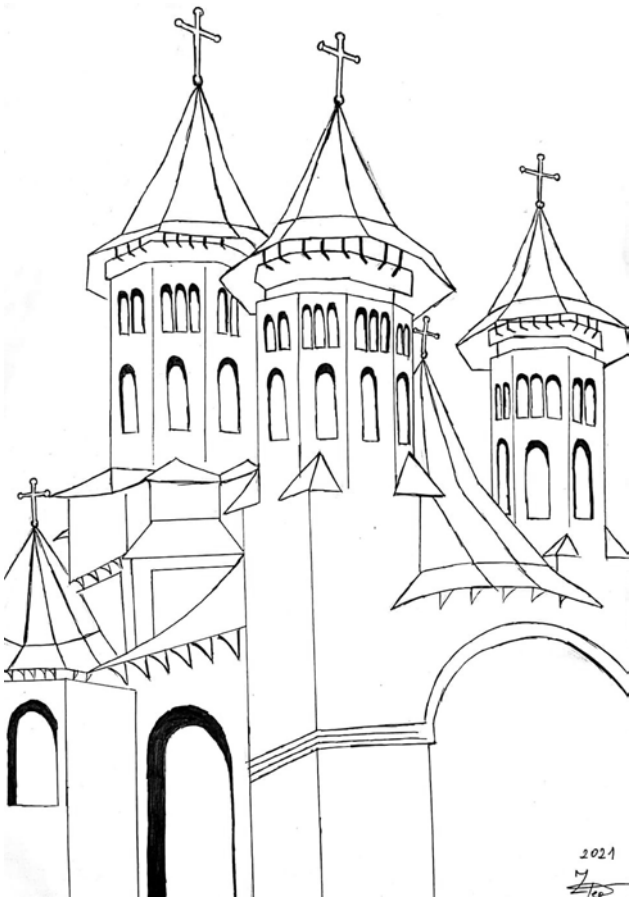

Aceste texte – posibile capitole dintr-un roman pentru adolescenți și adulți care se simt tineri (***Nici tu nu te-ai schimbat***, titlu provizoriu) – aparțin membrilor **Grupului catehetic „Credință fără granițe”**.

Ideea cărții s-a născut în cadrul **Proiectului „Credință fără granițe”** care se desfășoară în contextul declarării anului 2021 ca *Anul omagial al pastorației românilor din afara granițelor României,* de către Sectorul Teologic-Educațional al Patriarhiei Române. Proiectul își propune desfășurarea unor activități catehetice cu caracter educațional și cultural-artistic derulate în comun de grupe de copii și tineri din țară și străinătate.

Activitățile proiectului nostru se desfășoară prin reunirea a două grupe catehetice:

1. Grupul catehetic al Centrului de tineret „Sf. Arh. Mihail și Gavriil” din Moniom, România, coordonatori: Pr. Mihai Ciucur și prof. Georgiana Ciucur.

2. Grupul catehetic „Sf. Ioan Gură de Aur” din Vedrin – Namur, Belgia, coordonator: profesor Ovidiu Gligu.

Proiectul nostru este organizat, de asemenea, cu sprijinul Mănăstirii „Acoperământul Maicii Domnului” din Vedrin – Namur din Belgia.

Obiectivele propuse sunt: păstrarea și transmiterea elementelor de credință, limbă și neam, a tradițiilor ortodoxe, a obiceiurilor și a valorilor morale atât pentru tinerii din țară, cât și pentru cei din Diaspora. Ne dorim, de asemenea, un schimb de experiență între copiii și tinerii români din cele două țări, subliniindu-se diferențele între modalitățile de trăire a credinței ortodoxe și sistemele educaționale din cele două țări.

Având în vedere contextul sanitar în care ne aflăm, activitățile proiectului se desfășoară deocamdată online, cu posibilitatea ca, în funcție de ridicarea restricțiilor aflate în vigoare, cele două grupuri catehetice participante să se reunească, fie în România, fie în Belgia.

Pentru desfășurarea proiectului și evidențierea activităților derulate, au fost create pagina de Facebook și canalul Youtube: *Credință Fără Granițe – Foi Sans Frontiere*.

https://www.facebook.com/credintafaragranite.ro.be

https://www.youtube.com/channel/UC-MX_X6dAjeQi4HE8z5WZvw

Autori: Letizia Timofte, 15 ani, elevă la Institutul Saint-Laurent, Marche, Belgia
Ovidiu Gligu, profesor de Religie Ortodoxă, Liège, Belgia
Desen: Teodora Zaberca, 17 ani, elevă la Liceul Traian Vuia, Reșița.

Capitolul 1
Cursul de Științe primitive și ecumenism

Letizia Timofte

Acest text este o ficțiune, orice asemănare cu persoane și situații reale este absolut întâmplătoare...

– E-le-naa... Eleenaaa!?!

– Am tresărit brusc de pe suprafața dură a băncii pe care mi-o alesesem pentru odihnă. Urăsc faptul că toată clasa *trebuie* să se întoarcă, fiecare rotindu-se pe scaunul său, pentru a râde bine de săracul elev care adormise în pace, elev care în acest caz eram eu. Dar, cel mai mult urăsc atunci când mi se strigă numele în acest fel. Fiindcă asta înseamnă că ori va trebui să găsesc o scuză decentă pentru refuz, ori să-mi pierd timpul ca să rezolv problemele altora.

– Elena, de câte ori ți-am spus să fii atentă la ce ne împărtășesc colegii tăi de clasă? De data asta îmi pare rău, dar ai depășit orice limită.

Faceți cunoștință cu profesoara mea de *Științe primitive și ecumenism*. Desigur, nu așa se cheamă cursul ei, dar când îmi voi reaminti cum se numește vă voi anunța. În orice caz, de azi dimineață încă nu mi-am adus aminte.

– Te rog, spune-ne măcar un lucru care s-a discutat de la începutul orei. Și fără șiretlicuri.

– Îmi cer iertare, dar nu prea-mi amintesc, începusem eu. Îmi pare rău...

Și asta chiar o gândeam serios. Nu voiam să vorbească cu părinții mei, mai ales cu mama, căci ea mi-ar interzice calculatorul pentru restul existenței mele... și am mare nevoie de el. Dar despre asta vă voi vorbi peste o vreme.

– Îmi pare rău domnișoară, dar cred că e timpul să-ți schimbi atitudinea la ora de religie... (*Religieee*, ăsta era cuvântul!!).

– Voi suna la tine acasă în seara asta, continuă doamna amenințător.

– Oh..., am zis după ce trecuseră câteva secunde până să-i răspund.

*

Cred că a venit timpul să vă vorbesc în sfârșit despre mine. Mă numesc Elena, m-am născut în Suceava. De când am fost mică părinții mei plecau mereu, prin Italia, Germania și – cel mai mult – Franța. Câteodată rămâneam doar cu mama, sau doar cu tata. Alteori stăteam cu bunicii, la țară, lângă Fălticeni. Lipsa părinților o înlocuiam cu prezența vecinilor. De asemenea, vara la țară mă jucam zilnic pe drumul neasfaltat, cu copiii de vârsta mea.

Aveam și o casă de păpuși pe care o puneam pe masa de afară, strigam tare „Oanaaa!!" când ajungeam în vale, la casa în care stătea ea, și apoi fugeam repede înapoi la mine să ne jucăm împreună de-a prințesele.

Apoi multe s-au schimbat radical de când ne-am stabilit „definitiv" în Belgia, acum trei ani. Părinții mei lucrează amândoi la Comisia Europeană, în capitală, deși noi locuim cam la o sută de kilometri, la Liège. Despre acest oraș valon aflasem de la profesoara mea de franceză încă din clasa a treia, înainte să ajung aici, în țara-n care se tunde iarba scurt și nu sunt garduri la case. Păcat că de la dânsa nu am învățat totuși mai mult vocabular util.

Din prima zi de școală în Belgia, în clasa a patra, nu am amintiri clare. Ceilalți colegi români erau cam în aceeași situație ca și mine. Dar, totuși, nu am legat prietenii așa repede. Poate pentru că încă-mi era prea dor de lumea pierdută. Și știam că nu mă voi întoarce grabnic la bunici, la sfârșitul lunii ca odinioară.

Din fericire, în vacanța de vară reveneam pentru câteva săptămâni *acasă*. Mă trezeam din vise dimineața ca să realizez alte vise pe parcursul zilei. Vă dați seama că așteptam momentele acestea timp de zece luni. Mă bucuram, în sfârșit, de căldura verii, îi ajutam pe bunici cum puteam... Ca să știți, ceea ce mi-a plăcut cel mai mult a fost să mă reîntâlnesc cu unii prieteni din copilărie cu care cam pierdusem legătura. În special cu Oana; ce bucuroasă am fost când am vorbit în sfârșit cu ea după

ani în care nu ne mai văzusem! Fiindcă nu ne nimerisem în același clasă, în România, și apoi eu plecasem…

La sfârșitul lui august, când trebuia să trec în clasa a 5-a la școală (de obicei în Belgia ne reîntoarcem în septembrie), mă plimbam pe ulițele unde ne jucam mai demult cu mingea. Erau și acum mulți copii, dar drumurile fuseseră recent asfaltate. Când am ajuns prin *Vale* (toată lumea numea așa partea asta a satului, căci era… la vale), m-am așezat pe o bancă privind norii; mersesem mult în ziua aceea. După un timp scurt, aud foșnete prin spatele meu, probabil cineva se așezase pe banca de la cealaltă casă. Peste doar câteva secunde trece un stol mare de păsări și, cu voce murmurată, zic „nu e nunta mea", căci așa obișnuiam să spunem când treceau multe păsări.

Imediat aud în spatele meu o voce care mă strigă:

– Elena?

Mă întorc să văd cine era, însă nu am recunoscut-o atât de repede pe fata asta… Dar era clar cine putea să fie:

– Oana! Nu pot să cred!!, zic eu minunată.

Ne repezim amândouă să ne îmbrățișăm. Țineam în brațe persoana cu care mă jucasem toată copilăria mea din România. Iarna cu sania sau vara cu toate cele, cu ea mergeam. Sincer, m-am bucurat cât toți acei ani la un loc!

Oana, când era mică, era grăsuță și avea părul scurt. Eu îl avusesem și mai scurt de fapt. Dar acum e zveltă și mă depășește puțin în înălțime, deși este cu un an mai mare decât mine. A, da, ca să știți, eu sunt născută pe 5 iunie și ea pe 6 iunie; rezultă un an și o zi diferență, dar mereu am avut impresia că ne-am născut pur și simplu la o zi una după cealaltă.

Ne-am plimbat „oleacă" și am vorbit mult, până a venit tata și m-a luat. L-am întrebat cât mai stăm la mamaia, ca să știu cât timp voi putea să mă mai întâlnesc cu vechea mea prietenă. Și am fost tristă să aud că nu mai avem nici o săptămână. Ar fi trebuit să mă vad cu Oana direct de când am ajuns, ca să reușim să parcurgem toate discuțiile pe care nu le-am avut de-atâția ani. Când am părăsit-o, țin minte bine că i-am spus „Ne vedem la vară!", și ea ține minte asta.

Așa am ajuns să vorbim pe Facebook, de fiecare dată când mă lasă mama sau tata la calculator. Eu utilizam contul lui tata, Oana avea deja un cont ca să vorbească cu mătușa sa care muncește în Germania. Prietenei mele îi povesteam ce mă supăra, ce mă bucura, eu o ascultam la rândul meu.

Dar de-acum n-o să mai vorbim deloc până la sfârșitul școlii, ba poate mai mult. Ce chin. Asta din cauza cursului de religie…

Mama nu era supărată pe mine, ci întristată, de parcă o dezamăgisem enorm de tare… Nu am înțeles-o, până la urmă excelam în toate celelalte materii. Oricum, am încercat să nu pun acest lucru la inimă, și-așa nimeni nu voia să mă asculte.

Din acel moment m-am închis în mine, stăteam multe ore în camera mea. La început mă plictiseam și încercam să recâștig cumva accesul la internet, dar părinții mei erau amândoi aspri cu chestiunea.

*

Seara, când mă duceam spre baie, i-am auzit vorbind despre mine:

– Na, Adrian (așa îl cheamă pe tata), fata asta azi nu are treabă cu biserica, mâine-ți uită limba română, dacă maică-ta nu a dus-o la slujbe de mică și a alintat-o, acum vezi că devine ca unul dintr-ăștia…

– N-ai tu treabă, îi zice mamei, la școală ora ei de religie catolică abia e un fel de morală. Ei, mergem vara asta la mânăstirile noastre și-ai să vezi…

– Da, măi, eu voi avea concediu, dar cum să merg eu prin munți? Dacă mi se sparge apa? N-ai cum. Vara asta s-a terminat, ți-am mai zis-o. Om merge noi cu toții altcândva…

Mi-am continuat drumul neobservată pe hol și, în timp ce-mi puneam pastă de dinți pe periuță, mă gândeam mai profund la ce spusese mama. În primul rând *„se sparge apa"*, ce fel de expresie mai e și asta?, râdeam în sinea mea. Poate voia să zică *„sparge gheața",* care e tot o expresie, dar căreia îi cunosc mai bine sensul. Și apoi, deodată, n-am mai râs. Mama a spus „om merge *noi cu toții* altcândva", până-n momentul din fața oglinzii mă gândeam că se referea la ea, la mine și la tata, însă acum am foarte mari nedumeriri… Mă grăbesc să ies din baie, căci îl aud pe tata venind la etaj, poate ca să mă certe că nu dorm deja. Desigur, îmi dau seama după sunetul pașilor când urcă tata sau când e mama. Oricum, revenind la subiect… voi încerca să dezleg misterul mâine.

– Hello! Kitty! Hai, la culcare…

– Imediat! Noapte bună, tati!

Ciudat, tata era foarte bine dispus, parcă uitase că eram pedepsită. Dar uitase și că nu-mi mai place să-mi spună *Hello Kitty*. M-am dus în pat, gândindu-mă la ziua bizară de azi. Aici, dacă nu plouă zilnic, atunci cel puțin este înnorat. Însă când apare o zi cu soare, fiecare detaliu din peisaj îți spune că ceva nu-i ca de obicei. Atunci nu doar soarele strălucește, ci tot orașul, Liège-ul nostru în general mohorât.

Dar azi, totul a fost mai gri ca de obicei: i-am spus mamei că iar m-a certat o profesoară pentru că mă plictiseam când colegii prezentau în fața clasei nu-știu-ce. Apoi, apoi… sunt bucuroasă că mâine nu o voi mai vedea pe profesoara de religie și cred că voi adormi instant.

„Din prima zi de școală în Belgia, în clasa a patra, nu am amintiri clare."

Capitolul 2
Potopul

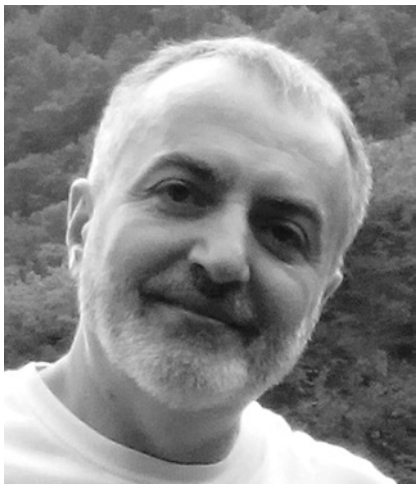

Ovidiu Gligu

Fălticeni, octombrie 2016

– Fetele mele, fetele mele!

Doamne, fii cu noi! Doamne, ai milă de fetele mele!

Tata strigă cu disperare, forțează ușa și intră în camera noastră. Ne caută cu lanterna, înaintează greu, apa îi vine până la brâu.

– Oana, Natalia! Unde sunteți?, ne strigă tata iarăși și încearcă să înainteze spre patul nostru, de fapt spre plapuma care acum plutește ca o fantomă. Se împiedică de ceva, cade de tot în apă, dar din fericire lanterna nu se stinge.

– Aici, aici pe dulap, tataa!

– Nati, tu ești?

– Sunt eu, Oana! îi răspund.

Tata ne confundă mereu vocile, deși sora mea e cu șapte ani mai mică.

– Oana, Doamne-ajută! Unde e Nati, nu e cu tine?

– Nu, nu știu unde e.

– Cum nu știi, Oana? Nu se poate, ai 14 ani și nu știi unde e sora ta?

– Până adineaori a fost aici cu mine pe dulap. Când a văzut lumina, n-a știut că ești tu, s-a speriat și a sărit jos, în apă. A spus că merge în baie să ia barca.

– Ce barcă, nu înțeleg nimic. Haide, coboară! Ține tu lumina!

Tata îmi dă mie lanterna și, cât sunt de mare, mă ia pe umeri. Pornim să o căutam pe Nati. Apa îmi ajunge până aproape de genunchi, mă sperii, e foarte rece. Când ajungem la ușa de la baie mă aplec să nu mă lovesc la cap, tata se lasă și el mai jos și apa îmi trece de genunchi, parcă mă taie ca o lamă de gheață.

În baie nu e nimeni.

– Ați venit amândoi de la fabrică? Unde e mama?, întreb.

– Sus, pe deal, *la Cruce*, e multă lume acolo.

– Dar ce s-a întâmplat?

– S-a rupt barajul de la dig! A venit apa peste noi! Sunt multe case inundate!

Îmi vine să întreb dacă și casa lui Tudor a fost inundată, dar nu îndrăznesc. Ieșim din baie și ne ducem în curtea din spate. Afară parcă apa e și mai mare. Luna luminează, nu știu cum, printr-o ferestruică din nori.

– Nati! Natalia! Strigă tata cu toată puterea.

Strig și eu, speriată de lacul care a înghițit curtea noastră, în care nu mai recunosc aproape nimic. Și totuși ceva se mișcă lângă cireș. E ligheanul nostru cel mare, plutește lin și Nati e ghemuită înăuntru. Ne apropiem, ea ne aude și se ridică. Vai, Doamne, e toată udă!

– Mama! Oana! Mi-e frig!

– Nati! Nati, puiul meu!

Tata o ia în brațe, nu știu cum reușește să ne țină pe amândouă. Când Dumnezeu vrea, se biruiesc legile firii, cum am auzit eu citindu-se odată la Biserică.

Ieșim pe poartă cu mare greutate, apa e tot mai mare. Ne îndreptăm spre deal, din fericire nu e departe. Tata gâfâie ca o locomotivă, începem să urcăm și să ieșim din apă.

– Gata, nu mai pot! Hai c-am ieșit!, zice tata și ne lasă jos.

Urcăm în continuare dealul din spatele casei, toți trei unul lângă altul, să ajungem *la Cruce*. O... de câte ori am făcut noi drumul ăsta cu mama și tata, să culegem flori. Sau să ne uităm la blocurile din Fălticeni, se vede chiar și școala noastră. Dar n-am urcat niciodată noaptea. Abia acum realizez că sunt desculță, mă rănesc în toate pietricelele și lunec pe iarba udă. Văd că Nati a fost mai inspirată și e încălțată cu tenișii. Plouă în continuare, de trei zile nu s-a mai oprit, însă ploaia nu e așa rece ca apa de la baraj.

La Cruce sunt mulți oameni, s-au făcut câteva grupuri care zumzăie. Mama ne vede și fuge spre noi. Ne îmbrățișează și ne sărută.

– Doamne, îți mulțumim, Doamne! Fetele mamii, dragele mele! – cred că îi cam vine să plângă, și mie îmi vine...

Tata se duce la piciorul crucii și îngenunchează cu fruntea lipită de stâlpul de lemn.

– Haide, bre, că nu-i sfârșitul lumii!, vine unchiul Costache și îl bate pe umăr.

Noi ne așezăm pe iarbă și privim în vale: din casa noastră se mai vede doar acoperișul și partea de sus a ferestrelor. Din casa lui Tudor, la fel. Tocmai când mă gândesc la el, numai ce-l aud:

– Ține, să nu răcești!

Nu știu de unde, Tudor a apărut lângă mine și îmi pune o pătură pe umeri.

O, Doamne, parcă raiul a venit peste mine, nu o pătură. E caldă, e moale și uscată.

– Tudor, de unde ai pătura? Și tu, nu ți-e frig?

– Ne-au adus tinerii de la Biserica Mare din Fălticeni pături și ceai cald, au venit acum noaptea cu mașinile. Vă las, mă duc la ai mei!

– Tudor! Stai puțin!

– Da, Oana?

– Îți mulțumesc mult!

– Cu drag! Hai că trebuie să mă duc!

Păturile de fapt nu sunt prea multe, o iau pe Nati în brațe și ne strângem una în alta, începem să ne încălzim. Mama ne aduce câte un pahar de ceai călduț încă.

– Să nu aruncați paharele de carton pe jos!, zice Nati… Trebuie să protejăm natura!

– Păi, da, că altfel natura…

Tata nu-și termină ideea, că se întoarce brusc spre mama:

– Măriucă, banii!

– Ce bani, măi omule?!

– Banii noștri, ultimul salariu, au rămas în casă.

– Dă-i încolo de bani, opt milioane [1], ce-i aia…

– Dar, Măriucă, ăștia sunt toți banii noștri, alții nu avem la bancă.

În ultimul timp mama și tata nu se mai sfiesc să vorbească despre bani în prezența mea, că sunt mare. De obicei nu ne ajung banii și la sfârșitul lunii își fac tot felul de calcule, dar niciodată când e și Nati de față.

– Nu, nu, eu mă duc până acasă, continuă tata. Rămâneți aici, vin imediat!

– Măi bărbate, stai locului! Nu ești întreg la cap?

Dar tata o ia la fugă la vale, spre case.

Mama se așază lângă noi și cred că se roagă.

– Oana, tata știe să înoate pe sub apă?

– Da, Nati, sigur că știe…

– A făcut bazin când a fost mic?

– Nu, Nati, tata n-a făcut bazin.

– Dar atunci de unde știe să înoate pe sub apă?

– Păi… a văzut la televizor!

– A, știe și el să înoate ca sirenele?

– Mai bine ca ele!

– Oana, să-ți spun ceva?

– Da?

– Știi, eu…

– Spune, Nati, te-ascult.

– Aaa, Oana… Mie mi se face somn, să mă trezești când se întoarce tata…

Deodată se aude un bubuit asurzitor urmat de un vuiet puternic și prelung. Abia acum s-a rupt barajul! Înseamnă că până acum a fost doar fisurat.

Doamne, mulțumim că tata nu a ajuns prea departe. Se întoarce la noi făcând un gest cu mâinile larg deschise în lateral, parcă ne-ar zice: „Asta e!”.

În spatele lui, în vale, priveliștea e groaznică. Apele s-au dezlănțuit, sfărâmă cu furie tot ce întâlnesc în cale. Se rostogolesc cu viteză bucăți mari de piatră și trunchiuri de copaci. Acoperișurile caselor se răstoarnă, la fel câteva mașini, parcă sunt jucării. Pe unde ar fi trebuit să fie ulița noastră plutesc în dezordine fragmente din garduri și mobile. Se aud grinzi trosnind, ziduri căzând înfundat.

Ca o pecete a disperării și a neputinței, încep să mugească animalele mari ale vecinilor. Mă gândesc că ce bine că noi nu avem animale, doar pe Pufi și câteva găini, sigur s-au ascuns ei undeva.

– Fraților, ăsta-i potopul!, strigă unchiul Costache. Prea l-am mâniat pe bunul Dumnezeu!

*

– Știi de ce te iubesc eu pe tine, Oana? Pentru că tu ești cea mai frumoasă soră mare.

– O, Nati, draga mea! Tu ești cea mai frumoasă și mai scumpă soră mică!

– Oana, vrei să-ți cumpăr o păpușă?

– Să-ți spun ceva, nu știu de ce, parcă de la o vreme nu-mi mai vine să mă joc cu păpușile.

– Atunci ce-ai vrea?

– Păi… o bicicletă mare!

– Bine, îți cumpăr! Ce culoare?

– Roșu sau bordo. Ei, Nati, bicicletele sunt scumpe, nu ai tu atâția bani.

– Ba am! Mâine îți cumpăr!

– Pe bune? De unde ai?!

– Să nu spui la nimeni! Când ne-am urcat pe dulap, să nu ne ude apa, am dat de punga cu bani pe raftul de sus, între haine. Decât să-i ia apa, mai bine i-am luat eu, i-am ascuns în buzunarul de la piept.

– O, Nati, surioara mea draga! Ne-ai salvat!

– Deci rămâne roșie?

– Nu, lasă, nu cumpăram bicicleta acum. Dar ce bine că ai luat banii! Nati, trebuie neapărat să-i spunem lu' mama și tata, mă-înțelegi? Hai, nu te superi, bine?

– Bine, le spunem. Dar n-o să mă certe?

– Nu, nu cred. Vor fi tare bucuroși. Hai, îngeraș!

[1] Aproximativ 200 de euro. *(N. a.)*

Capitolul 3
Proba de lucru

Ovidiu Gligu

Ce bine e în trenul ăsta, acceleratul Charleroi–Liège e mai frumos ca trenurile noastre din România! E curat, e cald și lumină. Și ce liniște! De fapt la ora asta matinală nu prea circulă nimeni, sunt singur în tot vagonul. Să fiu atent să cobor unde trebuie… am mici emoții, nu am mai fost niciodată în străinătate. Emoții am avut și pe avion, de când am decolat din Iași, tot mă temeam să nu ajung din greșeală la Bruxelles. Deși mi-am planificat traseul pe internet, tot mi se părea ceva neclar: Aeroportul Bruxelles… din orașul Charleroi? E ca și cum aeroportul din Timișoara s-ar numi „București"… Nu prea au fantezie belgienii ăștia.

Nevoia m-a împins să vin la Liège, să dau proba de lucru. La cei 40 de ani ai mei parcă n-ar prea fi de plecat în altă țară. Dar n-avem încotro, unchiul Costache ne-a primit pentru câteva zile, însă nu putem sta la el toată viața… Inundațiile au distrus complet casa noastră, am rămas pe drumuri…

Cu salariile de la Combinatul din Fălticeni abia trăim de pe o zi pe alta, n-avem cum să ne luăm o chirie undeva. Când l-am rugat pe patronul austriac să-mi dea măcar trei salarii în avans, s-a răstit la mine: „Eu am cumpărat aici o uzină, nu o societate de asigurări! O să vă despăgubească asigurările, nu mai veniți la mine cu chestii de-astea. Eu vreau producție și profit, e clar?!". Ce era să-i mai spun, că n-avem nicio asigurare, că nimeni de la noi din Vale nu are? Știu c-ar fi trebuit să facem, dar noi abia ne permitem să punem ceva pe masă… Și ne-a tăiat din salariu chiar și orele din noaptea cu inundația, că eram schimbul trei și eu, și Măriuca, dar cum să nu ne fi dus să salvăm fetele… „Vă înțeleg, însă norma-i normă! Eu nu pot plăti absențele voastre, eu sunt corect!", ne-a mai zis patronul.

Cred că s-a încheiat cu Combinatul pentru noi… asta e. Îmi pare bine că în acești ani, chiar dacă am avut un salariu de mizerie, am învățat să lucrez pe mașini-unelte cu comandă numerică. Uite-așa s-a ivit șansa să vin aici la Uzina Mecanică din Liège, să dau probă de lucru.

Eu cred că asta e de la Doamne-Doamne, prea s-au potrivit bine lucrurile. Cred că m-am săturat de sărăcia și umilința din România; cred, dar nu sunt sigur. Mă agăț de orice detaliu, nu știu dacă e bine ce fac. Dar poate e un semn de sus, că a luat fata mică banii din dulap, că am găsit anunțul pentru angajări în Belgia, că am găsit bilet de avion doar cu 20 de euro…

Și-acum sunt în tren spre Liège, mai am cam jumătate de oră. Mă gândesc să mănânc un sandvici din rucsac, nu cumva să adorm, că mă ia oboseala; am plecat azi-noapte pe la trei din Fălticeni.

Când să umblu la rucsac, nu știu de unde vine o arătare cam brunetă și se pune pe bancheta din fața mea. E îmbrăcată în haine femeiești, dar nu mi-e clar, ori e o femeie foarte urâtă, ori e un bărbat travestit. Și începe să-mi spună tot felul de lucruri dubioase, că nu înțeleg chiar tot ce zice, niște cuvinte pe care le recunosc de la orele de franceză și cele de anatomie. Îi mimez că nu înțeleg nimic, deși nu e adevărat. Mă descurc bine-bine cu franceza, am făcut la școală încă din clasa a doua; și pe vremea lui Ceașcă [1] școala era școală, nu ca acum.

– Monsieur, totul pentru 50 de euro, vă rog, că nu am ce mânca!, se vaită arătarea, în franceza ei pocită.

Mă gândesc să-i dau cinci lei, să-și ia vreo pâine. Dar când să scot bancnota din portofel îmi dau seama că leii românești n-au nicio valoare aici. Brusc ăsta, sau asta, se ridică și se uită să vadă câți bani am. Când dă cu ochii de poza cu Măriuca și fetele, sare ca arsă și îmi zice:

– Pardon, monsieur!, și iese fugind.

Bun, uite că-am făcut cunoștință cu Occidentul… Acum hai să îmi scot un sandvici să mănânc liniștit. Desfac șervețelul și mă gândesc cu drag la Măriuca, parcă o văd cum mi-l împacheta ieri. Și, hop… din șervețel cade o foicică împăturită. *„Vei reuși!"*, mi-a scris Măriuca și fetele mi-au desenat niște flori și o inimioară… Of, ce dor mi-e deja! O, Doamne, ajută-le!

*

Am ajuns cu bine la Uzina Mecanică, nu e departe de gară. Când am plecat de-acasă mi-am făcut planul să dorm în gară cele 2-3 nopți cât voi sta la Liège, până voi da proba de lucru. Dar e o problemă: în sala de așteptare era afișat că aici gările se închid la zece seara, totul e încuiat peste noapte. Nu știu ce o să fac, bani de hotel sigur nu am; am văzut în drumul meu, undeva, o cabină de toaletă, un fel de gheretă de plastic… Poate… Dar deocamdată să nu mă mai gândesc la asta, să mă concentrez la lucru.

Șeful de atelier mă ia în primire și mă conduce la o mașină de frezat cu comandă numerică.

– Monsieur Neliù [2], aici veți lucra, îmi spune el în franceză. Uitați, aici aveți

[1] Porecla pentru Nicolae Ceaușescu, fost președinte al Republicii Socialiste România. *(N.a.)*

[2] Pronunția în franceză pentru *Nelu*. *(N.a.)*

desenul piesei pe care trebuie să o faceți. Uzinaj după program, nu în frezaj convențional!

– Programul e încodat deja în mașină, vă rog?

– A, nu! Trebuie să îl faceți dumneavoastră! Noi căutăm să angajăm un operator-programator autonom, v-am anunțat asta. Vă descurcați?

– *Oui, bien sûr*. Doar că o să mă mișc mai încet la început, până mă obișnuiesc.

– Nu e nicio problemă, aveți timp suficient, dar să terminați înainte de ora 14.00 când vine schimbul doi. Ok? Dacă aveți întrebări, veniți la mine la birou, să nu umblați să deranjați colegii. Aveți tot ce vă trebuie în sertarele astea, îmi mai spune șeful de atelier, Monsieur Lambert, așa îl cheamă.

– Am reținut, mulțumesc mult!

– Spor la treabă! Și *un grand bravo* pentru franceza dumneavoastră! Vă las, mă chemați când ați terminat!

Colegii, sunt cam vreo 20, lucrează fiecare la mașina lui, aliniați pe dreapta și pe stânga de-a lungul culoarului. Fiecare își vede de treaba lui, nimeni nu-mi dă nicio importanță, parcă aș fi transparent.

Mă uit la desenul piesei, nu este ceva greu. Văd că pe un raft am deja pregătite cam toate sculele pe care cred că ar trebui să le folosesc. Rămâne să fac montajul și programul, și-apoi să-i dau bătaie. Dar cu ce să încep? Să fac montajul mai întâi sau doar să mi-l imaginez și în funcție de asta să fac programul, să fac o simulare de uzinare „în aer"? Cel mai bine ar fi să încep cu o cafea, că parcă iar vrea să mă apuce somnul. Super, în fabrica asta cafeaua e gratis la dozator!

Limbajul de programare al mașinii e Siemens Sinumerik, conform anunțului de angajare. Doar că e Sinumerik 840D, noi în România am lucrat cu Sinumerik 840C, probabil nu e mare diferență.

În sertare găsesc două cărți de programare, două volume mari și groase de fapt, cu limbajul Sinumerik 840D. Sunt scrise în franceză, dar nu asta ar fi problema, necazul e că varianta D e foarte deosebită de varianta C, toate ciclurile de uzinare au altă sintaxă, ceva ce văd pentru prima oară.

Mă străduiesc să înțeleg, să descifrez, dar parcă zgomotul din hală îmi taie de fiecare dată firul raționamentului. Îmi vine iar somn, nu pot să mă concentrez, nu cred că o să reușesc… Mă tem ca nu cumva să mă apuce surmenajul acela combinat: fizic și psihic. Începe să mă doară capul. Poate de foame… hai să mai scot un sandvici… *„Vei reuși!"*, scrie pe bilet. Doamne, te rog, ajută-mă! Mă tem că nu pot, mă tem că am cheltuit atâția bani degeaba cu deplasarea asta. Din foarte puținul nostru… Of, cum să fac?…

*

Acum uzinez de zor. Totuși, am făcut montajul și programul, până la urmă am descoperit ceva, am înțeles ciclul de eboșare. Dar nu stăpânesc numărul de treceri, nu am reușit să declar acel parametru care dă numărul de repetări. Teoretic, programul meu ar avansa la nesfârșit, aș freza nu doar piesa, ci și echerul de susținere, chiar și peretele din fața mea, și dozatorul de cafea care e dincolo de perete… Așa că am calculat pe hârtie și număr în gând fiecare trecere, când voi ajunge la 17, de cum iese freza-disc din piesă, voi opri mașina manual, de la buton.

Văleu, cum a trecut timpul, e 13.45! Domnul Lambert e în spatele meu, stă rezemat de un banc și mă supraveghează. Îl văd cu coada ochiului, dar nu mă întorc. Trebuie să mă concentrez la numărat: trecerea 15 s-a încheiat, urmează 16, da. Sau 16 s-a încheiat?… Nu mai știu, m-am zăpăcit! Doamne, nu mai sunt în stare nici să număr! Unde oi fi? Ce mă fac? Mașina merge frumos, șpanul cade bine, domnul Lambert se uită la ceas. Ce să fac? A fost trecerea 16 sau 17 deja? Dacă mai las una – poate stric piesa de tot; dacă opresc acum – risc să am piesa mai mare decât în desen…. Doamne, ce să fac? Opresc acum! Mă întorc cumva și maschez panoul de comandă.

Lambert nu vede că am apăsat pe buton, crede că mașina s-a oprit datorită programării.

– Cam lent, monsieur Neliù! E vremea!, zice el venind spre mine.

– Mă scuzați, a fost cam greu, dar voi progresa.

– Adu piesa la control, să vedem dacă e bună!

Desprind piesa din montaj, aproape tremurând, și o pun pe masa de marmură de la control.

–Mda, piesa e perfectă!, zice Lambert. Ok, ne vedem și mâine!

– Deci 17 era, Doamne-ajută!, murmur eu.

– Pardon, ați spus ceva?

– Aaa, vă rog, pot să iau cărțile de programare cu mine, până mâine?

– Da, e ok. Mâine să fiți la ora șase aici la mașină! *Au revoir!*

– *À demain!,* îi spun în culmea fericirii. Și mă gândesc la atâtea detalii care pot influența cursul vieții noastre. Dar deocamdată sunt încă șanse să emigrăm într-o lume mai bună! Oare-i mai bună?…

„Cred că m-am săturat de sărăcia și umilința din România; cred, dar nu sunt sigur. Mă agăț de orice detaliu, nu știu dacă e bine ce fac."

Eseu

VITA BREVIS (1)
Preliminarii

Victor Marola

Exprimarea aspirațiilor și valorilor umane prin intermediul poeziei era oare dimensiunea singulară în viața unor scriitori? Dorința de eliberare (a lor și a națiunilor din care proveneau) a fost unica sursă de energie în militantismul lor literar în presa vremii (Sandor Petöfy, Ady Andre, Eminescu, Esenin, Pușkin ș.a.)? Au pus idealul național mai presus de atenția față de viețile lor? De ce atâtea sinuozități, căderi și neputințe în viața personală? Ori societatea nu le-a asigurat mijloacele necesare favorabile fermentului creator? Iată întrebări la care încercăm să răspundem în rândurile ce urmează.

În rândul scriitorilor care au avut nu doar cutezanța de a arăta nedreptățile unor contemporani, de a ironiza moravurile vremii, pot fi amintiți și câțiva poeți francezi, spanioli (F. García Lorca), ruși, români, maghiari, care au rămas prin scrierile lor – considerate astăzi depășite – în diverse *Istorii ale literaturii*, editate nu numai în țările de origine. Sigur că în secolele XIX–XX au trăit și scriitori cu opere de referință (în genul liric, epic sau dramatic, în publicistică) și care au ajuns la senectute: Goethe, Hölderlin, Lev Tolstoi, Victor Hugo, Ioan Slavici, Tudor Arghezi, Ion Agârbiceanu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, V. Voiculescu ș.a.

În secolul al XX-lea viețile multor scriitori s-au oprit în plină maturitate literară. Nichita Stănescu s-a stins la 50 de ani, Rainer Maria Rilke la 51 de ani, George Topârceanu la 51 de ani, Octavian Goga la 57 de ani. Exemplele pot continua.

De ce viața este nemiloasă cu mulți dintre poeți? Nicolae Labiș a trăit doar 21 de ani. Parcă și-a prevestit sfârșitul tragic în poemul *Moartea căprioarei*. A fost un accident nefericit de tramvai? Daniel Turcea (despre care Nichita Stănescu spunea că putea deveni al doilea mare poet după Eminescu) s-a stins la Cernica la doar 33 de ani, după o grea suferință. A atras atenția lumii literare prin poeziile din primul volum publicat în București (*Entropia*, 1970). Al doilea și ultimul volum, de o profunzime aparte, apărut postum (*Epifania,* 1978), i-a dezvăluit schimbarea totală a concepției sale despre existență. Sensul lui nu mai era acela al cercetătorului preocupat de științele exacte, ci de dobândirea liniștii sufletului, acceptând purificarea prin suferință fără să tăgăduiască. În ultimii ani ai vieții percepea condiția umană ca fiind sub semnul neliniștilor fără sfârșit (în absența reperelor spirituale).

Dar ce importanță are durata vieții unui poet sau prozator? Concepțiile, principiile după care s-au ghidat, valorile se regăsesc în scrierile lor de referință. Nu puteam intra în zona unei istorii contrafactuale: Ce ar fi fost dacă ar mai fi trăit?

După ce își dovedise ani de-a rândul veleitățile de scriitor complet, fusese după 1992 ministru al culturii, Marin Sorescu (Teatrul Național din Craiova îi poartă numele) a mers la Paris, nu în călătorii, la o Conferință ori la Ambasada României, nici la vreun Salon ori eveniment literar, ci ca să urmeze câteva proceduri medicale, internându-se într-unul din spitalele de pe Sena. Altfel spus, Parisul nu este doar metropola iubirilor, oraș cu nume de personaj mitologic, ci este și un *topos*, un loc în care putem ajunge din motive medicale. Acolo Marin Sorescu a compus pe un pat de spital peste 40 de poezii, cuprinse și publicate în 1995 în volumul *Puntea* (sau *Ultimele*), în care reflecta – cu toate neliniștile care-i săgetaseră inima – la ceea ce ignorăm deseori: la prezența divinității în viața noastră. Înțelegea că orgoliul întunecă mintea poetului, mândria îndepărtează oamenii unii de alții, chiar și persoanele dragi, iar omul nu are niciun motiv rațional să se lase pradă ei.

Poeziile lui Marin Sorescu păreau scrise, dincolo de suferința care-l încerca, de o persoană simplă sau de un rege conștient că va pleca într-un exil, din care nu avea să mai revină. Erau mai profunde decât elegiile lui Ovidiu (la Tomis). Marin Sorescu își accepta cu greu durerile, mai cerea o zi, știa că noaptea este piatra de încercare, iubea lumina pe care dorea să o revadă cu nesaț în zori. În acea rezidență, Sorescu se confesa, își mărturisea neputințele și căderile, care nu îl ocoliseră în trecut. A ars ca o lumânare până la sfârșit, dar și-a dus cu demnitate ultimele săptămâni de viață fără să deznădăjduiască. Suferința purifică, nu este deloc ușoară, însă ajută subiectul cugetător să-și înțeleagă condiția umană, aflată sub semnul limitelor. Ființa umană poate accede pe calea desăvârșirii doar în registrul spiritual al vieții fiindcă starea de corporalitate fiziologică este doar un veșmânt temporal. Doar spiritul transcende mundanul schimbător, doar el accede la eternitate și lui se cuvine să-i acordăm cea mai mare atenție.

„De ce viața este nemiloasă cu mulți dintre poeți?"

Carnet de scriitor

RÂZI AU BA, TOT INCORECT RĂMÂNE

Paula Romanescu

Poetă, eseistă, traducătoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Vasile Blendea

La marile răscruci, ba chiar și pe la răspântii de uliți, destinul îți mai dă câte-un ghiont. Dacă ești nătâng, te împiedici și cazi. Dacă nu, apuci calea dreaptă, cel mai adesea înspinată, spre cel care vei fi cu adevărat. Nu ajungerea la capăt, ci mersul contează. Sângeri? E semn bun! Ești viu! Înainte!

*

De parcă nu ne-ar ajunge virusul încoronat, progresiștii fără frontiere au mai clocit o interdicție. Globalizantă, se înțelege! Cică nu-i corect politic să se folosească termenii negru/neagră/negri/negre și derivatele lor.

Ascultătoare, ginta umană multilingvă a trecut la „implementarea" ordinii:

– *Ăia zece mititei* ai Agathei Christie se vor numi de-acum *Au fost zece!* Autoarea n-a protestat. Era deja umbră. Deținătorii de drepturi de moștenitor, nepoții nescriitori dar superbogați ai Agathei, au adoptat cu entuziasm noul titlu al romanului celor zece tuciurii mititei, aducător de bani albi.

Ce ne facem însă cu *Cioara* lui Topîrceanu – *neagră cum e cerul gurii la un câine care mușcă?*

Ce ne facem cu *Negru Vodă* cel pornit *pe Argeș în gios* întru căutare *de loc de mânăstire pentru pomenire* și intrat în legendă cu meșterul Manole cu tot (nu zic c-ar fi incorectă intrarea!) Să-i zicem *Vodă Ciocolatiul,* sau *brunețelul,* sau *bronzatul,* sau *Romică Vodă* și *Manolică* – aolică muică și tu Ană cu al tău coș țărănesc plin de pită coaptă-n plită și de mușchi greu, țigănesc?

Ce se fac jucătorii de *alba-neagra* (a) prinși de febra câștigului în miez adânc de noapte neagră când prind cuțitele să-și înroșească lama? Dar părul negru ca de fund de tingire uitată pe pirostrii al pirandelor din *Țiganiada* Budaideleanului, cu bănuți de aur în cosițe și albe steluțe de lindeni cum se va numi – vălul lunii de tăciune ?

Ce facem cu televizistul Dan Negru? Îl băgăm la înălbit cu leșie ori cu vanish?

Ce facem cu *florile de pe toate-ale lumii meleaguri* ale Otiliei Cazimir? Banii încasați de la USR de „barda" cea cu *florile – albe, negre, galbene*, s-au topit demult, ea așijderea.

Ce facem cu *Șalul negru* al lui Pușkin, dar cu *lebedele* lui Ceaikovski de pe lac, înșirate pe abac, toate albe și doar ea – neagra discriminata, care-l vrea numai pre el – prințul blond și frumușel?

Cum să-i zicem la *negresă,* cătata delicatesă, strategic pusă pe blat între un fin *diplomat* și o *albă ca zăpada,* care ne îmbie la cofetărie?

Și-apoi ce ne facem cu Dunărea care izvorăște știți și voi de unde, și se varsă (pe trei guri!) în marea noastră… albastră ca viața?

Încurcată poveste!

Și între timp, sars-covul global ne flutură, cu fiecare zi albă care continuă să se ivească pre pământ, văluri de doliu, ciornîie – *ecernite* adică pre limba rusă care ne-a fost impusă peste rând s-o învățăm mai ieri cântând!

La noi, într-un decembre în care ne uităm degeaba cum nu ninge nici măcar cât să ne priască un ceai negru chinezesc la gura rece a caloriferului, unul cu păr pana corbului, fost prim-ministru, demisionar de voie, de nevoie, și care se vrea iar în car de când a văzut că poate rămâne fără Cameră (lucru de neconceput, puicușorule!), se dă de ceasul morții să fie iar *prim* sau măcar *preș*.

Norodul – negru de o sfântă indignare, taie porcul care n-are nicio vină… Și nici pomană nu-i mai face.

Dar iată, mieii zburdă pe la târlă!…

Pe ei!

*

La *Opera Bastilia* din Parisul cel de toate visele noastre de antan, norodul dedulcit la revoluții care s-au lăsat cu tăieri de capete, dar și culturale (revoluțiile, nu capetele!), a fost chemat la lupta cea mare, ca să se dezrobească de pandemia planetară sarscovită, de

o regizoare olandeză (nezburătoare), pre numele ei Lotte de Beer (i s-o fi tras de la bere), nu cu arme, ci cu muzici și alarme:

Primiți cu Aida? E albă ca vidul de minte al corecților afoni fără har, însemnați cu co-vidul planetar. Albi sunt și etiopienii din neamul proaspăt vopsitei blonde sclave, și Amonastro, tătucul celestei, și faraonul, și mumiile, și elefanții. Negru (de supărare) doar Radames.

Aida s-a emancipat, iote! I-a făcut-o Lotte.

Eu m-aș duce să mă plâng chiar lui Verdi pe la Scala, ori mai bine la babana purtătoare de coroană albioană de Tamisa fiindcă, Doamne, tare mi s-a luat de-atâta albitură ce dă negrului măsură (și prostiei nemăsură)!

*

Le face curte pe-nserat florilor mele din grădina fără gard un june bronzat de la natură, tatuat, cu cercel în nara stângă și tunsoare „cucurigu!" Eu, în fereastră – floare de scaiete: *Pe aici nu se trece!* El (negru de supărare!): Îmi place verdeața. Eu: Sunteți în căutare de loc de verdeață?! Ce atâta grabă?!...

*

Călăii celor închiși în temnițele comuniste le cereau acestora să se „auto-demaște" ca să dovedească astfel că s-au „reeducat" întru religia marxistă.

„De-mascarea" însemna să-ți scoți din suflet chipul *cel cu asemănarea*, renunțând pentru totdeauna la partea de dumnezeire cu care te vei fi ivit sub soare... Nereușind operațiunea, românii „au umplut cerul cu sfinți". Cine să fie cei care au rămas pre pământ?

*

Ar trebui făcută o expoziție foto la Palatul Parlamentului – *Obiective Industriale și Stațiuni de Odihnă și Tratament înainte și după rafalele de la Zidul Cazărmii din Târgoviște*. Atunci și astfel va înțelege și cel din urmă... analfabetizat liberalo-democrat zicerea împușcatului pe repede înainte, cu „Agenturili străine"... Dar va mai pricepe că fără hienele autohtone care s-au năpustit hămesite la resturile de hoituri de la festinul leilor turbați de după marea vânătoare, n-am fi avut ce (nu mai) avem astăzi...

Nu mi-aș fi închipuit nici în coșmarurile mele cele mai terifiante că mă voi gândi cândva la „Genialu' din Carpați" ca la un Antonescu.

România a fost furată și jecmănită ca drumeții pașnici de tâlhari în codrii de demult, codri furați acum și ei ca să nu mai aibă recenții veniți pe lume termen de comparație într-ale tâlhăriei original democrate.

*

Avea dreptate Noica: *de mii de ani se moare pe pământ și omul tot nu s-a obișnuit cu asta!* De ce ne-om teme atât de *marea trecere*? Doar trecem cu seninătate dintr-o lume în alta cu fiecare vârstă, de când începem să gângurim, într-o sete nestăpânită de a părăsi învelișul în care ființăm și care ni se pare a fi mereu prea strâmt: copilul vrea să ajungă mare, măcar cât fratele lui care bate mingea pe maidan, stârnind admirația și invidia colegilor lui; adolescentul se simte deja prea mare ca să mai fie socotit copil de adulții lui părinți, tânărul se vrea liber, de nimeni să nu „depande", dar bine asigurat material cât să-și poată satisface toate poftele (și are nenumărate!), părinții se vor scăpați de jugul responsabilităților și, în sfârșit, liberi și ei la inutilitate; bătrânii, liberi și tot mai singuri, ar vrea să redevină tineri; unora le reușește chiar întoarcerea la copilărie (dezastru mintal și fizic!), dar la absolut nici o etapă a prefacerii fizice sau mentale, nimeni nu vrea să treacă pragul spre neant. Pretextul cică ar fi că nimeni nu s-a mai întors să ne spună cum o fi pe-acolo... Păi cum să fie? *Cum n-am mai fost nicicând!* De ce ne-o păli deodată lipsa de curiozitate când toată viața am așteptat să fim altceva decât suntem?

*

Guvernul nostru (?!) ne cheamă în Săptămâna Luminată din 2021 la... *Maraton de vaccinare* „anti" mască. Concomitent, pe internet circulă tot felul de păreri – pro și contra Phizerilor și Johnsonilor, care mai de care mai (in)credibile.

Noi ce să mai credem și ce să facem spre a ne apăra zilele și așa puține din care încercăm să ne încropim ceva precum o poveste cu numele de viață?

Eu ce să fac, să mă duc, să nu mă duc?... Se știe doar ce s-a întâmplat cu soldatul acela, Philippides, pe post de mesager al zeilor muritori puși pe război (Hermes nefiind disponibil), care a adus grecilor la Athena vestea de victorie și n-a mai putut decât să îngaime „Am învins!"; apoi, epuizat dar fericit, și-a dat duhul...

Noi, epuizați de atâta stat în casă, nu ne îmbulzim neam la fericire deși, săraci cu duhul, am cam și ajuns... la sapă de lemn.

*

Nu mai vreau să aud, să vorbesc, despre cei de pe grămada de gunoi a naţiei multietnice din ţara mea. I-am judecat, i-am condamnat la moarte, am executat sentinţa, nu m-am atins de coliva lor toxică. *De mortibus… nihil* şi atât!

*

Nici un om de pre pământ nu se consideră perfect mulţumit de soarta ce i-a fost dată, ştiind că *ori cerşetor, ori rege, o vamă tot te-aşteaptă*… Şi totuşi există unii oameni care n-ar avea dreptul să se plângă de ingratitudinea sorţii: actorii! Ei pot fi rând pe rând şi zei, şi regi, şi preşedinţi de ţară, şi asistaţi social – un fel de cerşetori cu dreptul lor la stat şi, potrivit acestuia, la primit tainul zilelor de la Stat; şi Isus, şi Iuda, şi Barabas, şi boiernaşi de ţară, şi vechili, şi comisari ai popoarelor, şi înţelepţi, şi nebuni care se cred Napoleon (adică totuna), şi robi, şi stăpâni, şi îndrăgostiţi (diferiţi ori expiraţi), şi feţe bisericeşti, şi păcătoşi, şi târfe, şi sfinte mame, şi eroi, şi lepre.

Păi dacă nici astfel nu-s mulţumiţi actorii, ce să mai zicem noi cei încremeniţi într-un singur rol, şi acela ales de destin şi pus într-un scenariu definit, rol unic şi irepetabil, pe care nici un regizor nu ne spune măcar cum să-l jucăm ca să ne iasă cât de cât bine!

*

Cine să ne mai înţeleagă pe noi, femeile? Iată, nici eu nu mă-nţeleg cu-adevărat! În tinereţea dintâi, săracă în ani şi subponderală, visam s-ajung o femeie cu greutate. De când sunt tânără de mai multă vreme, mă tot străduiesc să ajung o femeie uşoară şi nimic nu mă ajută: nici dietă (salata verde şi alte furaje nu mă inspiră!), nici sport, nici of, nici ah…

Uf!

*

Doi vechi şi buni prieteni, care se ştiu *ca fraţii – ba mai bine* (vorba poetului de la Hordou), camarazi de nădejde unul pentru altul, ar fi bine să nu amestece prea intim în prietenia lor prezenţa partenerelor de viaţă. Cum au gusturi comune, nu-i de mirare, ba este chiar foarte firesc, ca unul să se îndrăgostească de femeia celuilalt, de nu chiar reciproc… neavantajos. Şi astfel se duce la naiba şi prietenie, şi încredere şi nici iubirea nu mai e iubire.

*

La ceas de seară, ascult la TV povestea unei femei, medic psihiatru de soi, care în viaţa personală, zice ea, a nimerit din lac în puţ şi de acolo în pustiu: trei căsătorii, primele două cu dispute acerbe când vina era de-ambele părţi şi îndurare de nicăieri, încheiate de regulă cu încasarea de ea a unor scatoalce bine administrate, cât să nu mai aibă nevoie de farduri brune în jurul ochilor câte-o săptămână şi mai bine, cea de a treia – cu o sufocantă, arzătoare, mereu vie iubire crescândă din partea celui care nu mai ştia ce să-i ofere spre a o face fericită: daruri, flori, bijuterii, surprize ingenioase, cine romantice, baie cu esenţe de miresme exotice, petale de trandafiri şi masaje relaxante, excursii pe mapamond, croaziere, tandreţe cu carul. Obositor, mult prea obositor pentru ea!

Omul suferise cândva de o depresie severă, cu accese de violenţă fizică faţă de fosta parteneră, fapt care o determinase pe aceasta să îl interneze pentru tratament într-o clinică de profil şi să-i rămână aproape. Când, după vindecare, a fost externat, primul lucru pe care a găsit că trebuie să-l facă a fost să o părăsească pe cea care l-a… umilit internându-l la „glumeţi”. Acum era căsătorit cu doctoriţa care l-a avut pacient – ea, considerată îngerul lui păzitor şi bun… Dar, tristă istorie, iată că i s-a părut lui că ea nu părea să-i aprecieze iubirea şi, într-o zi, el şi-a încleştat mâinile în jurul gâtului ei, iar femeia – doctoresa psihi, a înţeles (aşa de târziu?!) că nu-i a bună şi l-a părăsit… Chiar asta încerca ea să povestească acum la emisiunea „Lecţii de viaţă”, cerând şi aşteptând cumva sfat din partea telespecţilor nepsihiatri.

Am reţinut comentariul unui adolescent: Să te porţi prea frumos şi excesiv de atent cu o femeie care-ţi mai este şi soţie, înseamnă să fii nebun…

*

Zi de zi și, mai mereu, la tv. ascultăm sfaturile „înțelepților" care ne tot spun *ce să nu!* Or fi ei proști, dar parcă și noi ne-am prostit de tot. De atâta singurătate, ni se pare firesc să vorbim singuri. Ce ne-om face când ne vom trezi față-n față cu ai noștri și nu vom mai ști ce să ne spunem, în cazul în care ne-am mai și recunoaște?

Dar ne vom mai întâlni vreodată?

*

Mă vizitează o gripă banală la vreme de pandemie serioasă.

Știam de ce și chiar din astă pricină am avut grijă să-mi păstrez întotdeauna coloana vertebrală dreaptă. Nu știam că nu-i totuna să-ți fie dreaptă la verticală sau la orizontală. De câtva timp verticalitatea mă doboară iar statul la orizontală mă deprimă. Și nici măcar nu-i cu acel pierdut rost de taină dulce și dragoste amară…

*

O junǎ domniță rămasă adolescentă (bine) întârziată își cultivă o bolnavă iluzie cum că iubirea vieții ei ar fi profesorul de muzică, ajuns între timp un bătrân bine conservat la Conservatorul lui, în toate datele greului anotimp. Ea oftează adânc când se gândește la el și-i este aproape când el îi dă vreun semn din sferele rarefiate ale unei vagi aduceri aminte cum că ar trebui să aibă (totuși!) și un strop de minte…

Întâlnindu-i odată la un concert, o divă de aceeași generație cu maestrul i se adresează acestuia dulce ca pelinul:

– Vai, maestre, în Roma antică, femeile frumoase obișnuiau să iasă la plimbare însoțite de o maimuță pe care o țineau în lesă, astfel ca, prin comparație, frumusețea lor să fie și mai epatantă… Și, ca orbită de splendoarea însoțitoarei: O, dar cât este de frumoasă tânăra care vă însoțește!

*

Mult cântata de poeți femeie, ea – simbol de grație, chip și măsură iubirii, obiect al dorinței, al patimii, muză, blestem și binecuvântare, încetează de a mai fi ceea ce este din clipa când devine mamă. Mama e o sfântă. Bărbatul, animal deloc sacru, începe să se simtă lângă ea ca în iad, nimic nu-i mai prieste, închinare nu știe să-i aducă și atunci alege calea știută, cea mai simplă, spre femeia păcătoasă. Pe calea aceasta poate întâlni chiar mai multe femei care, toate, îi pot fi izvor de plăceri. Dar *mama* cea din casa lui îi rămâne altar la care, dacă nu se prosternă în fiecare zi, ajunge să se simtă tot mai străin, tot mai gol de suflet, tot mai exclus de la festinul vieții. Și golul acesta nu se umple cu cantitate de cuvinte goale – butaforie de iubire.

Femeie, să fii tu și raiul, și iadul?!

*

Nu-i bine să-i invidiem sau, mai rău, chiar să-i urâm pe cei bogați. Într-o zi, Doamne ferește!, s-ar putea să ni se întâmple și nouă să ajungem ca ei… Și atunci cine o să ne mai iubească?

*

Valorile – ca banii: se devalorizează.

Așa și cu poetul Mircea, nu *beraru'* cel cu *fă-te că lucrezi!*, ci *cărtăraru'* cel lăudat până la greață de criticii de serviciu, fapt care i-a făcut pe cititorii onești să-l ignore cu desăvârșire.

Paul-César Helleu (1859-1927), *Madame Letellier*, gravură, cca. 1900

De mirare rămâne totuși cât de mult le-a mai trebuit celor dintâi să bage de seamă ceea ce noi, cititorii „expirați", dedulciți la valoare autentică în poezie, am priceput de multișor: poetul suferă de talent… asimptomatic.

Ultimul lui op (măcar de-ar fi chiar ultimul!) a intrat în stare de urgență pe piața goală de idei și de lume în plină criză de legume și aguride autohtone.

Corul laudelor deșarte ne zgâria cam de multișor în mod neplăcut urechile și am fi vrut măcar un pic de liniște decentă. Poate am fi fost scutiți astăzi de a auzi tânguiosul glas de bard suferind peste poate și implorând ajutor, deși clamează el în chiar titlul opului (de)liric: *Nu striga niciodată după ajutor!*

Editura – Casă mare, nu spun care, l-a scos la înaintare.

Ingrați, criticii guralivi tac de data aceasta strategic, doar unul, eliminat se pare din schema remuneraților de la bugetul Uniunii și intrat în șomaj liric de când cu pandemia de virus încoronat, a cârtit, *oarecum incorect* critic și, *total incorect* politic, cum că bardul dă barbar cu barda în poezie, urlând din toți bojogii că-l doare rău și agresând astfel în mod jenant urechile potențialilor cititori – expirații aceia din lumea celor care mai cred cum că *cetitul cărților ar fi cea mai de folos zăbavă*...

L-a auzit și un copil – frate „recent" cu cel din povestea veche cu *straiele împăratului,* cum *plângea fiindcă se vedea plângând* și a îngânat sfios și inocent, trăgându-l de mânecă pe tătâne'so care hohotea și el amar de mila poetului, citindu-i stihurile încărcate de dureri adânc stigate:

– Voi purtați chiar toată vina pentru chinul omului! Leacul e *cicatridina*. La mintea cocoșului!

*

Între Urmuz și Caragiale,
În plină pandemie,
Crai de curți noi și haimanale
Rescriu politichie;
Dar nu deschid, să-i pici cu ceară,
Fantă luminii – oarbă carte,
Cât încă sunt pe dinafară
De gratii. Însă-și pun tichie
De barzi pe gândurile boante
Când gratiile îi îmbie
Cu dor adânc de libertate.

„La marile răscruci,
ba chiar și pe la răspântii
de uliți,
destinul îți mai dă câte-un
ghiont. Dacă ești nătâng,
te împiedici și cazi.
Dacă nu, apuci calea dreaptă,
cel mai adesea înspinată,
spre cel care vei fi
cu adevărat.
Nu ajungerea la capăt,
ci mersul contează.
Sângeri? E semn bun!
Ești viu! Înainte!"

Carnet de scriitor

OBSERVAȚII MĂRUNTE

Maria Cecilia Nicu

Prozatoare, poetă, jurnalistă
Canada

Chiar!

Doamne, ce greu este să observi adevărul… Câteva arabescuri literare mi-ar permite încercuirea lui, l-aș învălui în așa-zisa înțelepciune a trecerii și m-aș preface că *descopăr America* și deci am substanță.

Restul e numai o adâncă crevasă existențială din care ieșim confuzi și evident zăpăciți de relativul adâncului…

Un *decor* ales cu grijă ne înconjoară, nu profesional, că profesionalismul are limite serioase, caută o perfecțiune elaborat-*gândită la rece*, o minuțiozitate specifică unui astfel de *decor* implică inspirație, o inspirație așa ca o dantelă fină, cu un milion de farafastâcuri și care îți sau nu-ți *vorbește* decât dacă întrezărești în curbura liniilor o notă aberantă, o călcătură *alăturea cu drumul*, gafele intenționate sau nu par oricum accidentale așa încât eroarea nu-i decât o alunecare în necunoscut, tatonare a posibilului și atât.

Cum am zis: arabescuri literare!

Cum zice Churchil: *"A lie gets halfway around the world before the truth has a chance to get his pants on"*?

Altfel, suntem bine merci, așa în general, ne cam ciocnim unii de alții, ne mai și încăierăm, e drept, dar în general ne ținem încă pe picioare, chiar dacă bate intens vântul ăsta *„alien"* cu nume provocator, cumva conspirativ, greu de tradus, vreau să zic, Covid (Sars)19, chiar dacă plouă cu vești aproximative ca plecarea (ori nu?) a armatei americane din Afganistan ori fâțâiala asta a Chinei în spațiul celest devenită un fel de *plimbare pe corso* care se alintă aruncând priviri curioase când ici, când colo, chiar dacă distribuim semne de întrebare informațiilor care oricum au *viața* scurtă a momentului și deci reținem din ele mai nimic, dar strecoară, furișează, parcă ar fi mai corect spus – depinde de senzaționalul evenimentului – acea profundă neliniște a nesiguranței fie războinică, fie revoluționară, chiar dacă, de fapt, totu-i un fel de talmeș-balmeș din care n-avem decât să reținem ceea ce ni se pare mai **lângă** – știți cum e, „cămășa e mai aproape decât…"

Pe urmă, paralel cu ciudățeniile meteo, alea cu inundații, trăsnete, tornade, tsunami, erupții vulcanice, ba chiar ninsori în mai (ca ieri!) mă rog, tot tacâmul unei planete trebăluind să **afle** și până atunci elaborează ideologic – vorba vine *elaborează*, că Marx e parola cheie a universităților și nu numai – se reinventează istoricește, se reașază valoric și cu pretenția autorității absolute se cere lumii încredere, ba chiar aprobare, așa încât trecând pe la porțile proxime se pun la păstrare aberațiile din care abia se încearcă ieșirea cu fața curată și cum ne caracterizează redescoperirea unor „adevăruri fundamentale" (nu asta e istoria?), etalăm siguranță, „bâta-n baltă" fiind doar *erori ocazionale*; vezi patriotismul local și precipitarea globalizării, încălzirea (tot) globală și ideea salvării planetei (sic!), practica înțelegerii (armoniei?) și încăierarea războinică, dar mai ales, reacreditarea eșecurilor ca experimentări necesare.

Elusive adevărul ăsta, undeva în toată harababura asta care nici măcar nu-i inedită, e numai un mister a cărui *clue* ar fi așteptarea… Iar meritul așteptării ar fi doar *înțelepciunea răbdării*?

Nu știu în ce măsură ceea ce zic eu aici ar putea fi important și nici nu știu dacă e important să știu, simt uneori că ne retragem, că privim un spectacol ai cărui actori am vrea să fim și nu suntem, lumea se desfășoară pe acorduri prea largi parcă, uneori ne plac, alteori nu, dar continuăm să trăim, să ne bucurăm și să ne întristăm și poate în egală măsură, să ne batem cu **„morile de vânt"** – Cervantes a aflat asta cu vreo 400 de ani înaintea noastră – sau să întoarcem spatele, să privim

frământările pământului ăsta cu înțelepciunea (?) vârstei sau cu furiile tinereții și, cum ziceam, să le acceptăm…

Cam așa: privită dinafară, casa și-a pierdut strălucirea, verticalitatea fațadei e numai o iluzie, o tristețe clătinarea asta a eficienței și chiar a bucuriei care a fost și doar dacă rupi frâiele imaginației, crezi că poți acoperi decrepitul ori te blochezi în a impune o credință care din start e absurdă.

Te miști ca într-un câmp deschis cu ochii numai pe mirajul orizontului, ba te și închipui pe lărgimea oceanului peste care chiar vrei să treci și ce lași în urmă n-are nicio importanță…

Casa *„monedă de schimb”*? Subțire, subțire rău ideea asta!

Privită dinăuntru, o limpezire, destul de apoasă, e drept, dar limpezire, dă ușii autoritatea izolării, o arunci după tine și se închide cu tonalități multiple din care desigur distingi doar scrâșnetul yallei…

Așa mai merge!

Fotoliul e confortabil, americanii au dreptate să-și întindă picioarele în poziția aia autoritară care, cred eu, ascunde o oarecare nesiguranță disimulată autoritar, dar asta e altă poveste, lumina intră cu o oarecare discreție, așa ca să țină la distanță chemările dinafară și cea mai deșteaptă idee ar zice: Citește!

Citesc, sigur că citesc ce îmi cade în mână, am o mulțime de variante, *Three Men in a Boat* ar fi una, *Momente și schițe* ar fi alta, că râsul nu face rău la nimeni, poate chiar *Dubliners* (e Joyce, dar proză scurtă), preferința cade însă pe ceva *mistery*, poate chiar Sam Spade ori Philip Marlowe în acțiunile alea unice cu care Dashiell Hammett și Raymond Chandler ne țineau trezi până noaptea târziu…

Ideile deștepte dau o șansă: când *„afară-i vopsit gardul…”*, o simplă privire dinăuntru asigură distanțarea *„leopardului”*...

Nu-i așa? Și, într-o zi, am să cred că pot scrie despre adevăr.

Până atunci… Observații minore.

Ori vorba lui Beckett: *”You’re on earth. There’s no cure for that”*!

Toronto, Canada

”Nu știu în ce măsură
ceea ce zic eu aici
ar putea fi important
și nici nu știu
dacă e important să știu, simt
uneori că ne retragem,
că privim un spectacol
ai cărui actori am vrea să fim
și nu suntem,
lumea se desfășoară pe
acorduri prea largi parcă,
uneori ne plac, alteori nu,
dar continuăm să trăim,
să ne bucurăm și să ne
întristăm și poate în egală
măsură, să ne batem
cu «morile de vânt»…”

Carnet de scriitor

RISIPIRI DE VARĂ

Florentina Loredana Dalian

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Astrologii anunță o zi cu eclipsă de Soare la 11.53, cu Lună nouă în Gemeni și ieșirea lui Marte de pe nu știu unde, o conjunctură astrală așa și pe dincolo. Dar eu n-am timp de sfaturile astrologilor, mă risipesc încoace și-ncolo, cu diverse treburi. Și, mai ales, cu emoția unei întâlniri de diseară, o sindrofie în *high-life*, dar nu asta e important. Plec, așadar, fără să am habar de eclipsa de soare, grijile mele sunt mult mai prozaice: să fiu aranjată, să nu-mi curgă rimelul, să nu mi se ducă – Doamne ferește! – vreun fir de la ciorapi (lasă, că mi-am luat de schimb! Mai rămâne să văd unde mi i-aș putea schimba, la o adică). Pot, în sfârșit, să mă relaxez, mi-am luat șofer, asta ar mai fi lipsit, emoția drumului prin aglomerația marelui oraș.

Ajungem mai devreme, avem toată parcarea la dispoziție, dar îi spun șoferului să nu se așeze moț la intrare, bănuiam că vor veni somități pe acolo. Bănuială adeverită. Când mașinile încep să se mai adune, îmi zice cu năduf disimulat: „Doamnă, ori faceți ceva să schimbați mașina, ori, data viitoare, dacă mai venim, nu mai parcăm aici! Nu vedeți ce mașini au ăștia? Noi suntem cei mai amărâți!" Orgoliu șoferesc, iaca na! „Tacă-ți fleanca – i-o retez – ăștia nu și-au luat mașinile din salariu de inginer. Dacă o vând pe mama și tot familionul, nu cred că reușesc să cumpăr nici măcar o roată de-a ăstora." Eu nu judec oamenii după mașini, ci după educație, după fărâma de omenie care ne-a mai rămas într-o lume de tot nebună.

La intrare, până să se deschidă porțile, mă împiedic de actrița Ge, nelipsită de peste tot. Așa o fi zicând și ea de mine. Schimbăm câteva vorbe, apoi prind momentul să scap de ea. Nu-i vorbă, o să-mi taie calea ceva mai încolo. E drăguță, amabilă, mă complimentează de fiecare dată, nu mi-a spus niciodată ceva rău, dar nu știu cum, mă obosește. Și nu cred să fie de vină Luna aia nouă, ăsta e sentimentul pe care-l am ori de câte ori o întâlnesc. Dar nici cu mine nu mi-e rușine, ce sclifinoasă mai sunt! De zici că m-am sălbăticit de la atâta singurătate. Totuși, sunt oameni cu care aș sta, uitând de timp. De aceia, însă, nu prea am parte.

Festivitățile încep pe fondul unei zumzăieli generale. Mi-ar plăcea să fie și șoferul înăuntru, să-i arăt și lui cine sunt cei cu mașini bengoase, de care se rușinează el. Oameni ai lumii noi, în care noțiunea de respect a căpătat alte conotații sau a dispărut de tot. Pe scenă vorbea un personaj important, gazdă, conducătorul instituției, dar unii aveau de povestit, de ciocnit pahare, lasă-l să zică! Singurele momente de tăcere deplină au fost când s-au intonat imnurile. Slavă Domnului! Le-aș fi pus și un „Tatăl nostru", că tot era zi de Înălțare, dar tare mi-e că asta nu le-ar fi împiedicat zumzăiala. Ori sunt eu picată din alt veac, ori am început să am tabieturi de babă. Dar nu cred. Dintotdeauna, m-a iritat lipsa ordinei și disciplinei. De voi fi avut o altă viață, pesemne am fost comandant de oști.

În fine, parcă forfota se mai potolește. Sunt strigată la premiu, când urc cele două trepte șui și înguste, mă împiedic de batoza de Ge (nici că se putea să-și găsească loc mai bun!) care a ținut morțiș să mă felicite, la coborâre.

Domnul Key mi-a cam dat papucii, așa am simțit. Spre deosebire de ceilalți premianți (toți bărbați), am fost singura pe care nu a invitat-o la microfon. Acum, eu știu că femeile vorbesc mai mult, dar, într-o atare situație, în mod cert n-aș fi abuzat de timpul nimănui. Îmi pregătisem ceva pe limba lui Shakespeare, dar n-a fost să fie. Am cam luat-o personal. Mai târziu, cineva mi-a sugerat că ar fi trebuit să vorbesc, că n-am înțeles corect. O fi fost tot de la eclipsă. Ce să fac, dacă mă am bine cu protocolul! Așa cum nu concep să merg undeva neinvitată, nici nu concep, când sunt într-un cadru oficial, să fac lucruri de capul meu. Cum ziceam, picată din alt veac!

Ultimul moment e unul artistic. O doamnă cântă melodii superbe – voce și pian – acompaniată de un tânăr la chitară. Asta m-a întristat cel mai tare. Lumea a considerat că s-a dat drumul la bar și, cu câteva excepții, nimeni nu mai asculta. Se vocifera pe diverse tonalități, se ciocneau pahare, se râdea… Stăteam în față, nu-i vedeam, dar îi auzeam foarte bine. Foame și sete. Nehalită specie mai suntem! În alt context, aș fi zis „nație", dar acum aveam o slabă consolare, erau mai multe nații pe acolo. Solista abia mai făcea față zgomotului de fond. Ascultând-o, meditez la condiția artistului. Trist destin! Artistul a ajuns să fie confundat cu un lăutar de bodegă, el își face „numărul" în timp ce „spectatorii" se ocupă cu orice au chef. Eventual, din „respect", aplaudă la final. *High-life*, bre! La țară, am întâlnit public mult mai respectuos decât la kilometrul zero al Bucureștiului, mai cu sfială, chiar și pe fondul lipsei de înțelegere totală a artei. Nu știu ce aș fi făcut în locul solistei. La cum mă știu, cred că luam chitara băiatului (că pianul ar fi fost prea greu, de neurnit) și le-o dădeam ălora-n cap. După care, le ceream despăgubiri. Na-vă!

După ce i-am aplaudat pe cei doi la final, împreună cu alți vreo câțiva care, ca și mine, ascultaseră în tăcere, am ieșit la aer, pe superba terasă. Frumusețea din jur avea să mă revigoreze, gândeam. Bineînțeles, aici altă forfoteală, dar acum era normal să fie așa. Mi-am aflat un loc mai retras în care să pot fuma liniștită. Un pahar de vin roșu, pe jumătate, că barmanului i se terminase sticla la mine. Ghinion! Și mi-a fost jenă să atârn pe acolo până ar fi deschis alta. Acum, recunosc, uneori sunt de-a dreptul toantă. Dar îmi asum asta și suport consecințele. Lasă, că am destule calități care să compenseze asta. Compensează pe naiba!

Au dreptate cei care spun că, dintre toate singurătățile, cea mai grea e cea din mulțime. Dar pe mine nu mă deranjează. Oricum, Luna aia nouă, sau Marte, sau eclipsa, ori toate la un loc mă cam blegiseră. Că vinul nu fusese suficient pentru asta. Un grup de doamne încep o cântare ad-hoc, cu veselie și dănțuială. Adorabil! Îmi place această naturalețe, veselia fără grobianism, muzica, dansul, lipsa scorțoșeniei. Mai târziu, se mută înăuntru și continuă spectacolul, m-aș fi dus să urmăresc, dar nu mă mai îndur să părăsesc frumusețea de afară.

O vreme, stau cu fața înspre grădină, mă bucur de priveliște, apoi îmi pică fisa că poate nu-i frumos să întorc spatele celorlalți, așa că îmi sprijin dosul de zid și contemplu oamenii. Îmi place veselia lor, deși contrastează cu pleoșteala mea. Ador să văd oameni veseli și fericiți. O doamnă dintr-un grup mă fixează cu privirea și, la un moment dat, îmi face semn să mă duc la ei „să nu fiu singură", deși nu ne cunoșteam. Apreciez gestul, îi mulțumesc, dar o refuz politicos, spunându-i că îmi place. Ce-o fi înțeles, săraca? Nu puteam să-i explic de la o asemenea distanță. Îmi place singurătatea; îmi place și compania, dar nu forțată și nu a oricui. Nu mai consider demult că e cazul să mă prefac, nici măcar de dragul politeții. Prezența unui singur om mi-ar fi făcut bine în seara aceea, singurul care m-ar fi ajutat să mă simt eu, în prezența căruia nu simt nicio asperitate, cu toate eclipsele din lume și cu toate planetele date peste cap. Nu apucaserăm să ne salutăm. Îi mai zăream când și când chipul cu acel superb zâmbet de copil, natural, absolut netrucat, interacționând cu diverse grupuri, zburând de la unul la altul, apărând și dispărând cu agilitatea unui sabreur pe planșă. Speram că, în cele din urmă, va ajunge și la mine. Asta mă mai ținea, oarecum, lipită de zidul acela, fumând a nu știu câta țigară, nu atât din plăcere, cât din pură lipsă de ocupație. Mă gândeam că, pentru un scriitor, un astfel de post de observație e mană cerească. Și o astfel de pauză în alergătura de zi cu zi, de asemenea. Fără să am aerul că studiez sau fixez pe cineva cu privirea, mai observ diverse lucruri: unele doamne elegante, în frunte cu prima doamnă a „casei", altele – din păcate – pentru care eleganța era la ani lumină (puneți-vă, dragă, ciorapi, seara, la recepție, mai ales dacă purtați rochii scumpe! Nu mai umblați cu picioarele alea goale în pantofi, de parcă nu v-ar mai fi ajuns banii de dresuri, că sunteți ridicole! Tu, asta colorată, la păr – ho, nu săriți! – aurie, na, dacă ți-ai pus rochie scurtă cu volane și mai ești și grăsunică, e tot ce-ți mai lipsea, piciorul ăla gol, pe care ți se văd vergeturile!); mai văd un preot tânăr cu reverenda șifonată, îmi vine să mă duc să i-o netezesc, iar pe coana preotească s-o smotocesc – șifonată și ea, nu-i vorbă, dar măcar ea e în „civil" (dar nu cred că atunci când ești lângă un preot îți poți permite să te consideri „în civil"). Copacii și florile, și iarba sunt minunate! Natura nu dezamăgește niciodată. „Și George nu mai vine" – vorba poetului.

Dar, iată că, în sfârșit, domnul Viy își îndreaptă atenția și către mine, ce zâmbet, câtă căldură, ce îmbrățișare! Schimbăm câteva vorbe, eu, după ce că sunt bătută în cap de la eclipsa aia de Soare, mă topesc după farmecul lui, e ca un copil pe care nu se poate să nu-l îndrăgești. Ăsta e un mare dar de la Dumnezeu, nu se poate dobândi și nu se poate mima. Fericiți cei care-l au! Să poți zâmbi oricui în mod egal, indiferent dacă îți place sau nu fața lui. Asta ar trebui să fie probă eliminatorie în diplomație. Dar atunci, pesemne, ar rămâne lumea fără diplomați. Eu mărturisesc că nu pot zâmbi cu toată gura (mai bine zis cu toată inima) oricui. Domnul Viy, copilul frumos, e și la fel de neliniștit ca un copil. N-are stare. Pleacă repede, sub un oarecare pretext, promite că revine și, evident, n-o mai face. Dar nu te poți supăra pe copii.

Apar apoi două doamne, mamă și fiică, lângă care stătusem în sală. Drăguțe amândouă. Schimbăm banalități, facem niște

poze, ne cam plictisim în grup. În cele din urmă, rămân iar singură, îmi aprind o ultimă țigară și consult ceasul. La ora de final fixată în invitație îmi iau avânt către ieșire. Un fel de a zice avânt, cam trăgeam de picioare, în speranța de a-l mai vedea o dată pe Viy. Plec, mă întorc, dau de el într-un grup, aștept să termine conversația și dau să zic la revedere, dar el ținea morțiș să mă prezinte unei senatoare. „Nu, mulțumesc!" – mă zbârlesc toată, gata să-mi scuip în sân (iar am fost diplomată!), domnul Viy iar dispare (pot paria că a făcut scrimă la arma sabie în tinerețe, niciun alt sport nu-ți dă o asemenea abilitate de deplasare), iar eu rămân ca o barcă abandonată între ierburi (chiar n-am vrut să zic „bălării"). Încep să vâslesc spre ieșire, acum de-adevăratelea, fără să mă uit înapoi.

Nu-mi plac plecările. Cui îi plac? Dar parcă tot e mai bine să plec decât să rămân. Am scris mai demult un gând: Trenul în gară – între a rămâne și a pleca, nu-i decât o așteptare de-o viață. Acum îl putem adapta: Mașina-n parcare… tot aia!

Slobozia, 11/12 iunie 2021

„Au dreptate cei care spun că, dintre toate singurătățile, cea mai grea e cea din mulțime. Dar pe mine nu mă deranjează. Oricum, Luna aia nouă, sau Marte, sau eclipsa, ori toate la un loc mă cam blegiseră. Că vinul nu fusese suficient pentru asta. Un grup de doamne încep o cântare ad-hoc, cu veselie și dănțuială. Adorabil! Îmi place această naturalețe, veselia fără grobianism, muzica, dansul, lipsa scorțoșeniei."

Teatru

DOCTORUL ZBURĂTOR
de Molière
Traducere din limba franceză
și adaptare radiofonică de Puşa Roth

Personajele:

Lucile, fiica lui Gorgibus
Valère, iubitul Lucilei
Gorgibus, tatăl Lucilei
Sganarelle, valetul lui Valère
Sabine, verişoara Lucilei
Gros-René, valetul lui Gorgibus
Un avocat

În salonul lui Valère.

Valère *(îngrijorat)*: Ei bine, Sabine, ce mă sfătuieşti?

Sabine: Fii atent, Valère! Am noutăți. Unchiul meu vrea cu tot dinadinsul ca verișoara mea Lucile să se căsătorească cu Villebrequin, și lucrurile sunt avansate. Cred că astăzi ar fi fost deja căsătoriți dacă tu și cu Lucile nu ați fi fost iubiți. Verișoara mea mi-a mărturisit în secret dragostea pe care ți-o poartă. Pentru că ne aflăm într-o situație extrem de delicată din cauza avariției țărănoiului care este unchiul meu, ne-am pus în gând să împiedicăm această căsătorie. Chiar acum când vorbim, verișoara mea se preface că este bolnavă, iar bietul bătrân, care este suficient de credul, m-a rugat să caut un doctor. Ai putea să-mi prezinți pe vreunul dintre bunii tăi prieteni care să ne ajute să ne punem în aplicare planul?

Valère *(nedumerit)*: Ce fel de prieten, ce plan?

Sabine: Cineva care îl va sfătui pe unchiul meu dar şi pe presupusa bolnavă că, dacă vrea să se însănătoşească, va trebui să stea în mijlocul naturii şi să inspire aer proaspăt. Omuleţul o va trimite imediat pe verişoara mea în acel pavilion care se află la capătul grădinii noastre, şi astfel îl vei putea ţine la distanţă pe bătrânul nostru, vei putea să te căsătoreşti cu Lucile şi să-l laşi să-şi verse apoi năduful cu Villebrequin.

Valère: Dar cum să găsesc atât de repede un doctor şi încă unul care să vrea să rişte pentru mine? Îţi spun cu toată sinceritatea că nu cunosc pe niciunul.

Sabine: Mă gândesc la un lucru: ce-ar fi să-l îmbraci pe valetul tău în doctor? Nimic mai uşor ca să-l păcăleşti pe bătrânel.

Valère: Este într-adevăr o persoană care înghite tot şi merită să fie păcălit. Adio, mă duc să-l caut. Unde dracu' umblă acest ţopârlan? Aha, iată-l pe cel pe care-l caut.

Trecere muzicală.

Valère: Ah! Bietul meu Sganarelle, cât de mult mă bucur să te văd! Am nevoie de tine într-o chestiune importantă, dar nu știu cum ai putea să o rezolvi.

Sganarelle: Dar ce trebuie să știu să fac, domnule? Folosiți-mă numai în afacerile dumneavoastră importante. De exemplu, trimteți-mă să văd ce oră arată ceasul, să văd cât costă untul la piață, să adăp un cal și numai atunci veți afla ceea ce știu să fac.

Valère: Nu e vorba de așa ceva. Trebuie să te prefaci că ești doctor.

Sganarelle *(uimit)*: Eu, doctor, domnule! Sunt gata să fac tot ce vă place, dar este suficient că sunt servitorul dvs. pentru a nu mai face nimic altceva. Și, pentru Dumnezeu, în ce scop m-ați ales? Pe cinstea mea! Domnule, vă bateți joc de mine.

Valère: Dacă vrei să mă ajuți, îți voi da zece pistoli.

Sganarelle *(convins)*: Ah! Pentru zece pistoli, n-am de ce să nu spun că nu sunt doctor. Domnule, eu nu sunt atât de subtil ca să înțeleg care e adevărul. Dar când voi fi doctor, unde trebuie să merg?

Valère: La bietul Gorgibus, să o vezi pe fiica sa, care e bolnavă. E adevărat că tu ești un mărginit care nu știe ce trebuie să facă, dar care trebuie să facă bine.

Sganarelle *(superior)*: He, hei, Doamne! Domnule, nu fiți așa de sceptic. Vă răspund că voi ști cum să procedez ca să fac o persoană bolnavă sănătoasă, cum nici un alt doctor din oraș nu știe să o facă. Există un proverb care spune că medicul merge la braț cu moartea, dar veți vedea că după ce am să mă amestec eu în această problemă, se va spune: dacă a venit doctorul, adio moarte. Dacă mă gândesc bine, cred că este destul de greu să faci pe doctorul. Și dacă nu pot să mă descurc?

Valère *(prietenos)*: Sganarelle, nimic mai ușor decât această întâlnire. Gorgibus este un om simplu, grosolan, care va fi copleșit de discursul tău, mai ales că vei vorbi despre Hippocrate şi despre Galien, dar, în acelaşi timp, trebuie să fii un pic neruşinat.

Sganarelle: Adică va trebui să-i vorbesc despre filosofie matematică? Lăsaţi pe mine. Dacă este un naiv, așa cum ziceți, pot să mă descurc. Pregătiţi-mi un costum de medic, instruiţi-mă ce trebuie să fac, daţi-mi licenţele, adică cei zece pistoli promişi.

Trecere muzicală. Acasă la Gorgibus.

Gorgibus *(îngrijorat)*: Gros-René, caută repede un medic, grăbeşte-te că fiica mea este bolnavă.

Gros-René *(nervos)*: Ce dracu' mai e şi asta, domnule Gorgibus! Pentru ce vreţi să vă daţi fata după un bătrân? Credeţi că ei nu i-ar plăcea să aibă alături un bărbat tânăr care să o... lucreze bine? Realizaţi legătura... etc., etc. *(Fredonează un cântec obscen.)*

Gorgibus: Du-te repede! Prevăd ca această boală va amâna nunta.

Gros-René: Domnule Gorgibus, asta mă enervează cel mai tare. Întâi mă duc să-mi pun burta la cale şi apoi mă duc să caut un doctor pentru mine dar şi pentru fiica dvs. Sunt de-a dreptul disperat.

Trecere muzicală.

Sabine: Bine că v-am găsit, unchiule, ca să vă dau o veste bună. L-am adus pe cel mai abil doctor din lume, un om care tocmai a sosit din ţări străine, care cunoaşte cele mai mari secrete ale medicinei şi care, fără îndoială, o va vindeca pe verişoara mea. Din fericire mi-a fost prezentat şi eu vi l-am adus, unchiule Gorgibus. Este atât de savant, că mi-aş dori din toată inima să fiu bolnavă ca el să mă vindece.

Gorgibus *(nerăbdător)*: Sabine, dar unde se află el?

Sabine: E cel cu care am venit. Poftim, dumnealui este.

Gorgibus: Umilul dvs. servitor, domnule doctor! Vă rog să o vindecaţi pe fiica mea, care este bolnavă. Îmi pun toate speranţele în dvs.

Sganarelle *(superior)*: Hipocrate zice, şi Galien din motive temeinice presupune că o persoană nu se comportă normal atunci când e bolnavă. Aveţi dreptate că vă puneţi toate speranţele în mine căci eu sunt cel mai mare, cel mai abil şi cel mai doct doctor din câţi există în facultatea vegetativă, senzitivă şi minerală.

Gorgibus: Sunt extraordinar de încântat.

Sganarelle

Sganarelle: Să nu vă imaginaţi că sunt un doctor obişnuit, un doctor simplu, un doctor precum alţii. După părerea mea, toţi ceilalţi doctori nu sunt decât nişte avortoni ai medicinei. Am talente unice, am secretele mele. Salamalec, salamalec. „Rodrigue, tu ai inimă?" Signor, si; signor, non. Per omnia saecula saeculorum. Dar să mai încercăm un pic. Da, domnule Gorgibus, o clipă, să vă consult.

Sabine: Hei! Nu este el bolnavul, ci fiica lui.

Sganarelle: Nu are importanţă. Sângele tatălui şi al fiicei sunt acelaşi lucru şi prin alterarea sângelui tatălui eu pot să aflu boala fiicei sale. Domnule Gorgibus, ar exista o modalitate să văd urina suferindei?

Gorgibus *(speriat)*: Sigur că da. Sabine, du-te repede şi ia urina fiicei mele. *(Reacţie la Sabine:* ***„Imediat, imediat"****. Paşi grăbiţi, uşi care se deschid, apoi tot Sabine care vine în fugă şi spune:* ***„Am adus ce mi-aţi cerut, domnule doctor."****)* Domnule doctor, sunt îngrozit că fiica mea ar putea să moară.

Sganarelle: Ah! Cât de bine se preface! Nu trebuie să se amuze încercând să moară fără ordonanţă medicală. Priviţi urina care arată o temperatură foarte mare, o puternică inflamaţie a intestinelor şi cu toate acestea situaţia nu este foarte gravă. *(Sganarelle se preface că bea urina.)*

Gorgibus *(contrariat)*: Hei, asta ce mai e? Domnule doctor, beţi urina?

Sganarelle *(impasibil)*: Nu vă emoţionaţi din această cauză! Medicii, de obicei, se mulţumesc să o privească, dar eu, eu sunt un doctor ieşit din comun, eu o înghit, pentru că prin gust discern mai uşor cauzele dar şi urmările bolii. Dar, ca să vă spun adevărul, este mult prea puţin ca să dau un diagnostic exact. Fiica dvs. trebuie să facă pipi mai mult.

Sabine: Abia am convins-o să facă puţin.

Sganarelle *(prefăcându-se enervat)*: Cum adică? Am trăit s-o aud şi pe asta! Faceţi-o să facă pipi copios, copios. Dacă toţi bolnavii vor face pipi copios, îmi doresc să fiu doctor toată viaţa.

Sabine: Iată tot ce a putut da. Nu poate face pipi mai mult.

Sganarelle: Ce? Domnule Gorgibus, fiica dvs. nu face pipi decât câteva picături? Fiica dvs. nu este decât o biată pişăcioasă. Mă văd nevoit să-i recomand o poţiune pisativă. Nu există nici o cale să pot vedea bolnava?

Sabine: Lucile s-a trezit şi dacă doriţi, o voi ruga să coboare.

Trecere muzicală.

Sganarelle: Ei bine, domnişoară, sunteţi bolnavă?

Lucile *(prefăcându-se)*: Da, domnule doctor.

Sganarelle: Cu atât mai rău! Este un semn că nu vă simţiţi bine. Aveţi dureri puternice de cap, de şale?

Lucile: Da, domnule doctor.

Sganarelle: Este nemaipomenit de bine. Da, acest mare medic, e vorba despre mine, a spus o sută de lucruri frumoase la capitolul despre natura animalelor, afirmând că umorile care au legături între ele au şi multe raporturi. Căci, de exemplu, aşa cum melancolia este duşmanca bucuriei, aşa cum bila care se răspândeşte în corpul nostru făcându-ne să devenim galbeni, şi că nimic nu este mai contrar sănătăţii decât boala, putem spune, alături de acest mare om, adică de mine, că fiica dvs. este foarte bolnavă. Trebuie să-i prescriu o reţetă.

Gorgibus *(precipitat)*: Aduceţi repede o măsuţă, hârtie şi cerneală.

Sganarelle *(încurcat)*: Printre dvs. se află cineva care ştie să scrie?

Gorgibus *(surprins)*: Domnule doctor, dar dvs. nu ştiţi să scrieţi deloc?

Sganarelle: Ah! Nu mai mi-aduc aminte bine! Am atât de multe afaceri în cap, că pe jumătate am şi uitat. Eu cred că ar fi necesar ca fiica dvs. să iasă un pic la aer curat şi să se distreze la ţară.

Gorgibus: Noi avem o grădină foarte frumoasă şi câteva camere pe măsură. Dacă credeţi că e bine, am s-o duc să locuiască acolo.

Sganarelle: Să mergem atunci, să mergem, domnule Gorgibus, să vizităm locurile respective.

Trecere muzicală.

Gorgibus: Domnule avocat, umilul dvs. servitor etc.

Avocatul: Auzind de boala domnişoarei Lucile, fiica dvs., am venit să vă spun că sunt alături de dvs. şi că pot să vă ofer serviciile mele.

Gorgibus: A sosit la noi unul dintre cei mai savanţi oameni.

Avocatul: Există o posibilitate să pot sta de vorbă cu domnia sa măcar un moment?

Gorgibus: Voi încerca, pofiţi în salon. *(Paşi. Uşă care se deschide.)* Domnule doctor, daţi-mi voie să vă prezint pe unul dintre cei mai buni prieteni ai mei, domnul avocat, care vrea să vă întrebe câte ceva despre starea sănătăţii fiicei mele.

Sganarelle *(mofluz)*: Nu pot să am această plăcere, domnule Gorgibus, deoarece trebuie să alerg la bolnavii mei. Nu pot să stau la taclale cu dvs., domnule.

Avocatul: Domnule doctor, după ce domnul Gorgibus mi-a vorbit despre meritele dvs., dar şi despre ştiinţa dvs., am avut cea mai mare curiozitate din lume de a avea onoarea să vă cunosc, şi astfel mi-am luat libertatea să vă salut. Trebuie să vă mărturisesc că cei care excelează în anumite ştiinţe sunt demni de mari laude şi în special cei care profesează medicina, atât din pricina utilităţii sale, cât şi pentru faptul că ea înglobează multe alte ştiinţe, iar perfecta ei cunoaştere este foarte dificilă. Este foarte important ceea ce a spus Hipocrate în primul său aforism: „Vita brevis, ars vero longa, occasio autem praeceps, experimentum periculosum, judicium difficile."

Sganarelle *(către Gorgibus)*: Ficile tantina pota baril cambustibus.

Avocatul: Dumneavoastră, domnule doctor, nu cred că sunteţi din acea categorie a medicilor care aplică medicina care se numeşte raţională sau dogmatică, ci sunt convins că exersaţi în fiecare zi cu mult succes: experientia magistra rerum. Primii oameni care au profesat medicina au fost în primul rând stimaţi că şi-au ales această frumoasă ştiinţă, care-i aşază printre sfinţi pentru bunele îngrijiri pe care le acordă în fiecare zi. Nu trebuie să dispreţuim vreun medic pentru că nu a putut să-şi facă bine pacientul, pentru că aceasta nu depinde numai de remediile sale şi nici de ştiinţa sa. Interdum docta plus valet arte malum. Domnule doctor, mă tem să nu fiu inoportun, prin urmare vă părăsesc în speranţa că la următoarea întrevedere voi avea onoarea să conversez cu dvs. cu mult mai multă plăcere. Minutele dvs. sunt preţioase, etc. La revedere. *(Pleacă.)*

Gorgibus: Domnule doctor, ce părere aveţi despre acest om?

Sganarelle: Cunoaşte câte ceva. Acum trebuie să vă părăsesc. Ştiţi ce trebuie să faceţi?

Gorgibus: Ştiu bine ceea ce vă datorez.

Sganarelle: Vă amuzaţi pe seama mea, domnule? Nu voi pretinde nimic fiindcă nu sunt un mercenar. Umilul dvs. servitor.

Trecere muzicală. Acasă la Valère.

Valère *(îngrijorat)*: Nu ştiu cum s-a descurcat Sganarelle, nu am nici o veste de la el şi habar n-am unde aş putea să-l întâlnesc. *(Se aud paşi.)* Dar ce văd, a apărut Sganarelle. Ei bine, Sganarelle, ce ai făcut de când nu te-am mai văzut?

Sganarelle: Minunat de minunat, domnule Valère. M-am descurcat atât de bine că Gorgibus m-a considerat un medic foarte priceput. Am fost la el acasă, mi-am facut datoria de savant *(se amuză)* şi, ce era mai important,

l-am sfătuit să o lase pe fiica sa la aer curat. Domnișoara Lucile se află în prezent într-un apartament situat la capătul grădinii, departe de bătrân, astfel încât dumneavoastră să o puteţi vizita în voie.

Valère: Ah! Cât de fericit mă faci! Fără a mai pierde timpul, mă duc să o văd pe Lucile. *(Iese.)*

Sganarelle *(singur)*: Trebuie să vă mărturisesc că acest bătrânel Gorgibus este tare greoi la minte dacă s-a lăsat păcălit astfel. Ah! Pe legea mea, totul este pierdut dacă mă vede Gorgibus din întâmplare! Mă voi preface că sunt altcineva decât doctorul, pentru că trebuie să-l păcălesc până când cei doi îndrăgostiţi vor fi împreună. Am plecat.

Trecere muzicală. Acasă la Gorgibus.

Gorgibus *(mirat)*: Bună ziua, domnule.

Sganarelle *(prefăcându-se disperat)*: Domnule, servitorul dvs. Domnule, aveţi în faţa dvs. un biet băiat disperat. Cunoaşteţi cumva un doctor care a sosit de puţin timp în oraș și care face niște tratamente admirabile?

Gorgibus: Da, îl cunosc, tocmai a plecat de la mine.

Sganarelle: Eu sunt fratele lui, domnule. Suntem gemeni și cum semănăm foarte bine, lumea ne confundă uneori.

Claude Simonin (1635–1721), Molière în costum de Sganarelle în piesa *Sganarelle sau Încornoratul închipuit* (1660). Sursa: William Driver Howarth, *Molière: A Playwright and His Audience,* p. 28 și planșa a II-a, Cambridge University Press, 1982

Gorgibus *(aparte)*: Să fiu al naibii dacă nu am fost păcălit. *(Tare.)* Și cum vă numiţi?

Sganarelle: Narcisse, domnule, la ordinele dvs. Trebuie să ştiţi că în timp ce mă aflam în cabinetul lui, am spart două fiole de esenţă care se aflau pe marginea mesei. Atât de tare s-a enervat, că m-a dat afară din casă, spunând că nu vrea să mă mai vadă niciodată. Şi aşa sunt un biet băiat fără sprijin, fără bani, fără nicio cunoştinţă.

Gorgibus: Haideţi, că o să vă împăc eu. Sunt unul dintre prietenii lui şi vă promit că voi face tot posibilul să vă întâlniţi cu el. Voi discuta cu el îndată ce-l voi vedea.

Sganarelle: Vă rămân îndatorat, domnule Gorgibus.

Trecere muzicală.

Sganarelle: Trebuie să vă mărturisesc că atunci când bolnavii nu vor să urmeze sfatul medicului şi când cad pradă disperării, ce…

Gorgibus: Domnule doctor, umilul dvs. servitor. Vă cer o favoare.

Sganarelle: Despre ce e vorba, domnule? Doriţi să vă fac vreun serviciu?

Gorgibus: Domnule, tocmai l-am întâlnit pe fratele dvs., care este distrus din cauza întâmplării cu fiolele…

Sganarelle: E un nemernic, domnule Gorgibus.

Gorgibus: Iar eu vă spun că este disperat că v-a supărat.

Sganarelle: E un beţiv, domnule Gorgibus.

Gorgibus: Hei, domnule, vreţi să-l aduceţi la disperare pe bietul băiat?

Sganarelle: Nu-mi mai spuneţi nimic. Remarcaţi lipsa de pudoare a acestui nemernic care v-a căutat pentru a vă ruga să ne împăcăm. Vă rog să nu-mi mai vorbiţi despre el.

Gorgibus: Pentru numele lui Dumnezeu, domnule doctor! Faceţi asta de dragul meu. Dacă sunt capabil să vă oblig la un asemenea gest, o voi face din toată inima. Mi-am luat acest angajament.

Sganarelle: Nu mă mai rugaţi cu atâta insistenţă, căci am făcut un jurământ să nu-l iert niciodată. *(Pauză. Oftează.)* Bine, m-aţi înduioşat. Îl iert. Vă asigur că asta mă enervează foarte tare, dar am să mă împac cu el ca să vă fac plăcere. Adio, domnule Gorgibus.

Gorgibus: Domnule, umilul dvs. servitor! Merg să-l caut pe acest sărman băiat pentru a-i da vestea cea bună.

Trecere muzicală. Pe stradă.

Valère *(fericit)*: Trebuie să recunosc că nu am crezut niciodată că Sganarelle se va achita atât de bine de această sarcină. Ah, bietul meu băiat, ce te-am obligat să faci! Câtă bucurie mi-ai făcut!

Sganarelle: Pe cinstea mea, domnule Valère, vorbiţi prea tare despre fericirea dvs. Gorgibus m-a întâlnit şi fără o invenţie pe care am găsit-o pe loc, descoperea toată mascarada. A, dar iată-l pe Gorgibus, ascundeţi-vă!

Gorgibus *(apropiindu-se)*: V-am căutat peste tot, domnule Narcisse, pentru a vă spune că am vorbit cu fratele dvs. M-a asigurat că o să vă ierte, dar pentru a fi sigur de asta, aş dori să vă îmbrăţişaţi în prezenţa mea. Intraţi în casă, că eu mă duc să-l caut.

Sganarelle (*prefăcându-se speriat)*: Ah, domnule Gorgibus, nu cred că o să-l găsiţi imediat, iar eu nu voi rămâne la dvs. fiindcă mă tem de mânia lui.

Gorgibus: Ba nu, veţi rămâne, fiindcă am să vă închid într-o cameră. Plec acum să-l caut pe fratele dvs. Nu vă fie teamă! Vă asigur că nu mai e supărat. *(Pleacă.)*

Sganarelle: Pe legea mea, iată-mă prins în capcană şi nu am nicio posibilitate să scap. Situaţia e foarte încurcată şi mi-e teamă că dacă se descoperă mascarada, pe spatele meu se va abate o ploaie de lovituri de baston, sau printr-o reţetă mai tare decât toate cele medicale, mi se aplică semnul de proscris pe umeri. Afacerile mele merg prost, dar pentru ce să disper? Dacă tot am făcut atâtea, să ducem viclenia până la capăt. Dar mai întâi trebuie să ies de aici. Vreau să demonstrez că Sganarelle este regele vicleniilor.

Trecere muzicală. Acasă la Gorgibus.

Gros-René: Ah, pe legea mea, iată cine e caraghiosul! Sare ca un drac pe fereastră! Trebuie să stau pe aici ca să văd cum se va sfârşi totul.

Gorgibus: Nu ştiu unde l-aş putea găsi pe doctorul ăsta! Nu ştiu unde dracu' se ascunde. A, dar iată-l! Domnule, nu este suficient că l-aţi iertat pe fratele dvs. Vă rog, pentru propria mea satisfacţie, să-l îmbrăţişaţi. El se află acum la mine şi v-am căutat peste tot pentru a vă ruga să faceţi acest gest în prezenţa mea.

Sganarelle: Vă bateţi joc de mine, domnule Gorgibus. Nu este suficient că l-am iertat? Nu vreau să-l mai văd niciodată.

Gorgibus: Dar, domnule, faceţi asta de dragul meu.

Sganarelle: Nu ştiu cum aş putea să vă refuz. Spuneţi-i să coboare.

Gorgibus: Fratele dvs. vă aşteaptă şi mi-a promis că va face tot ce îi veţi cere.

Sganarelle: Domnule Gorgibus, vă rog să-i spuneţi să coboare! Vă conjur să nu spuneţi nimănui, pentru că m-a făcut de ruşine de o sută de ori în faţa întregii lumii.

Gorgibus: Da, da, i-am spus şi eu asta. Domnule, fratele dvs. spunea că este foarte ruşinat şi vă roagă să intraţi, ca să vă ceară scuze în particular. Luaţi cheia ca să puteţi intra. Vă rog să nu-mi refuzaţi această plăcere.

Sganarelle: Fac orice pentru bucuria dvs. Vă rog să ascultaţi cum am să-l tratez. *(Paşi. O uşă care se deschide. Voce schimbată.)*

– Ah, iată-te, nemernicule !

– Domnule frate, vă cer iertare şi vă promit că n-o să se mai repete.

– N-o să se mai repete, stâlp al desfrânării, nemernicule!? Hai, o să te învăţ să trăieşti. Ţi-ai luat îndrăzneala să-l inoportunezi pe domnul Gorgibus şi să-i umpli capul cu prostiile tale!

– Domnul meu frate…

– Taci, îţi spun !

– Nu sunt neascultător.

– Taci, nemernicule.

Gros-René *(furios)*: Cine dracu' credeţi că se află la dvs. acum?

Gorgibus *(încrezător)*: Doctorul împreună cu Narcisse, fratele său. Trebuie să-ţi spun, Gros-René, că au avut câteva neînțelegeri și acum se pun de acord.

Gros-René: Lua-l-ar dracul! Nu e decât unul.

Sganarelle *(din plan secund)*: Narcisse, bețiv ce ești, te învăț eu să trăiești! Cum își apleacă privirea! Se vede clar că e falit, mizerabilul. Ah, ipocritul, cum face el pe sfântul!

Gros-René: Domnule, spune-i să-l aducă pe fratele lui la fereastră.

Gorgibus: Da, da. Domnule doctor, vă rog să-l aduceţi pe fratele dvs. la fereastră.

Sganarelle: Este nedemn să fie văzut de oameni de onoare, şi apoi el n-ar şti să sufere alături de mine.

Gorgibus: Domnule, nu-mi refuzaţi această plăcere, după toate câte aţi făcut pentru mine.

Sganarelle: Adevărul este, domnule Gorgibus, că aveţi o asemenea putere asupra mea încât nu pot să vă refuz nimic. Arată-te, arată-te, nemernicule! *(Voce schimbată.)*

– Domnule Gorgibus, vă sunt foarte obligat.

– Ei bine! Aţi văzut figura dezmăţului?

Gros-René *(adresându-se lui Gorgibus)*: Pe cinstea mea, nu e decât unul şi, ca să te dumireşti, spune-i că vrei să-i vezi împreună.

Gorgibus: Faceţi-mi plăcerea şi aduceţi-l la fereastră alături de dvs. şi îmbrăţişaţi-l în faţa mea.

Sganarelle: Ăsta e un lucru pe care l-aş refuza oricui altcuiva, domnule Gorgibus. Dar pentru a vă demonstra că fac totul din dragoste pentru domnia voastră, m-am hotărât, deşi cu greutate, să apărem împreună. Însă vreau, înainte de toate, să vă cearăscuze pentru toate necazurile pe care vi le-a provocat. *(Voce schimbată.)*

– Da, domnule Gorgibus, eu vă cer iertare pentru că v-am supărat. Iar ție, frate, îți promit, aici în prezența domnului Gorgibus, că mă voi purta în așa fel încât nu vei mai avea motive să te plângi, rugându-te să nu te mai gândești la trecut.

Gorgibus *(fericit)*: Ei bine, Gros-René! I-ai văzut pe amândoi?

Gros-René *(surprins)*: Ah, pe legea mea, e vrăjitor! *(Se aude o uşă. Paşi.)*

Sganarelle: Domnule, vă înmânez cheia de la cameră. Nu am dorit ca acest nemernic să coboare cu mine, pentru că m-a făcut de ruşine. N-aş vrea să fie văzut în compania mea în oraș, unde am o oarecare reputație. Îi veți da drumul când veți crede de cuviință. Vă spun bună ziua, al dvs. etc.

Gorgibus *(aparte)*: Trebuie să-l eliberez pe bietul băiat. Într-adevăr, deşi l-a iertat, n-a făcut-o până nu l-a ciomăgit.

Sganarelle: Domnule, vă mulţumesc pentru osteneală dar şi pentru bunătatea de care aţi dat dovadă. Vă rămân obligat toată viaţa.

Trecere muzicală.

Gros-René: Unde credeţi că se află acum medicul dvs.?

Gorgibus: Tocmai a plecat.

Gros-René: L-am adus înapoi. Iată nemernicul care făcea pe doctorul şi care vă înşală. În timp ce el vă înşală şi joacă această farsă, acasă la dvs. Valère şi fiica dvs., Lucile, sunt împreună, ducă-se la toţi dracii!

Gorgibus *(disperat)*: Ah, cât sunt de nefericit! Vei fi spânzurat, viclean nemernic.

Sganarelle: Domnule, cum veţi proceda ca să mă spânzuraţi? Ascultaţi-mă puţin, vă rog! Este adevărat că datorită invenţiei mele, stăpânul meu, domnul Valère, este cu fiica dvs., domnişoara Lucile, dar slujindu-l, n-am avut intenţia să vă fac un rău. Stăpânul meu este o partidă potrivită pentru fiica dvs., atât prin origine cât şi prin avere. Credeţi-mă, nu mai faceţi gălăgie şi trimiteți-l la toţi dracii pe acel nemernic de Villebrequin. Dar iată-i pe îndrăgostiţi.

Trecere muzicală.

Valère: Vă cerem iertare, domnule Gorgibus.

Gorgibus: Vă iert şi sunt fericit că am fost păcălit de Sganarelle, dacă o să am un asemenea ginere. Să pornim nunta şi să bem în sănătatea tuturor.

Muzică de final.

© Puşa Roth, 2008

”Sganarelle (superior): Hipocrate zice, şi Galien din motive temeinice presupune că o persoană nu se comportă normal atunci când e bolnavă. Aveţi dreptate că vă puneţi toate speranţele în mine căci eu sunt cel mai mare, cel mai abil şi cel mai doct doctor din câţi există în facultatea vegetativă, senzitivă şi minerală.”

Spectacolul cu *Doctorul zburător* de Molière a fost înregistrat la Teatrul Național Radiofonic în vara anului 2008 și difuzat în premieră sâmbătă, 13 septembrie 2008, la ora 23.00, la Radio România Actualități. Regia artistică îi aparține lui Vasile Manta. Din distribuție fac parte: Mihai Mălaimare, Mircea Albulescu, Ion Haiduc, Marius Rizea, Delia Nartea, Anne-Marie Ziegler, Mihai Niculescu. Redactor: Costin Tuchilă. Regia de montaj: Florin Bădic. Regia de studio: Janina Dicu. Regia muzicală: George Marcu. Producător: Vasile Manta.

Molière

Clasic prin examinarea și valorificarea tipologiei umane, clasic prin viziune, totodată **Molière**, spirit independent, încalcă regulile cu acea superbă candoare, specifică geniilor în plin secol al canoanelor. Tipuri și caractere, personaje ale căror nume au devenit substantive comune, sinonime cu tot atâtea trăsături și comportamente umane, situații antologice pentru definirea unei tipologii, replici memorabile, gestică și mimică pe măsură, toate se regăsesc în multe dintre cele 36 de piese în versuri sau în proză scrise de Molière. Publicată abia în ediția de *Opere complete* din 1819, îngrijită de Viollet-le-Duc, satira *Le Médecin volant (Doctorul zburător)*, jucată la Paris, în 18 aprilie 1659, constituie „un remarcabil exercițiu de tehnică actoricească; intrări și ieșiri rapide din scenă, deghizări multiple și aproape simultane într-un ritm alert.” [1]

Titlul pare împrumutat de la Dominique Lanni, iar subiectul de la Edmé Boursault (1638–1701), care va ataca *Școala nevestelo*r într-o comedie intitulată *Portretul pictorului sau Critica Școlii nevestelor*, stârnind replica lui Molière din *L'Impromptu de Versailles*.

[1] **Luminița Petrulian**, *Molière, **Tartuffe***, texte comentate, București, Editura Albatros,1987.

Mihai Mălaimare, Sganarelle în versiunea radiofonică a *Doctorului zburător*

Între *Doctorul zburător* și *Amorul doctor* sau *Doctor fără voie* există numeroase similitudini. Molière nu a ascuns niciodată faptul că a împrumutat teme și situații, afirmând că: „Je prends mon bien où je le trouve." („Îmi iau bunul de unde îl găsesc.") Înaintea lui Molière, Montaigne declarase: „Je ne compte pas mes emprunts, je les pèse." („Nu-mi număr împrumuturile; le cântăresc.")

Influența tehnicilor commediei dell'arte, bine asimilate de la partenerul italian al lui Molière, Tiberio Fiorelli, cunoscut pentru Scaramouche, se resimte și aici, ca și în *Sganarelle sau Încornoratul închipuit* (1660) sau în alte comedii. Într-o listă de eroi celebri ai teatrului comic universal, de la farsa populară la commedia dell'arte sau la comedia de moravuri ori la satiră, numele acestui personaj burlesc, grotesc, ridicol – Sganarelle – este creat de Molière după verbul italian *sgannare*, care înseamnă „a trezi la realitate, a arăta adevărul". Personaje cu acest nume apar în mai multe comedii de Molière: *Doctorul zburător, Sganarelle, Școala bărbaților, Căsătorie cu de-a sila, Amorul doctor, Don Juan, Doctor fără voie*. Făcând abstracție de starea socială diferită a unora dintre eroii cu acest nume și de contextele în care evoluează, o oarecare similitudine tipologică ar putea fi găsită, dar ea nu este de natură să ducă la concluzii semnificative. Situația este curentă la Molière: personaje cu același nume întâlnim în multe dintre piesele sale, fapt de altfel frecvent în dramaturgia secolului al XVII-lea și a celui următor. Rămâne de văzut dacă în această privință, a numelor care fixează caractere, avem sau nu de-a face cu influența commediei dell'arte, pentru că tipurile nu sunt atât de exact delimitate. În mod sigur, tradiția farsei populare franceze era încă foarte puternică.

Molière scria într-un ritm amețitor. Piese mai mult decât notabile se succed cu repeziciune. Niciuna nu pare însă scrisă în grabă, nici măcar aceste piese mici, într-un act, ca *Doctorul zburător*. Tema doctorului fără voie, isteț, farseur și șarlatan, prin care se satirizează medicina și medicii vremii, este curentă la Molière. În *Doctor fără voie* (1666), dramaturgul reia tema folosită în farsa scrisă cu cinci ani în urmă, *Legătura de vreascuri sau Doctor de nevoie*, al cărei subiect era extras dintr-un fabliau, mică poveste medievală în versuri, specifică literaturii franceze, *Le Vilain mire (Țărănoiul ajuns doctor)*, text anonim din secolul al XIII-lea. Tipul țăranului liber din provinciile nordice ale Franței devenise frecvent în literatura secolului al XIII-lea. Cuvântul *vilain* era rezervat mai ales în fabliaux-uri și în snoave țăranului care cultiva de toate cu sagacitate, însurat și cu o familie mai mult sau mai puțin numeroasă.

Elementele caracteristice ale comediilor și ale tipologiei personajelor molierești, ale contextului epocii se regăsesc în versiunea regizorului Vasile Manta, dinamică, subtilă, plină de efecte neașteptate și totodată cu un remarcabil echilibru compozițional. Replicile scânteietoare ale lui Molière, într-o foarte bună traducere, care conservă farmecul limbajului și trăsăturile stilistice, sunt reliefate pregnant de jocul actorilor, în care se simte bucuria întâlnirii cu un text clasic fermecător. Cu mijloace radiofonice diverse, cu rară virtuozitate (de la schimbarea vocii cu o abilitate extraordinară la planurile atent studiate și poantele de efect, savuroase, păstrând unitatea stilistică a limbajului), Mihai Mălaimare realizează un rol memorabil în Sganarelle. Mircea Albulescu conturează un Gorgibus care sub aparența senilității își ascunde șiretenia. Personaje expresive creează Ion Haiduc (Gros-René), Marius Rizea (Valère), Mihai Niculescu (Un avocat). Cele două tipuri feminine, Sabine și Lucille sunt caracterizate eficient și plastic de Delia Nartea și Anne-Marie Ziegler.

Costin Tuchilă

Spectacolul poate fi ascultat la adresa: https://www.mixcloud.com/teatru-radiofonic/jean-baptiste-poquelin-de-moliere-doctorul-zburator-2008/

Cronicar de teatru

CE E, CE TREBUIE SĂ FIE UN TEATRU BUN

Gheorghe Miletineanu

Regizor, profesor, critic de teatru

Ce ne face, pe noi, cei care scriem despre spectacolele pe care le vedem și avem apoi posibilitatea să ne vedem însemnările tipărite într-o publicație care ne acordă credit, ce ne face să gândim că un anumit teatru e un teatru bun și un alt teatru e... mult mai puțin bun? Ce ne dă dreptul să punem în circulație epitete care pot să influențeze opinia publică, care pot să se răsfrângă asupra destinelor multor oameni de teatru, pe unele înălțându-le pe culmi, pe altele nefericindu-le iremediabil? Răspunsul e ceva mai complicat decât pare la prima vedere.

Hai să încep cu cel mai primitiv dintre răspunsuri: un teatru condus de Liviu Ciulei n-avea cum să fie decât un teatru bun, foarte bun, calitatea profesională și cultura, competența multilaterală și onestitatea intelectuală a directorului artistic reprezentau o garanție pentru nivelul întregii instituții... Pe vremea când Marele Teatru de Dramă din Leningrad (Sankt-Petersburg azi, din nou) era condus de Gheorghi Tovstonogov, puteam fi siguri că acolo se pun în scenă cele mai bune piese contemporane, în spectacole magnific montate și magnific jucate. Chiar și când nu erau magnifice, fiindcă se întâmpla și asta, în orice teatru se poate întâmpla, spectacolele de acolo erau incitante și deveneau, în toate cercurile intelectuale ale orașului, subiect de dialog înfierbântat.

Echipele actoricești ale unor asemenea teatre erau, garantat, colective de prim rang. Regizorii de prim rang atrag actori de prim rang, actorii de prim rang sunt atrași de regizori de prim rang. Iar regizorii de prim rang știu să-și distribuie actorii de prim rang în așa fel încât aceștia să se dezvăluie publicului mereu în altă lumină, să nu se repete. Tovstonogov l-a distribuit, spre uluirea tuturor, pe Serghei Iurski în rolul lui Ceațki, un rol care, tradițional, era considerat rol de june prim, ceea ce Iurski nu era. Am avut noroc – eram la practică în acel teatru minunat, și am văzut legendara intrare a lui Iurski în comedia lui Griboedov foarte de aproape: turnanta se rotea încetișor către actor – acesta înainta vijelios pe turnantă și, înaintând, își azvârlea pe jos hainele de călătorie, ca să se prăbușească apoi în genunchi la picioarele Sofiei. Au trecut mai multe decenii de când am văzut această scenă și imaginea ei stăruie în mine ca una din cele mai tulburătoare imagini de teatru pe care le-am văzut vreodată.

De ce susțin că numai personalitatea directorului artistic încă nu definește calitatea unui teatru? Pentru că directorul artistic trebuie să fie nu numai un remarcabil om de artă el însuși, dar și să știe să formeze în jurul lui o echipă. Pe vremea când eram student, călătoream când și când la Moscova să vedem spectacolele lui Anatoli Efros, dacă acesta nu ne dădea prilejul să le vedem în turneu; Efros izbutise să formeze în jurul personalității lui o echipă autentică – Olga Yakovleva, Ghennadi Saifulin, Lev Durov, Oleg Yefremov... Spectacolele lui Efros aveau un stil al lor, un adevăr psihologic zguduitor, o pătrunzătoare poezie.

Opțiunile repertoriale ale acestor teatre însemnau întotdeauna provocări, fie că era vorba de texte clasice, fie că era vorba de texte abia ieșite din cuptor. Ce senzație a fost să aflăm că Tovstonogov pune în scenă *Trei surori* (1965) sau *Prea multă minte strică* (1966)! Teatrul „Gorki” (așa-i spunea pe atunci) îi avea în repertoriu pe Aleksandr Volodin, pe Alexander Stein, pe Alexander Vampilov... Toți aceștia, înnoitori și îndrăzneți, pe lângă Alexei Arbuzov, de-acum „clasicizat”, care era jucat în toată țara și în multe orașe din Europa. Din toate astea decurge că spectacolele unui teatru foarte bun devin întotdeauna obiect de discuție, de dispute – devin parte integrantă din viața de zi cu zi, reprezintă viață.

Vă mai amintiți cine era în trupa Teatrului Mic în anii în care acesta era condus de Radu Penciulescu

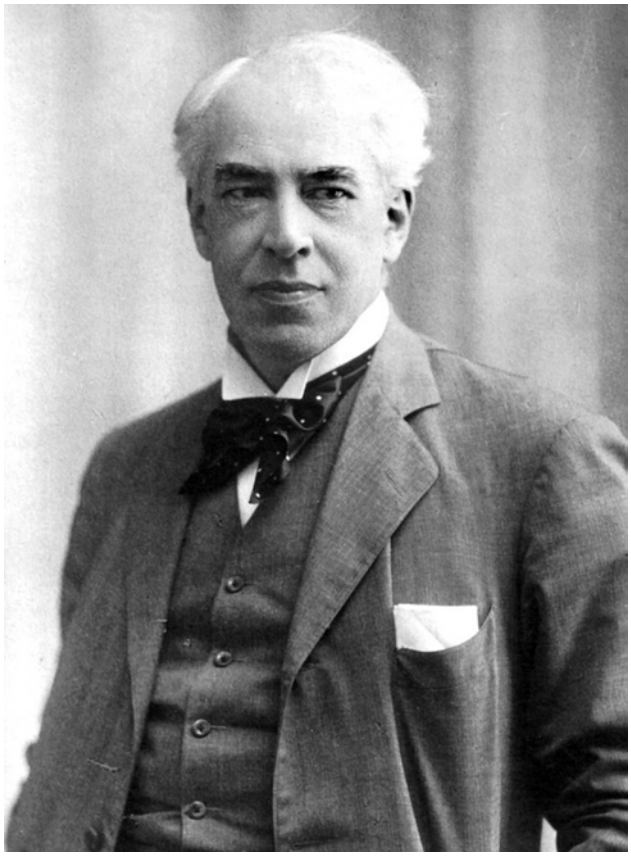

Konstantin Stanislavski în 1900

(1964–1969)? Leopoldina Bălănuță, Olga Tudorache, Tatiana Iekel, „Jeannot" Marinescu, Vasile Nițulescu, Nicolae Pomoje…

Teatrele bune trebuie să fie, sunt și focare de cultură plastică, școli ale vizualului. Teatrul „Bulandra" a îndeplinit întotdeauna cu strălucire și această misiune a lui, de la scenografii din perioada întemeierii teatrului la Paul Bortnovski și până la Dan Jitianu. Teatrul Mic nu poate fi imaginat fără Adriana Leonescu. România se poate mândri cu o școală scenografică excepțională – de la W. Siegfried la Dan Nemțeanu și de la Toni Gheorghiu la Mihai Mădescu… – pomelnicul acesta poate fi mult lungit cu încă multe nume de artiști importanți care au contribuit la scânteierea teatrelor unde au slujit.

Un teatru foarte bun – altă amintire de neuitat – era Théâtre de la Cité de Vileurbanne pe vremea când era condus de Roger Planchon. Montarea lui *Tartuffe*, ca și montarea lui *George Dandin* de către marele regizor au fost evenimente de cotitură în tălmăcirea scenică a dramaturgiei lui Molière, pe care au scos-o din convențional și au readus-o pe tărâmul realismului necruțător.

Piccolo Teatro din Milano este indisolubil legat de numele Giorgio Strehler, un alt mare creator de spectacole.

Sunt însă două secvențe în istoria europeană a teatrului deosebit de elocvente pentru ceea ce creează reputația unui teatru și îl face să însemne înaltă valoare artistică. Cea dintâi din aceste povești este istoria Teatrului de Artă din Moscova, teatrul pus la cale de Konstantin Stanislavski și de Vladimir Nemirovici-Dancenko în cursul unei mese faimoase la restaurantul Slavianski Bazar din Moscova, o masă care a început pe 22 iunie 1897 la ora 2 p.m. și a luat sfârșit a doua zi dimineață la ora 8. Teatrul de Artă din Moscova a devenit incubatorul unei noi estetici teatrale, care a schimbat din temelie concepțiile despre teatru ale lumii. În alt mod, dar la fel de relevantă sub aspectul elaborării unei noi estetici teatrale, este istoria teatrului Am Schiffbauerdamm din Berlin, devenit în 1954 lăcașul teatrului Berliner Ensemble, întemeiat în 1949 fără o clădire proprie; la Berliner Ensemble s-au materializat pentru prima dată cu o neiertătoare consecvență concepțiile despre teatru ale lui Bertolt Brecht. Amândouă aceste teatre, și cel de la Moscova, și cel de la Berlin au cunoscut perioade de neasemuită sclipire și perioade mai puțin glorioase, dar amândouă reprezintă și azi repere definitorii ale teatrului modern din întreaga lume.

Nu, nu cer tuturor directorilor de teatru să fie Stanislavski sau Brecht, sau Liviu Ciulei ș.a.m.d., dar nu cred că e o pretenție exagerată să aștept de la ei să-și formuleze, toți, criteriile de calitate artistică la cel mai înalt nivel, ca să nu constrângă nici un critic să gândească: „Jalnică antrepriză teatrul ăsta!"; nu cred că vreunul ar formula ideea asta cu o asemenea brutalitate, dar nici să-i ispitim cu gândul ăsta pe cronicari nu e sănătos…

Tel Aviv, Israel

„Ce ne face, pe noi, cei care scriem despre spectacolele pe care le vedem și avem apoi posibilitatea să ne vedem însemnările tipărite într-o publicație care ne acordă credit, ce ne face să gândim că un anumit teatru e un teatru bun și un alt teatru e… mult mai puțin bun?"

Proză scurtă

SURI

Răzvan Nicula

Prozator, eseist
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

Don Pablo Veroneze mângâie blana câinelui de la picioarele sale și privi cum soarele apunea sângeriu, scăldat parcă în sângele vărsat în acea zi. Un zâmbet i se lăți pe buze, dezvelindu-i dinții albi și puternici ca de animal, la fel de înspăimântători, atunci când se încleștau, ca ai câinelui de la picioarele sale. Îl crescuse de când era mic, învățându-l încă de când abia putea să latre să atace oamenii de la castel, servitorii și servitoarele, cerșetorii, musafirii nepoftiți, care de multe ori se opreau la porțile lui ca să ceară găzduire și salvare de întunericul nopții și întunecimea pădurii. Mângâindu-și câinele, don Pablo Veroneze se gândea cu nostalgie la castelul său pe care trebuise să-l părăsească în grabă, lăsându-și la voia întâmplării moștenirea pe care o lăsaseră strămbunii săi, din tată în fiu, până când ceasul cel rău îl făcuse să fugă, ca un tâlhar, în puterea nopții, de teamă să nu își plătească cu viața nechibzuința. Nu numai nechibzuința îl trimisese însă în exil, ci și impulsivitatea și respectul față de legi și de oameni. De multe ori când se plimba pe moșiile pe care le stăpânea, don Pablo Veroneze, privind oamenii, privindu-le straiele sărăcăcioase, colibele dărăpănate, mizeria în care trăiau, își spunea că nu sunt cu nimic mai presus de niște animale. Oameni care trăiesc ca animalele, fără să fie capabili să-și facă un trai mai bun pentru că nu îi ducea capul sau pentru că le era prea lene să facă altceva decât să se complacă. Să se complacă în a fi supușii lui, în a-i munci câmpurile, a-i culege recoltele, a i se ploconi de fiecare dată când își făcea apariția, călare, însoțit de Muerte, câinele de la picioarele sale, singurul prieten pe care îl mai avea. În rest era înconjurat numai de dușmani, așa i se părea, inclusiv cei din cohorta asupra căreia i se dăduse comanda, deși unii ziceau că o preluase singur, ucigându-l în cortul lui pe cel care trebuia să îi conducă, îl dușmăneau și și-ar fi dorit să îl vadă zăcând mort, să muște țărâna cu dinții puternici sau să fie înecat în apele repezi ale unui râu care să-l mai și izbească cu capul de pietre în timp ce torentul rece și repezit îi poartă trupul la vale, așa cum se întâmplase cu trupul unui verișor de-al său pe care îl găsiseră cu mulți ani în urmă, când era copil, pe malul apei, cu fața vânătă din pricina înecului și cu capul aproape sfărâmat din cauză că râul în care căzuse, cu ape repezi și necruțătoare, avea, așa cum îi spunea și numele, Râul Stâncos, o grămadă de stânci în care un înotător neatent s-ar fi putut răni cu ușurință, cu atât mai mult un om care nu se pricepea să înoate, ca vărul său. Unchiul și mătușa lui fuseseră distruși de durerea pierderii acelui copil, deși mai aveau încă șase, dar pe el îl iubeau cel mai mult pentru că era cel mai cuminte și cel mai deștept, numai bun pentru a comanda oști, cum spunea unchiul lui don Pablo Veroneze privindu-și fiul trăgând cu arcul în curtea interioară a castelului. Când îi găsiseră trupul, plin de mânie, unchiul lui don Pablo Veroneze îi spânzură pe cei care trebuiau să îl însoțească pe băiat și îl lăsaseră nesupravegheat, îi spânzură și doica și, aproape pierzându-și mințile de durere, așa cum povestea mereu cu ochii în lacrimi nevasta lui, mama vărului care murise, îi spânzurase și pe cei care aduseseră trupul neînsuflețit din care viața se scursese înainte de vreme iar sufletul tânărului de paisprezece ani urcase la Dumnezeu cu plămânii umpluți de apă și cu capul spart în mai multe locuri. În amintirea vărului pe care îl iubise foarte mult și cu care își petrecuse atâta timp împreună, pentru că nici nu își aducea aminte de când se cunoșteau, don Pablo Veroneze era cu doi ani mai mic decât vărul său și avusese mereu impresia că s-au născut împreună, de când se dezmeticise, cum se zice, își amintea de vărul lui, de părinți, de doica lui, care era o femeie bătrână, care mergea cam cocârjată, prea apăsată de ani, cu ochii puțin tulburi din pricina

miopiei care o împiedica să facă deosebirea dintre micul Pablo Veroneze și vărul său, făcu prima oară sacrificii umane, așa le numi, împlântând un pumnal pe care îl primise de la tatăl său cu ocazia unei vizite la un târg mai îndepărtat la care se trâmbițase că vor veni meșteșugarii cei mai pricepuți din toate cele patru vânturi ale țării, în cadavrele celor pe care îi spânzurase unchiul său. Nu conta că erau lipsite de viață, tânărul don Pablo simțise nevoia să pedepsească la rândul său ticăloșia de care dăduseră dovadă cei care nu fuseseră atenți la soarta tânărului, pe care îl lăsaseră să pornească mult înaintea lor în goana calului. Calul, speriat de un șarpe care apăru dintre trestiile de pe marginea râului, se ridică în două picioare, iar însoțitorii, de la distanță, îl văzuseră pe călăreț căzând din șa în apele repezi ale râului. Degeaba strigă, degeaba încercă să bată apa cu mâinile și cu picioarele. Îi fusese mereu frică de apă, nimeni nu îl convinsese să învețe să înoate și își găsi sfârșitul în modul acela tragic, purtat de curent, înghițind apa rece, târât la fund, izbit de pietre până când își pierduse cunoștința și sufletul i se ridică la cer într-o lume mai bună. Cu siguranță plecase într-o lume mai bună, pentru că nu mai trebui să îndure toate cele care urmară morții lui. Căzuți în apatie, părinții întristați își părăsiră moșiile și castelul lăsându-le în grija tatălui lui don Pablo Veroneze. Dar acesta, simțind că venise momentul prielnic împlinirii dorințelor sale ascunse, angajă câțiva asasini pe care îi găsise într-un han unde opriseră să înnopteze, promițându-le o plată grasă dacă îl ucid pe soțul surorii sale. Se gândea că sora, neconsolată, dorind să uite de toate, se va ascunde undeva în vreo cameră întunecată a castelului său, nepăsătoare la lucrurile lumești. Ucigașii, însă, cuprinși de prea multă sete de sânge sau poate de băutura prea multă pe care o băuseră, pentru că limbile li se împleticeau în gură și când acceptaseră, într-un colț al hanului, propunerea tatălui lui don Pablo Veroneze, o uciseră și pe mătușa lui don Pablo. Chiar se lăudară cu acest lucru când veniseră să-și declare misiunea îndeplinită, și văzând castelul impunător în care locuia cel care-i tocmise, cerură câțiva gologani în plus și pentru uciderea femeii. Dar, ieșit din minți, tatăl lui don Pablo îi reținu pe tâlhari și după ce-i tortură, pentru că pe rând le rupse și mâinile și picioarele, le tăie degetele, urechile și nasurile, le scoase ochii și le zdrobi fluierele picioarelor, după toate acestea aruncă trupurile însângerate, încă vii, în cuștile câinilor. Don Pablo nu putu dormi noaptea din pricina strigătelor, se cutremurase multe luni care urmaseră când își amintea de ele, dar modul în care muriseră criminalii îi rămase în minte. Când câinii se repeziseră la trupurile ticăloșilor, aceștia abia mai aveau putere să geamă, iar pedeapsa pe care se gândise tatăl lui don Pablo Veroneze să o aplice se transformase, de

fapt, în mântuire. Nu mai conta cum, din pricina durerii care le măcinase trupurile, pentru condamnați nu mai conta cum își sfârșesc viața, important era să se termine odată cu tot chinul. De atunci, însă, don Pablo Veroneze își învățăcâinii să atace și să ucidă. Nu îi plăcea vânătoarea, nu mergea să săgeteze în goana calului cerbi, ciute, iepuri sau mistreți. Dar câinii lui ar fi descoperit urma oricărui vânat și l-ar fi sfâșiat în bucăți. Dacă vânatul era om și fuseseră mulți oameni, de-a lungul timpului, care căzuseră pradă cruzimii lui don Pablo Veroneze care de la moartea vărului său se hotărâse să se răzbune exemplar pe toți cei care îi vor greși vreodată.

Câinele pe care îl mângâia la picioarele sale, în acel apus sângeriu, se numea Muerte. Era singurul prieten pe care îl mai avea. Își părăsise moșiile și castelul pentru că, pe lângă cruzimea căreia i se dusese vestea, trebuise să fugă din pricina înclinațiilor către plăcerile trupești. De multe ori plătea țăranii să-și aducă fiicele de paisprezece-cincisprezece ani în iatacurile lui, iar dacă aceștia refuzau, le lua cu forța după ce își hrănea câinele cu părinții lor. Își ascundea bine crimele sub tot felul de pretexte, ba că părinții, ticăloși din fire, trebuiseră pedepsiți iar el, milostiv, le lua fata slujitoare la castel, chiar dacă după ce se sătura de ele, dispăreau și fetele. Dar într-o zi, una nenorocită cum își spunea de fiecare dată când își amintea de ea, la castelul său poposi o suită care însoțea o tânără care îl făcu sa-și piardă mințile. Se arătă o gazdă atât de binevoitoare încât părinții fetei rămaseră între zidurile castelului o lună întreagă. În fiecare zi don Pablo Veroneze se îndrăgostea tot mai mult privind la tânăra copilă, până când, făcându-și curaj, o ceru de nevastă. Părinții fetei îl refuzară, dar își găsiră sfârșitul în chiar noaptea dinaintea

zilei plecării, din pricina otrăvurilor turnate cu dărnicie în mâncărurile care fuseseră pregătite la cină. În acea noapte tânăra căzu pradă dorințelor îndrăgostitului înflăcărat. Apoi rămase prizonieră la castel până când, profitând de neatenția celor care o păzeau, reuși să fugă, încălecând în puterea nopții pe un cal pe care nu apucase să-l înșeueze și fugi, mai întâi în cel mai apropiat sat unde ceru ajutor, apoi mai departe, până în Capitală la un unchi îndepărtat care făcea parte din oamenii de încredere ai regelui.

Don Pablo Veroneze știa că nu îl așteaptă o soartă prea bună. Scrise o scrisoare prin care își cerea scuze, mărturisind că a fost mereu un supus credincios care nu și-a dorit niciodată să-și mânie suveranul. Apoi se îmbarcă pe o corabie, având cu sine doar câțiva săculeți cu galbeni și pe Muerte. Jurase că își va spăla numele și că se va întoarce triumfător punând la picioarele regelui său bogățiile nemaivăzute, aduse tocmai din orașul de peste Ocean în care se spunea că străzile sunt pavate cu aur, că până și casele sunt făcute din aur, că soarele strălucește nemaivăzut și că oamenii sunt atât de bogați încât numai cu inelele de pe degete ar putea cumpăra regate întregi. Trecuseră patru ani de când don Pablo Veroneze fugise în exil. Și de atunci, câinele său își înfigea colții în orice beregată i se comanda și devenise celebru printre băștinași, coșmar pentru copii și temere pentru maturii care, cu arcul în mână, sau cu sulița, încercau să-și apere pământurile de forța cotropitoare pe care o comanda don Pablo Veroneze, rugându-se să nu dea vreodată ochii cu acesta și, mai ales, cu Muerte del Sol. Așa îi spuseseră câinelui, pentru că în primul măcel pe care îl înfăptuise, la un asfințit, câinele sfâșiase și ucisese douăzeci de oameni. Și parcă, de fiecare dată, după ce câinele își înmuia colții în sângele dușamnilor, soarele, parcă sfâșiat și el, apunea în culori sângerii.

*

Își citea rândurile cu mândrie, uneori în gând, alteori în șoaptă. Alteori, cu voce tare, închipuindu-și că declamă în fața unui public invizibil care-i soarbe, rămas fără suflare, cuvintele. Lucrase mult, așa spunea, la acel roman pe care-l crucificase pe mai bine de opt sute de pagini, hotărât să-și urmeze un vis care se înfiripase într-o doară: să publice o carte care să influențeze omenirea. Succesul cărții, venit imediat, pentru că la cei aproape patruzeci de ani pe care-i trăise nu mai avea timp să-l aștepte, i-ar fi adus faima, statutul de scriitor, admirația mulțimilor și, mai ales, posibilitatea de a schimba lumea. Lumea care de mii de ani, încă de la naștere, ieșise strâmbă din mâinile creatorului ei. I se părea că fiecare cuvânt pe care-l așterne pe hârtie este o suliță menită să se înfigă, otrăvită, în sufletele și în mințile cititorilor, pentru a ucide nebunia pământească și a-i face să devină mai buni. Sau măcar să-și dorească. Nu înțelegea, însă, și citea cu amărăciune refuzurile venite din partea editurilor cărora le trimisese manuscrisul. Asemenea celor din ultimele luni, răspunsul pe care-l primise cu câteva minute înainte era negativ și sec, făcându-l să-și imagineze redactorul care-l scrisese, cu un rânjet pe față, cu ochii mici și răi, fericit că poate sufoca un demers care ar putea schimba lumea: „Stimate domnule Surprise Moriri, cu regret vă aducem la cunoștință, după ce am studiat manuscrisul dumneavoastră, că nu îl găsim potrivit pentru publicare la editura noastră. Vă așteptăm, pe viitor, cu alte încercări. Cu respect", X, Y, Z, W, B, C, D și așa mai departe. Pentru că manuscrisul lui Surprise Moriri strânsese, în realitate, un alfabet întreg de refuzuri, și dacă ar fi existat mai multe litere, era sigur că editorii, invidioși pe talentul lui, ar fi semnat și cu altele neinventate încă.

Încerca să se încurajeze spunându-și că nume mari ale literaturii fuseseră refuzate de editori nepricepuți și-și închipuia că poate, noaptea, pe ascuns, încercând să fure câte o idee dintr-o parte, câte una din alta, chiar și ei își încearcă penițele tocite în speranța deșartă că vor putea face literatură. Dar își pierdea cumpătul și își ieșea din fire imaginându-și-i la masa de scris, unii rotofei, cu față de viezure, alții lungi și slabi ca niște cocostârci, chinuindu-se prinși în iețele cuvintelor, lovind tastaturile cu degete butucănoase, cu fața congestionată de durerea neputinței, incapabili să aibă ceva de spus. Dar el avea. Romanul lui de opt sute de pagini avea și putea fi citit de oameni de toate vârstele, și de copii, și de bătrâni, și de sănătoși, și de bolnavii pe moarte. Cartea lui poate nu era nemaiînchipuită, dar îl reprezenta pe el și opiniile lui asupra unei lumi care abia mai răsufla sub povara nemerniciei. Nemernicia editorilor care îl refuzau, a personajelor sale la

care muncise zile și nopți întregi, a celor care, deja era sigur, își râdeau în barbă că nu reușește să publice. Își trâmbițase dorința de a deveni scriitor, unul adevărat, trimisese tuturor cunoscuților fragmente din romanul la care lucra, dar puțini erau cei care îi împărtășiseră părerile lor. Se încăpățână să scrie pe apucate, considerându-i pe ceilalți incapabili să-i priceapă ideile. Se îmbărbăta cu gândul că mulți scriitori pe care mai târziu lumea ajunsese să-i idolatrizeze, muriseră în mizerie. Dar el era prea bun să pățească asta. Trebuia, însă, să publice. Și refuzul pe care îl primise în acea seară îl îndepărta tot mai mult de împlinirea visului. Într-un acces de nervi reparcurse în ordine cronologică răspunsurile negative. Toate erau scrise parcă de o singură mână, aceea a unui sistem gripat, a unei lumi bolnave, a unui editor care, pretinzând că este mai multe persoane, își râde de el. Aproape scos din minți, Surprise Moriri le răspunse scurt, fiecăruia în parte, cu o întrebare pe care până atunci nu și-o pusese decât sieși: „De ce?! Dar de ce?!" Ca să se calmeze, reciti fragmente din roman. Se minună de ideile moralizatoare. Se înduioșă de suferințele personajelor. Se înfioră de ticăloșia nemernicilor, de cruzimea lor. Și, cu ochii aproape în lacrimi, își citi cu glas tare finalul, unul fericit, în care lumea, într-o dimineață, se schimbă ca prin miracol. Bineînțeles, prin moartea personajului negativ și a bestiei sale care terorizaseră și uciseseră sute, mii de oameni nevinovați. Se calmă și adormi, deși multă vreme se zvârcoli în așternuturi, căutând să se împace cu ideea că vor mai veni multe refuzuri până să-și vadă publicată cartea. Era cel mai dificil lucru, după aceea succesul ar fi venit de la sine.

Ziua îi trecu greu. Fără tragere de inimă își îndeplini îndatoririle de serviciu. Înregistră câteva facturi emise către clienții firmei la care lucra, întocmi câteva balanțe de verificare pentru clienți și liste de avansuri de trezorerie. Făcu totul scrâșnind din dinți, numindu-se în câteva rânduri „conțopist ordinar", dar își canaliză furia mai ales către cei care îl sileau să fie un contabil ca oricare altul punându-se în calea destinului său literar. Încercă să se consoleze cu gândul că era sfârșit de săptămână și că, în zilele care urmau, se va putea concentra pe cea mai plăcută muncă pe care și-o putea imagina: scrisul. Când ajunse acasă, își deschise în grabă laptopul și începu să-și recitească romanul. Nu îi găsea niciun cusur. Era așa cum și-l dorise, scris cu suflet. Cu întregul său suflet, și întreaga sa înțelepciune, ascunse între pagini. Mormăi disprețuitor la adresa celor care îl refuzaseră, apoi, amintindu-și de îndrăzneala din seara precedentă, de a întreba care sunt motivele respingerii manuscrisului, își verifică poșta electronică. Nu se aștepta să fie luat în seamă, dar nu mică îi fu mirarea când observă corespondența. Privea ecranul luminos al monitorului cufundat în întuneric, întrebându-se pe care din cele trei e-mailuri noi să-l deschidă primul. Unul era din partea editurii Sertaris, nu îi plăcuse niciodată numele, dar într-un acces de disperare trimisese manuscrisul bazându-se pe deviza acestora, „noi publicăm talentul pe care ceilalți nu vor să îl ia în seamă". Celelalte două erau răspunsuri la interogarea sa disperată. Decise că un refuz din partea celor de la Sertaris putea să aștepte. După ce citi primul mail, era roșu de indignare. Probabil băut, sau dorindu-și să-și bată joc de el și de talentul lui, cel care-i scrisese răspunsul, considera Surprise Moriri, ar fi meritat împușcat fără alte discuții, doar pentru a începe mai repede să ardă în flăcările iadului. „Domnule Surprise Moriri (nici măcar stimate domnule, gândi, presimțind că trebuie să se aștepte la ce era mai rău), vă răspund pentru că am primit cu surpriză întrebarea dumneavoastră. În general, autorii, fie mai răsăriți, fie veleitari, înțeleg că piața editorială este o afacere. Una care trebuie să aducă bani. Banii sunt aduși, bineînțeles, de cărțile care se vând. Iar cartea dumneavoastră nu va ajunge niciodată într-un top al vânzărilor. Nu numai că este, să-mi scuzați sinceritatea, de-a dreptul proastă. Stilul dumneavoastră este oribil, dacă poate pretinde cineva că aveți un stil. Nu vă lipsește numai concizia, ci și capacitatea de a alcătui, onorabil, o frază inteligibilă. Ideile vi se încalecă în așa hal încât nu se mai înțelege aproape nimic și, deși am încercat să citesc câteva pagini, m-am oprit de teama unui atac vascular cerebral. La început am crezut că este doar o glumă. Acum sunt sigur că nu este. Vă urez succes, deși mai degrabă v-aș sugera să uitați de gândul de a publica". E-mailul nu avea nicio încheiere oficială. Nicio stimă, niciun respect, doar o terfelire crudă a orgoliului lui Surprise Moriri. Nici măcar o semnătură. Îi trebui multă vreme să-și revină din șoc. Nu simțea că visul îi fusese interzis, doar că fusese călcat în picioare. Trase adânc aer în piept să se calmeze și își notă pe o foaie ceea ce era de luat în seamă din acele rânduri: lipsă de concizie, alcătuirea frazei. Nu mai avea nicio dorință să citească al doilea răspuns, dar se îmbărbătă spunându-și că mulți scriitori importanți care au uimit omenirea, înainte de-a o face, au fost terfeliți de editori nepricepuți. Și cel de-al doilea mesaj îl făcu să se simtă la fel de umilit. Deși în cuvinte mai puține, punctual, i se spusese același lucru. „Cu părere de rău, E". Din ce înțelegea din cele două răspunsuri, nimeni, niciodată, nu ar fi publicat romanul pe care îl iubea atât de mult. Aproape spre dimineață, încă suferind, îndrăzni să citească și e-mailul trimis de Editura Sertaris. „Stimate domnule Surprise Moriri, vă înștiințăm cu regret că nu putem publica manuscrisul dumneavoastră". Din ochii lui Surprise Moriri țâșniră lacrimi fierbinți. Se înneca în suspine, simțea cum pământul se cască sub el și îl înghite. Dori să ducă tortura până la capăt și continuă să citească:

„...nu putem publica manuscrisul dumneavoastră. Cel puțin nu în această formă. Suntem interesați totuși să purtăm o discuție, oricând veți avea posibilitatea, inclusiv în zilele de sâmbătă sau duminică”.

*

Dormise prost și primi cu bucurie ceașca de cafea întinsă de domnul F., un bărbat de aproape șaizeci de ani, rotofei, cu fața buhăită, cu pungi înnegrite sub ochi care, observă mai târziu, de câte ori râdea își acoperea gura cu mâna pentru a-și acoperi dantura dezordonată. După ce schimbară câteva fraze de convenienţă, timp în care Surprise Moriri, rotindu-și ochii în jur, concluzionă că se aflau într-o cameră care s-ar fi dorit bibliotecă dar ajunsese depozit, editorul îl abordă direct:

– Domnule Moriri, nu putem publica romanul dumneavoastră. Nu așa cum este acum.

Surprise Moriri tăcu. Nu i se spunea nimic nou și se gândea că o întrerupere ar fi dăunat. Editorul părea că gândește în timp ce vorbește, dar uneori vorbele i se poticneau între dinți și atunci elibera un „ă” prelung, ca să-și poată ordona cuvintele.

– Nu așa cum este acum, pentru că... ăăăăă... cum să vă spun?

Surprise Moriri nu răspunse. Tăcea mâlc, deși inima i se urcase în gât.

– Cartea dumneavoastră, domnule Moriri, poate coborî cu ușurință la două sute de pagini. Știți, vă lipsește... ăăăăă... cum să vă spun?

– Concizia, decise Surprise Moriri să ajute.

– Exact. Concizia. Plus că nu este rentabil, din punct de vedere economic, să scoatem o carte groasă. În zilele noastre, dacă îi pui cuiva în brațe o așa cărămidă, se sperie, doamne ferește să vă dea și cu ea în cap, și o ia la sănătoasa. Lumea nu mai citește ca acum o sută de ani. Și măcar de ar citi, dar nu mai cumpără nici cărți, domnule Moriri. De aceea, dacă vă gândiți...

– Domnule F, eu mă gândesc să fiu scriitor, nu să mă îmbogățesc din scris.

F râse.

– Nici noi, editorii, domnule Moriri, nu ne mai îmbogățim din scrisul altora. Suntem toți niște marțafoi care își duc zilele de azi pe mâine.

Cântărindu-i rotunjimile și hainele impecabile, amintindu-și de mașina parcată în dreptul porții, Surprise Moriri se îndoi de adevărul spuselor lui, dar nu zise nimic din ce gândea.

– Știu cum ați reacționa, domnule Moriri, dacă v-aș cere să revedeți romanul. Ați sări în sus că e copilul dumneavoastră, că vă cer să-l ciopârțiți, să-i tăiați brațele și picioarele, să-i scoateți ochii... ăăăă... să-l mutilați și să-l prezentați cititorilor ca nou. Dar vă propun un experiment în urma căruia dumneavoastră veți decide ce și cum vom face. Editura Sertaris are posibilitatea de a vă pune în legătură cu oameni de litere. Și față în față, dar și prin intermediul unei reviste, ba chiar a unor grupuri literare virtuale în care... ăăăă... Uitați ce vă propun. Publicăm, ca în foileton, romanul dumneavoastră pe unul din grupurile editurii. Nu costă pe nimeni nimic. Poate doar pe cei care vor citi, să mă iertați.

Surprise Moriri se încruntă. Înțelegea din zâmbetul ironic al domnului F tâlcul vorbelor sale. Înainte să apuce să spună ceva, editorul continuă:

– Veți avea posibilitatea să fiți criticat într-un mediu literar. Și dumneavoastră veți decide, în timp, ce aveți de făcut. O lună experimentăm, după aceea decidem dacă și publicăm.

Ajuns acasă, Surprise Moriri avea încă în minte zâmbetul cu buzele strânse al editorului. „Concizie”, își spuse, la fel cum în decurs de câteva ore trei voci îi amintiseră de ea, îi reproșaseră lipsa ei și-i dădură de înțeles că fără ea nu-și va vedea împlinit visul. Își dăduse acordul ca domnul F să publice primul capitol pe unul din grupurile virtuale. Citi doar câteva comentarii și închise dezamăgit laptopul. Nu avusese niciodată atâtea voci împotrivă, dar încercă să vadă partea bună a lucrurilor: chiar dacă era criticat, vocile îl luau în seamă. Și, cu mici excepții, majoritatea îi reproșau doar lipsa conciziei.

Recitind fragmente de roman, își aminti de comentariul unui bărbat mai în vârstă, a cărui poză îl înfățișa cu părul complet alb și cu o mustață impunătoare, albă și ea: „Nu îți poți numi personajul în halul ăsta. Ori e italian, ori e spaniol. Veronese, nu Veroneze. Deși mai bine ar fi Pablo de Guernica. Oricât ar fi de prost romanul, măcar te pui alături de Picasso”. Decise că sugestia e bună și își făcu personajul basc sadea, regretând că nu îi poate pune în cârcă și crima de a-și dori un stat independent. Încercă să exerseze concizia. Renunță, în primul rând, la descrieri. Descrierile lungi și plictisitoare cu care alții își făcuseră un nume universal. Încercase și el același lucru, prezentând aproape poetic locurile pe care le pătaseră cu sânge don Pablo de Guernica și bestia sa. Simțea că taie din el făcând cuvintele să dispară, măcelărind frazele, transformându-și fragmente întregi în relatări scurte, din ce în ce mai scurte. Și nu numai că îl durea sufletul, se revolta împotriva literaturii pe care i se impunea să o facă. „Literatura se schimbă, nu mai e ca acum trei sute de ani să citim pagini întregi în care este descrisă o câmpie.” „Nu, mormăi Surprise Moriri, literatura nu se schimbă niciodată, dovadă vă stau clasicii și anticii la care încă vă raportați. Ah, da, vă schimbați voi. Și o distrugeți.”

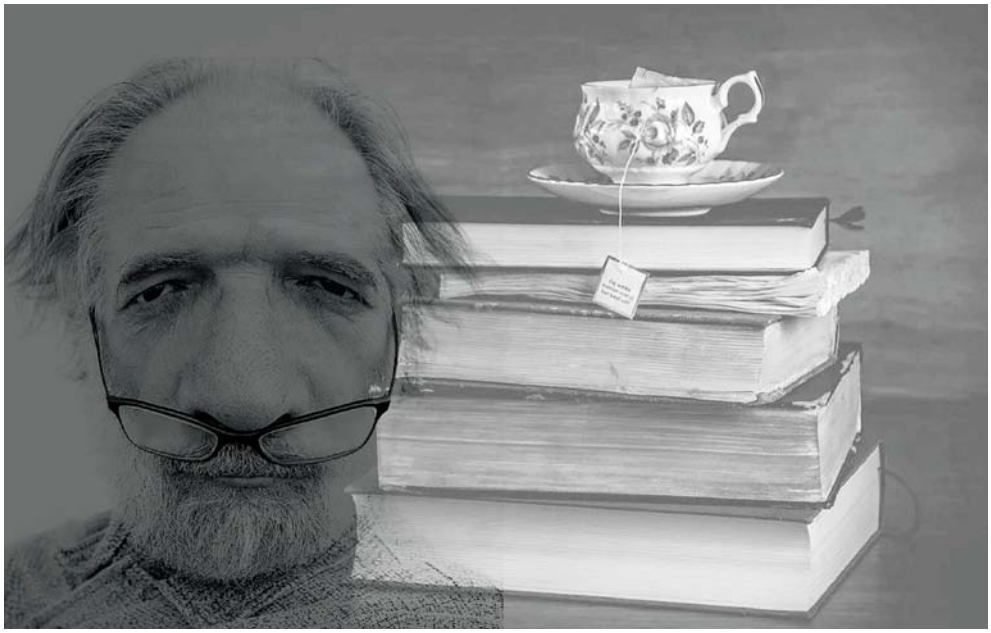

Uneori vorbea cu domnul F care se arăta mulțumit de progresele sale.

– Domnule Moriri, vedeți? Ăăăă... ați mai scăpat de balast, ați redus cartea la aproape cinci sute de pagini. Tot ar înspăimânta pe mulți, dar sunteți pe drumul cel bun. Haideți s-o ducem la două sute cincizeci.

Într-adevăr, în câteva săptămâni, nu se împlinise încă luna propusă de F, comentariile se îndulciră. Chiar față de el, Surprise Moriri recunoștea că toți cei care-l criticaseră avuseseră dreptate. Concizie. Niciun chirurg nu ar face o operație de apendicită începând cu incizii în gamba pacientului. Direct la subiect. Spui tot ce ai de spus în cât mai puține cuvinte. Transmiți mesajul, l-ai lăsat pe cititor cu gura căscată, și fugi să scrii altă carte. Nu de două sute cincizeci de pagini, cum voia F. De o sută. De nouăzeci. Chiar de cincizeci, dacă poți, să fii atât de concis încât editorului ori să-i placă la nebunie, ori să te implore să mai adaugi două sute de pagini. La cititori nu se mai gândea. Nici măcar la glorie. Ea va veni dacă devii modă. Talentul e util, munca e necesară, dar nu prea multă. Trebuie să fii modă, iar moda cere concizie.

Conveni cu F să continue lucrul pentru încă o lună. Editorul, zâmbind cu buzele strânse, îi acordă răgazul. Cu adevărat, Surprise Moriri nu știa să scrie, dar înfocarea cu care își urmărea visul de a publica era surprinzătoare. Începu să citească revistele pe care F i le trimitea regulat și-și dădu seama că mulți dintre cei care îl criticau scriu, la rândul lor, prost. Poate nu neapărat mai prost ca el, dar lipsit de idei. Doar fragmente de viață, amintiri, nostalgii. El, în schimb, avea fantezie. Scrisese un roman care mustea de fantezia lui și pe care nepricepuții îi cerură să-l măcelărească. Prinse ură pe ei. O ură de neînchipuit, care-l făcea să tremure când se așeza în fața laptopului. „Vor concizie. Trebuie concizie." Își scrisese aceste cuvinte la incipitul romanului, ca să le vadă de câte ori își deschide documentul să-l citească. Să nu le uite și să le aibă mereu în minte. Constată că numele lui don Pablo de Guernica este prea lung și renunță la el. „Pablo e mai concis." Apoi își spuse că și titlul cărții trebuie scurtat. Imposibil să pui unei cărți care se distinge prin concizie titlul *Aventurile lui don Pablo de Guernica și ale câinelui său, Muerte del Sol*. Modifică: *Pablo și Muerte del Sol*. Apoi *Pablo și Muerte*. După mai multe zile de gândire rămase numai *Pablo*, doar pentru că numele stăpânului era mai scurt decât al câinelui. În toată febrilitatea sa, Surprise Moriri își spuse că inclusiv numele său este prea lung pentru o asemenea carte. Îi ceru lui F să schimbe numele autorului:

– Domnule F, doar Surprise. E mai concis. Știți și dumneavoastră, au trecut timpurile în care oamenii aveau timp să citească. Miguel de Cervantes Saavedra... ați publica un scriitor cu așa nume? Până termini să-l spui, i-ai și uitat prenumele. Și nici nu ați vrea ca trei sferturi de copertă să fie ocupate de numele autorului. Unul scurt, concis. Doar Surprise.

Deși F nu era convins, după ce se bâlbâi o vreme, după ce abuză de „ă"-urile sale prelungi fără succes, renunță. În definitiv, curățat, șlefuit, romanul lui Surprise Moriri nu era unul dintre cele mai rele, însemna doar că nu ar fi făcut niciodată istorie. Era doar o altă carte, probabil un moft pe care după ce și-l va îndeplini, autorul îl va uita și își va muta determinarea asupra

altui vis. Într-o zi, un comentariu al unuia mai tânăr îl făcu pe Surprise să zâmbească. „Domnule, nu te poți numi scriitor dacă nu ai folosit măcar o dată cuvântul *știoarfă*." „Nimic mai simplu", își spuse Surprise, și se apucă de lucru.

Capitolul patru

Pablo ar fi vrut să o aibă pe femeie în fața ochilor. Să îi strige știoarfo!, să o pălmuiască, să o tortureze și să o arunce la câini. Asta ar fi meritat pentru că-l păcălise. Nu își punea problema că din pricina ticăloșiei lui era nevoit să fugă în exil, o învinovățea doar pe ea.

Își închise laptopul, mulțumit că mai rezolvase o problemă pe care i-o identificaseră ceilalți. Era adevărat, scriitorul trebuia să aibă proprietatea cuvintelor, să nu se ferească de ele, să le folosească pe toate. Trebuia doar să nu abuzeze de ele.

La trei luni de la prima lor întâlnire, F îi transmise lui Surprise că romanul a ajuns la stadiul în care putea fi publicat.

– E onorabil, domnule Surprise, de la opt sute de pagini la ăăăăă o sută optzeci. Povestea este neatinsă, ăăăăă stilul este mult mai curat, nimeni nu poate reproșa absența conciziei. Poate să reveniți asupra ăăăăă numelui personajului, don Pablo de Guernica spunea mai multe. Și ne mai gândim la titlu.

Surprise mai ceru timp. Romanul nu era gata. Era doar o altă poveste care în oceanul de cărți ale celorlalți, mai cunoscuți sau mai necunoscuți, ar fi trecut neobservată. Îi lipsea ceva să o facă memorabilă și dorea să găsească acel ceva.

După încă trei luni, din jurul lui Surprise dispăruseră toate vocile care îl încurajau. F îi dădea telefoane disperate rugându-l să înceteze. Surprise, însă, rămânea pe poziție.

– Nu ucide nimeni nimic, domnule F. Dacă mai doriți să publicați romanul, veți face cum vrea autorul, nu cum vreți dumneavoastră.

– Dar, domnule ăăăăă Surprise…

– V-am mai spus de câteva ori până acum, Surprise e prea lung. Su de la Surprise, ri de la Moriri. Suri.

– Domnule Suri, ăăăă, romanul mai are puțin și ajunge la ăăăă cincizeci de pagini.

– E doar foarte concis, domnule F. Într-adevăr, îmi lipsea concizia. Vă promit că dimensiunea nu-i va mai scădea, doar mai are nevoie de mici retușuri.

– Ce să mai retușați, domnule Suri? Titlurile capitolelor? Unele sunt mai lungi decât capitolul în sine. Uitați aici. Capitolul trei, titlu *Prima noapte de pasiune*. Cuprins: Ah! Oh! Uhh! Ooooooh! Și gata capitolul. Capitolul patru, titlu *Plecarea în exil*. Cuprins: Știoarfo! Jap! Jap! Capitolul șase, *Primul răsărit în Lumea Nouă*: Cip! Cirip! Cip! Cip! Ce ați făcut, ați tras din căciulă toate onomatopeele și interjecțiile?

– Domnule F, este doar concizie. Nu încep să cânte păsărelele când răsare soarele?

– Haideți, ăăăăă domnule Suri, și dacă ar trebui să vorbiți de foșnetul frunzelor unor copaci cum ați spune ăăăă, fâș, fâș?

– Pare o idee bună… cât se poate de concisă exprimarea.

– Haideți, domnule Suri! Jap jap?

– Am modificat, trosc pleosc a devenit jap. Mai concis, domnule F.

– Capitolul trei, domnule ăăăă Suri. Cum a pus-o pe femeie?

– Domnule F, eu am de spus o poveste. Nimic mai mult. De ce să-i răpesc cititorului plăcerea de a completa cu propriile detalii? E ca o lectură interactivă. Poate dumneavoastră vă place într-o anumită poziție, altuia în alta. Ei, exact în acea poziție a pus-o pe femeie. Totul e la alegerea cititorului. Și, mai ales, e cât se poate de concis.

– Mai puneți niște cuvinte pe acolo, ăăăă domnule Suri, de-aia sunteți scriitor. Asta nu e ăăăă literatură. Ce rost are ăăăă să scrii o carte pe care în ăăăă proporție de nouăzeci la sută ăăă o completează cititorul? Nu vedeți ăăăăă că toți cei pe care i-am adunat ăăăă în jurul dumneavoastră au dispărut? Vă ăăăă vă critică. Vă desființează. Eu nu ăăăăăă nu public așa ceva!

Când era deosebit de nervos, domnul F folosea mai multe „ă"-uri decât în mod obișnuit. Suri și-l închipuia cu fața congestionată, tremurând cu telefonul în mână.

– Domnule F, literatura se schimbă. Toți vrem concizie. Nu publicați dumneavoastră, vor publica alții. La revedere!

Domnul F nu-l mai sună niciodată. Nici Suri pe el. Colaborarea lor luase sfârșit. Suri nu mai avea nevoie de îndrumări, era sigur de ce anume are de făcut. Își înființă singur câteva platforme virtuale pe care își publică primul capitol. În câteva ore primi comentarii veninoase de la apropiații domnului F. „Nulitate! Ticălosule, distrugi literatura! Asta nu e literatură!" Răspundea pe măsură, folosind câteva invective. Dar paginile lui câștigau trafic. Primul comentariu favorabil, venit din partea unui necunoscut, îi produse cea mai mare bucurie pe care o avusese în ultimele luni: „sunt intrigat de ce găsesc aici. O manieră originală de a scrie o carte. Nu s-a mai gândit nimeni la asta, sunteți un deschizător de drumuri. Abia aștept să mai citesc". Suri mulțumi frumos, cu un răspuns lung, foarte lung, în care își justifică demersurile. Continuă să își publice câte un capitol pe săptămână. „Genial! Am râs cu

lacrimi: Ştoarfo, jap! jap! Îmi pot imagina scena". Bucuros, după ce mulţumi, Suri adăugă un capitol intermediar romanului său. Capitolul şapte, *În inima pădurii*. Fâş! Fâş!

„Dragă domnule Suri, sunteţi genial! Mi-am dorit de mult să scriu o carte, dar îmi era greu să găsesc cuvintele potrivite. Am pus pentru fiecare capitol câteva cuvinte într-o căciulă. Le trăgeam de acolo şi în câteva ore a fost gata cartea." Suri se enervă şi-şi repezi comentatorul. „O carte nu se scrie pe genunchi! Şi nu cu cuvinte trase din căciulă! Scriitorul trebuie să aibă proprietatea cuvintelor. Să se chinuie să-l găsească pe cel mai potrivit. Ce faceţi dumneavoastră nu e literatură, e joacă. Îmi pare rău, nu vă puteţi numi scriitor."

În jurul lui Suri se strângeau tot mai multe voci, unele admirative, altele furioase. Popularitatea lui crescu. Inclusiv scriitori consacraţi considerau că nu se mai poate sta deoparte în faţa noului curent. Îl condamnară cu vehemenţă, deşi se bănuiau unii pe alţii că-l încercaseră pe ascuns. „Am început să scriu un roman în care iubita personajului se îneacă. Aveţi vreun capitol cu înecaţi care să folosească cuvântul bâldâbâc? Nu aş dori să fiu învinovăţit de plagiat." „Se pretinde că în atâtea mii de ani de literatură s-a spus tot. Poate s-a spus tot, dar la modul în care o faceţi dumneavoastră, nu a făcut-o nimeni. Veţi intra în istorie. Cum vă pot cumpăra cartea?" Suri nu mai avea timp să răspundă tuturor mesajelor pe care le primea. Simţea gustul succesului. Şi observa cum în jurul său se strâng tot mai mulţi care îl susţin. „Prea se cred ei, scriitorii, stăpânii cuvintelor şi ai literaturii. Toţi avem poveştile noastre, toţi meritäm să le punem pe hârtie, chiar dacă nu avem putere să închegăm fraze răsunătoare. Important este să avem imaginaţie!"

Primi un e-mail de la una din editurile mari care nici nu catadicsiseră să-i răspundă când trimisese manuscrisul romanului în varianta iniţială. „Stimate domnule Surprise Moriri, am constatat cu uimire succesul de care se bucură noul curent literar pe care l-aţi creat. Suntem foarte interesaţi să publicăm romanul *Pablo* şi să încheiem un contract de exclusivitate inclusiv pentru viitoarele dumneavoastră opere. Vă aşteptăm la sediul editurii pentru a demara negocierile. Cu deosebită stimă, M." Primul impuls a fost să le trimită o întrebare simplă: sunteţi interesaţi de profit sau de literatura pe care o creez? Se abţinu, însă. Şi literatura şi profitul au legătură cu imaginea. Iar el, în aproape un an de zile, după ce fusese terfelit, călcat în picioare şi umilit, reuşise ce îşi propusese. Să iasă din anonimat. Nu era doar un scriitor celebru pe care-l căutau editurile mari pentru a-şi asigura exclusivitatea asupra operelor lui. Devenise creatorul unui nou curent literar. Şi oricât l-ar fi ponegrit unii, era sigur că în istorie numele său nu va fi trecut cu vederea. Reciti cu dispreţ fragmente din romanul care îi fusese refuzat. Îl păstrase. Mereu îl păstrase. I se părea jalnic. Dar în el se năştea o nostalgie care nu-i dădea pace. Îşi dorise să fie scriitor şi pusese în visul acela tot sufletul. Îl măcelărise. Îl scurtase. Dar începuse să-l trăiască. Contractul semnat cu editura garanta vânzările. Influenţase oamenii şi conştiinţa lor. Datorită lui literatura se putea schimba. Şi la ea ar fi putut avea acces oricine. Datorită lui, alţi oameni ca el, cu acelaşi vis, reuşiseră să facă ceea ce le părea imposibil – să scrie cărţi. În zece minute reciti *Pablo*. Nu mai avea ochii în lacrimi, ca atunci când îşi recitea fragmentele interminabile. Nici nu avea cum, Surprise Moriri eşuase, marele scriitor era Suri. Un alt om. Răspunse editurii anunţându-şi disponibilitatea de a semna contractul. Impresionat de cum fusese primit, se întoarse acasă cu o sticlă de şampanie pe care o desfăcu singur. Ştia că fusese privit ca un sac de bani umblător, dar nu-i păsa. Suri devenise un nume. Mai rămânea de făcut un singur lucru ca să explodeze vânzările. Zâmbi epuizat. Deschise laptopul şi scrise febril: *Viaţa lui Suri*. Roman. „Când a vrut să facă literatură, i-au râs în nas. Când a reuşit să-şi împlinească visul, i s-au pus la picioare. Chiar dacă se adeverea că un scriitor poate fie să facă literatură, fie să o distrugă. Poate începuseră alţii să o distrugă, înaintea lui. Dar el a contribuit decisiv. Şi după ce şi-a pus amprenta în felul acesta asupra a ceea ce cândva iubise cu ardoare, lui Suri i-a mai rămas un singur cuvânt de spus. Căută în sertarul noptierei." Căută în sertarul noptierei. „Trase cocoşul armei." Trase cocoşul armei. „Poc!"

„Lucrase mult, aşa spunea, la acel roman pe care-l crucificase pe mai bine de opt sute de pagini, hotărât să-şi urmeze un vis care se înfiripase într-o doară: să publice o carte care să influenţeze omenirea. Succesul cărţii i-ar fi adus faima, statutul de scriitor, admiraţia mulţimilor şi, mai ales, posibilitatea de a schimba lumea."

Proză scurtă

PATRU POVESTIRI

Mircea Bodnariu

Prozator

Ulise

În care mi se zice Ulise și se vrea cu tot dinadinsul
să se arate că sunt lipsit de scrupule și isteț
doar cât să-mi salvez pielea și să trag spuza pe turta mea.

M-am născut ca fiu al lui Laerte în insula Itaca. Spun „ca fiu" pentru că așa știa lumea, când de fapt… Nu asta este important, m-am simțit foarte bine în casa aceea în care am crescut, n-aș zice că am fost tocmai răsfățat, dar mi-am cam făcut de cap. Asta până când a dat beleaua peste mine. Cel căruia îi spuneam tată m-a însurat cu Penelopa, o scorpie, urâtă și mai bătrână cu zece ani ca mine, dar putred de bogată. Avea și un copil, Telemah, o obrăznicătură de vreo șapte-opt ani.

Având în vedere toate acestea, e lesne de înțeles bucuria cu care am aflat vestea că se pornește război împotriva Troiei, că se adună armatele. Știam că Penelopa nu m-ar fi lăsat să plec, avea nevoie de argat neplătit și tată grijuliu pentru odrasla ei – cam atât reprezentam eu pentru ea – așa că am șters-o noaptea pe furiș, m-am îmbarcat clandestin pe o corabie și dus am fost. Înainte de îmbarcare, trecând prin port, am rugat pe cineva care mergea spre oraș să ducă vestea că Ulise a plecat la marele război, așa ca lumea să mă considere deja un erou.

Ajuns în tabăra instalată în apropiere de zidurile Troiei, aheii nu au știut ce să facă cu mine, prea eram slăbănog și nepriceput la meșteșugul armelor, așa că au vrut să mă trimită înapoi acasă. M-am rugat de ei să n-o facă, le-am spus că aș putea slugări pe la bucătărie și s-au lăsat înduplecați. Ce putea fi mai minunat, făceam pe șeful atât de bine, dădeam ordine cu autoritate încât toți credeau că într-adevăr am fost numit mai mare peste ei, îmi alegeam întotdeauna ce era mai bun din bucate, roabele care ajutau la pregătitul mesei nu se opuneau la tăvăleli prin corturi și, unde mai pui, nu trebuia să particip la lupte.

N-ar fi durat atât fericirea mea, adică peste nouă ani, dacă n-aș fi avut prezență de spirit într-un moment crucial. Mă împrietenisem cu Nestor, fiul lui Neleu, fală a aheilor. Nu știu cum se întâmplase, ne potriveam ca șoarecele cu elefantul. După un an și ceva de când începuse asediul Troiei, timp în care muriseră deja mulți viteji dintre ahei și nu se vedea încă nicio speranță de izbândă, el mi-a destăinuit o stratagemă pe care o imaginase. Voia să-mi știe părerea înainte de a o prezenta conducătorilor oștirii. Era ceva foarte iscusit și cu mari sorți de reușită, de îngenunchere a cetății și de încheiere victorioasă a războiului. De aceea i-am spus că-i o prostie, mai bine să uite de așa ceva. El s-a încăpățânat să meargă la cei mari, Menelaus și Agamemnon, să le dezvăluie născocirea lui, așa că i-am aranjat pieirea.

Astfel m-am putut bucura mulți ani de acel trai îmbelșugat, fără să lupt, să muncesc și fără să am griji, scăpasem de pisălogeala Penelopei, de obrăzniciile lui Telemah și chiar de pretențiile de respect ale bătrânului Laerte.

După mai bine de nouă ani, aheii au obosit să mai lupte, izbânda tot nu se zărea, așa că au hotărât să se retragă. Atunci, văzând că fericirea mea era pe sfârșite, ce mi-am zis: ce-ar fi să trag un folos din asta? M-am prezentat la conducători, le-am expus stratagema lui Nestor ca și cum ar fi fost născocită de mine, aceea cu calul de lemn. Le-a plăcut și, după cum bine se știe, au pus-o în aplicare și au reușit. Așa mi s-a dus buhul de iscusit. Mi s-a dat o parte bună din pradă, o corabie și un echipaj format din oameni neînfricați, care au primit ordin să mă ducă acasă.

Să mă întorc acasă? Asta în nici un caz, mi-am spus, Laerte și Penelopa ar pune mâna pe partea mea din pradă și eu aș deveni din nou slugă la casa femeii cu care fusesem obligat să mă însor.

Zece ani am hoinărit pe mări și prin insule, numai să nu ajung acasă. Am căutat toate pretextele de a întârzia cât mai mult posibil. În țara lotofagilor mi-am pus echipajul să mănânce lotus

ca să uite cine sunt și să devină fericiți, să nu mai vrea să continue călătoria. În țara ciclopilor unde Polifem ne-a primit în peștera lui ca o gazdă bună, ospătându-ne cu fripturi și vin, noaptea, când toți dormeau, i-am înfipt un țăruș încins în singurul lui ochi. De furie, mi-a omorât câțiva tovarăși, dar prea puțini pentru a nu mai putea continua drumul. În insula zeiței Circe am mințit-o pe aceasta cum că am fost răpit, că tovarășii mei sunt de fapt niște tâlhari care vor să mă vândă ca sclav și am convins-o să-i transforme în porci. Apoi minciuna mea a ieșit la iveală, ei au redevenit oameni, m-au înhățat și m-au dus pe corabie. Mi-au spus că, deși li s-a făcut scârbă de mine, deși au înțeles că eu nu vreau să mă întorc, ei trebuie să mă ducă în Itaca, așa au primit ordin și nu vor să-l încalce pentru că nimeni nu i-ar crede că nu m-au prăpădit pe undeva ca să-mi fure prada.

Disperat cum eram, îngrozit de perspectiva neagră de a fi dus cu sila în Itaca, mi-a venit ideea salvatoare de a-l supăra pe Poseidon, zeul mării, și astfel corabia noastră a fost scufundată pe timpul unei furtuni, corăbierii și paznicii mei au pierit cu totul, chiar și prada mea, dar ce-mi păsa, eram liber, nu mai trebuia să mă întorc acasă. Agățat de o scândură, înotam din greu, dar fericit, spre insula care-mi stătea în față. S-a dovedit a fi a zeiței Calipso. Au urmat șapte ani minunați, ca amant al lui Calipso, am dus exact viața pe care o doream, una de trândăveală și desfrâu.

După șapte ani, Calipso m-a prins iubindu-mă cu niște nimfe pe malul mării și s-a înfuriat așa de rău că m-a gonit. M-a pus să-mi construiesc o plută și să părăsesc insula ei. Așa am ajuns în țara feacilor la curtea regelui Alcinou. M-am îndrăgostit imediat de fiica lui, frumoasa și neprihănita Nausicaa, și nu știam cum să mă dau mai bine pe lângă ea, până ce am devenit agasant, prea îndrăzneț, așa că ea s-a plâns tatălui ei, regele. În pofida a tot ce mințisem, că sunt rege al unei țări îndepărtate și, răpit de tâlhari, am reușit să scap dintr-un naufragiu, el a hotărât să mă gonească. M-a suit forțat pe o corabie care nu știu unde m-ar fi dus dacă Palas Atena cea cu ochi albaștri nu și-ar fi băgat nasul și nu i-ar fi îndrumat pe vâslașii feaci să ajungă direct în Itaca.

Din fericire totul s-a terminat cu bine. Ajuns acasă, am găsit-o plină de mai bine de o sută de așa-ziși pețitori care mâncau avutul Penelopei și al lui Telemah, dar celor doi nu părea să le pese. Telemah, care era acum bărbat în toată firea, se îngrășase ca un porc și umbla toată ziua beat ținându-se de gât cu pețitorii. Penelopa cobora din camerele de sus de câte ori avea poftă – și avea foarte des – își alegea un pețitor și urca cu el în iatacul ei. Spunea că nu se va mărita cu niciunul până nu va termina de țesut o pânză pe care, de fapt, nu avea de gând s-o termine vreodată, ziua țesea și noaptea desfăcea. Îi era mai bine așa, ca și cum ar fi fost măritată cu toți deodată. De mine nu-și mai amintea nimeni, toți credeau că murisem demult, chiar și presupusul meu tată, Laerte.

Am fugit în port, m-am urcat în prima corabie pe care am văzut-o, i-am dezlegat odgoanele și am ridicat o rugă fierbinte către Eol, zeul vânturilor. Mi-a ascultat ruga și a suflat o dată atât de puternic încât m-a smuls de la țărm și m-a dus în largul mării împingându-mă mereu tot mai departe, nici nu aveam nevoie de pânze sau vâslași. Liber și fericit mergeam spre noi aventuri.

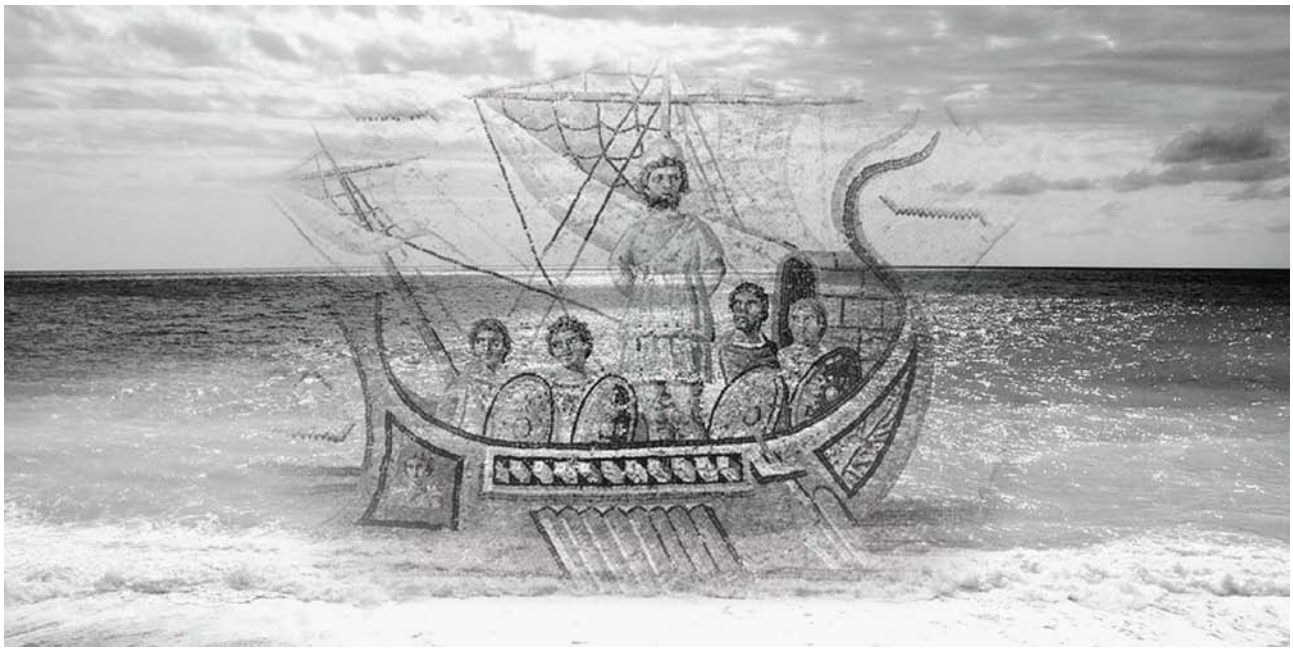

O rază de speranță

Credeam că nu o să mai adorm. Îmi umblau prin cap, învălmășindu-se, tot felul de gânduri. Unele priveau soarta omenirii, amenințarea cu apocalipsa, dar nu cea din biblie, ci o apocalipsă parșivă, infiltrată mai mult sau mai puțin discret în viața de zi cu zi. Altele se refereau la mine însumi, mă vedeam traversând timpurile trecute fie ca o rană, fie ca un steag fluturând în așteptarea unei victorii, iar pe cele viitoare ca un semn de întrebare. Printre toate acestea se strecura o pulsație, revenirea obsesivă la suferința ei, la neputința mea de a o ajuta. Și în colcăiala nestăvilită de gânduri nu apărea nicio speranță.

Nu știu când am adormit, știu doar când m-am trezit. Mi-am dat seama că dormisem câteva ore bune pentru că eram deja odihnit. Totuși era încă întuneric beznă. Ba nu, de undeva venea, luminând palid, o rază de lumină. M-am uitat mai bine și mi-am dat seama că, de fapt, era o rază de speranță. Cum am știut asta? O rază de speranță se recunoaște imediat, deci nu asta m-a frământat ci altceva, de unde venea ea? Acesta era într-adevăr lucrul important, pentru că sursa speranței este esențială, doar ea îți poate spune cât de credibilă este, cât de mult poți să te bazezi pe ea.

Așa că am început să caut sursa acelei raze, am încercat să descopăr cine o emitea. Am răscolit prin toate părțile fără să găsesc nimic. Părea imposibil să ajung la sursă, când mă mișcam, raza o lua și ea din loc. Totuși m-am îndârjit, nu m-am lăsat, era prea dureros pentru mine ca acum, când în sfârșit, după atâta timp, apăruse o rază de speranță, să nu-i cunosc sursa, să fiu suspicios, să mă îndoiesc de capacitatea ei de a-mi pune viața pe un făgaș favorabil.

Tot cotrobăind după sursă, am ajuns în fața oglinzii. O privire scurtă aruncată feței ei m-a lămurit imediat. Raza de speranță izvora din capul meu, adică din mintea mea, adică din mine însumi. Sursă mai puțin credibilă nici că aș fi putut găsi!

Lumea văzută de sus

Mereu i-am admirat și i-am invidiat pe cei care reușeau să urce până sus, acolo de unde lumea putea fi văzută în totalitate, adică și ceea ce noi, cei de jos, puteam vedea, dar și ceea ce de aici nu era posibil a fi văzut. Și aveam pentru ce s-o fac. De câte ori se întorceau coborând din acele înălțimi amețitoare și greu accesibile, erau primiți cu ovații și înconjurați de căldura unor sentimente sincere de respect și recunoștință. Respect pentru munca lor asiduă de ani, strădania de a fi cât mai bine pregătiți teoretic și antrenați fizic, recunoștință pentru spiritul lor de sacrificiu, pentru faptul că-și riscau viața urcând atât de sus ca să ne aducă nouă, umanității comode și mediocre, noi descoperiri.

Am hotărât să fiu și eu unul dintre ei. Era oare târziu să încep acum, la vârsta mea, pregătirile de plecare? Mi s-a spus că nu, cu condiția să muncesc intens ca să recuperez anii pierduți. Așa că am renunțat la tot ceea ce oamenii obișnuiți numesc bucuriile vieții și m-am scufundat în studiu, din care ieșeam numai ca să-mi sporesc forța mușchilor și abilitatea de a mă deplasa pe verticală.

Am fost atât de absorbit de munca mea, pasiunea, ambiția mea, încât am pierdut din vedere observațiile pe care le făcusem cu ocazia deselor momente în care fie îi încurajam la plecare pe viitorii eroi, fie îi aclamam la sosire pe cei deveniți eroi. Observasem că totdeauna cei care plecau erau veseli și optimiști, încrezători că-și vor îndeplini misiunea. Pe chipurile lor se putea citi că ceea ce-i îndemna să pornească era atât curiozitatea de a vedea lumea de sus și dorința de a face descoperiri, cât și speranța că vor obține gloria. La întoarcere, aceiași temerari, deși veneau cu curiozitatea satisfăcută și cu tolba plină de noi descoperiri, deși îi aștepta gloria, fețele lor afișau mai degrabă tristețe, dezamăgire, îngrijorare.

Au fost doar simple observații, niciodată nu mi-am pus problema de ce există această diferență între momentul plecării și cel al sosirii. Așa că nu mi-au influențat determinarea de a mă pregăti pentru marea ispravă. Am lucrat liniștit, fără frământări interioare, am perseverat netulburat până mi-am atins scopul. În ziua în care am simțit că mi-am desăvârșit pregătirea, am pornit.

Nici plecarea, nici întoarcerea mea nu s-au deosebit cu nimic de toate plecările și întoarcerile. Am pornit vesel, optimist, dornic de a face descoperiri și de a câștiga gloria. M-am întors cu curiozitatea satisfăcută și tolba plină de descoperiri, trist, dezamăgit, îngrijorat. Dar nimeni nu părea să vadă asta, toți erau ocupați doar să aclame și să arunce cu flori în mine.

Vă las pe voi să ghiciți de ce cineva care a văzut lumea de sus devine trist, dezamăgit și îngrijorat și cum se face că nimănui nu-i pasă de aceasta.

Înțelesul adânc al lucrurilor

L-am văzut lângă drum, m-am dus la el și l-am întrebat:

– De ce sapi?

– Ca să găsesc înțelesul lucrurilor, mi-a răspuns.

– Și de ce trebuie să sapi pentru asta, de ce nu-l cauți altfel, în altă parte?

– Pentru că mi s-a spus că înțelesul lucrurilor este adânc.

Mi s-a făcut milă de el. Era slab și murdar, părea nemâncat. M-a rugat să-i aduc apă de la izvor și i-am adus. El săpa îndârjit, nu s-a oprit o clipă. I-am văzut traista pentru merinde, mai avea în ea doar un coltuc de pâine uscată. Am scos din rucsacul meu ce mai aveam eu de mâncare și l-am îmbiat să vină la masă. A ezitat un timp, parcă n-ar fi vrut să-i fie curmat avântul, dar probabil că foamea i-a învins îndârjirea, așa că a lăsat jos lopata și s-a așezat lângă mine. Înghițea cu poftă părând în același timp dezamăgit de sine însuși, cred că își pusese în gând să nu se oprească din săpat până nu va găsi ceea ce căuta.

Când a terminat și a vrut să se ridice, l-am rugat să mai stea puțin. Speram să-l conving să înceteze acea întreprindere absurdă pe care o pornise.

– Ce poți spera să găsești? În cel mai bun caz o comoară. Și atunci? Vei trage concluzia că înțelesul pe care-l cauți este acela că importantă-i doar bogăția? Nu uita că orice comoară găsită aparține stăpânirii, deci va trebui s-o predai, iar dacă n-o vei face și vei fi prins, vei fi aspru pedepsit. Care-i acum înțelesul lucrurilor? Că omul asudă pentru cei care-l stăpânesc? Îți lipsea un astfel de înțeles? De ce să-l cauți? Ori poate vei găsi oale și ulcele care au zăcut în pământ de mii de ani. Atunci vei înțelege că viața-i pieritoare și trecerea noastră prin lume nu are alt rost decât să lase urme vagi și înșelătoare. Îți place acest înțeles, merită să te zdrobești atâta ca să-l găsești? Iar dacă nu vei găsi nici una din acestea, atunci sigur vei da de apă, dar apa-i peste tot, și noi suntem în mare parte apă. Și atunci de ce să cauți un înțeles care-i pe toate drumurile și în mintea oricui, de ce să-l consideri adânc, doar pentru că tu îl vei găsi în adâncime?

Tăcea privindu-mă într-un mod ciudat, nu-i puteam citi în ochi reacția la spusele mele. Avea aerul omului încăpățânat căruia nu-i pasă de ce se spune și merge înainte. S-a ridicat și și-a luat lopata. Mi-era clar că nu-l convinsesem cu nimic și îmi era ciudă că nu reușisem să scot nicio vorbă de la el, să-l înțeleg măcar un pic. Se îndrepta spre groapă și, când mă așteptam mai puțin, s-a oprit și s-a întors spre mine.

– Nu mă interesează nici comoară, nici oale și ulcele, nici apă. Chiar dacă le voi găsi, voi săpa și mai adânc. Am auzit că în interiorul Pământului e foc și vreau să văd dacă-i adevărat. Pentru că dacă este așa, atunci focul acesta nu poate fi decât unul desprins din Soare, adică Pământul este desprins din

Soare, adică tot ce este aici este desprins din Soare, adică și noi suntem desprinși din Soare. Atunci înțelesul adânc pe care-l caut ar fi acela că noi suntem flăcări rupte din Soare și nu putem muri decât atunci când nu mai avem ce arde.

Am rămas înmărmurit. Va să zică nu era un nebun idiot așa cum mi se păruse, nebunia care-l poseda era de-a dreptul genială. Ce splendoare a putut să plăsmuiască mintea lui bolnavă, auzi al el, suntem flăcări rupte din Soare, hm!, hm!, de necrezut.

Omul a început să mă fascineze. Am hotărât să mai rămân un timp cu el. M-am gândit că, înainte de toate, ar fi bine să mă duc până în satul cel mai apropiat ca să fac rost de niște merinde și, mai ales, să stau de vorbă cu oameni normali, cu capul pe umeri, să văd dacă fascinația pe care o exercita asupra mea nebunul acela era trainică sau se va topi imediat.

Ajuns în sat, am întrebat unde este magazinul. Mi s-a spus că-l găsesc în incinta crâșmei. Cu atât mai bine, mi-am zis, sper că voi găsi și oameni cu care să discut. Într-adevăr, nu era lipsă de ei în crâșmă, mai toate mesele erau ocupate. Aerul duhnea a băutură și totul era învăluit într-un strat de jeg, inclusiv tejgheaua la care se vindeau alimente. Am cumpărat doar alimente ambalate, conserve, pungi, doar pâinea pe a cărei coajă umblau mușchiul a trebuit s-o iau așa cum era, nu aveau alta.

M-am așezat apoi la una din mesele mari, anume ca să aflu cât mai multe păreri. Discuția era în toi. Mai întâi s-a vorbit despre cum a mers târgul de ieri, care a fost prețul porcilor, al porumbului și al țuicii, cine din sat a făcut o afacere bună, cine s-a păcălit. Apoi, după ce s-a băut mai mult, limbile s-au dezlegat și am aflat că toate femeile satului erau curve, actuale sau în devenire, toate își înșelau bărbații sau o vor face în curând. Am prins un moment când discuția a mai lâncezit și i-am întrebat dacă știu de omul care sapă la marginea drumului. Știau, unii chiar îl văzuseră. Nebunul cu lopata, așa-i ziceau. Le-am spus de ce sapă, despre focul din adâncul pământului, despre noi ca flăcări solare. Câțiva nu m-au ascultat deloc, începuseră să se îmbete și lălăiau o melodie, altora nu a părut să le pese de ceea ce auzeau de la mine, doar câțiva m-au ascultat fără să comenteze, privindu-mă ca și cum eu însumi aș fi fost nebun.

Am simțit cum fascinația pe care o simțeam pentru omul acela care era capabil de mari sacrificii ca să dovedească faptul că suntem flăcări nobile nu mi s-a topit, nici nu s-a diminuat măcar, ci a crescut imensă, acaparatoare. M-am hotărât să rămân lângă el până ce va obține izbânda.

De atunci săpăm amândoi cu schimbul. Din când în când, câte unul ne ducem în sat după alimente. Nu discutăm cu nimeni, cumpărăm doar ce avem nevoie și ne întoarcem imediat. Lumea nu mai vorbește despre nebunul cu lopata, ci despre nebunii care sapă la marginea drumului. Am găsit comori, am găsit oale și ulcele, am trecut de mai multe pânze de ape. Săpăm în continuare. Sunt sigur că în curând vom descoperi focul și vom putea dovedi că suntem flăcări rupte din Soare, adică vom găsi înțelesul adânc al lucrurilor.

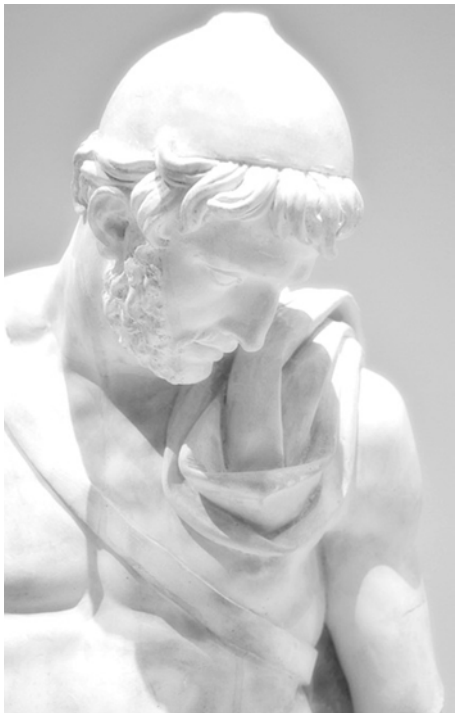

”Văzând că fericirea mea era pe sfârșite,
ce mi-am zis: ce-ar fi să trag
un folos din asta? M-am prezentat
la conducători, le-am expus stratagema
lui Nestor ca și cum ar fi fost născocită
de mine, aceea cu calul de lemn.
Le-a plăcut și, după cum bine se știe,
au pus-o în aplicare și au reușit.
Așa mi s-a dus buhul de iscusit.
Mi s-a dat o parte bună din pradă, o corabie
și un echipaj format din oameni neînfricați,
care au primit ordin să mă ducă acasă.”

Proză scurtă

CENUȘA VISELOR ABANDONATE

Rudy Roth

Poet, ziarist, grafician,
cercetător român,
doctor în științe politice

Cu ceva timp în urmă am descoperit, într-o zonă mai puțin circulată a sufletului de la marginea viului meu, un loc straniu și dezolant. Un soi de mausoleu oniric, în întunericul căruia mâinile invizibile ale memoriei păreau să fi adunat cenușa tuturor viselor devenite neîntâmplări. Un spațiu care, odată scos la lumină, avea să se transforme într-o veritabilă Mecca a rătăcirilor mele cognitive.

Evident, nimic din tot ceea ce mi s-a revelat în timpul primei mele incursiuni prin acest loc nu părea să sugereze un astfel de deznodământ. În fapt, singura senzație relevantă a „momentului zero" a fost un soi de analogie mentală între șirurile paralele de urne opalescente din straniul meu depozit de iluzii și armata de teracotă din mormântul împăratului Qin Shi Huang.

Teama... a apărut ceva mai târziu. Mai exact, atunci când am conștientizat că toate aspirațiile tuturor prezenturilor au coexistat dintotdeauna cu umbrele renunțărilor anterioare. Când însă mi-am dat seama că dincolo de sustragerea de la normele uitării, acel spațiu era și îmbibat în durerea fiecărei pierderi, teama a devenit tăcere. O durere chinuitoare pe care aveam să o descopăr, în detaliu, abia după ce voi fi găsit în mine curajul de a deschide primul recipient.

Urna primei explorări era destul de mică în raport cu celelalte, iar forma ei amintea întrucâtva de o amforă fenicianã. Îmi aduc însă aminte că atunci când am luat-o în mână, mi s-a părut și incredibil de grea. Neavând vreun dop sau vreun capac, am putut vedea imediat că era plină-ochi cu o pulbere de culoare roșietică. Acum mă gândesc că dacă, în loc să mă las ghidat de dorința de a simți textura acelui praf, aș fi pus micul recipient înapoi pe raft, aceste rânduri n-ar mai fi existat... Dar, evident, am ales să simt câteva fire de scrum în căușul palmei.

Prima senzație? Ca o mângâiere umedă dar care, încet s-a transformat în căldură. Mai apoi, a devenit o arsură lichidă, ce-mi perfora pielea, carnea și oasele, ca un sfredel invizibil. Când am lăsat cenușa stacojie să cadă pe jos, durerea a dispărut. Mi-am privit mâna și era ca și înainte. Nicio urmă de arsură, nicio rană, nimic. Sufletul însă, simțeam, îmi era parțial carbonizat.

Evident, o astfel de experiență ar fi trebuit să mă îndepărteze definitiv de acel loc. Însă, n-a fost așa. Am revenit mai târziu și am continuat să testez conținutul urnelor. Încet-încet, m-am obișnuit cu durerea. Într-atât încât, astăzi, am senzația că e o parte din mine. Acum, pot să-mi afund mâinile în cenușă și, prin durerea gestului, să experimentez o senzație de a exista. Ca și cum, prin scrum, pot să-mi proiectez viul în trecut și astfel să fiu capabil să simt lucruri pe care nu le-am mai simțit de multă vreme. Aidoma unui înger damnat, care își simte aripile, atunci când ține în palmă cenușa Edenului primordial.

Dincolo de monotonia acestor incursiuni prin cotloanele eului sunt acele momente când, prin scrumul unora dintre urne, găsesc și alte lucruri. Spre exemplu, într-o zi am găsit niște perle plumburii. Nu știu de ce, dar prima mea impresie a fost că sunt cioburi de suflet rotunjite de eroziunea exercitată de uitarea sinelui. Așa că, preț de ceva vreme, îmi plăcea să le împing ușor, cu vârful degetului arătător, înapoi în cenușă. Mai apoi, încercam să le pescuiesc și să le readuc la suprafață.

La un moment dat, când am îndrăznit să văd dacă au și gust, am realizat că – în fapt – sunt cioburi de mare. Cel mai probabil, stropi rămași agățați de visele mele, în timpul vreunor incursiuni onirice pe plajele timpului. Abia din acel moment, am început să le colectez. Dar nu pentru că eram în căutare de trofee. Ci pentru că voiam să le arunc înapoi într-una din omniprezentele mări ce încă-mi populează visele. Evident, cu speranța că nu vor mai ajunge înapoi, în urnele viselor abandonate din sufletul meu…

Palma de Mallorca, Spania

”Cu ceva timp în urmă am descoperit, într-o zonă mai puțin circulată a sufletului de la marginea viului meu, un loc straniu și dezolant. Un soi de mausoleu oniric, în întunericul căruia mâinile invizibile ale memoriei păreau să fi adunat cenușa tuturor viselor devenite neîntâmplări. Un spațiu care, odată scos la lumină, avea să se transforme într-o veritabilă Mecca a rătăcirilor mele cognitive.”

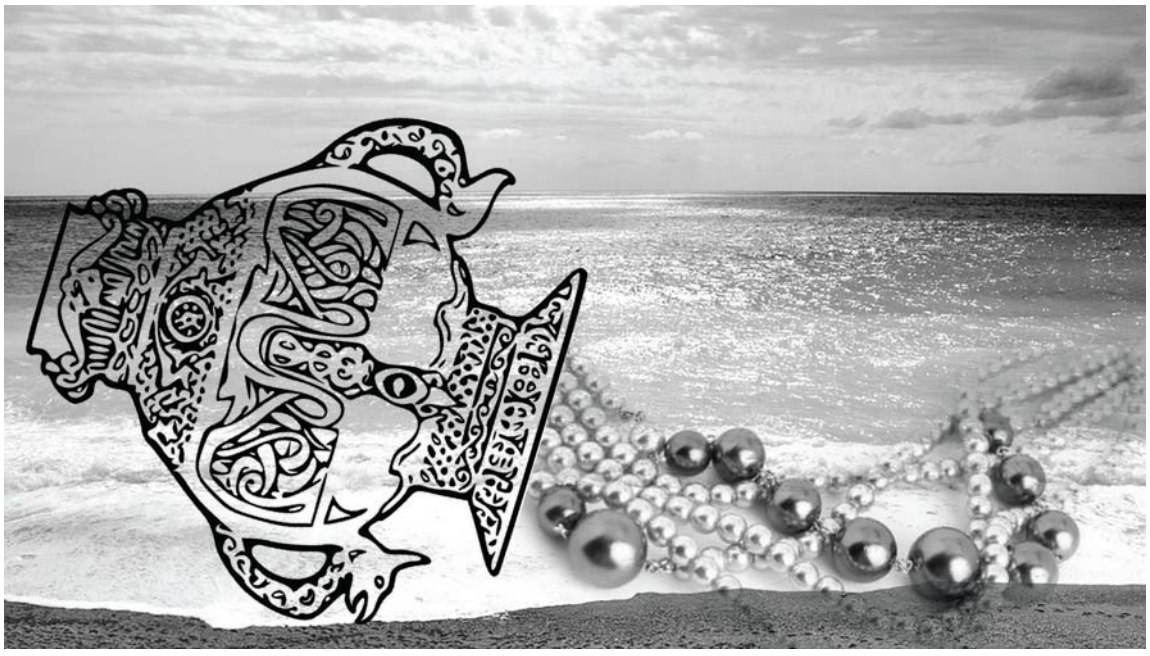

Proză scurtă

DOAR ALTORA

Claudiu Neacșu

Prozator

Coordonatorul traversării făcea eforturi disperate să îi liniștească pe oamenii care începuseră să se adune pe malul râului Metwu. Unii dintre acești oameni dădeau semne de nerăbdare și se pregăteau să se întoarcă la casele lor. Alții erau hotărâți să mai rămână pe malul râului, cu privirile ațintite spre pământul aflat dincolo de apa care curgea lin. Pe acel pământ se aflau foarte mulți pomi încărcați cu fructele necesare întreținerii vieții.

– Ascultați-mă!, strigă Utlyn, coordonatorul traversării. Anul acesta s-a întâmplat ceva neobișnuit, ceva la care poporul Meman nu s-ar fi așteptat niciodată. Însă noi suntem puternici și nu vom ceda în fața unei astfel de provocări. Pe malul celălalt se află pomii cu hrana de care avem nevoie. În fiecare an, după cum bine știți, poporul Meman a traversat râul Metwu, a cules din pomi fructele repartizate fiecărui om, s-a hrănit, apoi s-a întors în ținutul Haian. La fel va fi și anul acesta.

Din grupul oamenilor care se încăpățânau să zăbovească pe malul râului se desprinse Nouv, un bărbat înalt, tânăr și dezinvolt. Acesta se apropie sfidător de Utlyn și îi spuse:

– Oare chiar așa să fie? La fel se va întâmpla și anul acesta? Eu nu cred. De ce întâmpinătorul Crensli nu stă pe celălalt mal, la vedere, așa cum făcea de obicei? El de ce are dreptul să îi fie teamă, iar noi nu avem acest drept?

Utlyn își mușcă buzele, abținându-se cu greu să nu îi arunce lui Nouv cele mai grele cuvinte. Spuse cu tot calmul de care era în stare:

– Întâmpinătorul Crensli va veni cât de curând la locul său obișnuit. Acum el se află la o întrunire cu Loth, savantul care face eforturi să descopere ce anume se întâmplă cu râul Metwu.

– Ce să mai descopere? Noi toți am văzut cu ochii noștri tragediile care ne-au îngrozit. Familia Breba, vecină cu mine, și-a pierdut fiul cel mic. Lecy, vărul meu, a pierit într-o secundă, chiar sub ochii mei. Saev, femeia asta tânără din dreapta mea, și-a pierdut soțul. E cazul să mai continui cu exemplele?

În jurul lui Nouv începea să se adune un grup tot mai mare de oameni. Frica și nemulțumirea tronau peste mulțimea tot mai agitată și gata să apere fiecare cuvânt pe care Nouv îl rostea către coordonatorul traversării. Iar liniștea fluviului Metwu contrasta într-un mod destul de ciudat cu „furtuna” iscată în rândul poporului Meman, un popor pașnic în condiții normale.

– Oameni buni, zise Utlyn, uitați-vă spre celălalt mal al râului. Ce vedeți acolo? Vă spun eu ce vedeți. Acolo au ajuns foarte, foarte mulți locuitori ai ținutului nostru. Sunt multe sute de mii de oameni care se bucură de roadele pomilor. Ei s-au hrănit deja și sunt fericiți. Se vor întoarce în ținutul Haian, apoi, la anul, vor traversa cu încredere râul Metwu și își vor primi fructele care li se cuvin. Viața va continua la fel ca până acum. Eu vă spun că nu trebuie să vă fie deloc frică. Savantul Loth va veni îndată cu toate răspunsurile, iar noi ne vom vedea mai departe de traversarea râului.

– Ei bine, zise Nouv, eu prefer să aștept. Savantul Loth ar face bine să vină cât mai repede în fața noastră și să ne explice ce s-a întâmplat. Oamenii își pierd răbdarea.

– Oare despre răbdare este vorba acum? Sau despre supraviețuire? Știe toată lumea că, dacă cineva nu vrea să treacă pe celălalt mal al râului, moare de foame. Aici, lângă noi, nu există pomi. Dincolo, pe celălalt mal, se află pomi și fructe pentru toată lumea. Trebuie doar să intrați în apa râului, să mergeți prin apă, să ajungeți la mal, apoi să culegeți fructele. Râul nu este adânc. Doar știți asta. Chiar și copiii pot trece prin apa râului, fără să fie nevoie să înoate.

– De ce ne vorbești despre lucruri pe care le știm deja? Da, râul nu e deloc adânc. Da, nimeni nu știe să înoate. Da, sute de mii de oameni au trecut deja pe celălalt mal. Da, vom muri de foame, dacă nu luăm fructele alea din copaci. Însă vezi că nimeni nu mai vrea să intre

în apa râului. Iar cei care au trecut deja pe celălalt mal nu sunt chiar așa de fericiți. Nici ei nu îndrăznesc să intre iar în apa râului. Lor le-a spus cineva ce face acum savantul Loth? Mi se pare că ei sunt mult mai înspăimântați decât noi. Și-au mâncat fructele, vor supraviețui, însă nu au curaj să se întoarcă. Eu pot să le văd de aici spaima din ochi.

– Și eu le văd spaima din priviri. Însă am încredere în ceea ce spune știința. Savantul Loth este renumit în lumea întreagă. Și își va pune toată priceperea în slujba binelui nostru. Poporul Meman va trece peste încercarea asta. Convingerea mea este că totul va fi la fel ca înainte.

– Dacă știința este așa de minunată, de ce nu a găsit savantul Loth o soluție la problema coridoarelor? Fiecare om primește, din clipa în care se naște, un coridor, fixat pentru tot restul vieții sale. Și fiecare om este obligat să se alinieze doar la propriul său coridor, atunci când traversează râul. Din cauza coridoarelor au pierit azi acei nefericiți.

Coordonatorul traversării ridică din umeri și zise:

– Nu ne putem împotrivi naturii. Așa a fost creată lumea, iar coridoarele fac parte din această creație. Dacă fiecare om nu ar avea coridorul său, toți ar năvăli într-un singur loc, atunci când trebuie să traverseze râul. Și ar ieși haos. Oamenii s-ar călca în picioare. Ar muri foarte mulți. Ar fi un adevărat război pentru a ocupa mai repede locul din dreptul unui coridor. Este foarte bine că natura, în înțelepciunea ei nemărginită, a creat aceste coridoare. Fiecare om este sigur că nimeni nu îi poate ocupa calea către fructele necesare vieții.

– Da, da…, zise Nouv. E așa de ușor să condamnăm natura… Deocamdată suntem nevoiți să îl așteptăm pe savantul Loth. Dacă mintea lui strălucită nu găsește mai repede rezolvarea problemei, natura va fi de vină atunci când vom începe să crăpăm de foame.

Utlyn încercă să găsească cele mai potrivite cuvinte cu care să îi ofere lui Nouv argumentele necesare. Oamenii adunați în jurul acelui tânăr care devenea tot mai incisiv în exprimare dădeau semne că au de gând chiar să pornească o mică revoltă.

După numai câteva clipe, însă, Utlyn renunță la încercarea lui de a-i face pe plac lui Nouv. Observă cu bucurie că pe celălalt mal al râului Metwu veniseră savantul Loth și întâmpinătorul Crensli, iar în jurul lor se strângeau deja oamenii care apucaseră să își ia din pomi fructele cuvenite. Utlyn arătă cu degetul spre pomii încărcați cu fructe și le spuse cu glas aproape strigat celor aflați în fața sa:

– Gata, cred că avem vești importante și bune! Savantul Loth a venit la locul său obișnuit și, din câte observ, este pregătit să ne comunice noutățile așteptate. Haideți să fim cu toții atenți la explicațiile savantului Loth!

Nouv se întoarse cu fața spre malul celălalt al râului, iar cei aflați lângă el îi urmară imediat exemplul. Savantul Loth se urcase pe o mică movilă din pământ, convins că astfel toți oamenii aflați pe ambele maluri ale râului îi vor auzi cât mai bine vocea. Întâmpinătorul Crensli stătea în dreapta lui Loth, cu umerii puțin aplecați, de parcă ar fi dorit să le arate tuturor că el, ca simplu întâmpinător, nu face altceva decât să se conformeze sfaturilor și indicațiilor unui savant a cărui minte cunoaște mult mai multe decât mințile celorlalți muritori.

Loth începu să vorbească:

– Stimați locuitori ai ținutului Haian, vin acum în fața voastră cu vești importante. Știți cu toții ce s-a întâmplat în timpul traversării din acest an. Fiecare om care face parte din poporul Meman și-a ocupat locul obișnuit din coridorul repartizat. În privința asta nu au fost probleme. Oamenii s-au aliniat cuminți pe malul râului Metwu, fiecare în dreptul coridorului primit în momentul nașterii. Apoi, mulțumită sprijinului coordonatorului traversării, ei au intrat în apa râului și au început să înainteze liniștiți spre celălalt mal, acolo unde îi așteptau pomii cu fructele necesare supraviețuirii. Așa cum s-a întâmplat an după an, timp de multe generații, toți oamenii ar fi trebuit să ajungă pe malul celălalt, unde îi aștepta întâmpinătorul Crensli, care să îi îndrume în acțiunea de culegere a fructelor din pomi. După ce toți se hrăneau cu fructele colectate, urma traversarea înapoi a râului, fiecare la casa lui și prin coridorul repartizat. Din păcate, anul acesta s-a întâmplat ceva neobișnuit și îngrozitor. Unii oameni, în timp ce traversau apa calmă, au dispărut subit undeva în albia râului. Și nu au mai revenit la suprafață. Ei ar fi trebuit să traverseze extrem de ușor râul, fiindcă apa nu este deloc adâncă. Nimeni nu trebuie să știe să înoate. Este suficient să mergi liniștit prin apa râului și să ai răbdare să ajungi la celălalt mal. Știu, toți așteaptă acum de la mine explicații cu privire la cei pe care i-a înghițit așa de perfid albia râului. Vă anunț cu sinceritate că încă nu am reușit să aflu cauza acestor dispariții. Știința încă nu mă poate ajuta să știu ce anume se întâmplă în albia râului. Însă am descoperit ceva ce ne-ar putea fi de folos. Astfel, după ce i-am numărat pe toți cei care au reușit să ajungă teferi pe celălalt mal al râului, am notat acest număr într-un caiet special. Coordonatorul traversării mi-a comunicat numărul celor care au apucat să intre în râu, pentru a-l traversa. Am notat și acest număr în caiet. Matematica este un instrument minunat, care ne poate ajuta să trăim mai bine. Am făcut operația de scădere și am aflat numărul celor care au dispărut în albia râului. Apoi am folosit din nou matematica și am aflat procentul celor care, nu se știe din ce cauze, au căzut pradă capcanelor acestui râu așa de liniștit. Și astfel, grație acestui instrument magnific al statisticii, știu acum că doar un singur

om din zece mii de oameni a fost înghițit într-un mod așa de crud în albia râului. Un singur om din zece mii. Altfel spus, din zece mii de coridoare, un singur coridor prezintă pe undeva un defect. Cei care au pornit pe acele coridoare defecte au dispărut în albia râului. Practic, am putea spune că șansele de a muri scufundat undeva în albia râului sunt extrem de mici, de doar unul din zece mii. Fiecare om are cele mai multe șanse să ajungă cu bine pe celălalt mal al râului, iar acolo să culeagă fructele așa de dorite și să se hrănească în tihnă cu ele. Dacă rotunjim calculele, vă pot garanta că zece mii de oameni vor primi fructele și vor fi fericiți, iar un om va pieri din cauza coridorului său defect. Așadar, după cum vă dați seama, beneficiile sunt mult, mult mai mari decât riscurile. Încă nu am descoperit metoda prin care să ne dăm seama care coridoare sunt defecte. Dar ce mai contează asta? Important este că cei mai mulți oameni se vor hrăni cu fructe și vor trăi. Important este că beneficiile depășesc într-o proporție copleșitoare riscurile. La asta trebuie să ne gândim toți, la beneficii. Prin urmare, ascultați cu calm indicațiile coordonatorului traversării și intrați în apa râului, fiecare pe propriul coridor. Traversați râul și hrăniți-vă, ca și cum nimic rău nu s-a întâmplat. Viața noastră va continua la fel ca până acum.

Nouv ridică mâna dreaptă și strigă cât putu el de tare către savantul Loth, pentru a fi sigur că îl aud și toți cei care nu erau în imediata lui apropiere:

– Eu am o nedumerire. Cum rămâne cu cei care au ajuns pe celălalt mal și urmează să se întoarcă acasă? Pentru ei există riscul să piară în albia râului?

Loth răspunse fără ezitare:

– Dacă cineva ajunge cu bine pe celălalt mal, înseamnă că este perfect funcțional coridorul care îi este repartizat. Și se va putea întoarce prin acel coridor fără defecte. Nu va păți absolut nimic. Adică nu va pieri în albia râului. Riscul acela de unul din zece mii există numai la prima traversare a râului.

– Foarte bine, spuse Nouv. Mă mulțumește răspunsul. Chiar în momentul acesta m-am decis să traversez râul. Nu o să mi se întâmple tocmai mie să am parte de un coridor defect. Riscul este de unul din zece mii. Un coridor din zece mii de coridoare ar putea să fie imperfect. Ar putea… Dar nu se știe dacă acela ar fi tocmai al meu. Doar altora li se poate întâmpla ceva rău. Așa că eu decid să intru în râu și să ajung la fructele la care am dreptul.

Nouv se îndreptă vioi spre coridorul primit în clipa nașterii sale, apoi, făcându-le din mână celor care stăteau lângă el, intră în apa lină a râului Metwu. Începu să înainteze atent la fiecare pas, părând că abia acum, după ce s-a văzut în apă, un pic de frică îi dă târcoale. Ceilalți oameni se îngrămădiră cât

mai aproape de coridorul rezervat lui Nouv, foarte curioși să afle dacă acest tânăr cam nesăbuit va avea nenorocul de a-și găsi sfârșitul în albia râului.

Din fericire pentru Nouv, această încercare a șanselor s-a finalizat fără a se întâmpla o tragedie. Bărbatul cel temerar traversă râul și puse piciorul pe celălalt mal. Abia după ce culese din pomul rezervat lui primul fruct din care mușcă plin de nesaț, Nouv se întoarse spre oamenii care îl priveau tot mai admirativ de pe malul opus și le făcu din nou energic cu mâna, transmițându-le astfel mesajul că este totul în regulă.

Coordonatorul traversării era acum mult mai liniștit. Îi dispăruse subit stresul pe care i-l indusese Nouv, atunci când îl sâcâise cu întrebările lui iritante.

– Vedeți?, spuse Utlyn către cei aflați pe mal lângă el. Acest tânăr nu avea încredere în ceea ce încercam eu să-i explic. Însă știința a reușit să fie mai convingătoare. Și iată, Nouv, cel care era cât pe ce să vă pună să alegeți moartea prin înfometare, a traversat râul, iar acum se bucură de gustul fructelor repartizate lui. A pățit ceva Nouv? Nu a pățit nimic. Există, într-adevăr, niște riscuri la traversarea râului, însă beneficiile depășesc riscurile. Pentru aceste beneficii chiar merită să vă luați inima în dinți și să plecați exact acum către fructele la care aveți dreptul. Eu sunt alături de voi, pregătit să vă asigur coordonarea traversării râului, așa cum am fost întotdeauna.

Cuvintele lui Utlyn avură efect. Mulțimea de oameni se puse în mișcare. Fiecare locuitor al ținutului Haian știa că trebuie să se plaseze cât mai repede posibil în dreptul coridorului repartizat, iar de acolo să pornească prin apa calmă a râului, spre fructele care îl hrăneau în fiecare an.

Familia Nayero făcea parte din poporul Meman și se pregătea pentru traversarea râului. Membrii acestei familii avuseseră întotdeauna încredere în coordonatorul traversării, iar anul acesta nu putea fi vorba despre ceva diferit în această privință, cu o excepție. Neline, bunica celor doi copii cărora le dăduse naștere Lija, soția lui Smaduj, ascultase foarte atentă

cuvintele lui Nouv, apoi explicațiile savantului Loth și, în final, îndemnurile lui Utlyn. Și nu se hotărâse dacă este bine sau nu să se avânte în apa râului.

Smaduj observase primul că soacra sa dă semne de neîncredere. Neline nu voia deloc să se apropie de coridorul care îi fusese repartizat. Ea stătea în picioare și, din când în când, se plimba ezitantă de-a lungul malului râului, cu ochii spre unduirile abia perceptibile ale apei.

Resh, fiul lui Smaduj, ajunsese primul în dreptul coridorului său. Acum era gata să intre în apa râului. Însă mai întâi îl întrebă pe tatăl său:

– Pot să pornesc acum?

– Da, spuse Smaduj. Fie ca băieții să plece primii! Eu te voi urma. Korry, stai pe aproape! De ce n-ai rămas lângă fratele tău? Ți-am spus de atâtea ori să nu mai alergi în timp ce ne pregătim pentru traversare.

– Lasă fata în pace, zise Lija, soția lui Smaduj. Știe perfect când să vină în dreptul coridorului. Și voi avea eu grijă de ea. Încă nu am uitat să fiu o mamă atentă.

– Voi știți mai bine, zise Smaduj. Korry se va descurca, la fel ca fratele ei. Însă mi se pare că ceva nu e în regulă cu mama ta. De ce se tot plimbă pe malul râului? Trebuia să fie deja lângă coridorul ei.

– Nu știu, zise Lija. Dar o voi întreba.

Resh se opri din înaintarea către coridorul său, înțelegând că ceva nu este în regulă cu bunica lui. Lija merse câțiva pași spre Neline, spunându-i:

– Am impresia că te frământă ceva, mamă. Ce s-a întâmplat? De ce nu vrei să vii lângă coridorul tău?

– Nu știu..., zise Neline. Nu-mi place deloc ce ne-a zis savantul. Tot timpul mă gândesc la coridul acela defect. Al cui o fi oare coridorul care duce direct la pierzanie? O fi al meu? Sau nu o fi al meu?

– Dar nu are de ce să-ți fie frică, mamă. Ai auzit doar și tu ce șanse mici sunt să se nimerească exact la tine coridorul defect. Unul din zece mii de coridoare este defect. Dar nouă mii nouă sute nouăzeci și nouă de coridoare sunt perfecte. Adică ai extrem de multe șanse să treci cu bine pe celălalt mal al râului.

– Exact, spuse Smaduj, șansele să nimerești coridorul defect sunt așa de mici, încât sunt ca și inexistente. Beneficiile sunt mult mai mari decât riscurile. Nu așa spunea mai devreme coordonatorul traversării?

– Nu m-a convins, spuse Neline. Dacă șansele ca eu să mor în coridorul ăla sunt foarte mici, nu înseamnă că ele sunt ca și cum nu ar fi. Ele sunt acolo, undeva. Ca să nu mai fie, ar trebui să nu mai traversăm deloc râul. Iar eu nu vreau să risc nimic. Vreau să fiu sigură în totalitate că voi apuca să văd cum nepoții mei, Korry și Resh, vor intra la cea mai bună școală. Și vreau să fiu sigură că voi trăi zilele în care și voi vă bucurați de succesul copiilor voștri.

– Despre asta este vorba, spuse Smaduj. Dacă nu traversezi râul, vei muri de foame și nu vei mai vedea cum cresc nepoții tăi pe care îi iubești așa de mult. Fructele se află dincolo, pe celălalt mal, nu aici. Asta înseamnă că trebuie să alegi. Uite, ca să te încurajez, voi trece eu primul prin coridorul meu, deși Resh voia să treacă mai întâi. O să vezi că eu nu pățesc nimic. Apoi vor trece Resh, Lija și Korry. Nu vor păți nimic. Riscurile sunt așa de mici... E ca și cum nu riscăm nimic.

– Cum aș putea să vă opresc? Voi sunteți tineri și curajoși. Eu sunt în vârstă și mai prudentă. O să mă rog să treceți cu bine pe celălalt mal.

– Așa o să facem. Noi mergem la coridoarele noastre, apoi, după ce ajungem la malul celălalt, o să vii după noi. Îți trebuie doar un pic de curaj. Vei vedea că totul va fi bine.

Smaduj se postă plin de încredere în dreptul coridorului repartizat, apoi se avântă prin apa râului. După ce ajunse pe celălalt mal, îi făcu semn fiului său. Resh porni vesel prin apă, convins că totul va decurge ca pe roate. Și chiar așa se întâmplă. Băiatul plin de energie păși voios pe celălalt mal. Îl urmară cu toată încrederea Lija și Korry, care traversară fără emoții apa râului, mai ales că foarte mulți oameni erau și ei deja în râu, înaintând foarte aproape de cei din familia Nayero.

Crensli își făcu datoria și îi întâmpină pe membrii familiei Nayero, apoi îi îndrumă spre pomii repartizați lor. Înainte de a porni spre pomul său, Smaduj se întoarse cu fața spre malul pe care încă stătea Neline și începu să strige către ea:

– Încă un pic de curaj îți mai trebuie și gata, ai scăpat. Hai, vezi doar că atâția oameni deja trec prin râu. Mulți au ajuns pe mal și se bucură de fructele lor. Și nu au pățit nimic. Ce mai aștepți?

– Încă mă tem, spuse Neline. Parcă văd tot timpul în fața ochilor coridorul acela defect. Nu mai văd miile de oameni care au avut curaj să treacă râul. Vă rog să nu vă supărați pe mine.

– Nu ne supărăm pe tine, însă nu vrem să mori de foame. Hai, gândește-te că acel coridor defect, unul din zece mii, este doar o statistică. Nu o să ți se întâmple tocmai ție nenorocirea. Doar altora li se întâmplă să dea exact peste coridorul defect, nu și ție.

Nu prea convinsă, Neline făcu pași timizi spre coridorul ei. Își ocupă locul pe care îl știa de o viață întreagă, apoi intră în apa râului. După fiecare pas pe care îl făcea, își spunea: „Până acum merge totul bine. Se pare că este bun coridorul meu."

Neline făcu încă un pas. Își spuse: „Da, cred că are dreptate ginerele meu. Statistica nu trebuie să ne înspăimânte."

Încă un pas.

„Merge bine. Am trecut de mijlocul râului."

Încă un pas.

„Nu o să mi se întâmple tocmai mie nenorocirea."

Încă un pas.

„Nepoții mei îmi fac din mână. Drăguții de ei!"

Încă un pas.

„Mai am puțin și ajung lângă familia mea iubită."

Smaduj și Lija erau fericiți. Mai ales Lija era încântată să descopere că, până la urmă, are o mamă curajoasă.

Zâmbetul era prezent pe chipurile celor doi copii care își așteptau bunica. Zâmbetul era prezent și pe chipurile celor doi adulți, Smaduj și Lija, care erau convinși că, după numai câteva minute, Neline va fi iar alături de familia ei.

Zâmbetele pieriră brusc. Și nu doar ele. Neline tocmai dispăruse în apa râului, într-o secundă. În stânga și în dreapta coridorului pe care apucase Neline să pornească înaintau mii de oameni care nu avuseseră timp să observe că o bunicuță blajină primise ghinionul de a face parte din statistica de unul din zece mii.

Korry și Resh veniră instinctiv foarte aproape de părinții lor, înțelegând că o tragedie de nesuportat tocmai se produsese. Neline nu se mai vedea. Apa liniștită a râului o înghițise pentru totdeauna. Asta însemna că ei nu vor mai avea bunică. Adică bunica lor avusese parte de un coridor defect. Cel mai mare ghinion posibil! Statistica își arătase din plin fața hidoasă. Unul din zece mii. Cinic și îngrozitor. Însă celor care apucau să pună piciorul pe celălalt mal și nu aveau nicio legătură cu familia Nayero nu le păsa de asta.

Lija începu să strige spre apele impasibile ale râului:

– Mamă! Mă auzi? Mamă! Hai, ieși la suprafață!

După ce pricepu fatalitatea situației, Lija începu să plângă cu hohote. Smaduj se repezi spre întâmpinătorul Crensli, urlând la el:

– Faceți ceva! Salvați-o pe soacra mea!

Crensli ridică neputincios mâinile și spuse:

– Îmi pare sincer rău! Chiar nu putem să o ajutăm. Coridorul defect nu ne lasă să intervenim deloc. Am putut să obținem doar niște date statistice, probabilități...

Smaduj renunță să mai ceară vreun sprijin de la întâmpinător și merse lângă Lija, pe care o cuprinse cu brațele, încercând să îi domolească tremurul violent al corpului și plânsul spasmodic.

Familia Nayero era în stare de șoc. Neline nu mai exista. Copiii nu își vor mai vedea niciodată bunica. Fiica nu își va mai vedea niciodată mama. Tragedia era rezervată lor, NU doar altora... Iar statistica era acum un cuvânt îngrozitor de enervant.

La mai multe sute de metri de locul pe care familia Nayero o plângea pe Neline, savantul Loth se străduia să convingă un grup de oameni care încă ezitau dacă să intre sau nu în apa râului, spunându-le de multe ori:

– Aveți încredere! Beneficiile sunt mult mai mari decât riscurile.

Pentru mulți oameni, explicațiile lui Loth erau așa de concludente, încât în mințile lor ajunseră să răsune tot mai clar aceste cuvinte: „Doar altora li se poate întâmpla..., nu mie."

„Nu ne putem împotrivi naturii. Așa a fost creată lumea, iar coridoarele fac parte din această creație. Dacă fiecare om nu ar avea coridorul său, toți ar năvăli într-un singur loc, atunci când trebuie să traverseze râul. Și ar ieși haos. Oamenii s-ar călca în picioare. Ar muri foarte mulți. Este foarte bine că natura, în înțelepciunea ei nemărginită, a creat aceste coridoare."

Proză scurtă

ALIA EVA

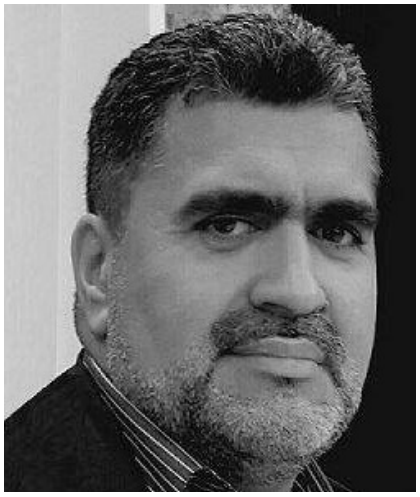

Radu Comșa

Prozator

Fețele ei sclipeau mat. El se zărea la mare distanță, ca o aglomerare de întuneric. Părul ei, negru și auriu deodată, lucea cu reflexe incandescente. Silueta lui se desena pe margini cu foc stins.

O linie subțire de lumină întinsă fractalic între unul și celălalt tremură în non-spațiul mut. Ca tăietura unei linii muntoase aplatizată de întindere. Pâlpâia în impulsuri radiante și rectilinii care se nășteau, alunecau rapid și mureau acolo ca și cum n-ar fi existat niciodată. Micile explozii liniare îi luminau, inegal, pe amândoi.

Ea a întins mâna cu palma întinsă spre el și spațiul s-a deschis în sus, în jos, într-o parte și în cealaltă. Atunci el și-a îndreptat umerii de întuneric, iar cerul s-a desfăcut, s-a derulat și s-a curbat deasupra, mult deasupra lor. Un cer de noapte. Înghețat în depărtate grade Kelvin. Transparent ca sticla aburită. Slab luminat de un soare de eclipsă, clocotind de erupții circulare, încoronat în roșu dens-fosforescent, aruncând efemere, fluide, lungi filamente de plasmă în jur. Spațiul se dilata punctat cu sori distanți, se popula cu gigante gazoase, se colora cu nebuloase ametitoare străbătute de radiații vuind tăcute, despicate de curenți cosmici, sculptate de furtuni de praf stelar. În jurul lui se destrăma grămada de întuneric, pieptul și brațele încordate, cu pumnii strânși, se reliefau în cupru și fier oxidat, fața îi rămânea în draperiile de umbre ale cerului. Ochii ei luminau sincron în dravit și ametist, buzele ardeau în lumina sorilor de miezul nopții, pline, uscate, vag deschise a zâmbet. Gâtul, umerii și pieptul se desenau neabătut în forme de femeie zvâcnite în respirații sacadate, suflate în bronz de vânturile cosmice.

Și-atunci bărbatul din umbre își limpezi ochii și ei s-au luminat în enstatit și a întins către ea brațul cu oțelul carbonizat de plasmele astrale. Apucă spațiul din fața ei cu degete de aramă, trase de bucata aceea de univers ca de o pânză întinsă și țesătura aceea de materie și energie îi urmă mișcarea, iar distanțele, astrele, negurile spațiale și radiațiile care urlau s-au strâns unele în altele și s-au adunat în pumnul lui. Chiar și linia de lumină ce pulsase între ei s-a strecurat acolo. Și acum erau unul lângă celălalt. La fel ca înainte. Dar mai aproape. Ea deschise buzele și vorbele s-au împletit în fulgerele albe iar printre șuvițele ce acopereau fețele pe jumătate, au ajuns la el vorbe, ascunse și limpezi. Și fețele ei, amândouă, și părul brun și blond deodată scuturat în flăcări, și ochii de dravit și ametist în același timp au fulgerat caleidoscopic și au vorbit la fel. Ascuns și limpede. Și gâtul și pieptul de bronz suplu palpitau în limbaj propriu. Tot ascuns, tot limpede. Iar mâinile ei se mișcau în volute, fluturi albaștri și venusieni își luau zborul de pe articulațiile fine, iar degetele lungi cu unghii de sânge întunecat au tras brazde printre stele. Și mâinile și fluturii spuneau același lucru. Tot ascuns, tot limpede.

Cine ești. Și, alege. Și, ce lume e aceasta. Așa sunau. Ascuns și limpede.

El n-a răspuns vreme de o supernovă și doar când a simțit că lumina astrului în eclipsă a derivat spre albastru i-a spus cu buze strânse, cu ochi în care se mai vedeau câteva cioburi din umbrele din care venise, i-a spus că alege totul. Și că lumea aceea e cea mai bună lume posibilă, pentru că e singura lume care îi conține pe amândoi. Și că el e unul din cele două ființe din acea lume care pot ști să aibă, cum să aibă doar dimineți de vară în mintea lor și nimic altceva. Și că ea ar putea să-l învețe. Și a întins mâna cealaltă și a mângâiat conturul buzelor, al gâtului, al umerilor și al pieptului ei și mâna lui s-a galvanizat cu cristale de bronz. În cer uragane siderale au explodat în lalele galbene și roșii de energie

pură, sălbatică și egală cu ea însăși. Iar ea și-a scuturat din nou pletele blonde-brune cu oglindiri de rubin, iar pletele i-au acoperit fața. Se mai vedeau doar buzele pline, uscate de radiația rece a sorilor distanți, zâmbind vag. Și nicio vorbă nu a mai ajuns la el. Nici ascuns, nici limpede.

Atunci el n-a mai spus nimic. A mai privit-o timp de o galaxie colapsând și când furtuni solare albastre și albe au izbucnit deasupra, a deschis pumnul și a dat drumul la toate câte fuseră ținute strâns acolo: distanțe imense, stele de argint, purpurii și indigo, nebuloase fierbinți, radiații cosmice pulsând tăcut și periculos. Și ele și-au luat zborul urlând și o dată cu ele au zburat așchii de metal roșu, negru și cenușiu desprinse din degetele, palma și brațul lui.

Apoi spațiul s-a întins cu totul și s-a așezat la locul său.

Dar linia de lumină ce pulsase cândva rămăsese, se strânsese în ea însăși, se încrustase pe palma și pe degetele lui arse, așchiate, crăpate. Lumina acelei linii încă mai clipea slab, muribund.

Ea își sclipea fețele, ochii se luminau simultan în brun și violet-albăstrui, pletele blonde și cafenii se scuturau cu rubine căzătoare. În aglomerarea de astre roșii și violet, gâtul delicat, umerii rotunzi și pieptul plin se luminau ca o statuie de bronz proaspăt, scânteiat de amurg.

La mare distanță, din ce în ce mai mare distanță, el se cufunda încet în ceața de întuneric. Se modela ceața aceea pe umerii încordați și pe pumnii strânși, iar umbre lungi se lăsau în draperii simetrice peste fruntea, ochii și bărbia lui.

Cerul cobora încet peste ei și sticla acelui cer se făcea de plumb.

”Ea a întins mâna
cu palma întinsă spre el
și spațiul
s-a deschis în sus, în jos,
într-o parte și în cealaltă.
Atunci el și-a îndreptat
umerii de întuneric, iar cerul s-a
desfăcut, s-a derulat
și s-a curbat deasupra,
mult deasupra lor.
Un cer de noapte.”

Proză scurtă

LUMEA FRUNZIȘULUI DE VISE

Cătălina Hașotti

Poetă, prozatoare

Simina stătea aplecată asupra portbagajului, sub soarele fierbinte. Luă una câte una sacoșele maieu, unele cu zarzavaturi, altele cu fructe ori legume. Își agăță patru din ele de fiecare deget al mâinii stângi, în afară de cel mare. Apoi luă cu arătătorul, mijlociul și inelarul mâinii drepte alte trei sacoșe. Trânti cu bărbia portbagajul. Geanta o avea agățată de gât. Urcă cele șapte trepte de la intrarea în bloc și își aminti că ar trebui să scoată cheile din geantă. Dar o fulgeră gândul că poate fiul ei este în casă. I se mai întâmpla să-i facă surpriza de a veni pe la ea neanunțat, să mănânce câte ceva atunci când se sătura de mâncare comandată și să mai stea de vorbă cu ea. Cu degetul mic apăsă pe cifra șapte de la interfon. Ca de obicei, se auziră șapte clinchete, după care interfonul se opri automat, fără ca nimeni să răspundă.

Cu greu își scoase mănunchiul de chei și după ce deschise ușa de la intrare începu să urce treptele șapte câte șapte până la ea acasă. Scările de la o vreme deveneau din ce în ce mai obositoare și parcă se înmulțeau. Ajunsă în apartamentul ei, se opri direct în baie ca să facă un duș. Transpirase cât colindase piața și urcând scările.

Știa că după aceea totul îi va părea mai ușor de făcut. Chiar și migăloasa treabă de a lua fiecare fruct ori legumă ca să le spele și să le pună în frigider ori în fructiere. După duș, simțindu-se eliberată de corvoada treburilor care i se păreau apăsătoare pe arșița de afară, dar și din casă, se întinse pe pat, nu ca să doarmă, ci doar ca să viseze un pic. Și iar îi apăru în întunecimea ochilor închiși luminoasa cifră șapte. De câtva timp, de fiecare dată când închidea ochii, parcă urma să se întâmple ceva destul de așteptat. Mintea ei se conecta cu universul și acum universul se încăpățâna să îi trimită mesaje cu ezotericul șapte, cifra cu atât de multe semnificații și mistere. Dar nu mereu îi apărea ca atare. Câteodată îi apăreau fie șapte flori, fie șapte mici planete care se îndreptau lent spre fereastra ei, devenind din ce în ce mai mari și mai amenințătoare, fie șapte păsări care se învârteau în tavan în cerc amețitor. Ba o dată i-au apărut în miniatură și cele șapte continente deasupra cărora ea zbura, aruncând peste ele ceva ce semăna a șapte stele. Și mereu se trezea brusc după aceea și încerca să își interpreteze cu bătăi dese de gene visele ori reveriile. Uneori căuta în dicționarul de vise de pe Google. Și acolo găsea niște interpretări. Cum că șapte visat ar însemna cele șapte stadii ale dezvoltării umane – embrionul, fătul, sugarul, copilul, adolescentul, adultul și bătrânul. Și, ce-i cu asta, își zicea ea, cu ce mă ajută să înțeleg visul? Alteori spunea acolo că șaptele îi îndepărtează bolile corpului, ori că îi va aduce noroc. Se bucura, asta era de bine. De sănătate și noroc avea nevoie, cu siguranță. Dar ce citi ultima oară o puse pe gânduri: dacă visezi cifra șapte, îți vei întâlni sufletul pereche. Simțise mai demult că așa era, dar acum avea un fel de confirmare.

Și-apoi se împlineau deja șapte luni de când ea și Grigore și-au auzit pentru prima oară vocile la telefon.

Deschise ochii și își căută mobilul prin geantă. Se uită la ceas: după-amiază la ea, zece dimineața la el. Era o oră rezonabilă. Îl întrebă cum i-a fost noaptea. Nu voi să îi spună nimic deocamdată despre visele ei de întâmpinare.

– Am visat cu ochii deschiși, cum și când ne vom ține de mână, îi răspunse el. Și aștept să ne găsim. Ți-am pus ultima poză trimisă de tine pe perete. Este înrămată. Emană lumină.

Ea închise ochii și își imagină cum arată fotografia ei pe perete.

– O să-ți mai dăruiesc ceva după ce terminăm convorbirea, îi mărturisi. Ai să vezi ulița copilăriei mele pe care Domnul a așternut zăpadă. Acolo îmi caut sufletul. Vreau să-l păstrez curat.

De câte ori o văd în poză ori cu ochii minții, mi se umezește privirea.

– Și eu am auzit în somn sunetul firav, de mătase, al zăpezii care cobora din ceruri. Jur. Și am spus: auzi, Edgar Allan Poe, auzi?... Ciudat!...

Un moment niciunul nu mai zise nimic. Apoi Simina reluă:

– Mă tot gândesc ce fac eu fără tine, ce faci tu fără mine. Aceasta-i întrebarea. Restul sunt vise. Mergem înainte așa?... Și totuși, ce pedeapsă, să nu ne putem atinge! Unde am greșit?...

El încercă, cu glas blând, să o consoleze:

– Lasă, că va veni o vreme când vom fi o singură ființă. Îmbrățișați în patul lin. Eu te-am visat și m-am visat așa. Ești o splendoare. Sunt copleșit de iubirea pentru tine. Știi, ieri credeam că mi-am pierdut mobilul. Eram disperat că pierd legătura unică, iubită, cu tine. Mi-e un dor dureros de tine. Un dor pe care nu știu cum și cât l-oi mai putea duce...

– Dorul care doare îl simt și eu în fiecare zi.

– Poate că asta e o definire a destinului nostru. Cel care vine din viitor. Văd cum ne face semn. Nu cunoști ordinea priorităților carteziene, dar mai ai timp să te dumirești... Altul ca mine n-ai să găsești, știu eu ce știu. Să ai o zi solară în suflet! Și toată iubirea mea, draga mea de departe!

– Și tu pe a mea. Pentru că meriți să fii iubit.

După vorbele ei, conexiunea s-a întrerupt dintr-o dată, așa cum li se întâmpla adeseori. Se obișnuiseră deja. Simina și-a amintit că trebuie să scoată din pungi ce a cumpărat și să așeze fiecare produs la locul lui. Dar nu a apucat să facă decât două-trei gesturi gospodărești. Apoi mobilul iar i-a sunat:

– Nu știu de ce s-a întrerupt. Cred că s-a întâmplat ceva cu mobilul tău, ori cu legătura. Dacă se mai întrerupe, vorbim mai pe seară, da?... Să ai și tu timp să mai faci și altceva.

– Îndeletnicirea mea principală este să mă gândesc la tine. Fericită să fiu că te iubesc, fericit să fii de mine, cea care te iubește pe această margine de lume. Asta e singura cale de a birui. Că prin vifore, am mai trecut de multe ori... Ai mâncat ceva de dimineață?

– Nu, am vorbit cu tine la telefon. Mi-e de-ajuns.

– Trebuie să mănânci. Uite, închid și ne auzim mai pe seară.

– Nu închide, încă nu. Știi, iar privesc pozele cu tine, agățate pe toți pereții dormitorului meu și te văd sclipitoare. Nu vreau să te necăjesc. Uneori mă bucur că nu ești lângă mine ca să nu vezi cât te iubesc.

– Tot fugim unul după altul ca noaptea după zi și invers. Trebuie să ne menținem drum liber, dar în acest moment nu știu cum. Totul este deocamdată complicat pentru noi, mult

prea complicat ca să ne putem întâlni aievea. Dar eu vreau să îl văd în carne și oase pe cel ce se gândește la mine. Ce să fac? Să strig că îl iubesc așa cum n-am mai iubit pe nimeni până acum? Să strig ca să mă audă toată lumea?

– El este lângă sufletul tău, nu trebuie să strigi. Unde ai stat ascunsă până acum, atâția ani? Unde am fost eu atâția ani, cât am locuit în țară, de nu ne-am întâlnit? Totuși simt că sunt un om norocos. Te-am găsit, fie și online. Nu degeaba am visat că ne căutam într-o sală de concerte pe mai multe nivele, unde se cânta ceva din Beethoven.

– Și ne-am găsit?

– Da și nu. Tot alergam și tot urcam și coboram scările acelei săli mari plină de muzică și de singurătatea noastră. Dar m-am bucurat că ești melomană. Ești un balsam pe singurătatea mea abrazivă. Și-mi doresc să mă țin lipit de sufletul tău. Sunt fericit că ai apărut și că îmi umpli golurile. Gândul meu este numai la tine.

– Tu ești prea cunoscut, iar eu nu ar fi trebuit să intru mai ales în gândurile tale.

– Lasă complexele. Tu ești respirația de pasăre zburând pe geana sufletului meu, de ce nu pricepi? Tu mi-ai înnoit viața de acum. A trebuit să te aflu cam târziu, dar e bine și-așa. Și când voi termina cu această lume, o să încep alta în noua realitate cu tine.

– Eu te rog să faci pași siguri și precauți pentru un viitor foarte apropiat aici, în această realitate... Acum închid, pentru că trebuie să mănânci ceva. Poftă bună!

Nu trecu nici măcar o oră și se uită iar pe mobil să vadă cine sună. Era tot Grig.

– Știi, mă gândesc încontinuu cum să fac să fie bine. Sunt atâtea bariere, atâtea obstacole pe care tare îmi doresc să le putem trece! Aș vrea așa mult să nu ne înfrângă timpul, vremurile, împrejurările. Eu, deși cu gândul îmi vine să zbor peste mări, oceane, munți și dealuri, îmi dau seama că

pedeapsă există pentru greșelile trecutului meu și că nu sunt decât un visător. Teamă îmi este că dacă tu nu poți să ajungi aici, mie îmi este și mai greu să mă întorc în țară. Mă topesc pe zi ce trece. Dar iubirea mea pentru tine trebuie să mă țină drept, trebuie să mă ajute. Mulțumesc cerului că tu ești stâlpul meu de foc. Îmi pare că nu pot deocamdată să îți ofer decât gânduri luminoase. Este și asta ceva, nu? Am și vise cu cifra șapte, magica și desăvârșita cifră șapte…

Siminei i se puse parcă un nod în gât și pielea i se făcu de găină:

– Mă uimești. N-am vrut să îți spun, dar și mie de câteva nopți mi se arată în vise aceeași cifră șapte și tot felul de lucruri care țin de ea. Vorbește cu Dumnezeu, tu poți s-o faci, și roagă-l să ne țină pe amândoi rezistenți și să ne ajute să vedem cumva capătul tunelului. Și să facă să nu piară vraja dintre noi.

– Noi trebuie mai ales să ne ținem strâns de braț și să privim cu fața la răsărit…

Simina închise telefonul, cu gândul, ca de obicei, la ce vorbiseră amândoi. Se îndreptă spre bucătărie, însă nu apucă să ajungă până acolo că telefonul iar îi sună. Era fiul ei. Îi spuse că a avut accident de mașină pe strada 7 Noiembrie, dar că nu trebuie să se sperie, că el este bine. Doar mașina avea avarii mari. Nu crezu că băiatul ei nu are nimic de cum auzi în ce stare se afla mașina. Îl întrebă unde este…

– Sunt să îmi facă un computer tomograf la cap.

– Ajung imediat și eu acolo. Stai liniștit, o să fie bine. Vin acum, în câteva minute. Voi fi cu tine.

Începu să împingă cu mișcări foarte rapide și cu mâinile tremurânde pungile de plastic cu care venise de la piață. Le înghesui cu tot ce era în ele prin cutiile de jos ale frigiderului, în timp ce își încălța sandalele. În toată graba ei, tricoul și pantalonul de casă de pe ea nici nu-i trecu prin cap să le schimbe. Se uită dintr-un gest reflex pe calendarul și ceasul electronic afișate pe partea exterioară a frigiderului. Era în data de 7.07, ora 7 seara.

„Uneori căuta în dicționarul de vise de pe Google. Și acolo găsea niște interpretări. Cum că șapte visat ar însemna cele șapte stadii ale dezvoltării umane – embrionul, fătul, sugarul, copilul, adolescentul, adultul și bătrânul. Și, ce-i cu asta, își zicea ea, cu ce mă ajută să înțeleg visul?”

Proză scurtă

PĂPUȘA

Lică Barbu

Prozator
Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Pentru Lina, acea dimineață, caldă și luminoasă, era tristă. Presimțea că va fi o zi mai altfel. O neliniște o cuprinsese. Punea asta pe seama depresiei pe care o avea în urma decesului mamei ei. Tatăl se prăpădise de mulți ani într-un accident pe șantier. Ce-a mai suferit și atunci!

Umbrită de acest gând, Lina se pregătea să plece de acasă. Locuia într-un apartament cu două camere, într-un bloc situat undeva, într-unul din cartierele mărginașe ale orașului.

Apartamentul era cumpărat de părinții ei, cu ani în urmă, când Lina era la facultate. Avea să devină profesoară de limba română, dar profesa ca educatoare la o grădiniță. Era alegerea ei. Voia să fie mai aproape de copii. Trecuse de prima tinerețe și, cu toată relația ei cu Giorgiu, care era șofer de tir și era tot timpul plecat în toată lumea, nu reușise să aibă un copil. Nu mai spera la cei 48 de ani ei. Nici măcar nu erau căsătoriți. Se mulțumea că-i trimitea când și când bani. Nu mulți, dar erau de-ajuns. Salariul de educatoare de abia îi ajungea.

Viața Linei era simplă și până la acea vârstă nu avusese parte de iubiri sau de dragoste pătimașă. Aventuri amoroase, nici atât. Viața și-o trăia pentru copii și pentru scris. Scria și publica literatură pentru copii, mai ales poezii, pe care le dăruia copiilor. Organiza excursii și concursuri cu copiii pe banii ei și iată de ce nu-i ajungea salariul.

Când să iasă pe ușă, se auziră ciocănituri în geamul de la dormitor. Pe pervazul ferestrei, o pereche de guguștiuci se agitau așteptând porția de firimituri de pâine.

„Of, cum am uitat!”, se gândea Lina și doar le pregătise pe masa din bucătărie „păpica” lor, dar a uitat. Se întoarse iute și le servi masa pe pervazul ferestrei. Păsările nu se fereau de ea, erau prieteni de mult și îi ciuguleau firimiturile din palmă.

Cu bucuria gândului că își începea ziua cu o faptă bună, Lina ieși pe ușa de la scara blocului zâmbind. *„Viața e frumoasă”*, își spuse. Două pisicuțe, aciuate la intrarea blocului, o priviră mirate mieunând mieros, cerșind parcă o mângâiere. Semn că se cunoșteau.

Lina știa ce are de făcut, mereu făcea asta de câte ori pleca de acasă și scoase dintr-o punguță doi crenvurști fierți, gata pregătiți pentru ele. Simandicoasele se codeau, că nu trebuia, că lor nu prea le este foame, miroseau cu încetitorul. Figuri. Apoi au devorat de îndată crenvurștii.

Lina plecă spre stația de autobuz cu mulțumirea-n suflet că a mai făcut o faptă bună pe ziua de azi și spera ca darurile să le fie pe plac prietenilor ei.

Mergea la casa părintească aflată în alt cartier al orașului.

O îndoială îi tot dădea târcoale și nu știa ce să facă cu casa părintească. Știa că nu era bine să vândă casa părinților dar, totuși, părinții o vor ierta fiindcă scopul era unul nobil. Cu banii de pe casă voia să renoveze sediul grădiniței. Cei de la Inspectorat se plângeau mereu că nu au bani, iar clădirea arăta jalnic. Parcul de joacă din curtea grădiniței trebuia amenajat, iar leagănele trebuiau reparate. Se oferise să-și ajute și o colegă la fel de inimoasă ca ea, de la altă grădiniță, tot cu parcul de joacă.

Pentru că tot era sâmbătă și nu avea ore cu copiii, se hotărâse să deretice printre acareturi și să scoată în fața porții lucruri de prisos. Cine le-o lua, le-o lua.

Cu gândurile acestea, care nu o părăsiseră de ceva timp, se urcă în autobuz propunându-și să vândă casa mai ieftin, ca să o dea mai repede. În curând venea vacanța și tocmai bine să se ocupe de lucrările propuse.

Compostă biletul de călătorie, îl puse în buzunarul jachetei ca să fie la îndemână în caz de control și se așeză pe un scaun de pe rândul cu câte un singur scaun.

Oricât încerca să-și adune gândurile pentru ceea ce-și propusese, Lina avea același sentiment de neliniște și privea în gol prin geamul autobuzului fără să știe ce-i cu ea. Nu era o presimțire rea și nici teama de ceva care ar putea să

se întâmple. Intuiția ei feminină o îndrepta spre gânduri pe care nu le-a mai avut niciodată. Dar ce? Ce poate fi pentru ea altceva decât firescul…

La următoarea stație, în autobuz urcară câțiva tineri gălăgioși care parcă îi linișteau gândurile scoțând-o din ale ei. Erau niște liceeni care glumeau decent pe seama profesoarei de limba română de la clasa lor și asta o făcu să zâmbească. Uitase de gândurile neliniștitoare.

În stația care urmă nu era nimeni. Șoferul opri, dar nu deschise ușile. După ce se asigură că nu coboară nimeni, porni mai departe.

O frână bruscă a șoferului i-a luat pe toți pasagerii pe nepregătite. Nu a căzut nimeni pentru că nu era nimeni în picioare. Călătorii ocupaseră toate locurile. Câteva mormăieli nervoase și atât. Doar șoferul suduia cu voce tare cum că i-a trecut ceva prin față, dar nu știa ce.

Pe neașteptate, totul încremeni. O liniște stranie se așternu în autobuz de parcă se oprise timpul în loc. Nici șoferul nu se mai auzea. Totul era în stop-cadru.

Lina, cu gândurile ei, nu întrezărea ce se întâmplă. Atâta doar că observă lângă ea un om cu ochelari fumurii și cu o șapcă gri trasă pe frunte. Omul se sprijinea cu o mână de spătarul scaunului pe care stătea Lina și cu o mână de un baston ortopedic, semn că avea probleme medicale la mișcare.

Lina, surprinsă de acest pasager apărut din senin, se oferi imediat să-i cedeze locul.

– Mulțumesc!, spuse omul cu șapcă și cu puțin efort se așeză pe scaun.

– Cu plăcere!, îi răspunse Lina uitându-se la tinerii din autobuz să vadă dacă vreunul din ei s-a oferit să-i cedeze locul acelui om.

Toți erau nemișcați.

– Știam că ne vom întâlni în viitor. Ți-am scris cumva, cândva, spuse în șoaptă omul căruia Lina îi oferise locul.

În liniștea spontană din autobuz, Lina îi auzi clar vorbele. *„Ori vorbește singur, ori e dus cu mintea”*, bănui Lina pregătindu-se să coboare la următoarea stație.

Autobuzul porni, tinerii gălăgioși râdeau, totul revenise la normal. Lina se îndreptă spre ușa din față și ținându-se de o bară, întoarse privirea spre omul cu ochelari fumurii. Pe locul ei nu stătea nimeni. Scaunul era gol.

Cercetă cu privirea tot autobuzul crezând că și-a schimbat locul. Nu-l observă și trebui să coboare. Autobuzul opri în stație.

Lina, privind autobuzul cum se îndepărta, rămase în stație câteva minute bune. *„Ce se întâmplă cu mine? Am vedenii, ce am? Cu atâtea frământări în mintea mea e normal să mi se întâmple năluciri d-astea. Cred că am ațipit o clipă pe scaun și… asta-i! Ufff! Era atât de real și adevărat. I-am auzit clar vocea. O voce care mi se pare cunoscută”,* se lămuri Lina în gând plecând spre casa părintească. Făcu câțiva pași și se opri.

– Avea pantofi maro cu găurele cum îi plăcea și lui tata să poarte, se trezi Lina vorbind uimită cum de a reținut acest amănunt.

De la stația unde a coborât mai avea două străzi până la strada Moldova unde era casa părinților. Drum pe care, de obicei, îl făcea în 2-3 minute. Pașii rari și gândul la cele întâmplate i-au întârziat sosirea acasă cu peste 10 minute.

Nu era o urgență, nu o grăbea nimeni. Avea tot timpul din lume.

Strada, un drum al liniștii. Nu mașini, nu tramvaie, niciun zgomot. Doar o mierlă cânta de bucurie că a găsit hrană, iar un stol de vrăbiuțe se certau într-un corcoduș crescut la marginea drumului cu crengile doldora de fructe date-n pârg.

Era așa de multă pace în cartierul în care a copilărit, căci deseori se întreba de ce locuia la bloc și nu se muta în casa părintească? Știa, dar ocolea răspunsul.

Lina culese câteva corcodușe mai coapte, care parcă o îmbiau la masă. De poftă, că doar avea și ea un corcoduș în curtea părintească și se gândea să culeagă o sacoșă ca să acrească ciorba de zarzavat pe care dorea să o gătească după-amiază.

După ce se salută cu tanti Florica, o vecină pe care o vedea tot timpul la poartă, intră în curte.

Casa, o clădire mută și vie cu amintiri, o aștepta de o veșnicie.

Un miros de stătut îi năvăli în nări când intră pe ușa de la antreu. Mirosul casei părintești îi declanșă în memorie aduceri-aminte strecurându-i din ochi câte o lacrimă tremurândă.

Rămase o clipă pe gânduri și apoi trecu la treabă.

Se așeză pe băncuța din curte căutând să-și pună în ordine ceea ce avea să facă. Fără să vrea, privirea i se îndreptă către curtea din spatele casei, acolo unde erau magazia de lemne și atelierul tatălui ei. Acolo nu mai intrase de mult. Nici când trăia mama ei.

Atelierul o atrăgea ca un magnet. Acolo nu mai intrase de când era școlăriță.

În atelier, multe, foarte multe scule de om gospodar. Multe de trebuință la zugrăveală și zidărie, căci tatăl ei lucrase mulți ani în șantiere de construcții. La fel, va căuta un meseriaș să i le dăruiască.

Cu sentimentul aducerilor-aminte, Lina mângâia lin toate acele lucruri din atelier. Mâna i se opri pe o valiză veche, valiza cu care a fost într-o tabără de pionieri, prin clasa a III-a parcă.

„Ia te uită! Mama mi-a păstrat valiza în care țineam lucrurile mele personale. Sau tata o folosea pentru șuruburi, cuie, mărunțișuri? Hm!”, gândea Lina iar curiozitatea o determină să deschidă valiza.

Nu erau mărunțișurile tatălui ei. Așezate ordonat, în valiză se aflau jurnalul ei intim, caiete cu oracole, câteva pagini cu primele ei încercări poetice, o brățară cu pietricele făcută de ea la lucru manual și coronița, acum cu florile uscate, primită ca premiu în clasa întâi.

Emoțiile o inundară așa de nostalgic încât nu observă imediat că peste toate acele amintiri se afla lucrul ei cel mai de preț, prietena ei dragă din copilărie, Tina, păpușa ei.

Nu era o păpușă deosebită. Era croită simplu în așa fel încât să i se distingă mâinile, picioarele și capul. Nu conta. Linei așa îi plăcea. Voia ca prietena ei să fie simplă așa ca ea și asta le lega prietenia. *„Lina și Tina, așa cum ne spunea tata. Doamne, atâția ani!”*, își aminti Lina.

Mângâia păpușa încet cu teama să nu o destrame. O va lua acasă să-i țină companie în gânduri.

Simți ceva foșnind sub stofa bluziței Tinei. Lateral, era desfăcută cusătura și în interior descoperi un bilet pe care scria ceva nedeslușit, neclar. Literele de abia se mai distingeau. Timpul decolorase cerneala.

Lina se chinuia să citească acel mesaj scris de mână, dar nu reuși. Va încerca să se lămurească acasă cu o lupă, ceva și puse biletul la locul în care l-a găsit.

Auzi bătăi în poartă și pe cineva care striga la ea. *„Cine o fi?”*, se întrebă Lina și, curioasă, se repezi să ajungă la poartă, dar nu se putea mișca, picioarele nu o ascultau.

– Cine e la poartă?, strigă Lina, dar nu-și auzi vorbele.

Simți că păpușa din mâna ei se îngreunează. Greutatea ei se mărea din ce în ce mai mult cu toate că păpușa își păstra aceeași mărime și atunci, Lina a înțeles că păpușa o trăgea de mână spre ea. Totul din jurul ei se mărea. Atelierul deveni o cameră mai mare, iar rafturile cu sculele tatălui ei se înălțau. Lina se micșora.

Nu i se părea ciudat ce i se întâmplă. Parcă așa trebuia să se întâmple.

Pereții se unduiau amețindu-i gândurile și nu mai vedea decât păpușa din mâna ei, care o antrenă într-un vârtej plăcut, însoțit de râsete copilărești și chiote de joacă.

Totul dispăru în jurul ei. Lina deveni fetița de 4 ani rămasă de mult în copilărie. Se trezi într-o pâclă de ceață care se risipi repede în momentul când mama ei, ținând-o de mână în fața unui magazin de jucării, o întrebă:

– Care păpușă îți place, Lina?

Lina nu mai ținea minte nimic din viitor.

– Nu-mi place nicio păpușă de aici, spuse Lina privind pe furiș un băiețel care se uita în vitrina magazinului.

– Bine. Hai în magazin!, o invită mama ei pe un ton supărăcios că fetița ei face mofturi.

Intrară în magazin. În urma lor intră și băiatul din fața vitrinei, pe care îl însoțea mama lui.

Întorcând privirea, mama Linei o observă pe mama băiatului pe care o știa de la maternitate când a născut-o pe Lina.

– Ce faceți, doamnă? Ne-am cunoscut la spital, mai știți?

– Desigur, cum să nu! Am născut amândouă odată. Dumneavoastră o fetiță, iar eu un băiețel. Cum să uit asta?

– Mă bucur că v-am întâlnit! Am intrat cu Lina să-i iau o păpușă. De când mă bate la cap! Vrea o prietenă a ei mai specială.

– Lina, ce nume frumos i-ați pus! Pe al meu l-am botezat Faur, după numele bunicului. Faur vrea să-i cumpăr un șah. Nu știu de unde până unde are dorința asta.

– Și Faur e un nume frumos. Unde locuiți?

– Pe Brașoveni, în Chercea.

– Aaa! Stați aproape de mine. Locuiesc pe Moldovei și mă gândeam să-l aduceți pe Faur la noi să se joace cu Lina.

– Sigur că da. Ei doi se cunosc deja. Ia te uită!

Lina și Faur se țineau de mână și examinau jucăriile din magazin. Se cunoșteau de când lumea.

Mama Linei nu a cumpărat nicio păpușă, pentru că Linei nu-i plăcea niciuna cu toată diversitatea de păpuși din magazin.

– Lina mea face nazuri. Sunt atâtea păpuși frumoase... Nu știu ce vrea. Mai am de cumpărat câte ceva din piață și apoi mergem spre casă, spuse mama Linei ieșind din magazin.

– Mergem și noi. Vreau să iau fructe și niște cartofi, zise și mama lui Faur bucurându-se că merg împreună la piață.

Lina și Faur o luaseră deja înainte ținându-se de mâini. Drumul prieteniei îi călăuzea.

La intrarea în piață, mărginaș, era un negustor de vechituri. Un bătrân. Pe jos, pe un ziar, erau tot felul de obiecte venite parcă din alt timp. Fiecare trecător se oprea o clipă, curios la câte puteau să încapă pe o bucățică de ziar.

Bătrânul repara un ceas de buzunar și nu era atent la vizitatorii lui care oricum nu cumpărau nimic.

Lina, curioasă, se opri să vadă ,,minunățiile" negustorului. Faur o însoți.

– Hai, Lina! Stai acuma și te uiți la toate vechiturile, o repezi mama ei.

– Uite, mamă! Nenea are o păpușă și-mi place de ea.

Într-adevăr, printre vechiturile negustorului se ivea capul unei păpuși. O păpușă croită stângaci din resturi de stofă, cât să se distingă corpul păpușii. Ceva simplu.

– Ei, asta-i bună! Să nu-mi spui că vrei păpușa asta care numai a păpușă nu arată.

– Ba da, mamă. Mie îmi place. E cea mai frumoasă pentru mine. Are și cozi, vezi?

– Bine. Cât costă, domnule, păpușa asta?

– E o păpușă specială. A fost a nepoatei mele care a murit acum un an. Ea a făcut-o și am zis că atunci când vin la piață, să o dăruiesc unei fetițe căreia o să-i placă păpușa asta. Nu costă nimic, spuse bătrânul cu lacrimi în ochi și îi înmână Linei păpușa.

– Mulțumesc mult, nene!, îi spuse Lina emoționată.

– Cum te cheamă, frumoaso?

– Lina, nene.

Bătrânul scăpă ceasul din mână și înmărmuri.

– S-a întâmplat ceva, domnule?, îl întrebă mama Linei.

– Pe nepoțica mea tot Lina o chema.

O tăcere cu înțeles se lăsă între ei. Nu mai spuseră nimic și din respect pentru bătrânul marcat de acest moment, mamele își luară copiii și intrară în piață. La ieșire, negustorul de vechituri nu mai era sau poate n-a fost niciodată.

În drum spre casă, Lina și Faur mergeau înainte ținând păpușa fiecare de câte o mânuță.

De atunci, cei doi copii se jucau împreună aproape în fiecare zi. Faur o învăța pe Lina să joace șah, iar Lina îi spunea povești pe care le auzea de la tatăl ei. Păpușa era tot timpul cu ei și ca să poarte un nume, i-au spus Tina. *„Ca să rimeze cu Lina",* îi spunea Faur.

Cei doi copii erau nedespărțiți. Părinții lor s-au înțeles să-i înscrie la aceeași școală, în aceeași clasă și, desigur, stăteau în aceeași bancă.

Colegii lor credeau că-s frați cu toate că aveau nume de familie diferite și îi respectau pentru că erau cei mai silitori elevi din clasă. Doar pe Lina nu o puteau înțelege cu păpușa ei caraghioasă și o luau în râs deseori. Mai ales fetele.

Linei nici nu-i păsa, știind că de fiecare dată când râdea de ea vreo colegă, acelei eleve i se întâmpla ceva. Nu grav, dar i se întâmpla. Ori lua vreo notă proastă, ori cădea la joacă de-și rănea genunchiul, ori își agăța uniforma de colțul băncii și o rupea.

Lina știa că Tina, păpușa, o răzbuna.

– Nu te răzbuna, Lino! Tina te apără de rele. N-ai observat că după ce pățesc câte ceva colegele nu te mai supără cu nimic?

– Asta înseamnă că Tina mea e fermecată. O voi purta cu mine toată viața.

Toate zilele de naștere le sărbătoreau împreună, doar erau născuți în aceeași zi. Când au împlinit 7 ani, au sărbătorit evenimentul la Lina acasă. Totul era sărbătoresc și toți copiii invitați țopăiau cu foc după muzica unui pick-up. Când oboseau, mâncau floricele și beau suc.

Lui Faur i se părea monotonă atmosfera și le-a propus celorlalți să se joace șah. Plăcerea lui. Toți au fost de acord și urma să joace doi câte doi. Numai că nu aveau unde să

punã cele douã table de șah. Masa era plinã cu de toate, iar canapeaua era ocupatã cãci nu mai erau scaune. Singurul loc de joc era o mãsuțã unde stătea cuminte Tina, pãpușa Linei.

Faur a rugat-o sã ducã pãpușa în alt loc. Lina nici nu a vrut sã audã spunând cã Tina trebuie sã fie pe mãsuțã tot timpul la ziua ei de naștere. Faur a insitat din nou și dacã a vãzut cã Lina nu vrea, a luat-o singur încercând sã-i gãseascã alt loc. Lina s-a supãrat și i-a smuls pãpușa din mânã. Faur i-a luat-o din nou și a așezat-o undeva sus, pe un șifonier. Și au început jocul cu șahul.

Scâncind, Lina a bãgat capul într-o pernã și nu l-a mai ridicat.

Copiii s-au jucat puțin timp șah și luați prin surprindere de cearta dintre cei doi, au plecat acasã. Se fãcuse liniște. Lina stătea tot cu capul în pernã. Faur s-a apropiat de ea și i-a înapoiat pãpușa.

– Te rog sã mã ierți!, i-a spus Faur mai mult șoptit și a plecat acasã.

Lina se simțea tristã și împrãștiatã. Îl iubea mult pe Faur și nu înțelegea de ce i-a fãcut el una ca asta. Frãmântãri și gânduri triste îi rãvãșeau mintea. Avea nevoie de alinare. Se întinse pe canapea mângâind-o pe Tina. Bãgã de seamã cã pãpușa avea ruptã cusãtura într-un loc. Posibil, când au tras amândoi de ea, s-a rupt. Și mai descoperi cã sub cusãturã era un bilet pe care era scris cu litere tremurânde:

„Iartã-mã, Lina! Eu voi pleca și ne vom întâlni în viitor. Faur".

Lacrimile care mocneau în ea au rãbufnit eliberând tristețea și zbuciumul ei orgolios. Cuvintele sunau ca o despãrțire și asta declanșã un șuvoi și mai intens de lacrimi. Își cãutã batista în buzunarul vestei ca sã-și șteargã obrajii. În loc de batistã scoase un bilet de autobuz compostat. Rãmase nemișcatã. Ce-i asta?

Într-o clipitã imaginea se schimbã pe neașteptate și Lina se trezi în autobuz stând în picioare lângã scaunul pe care stătea un om șchiop cãruia îi cedase locul.

– Știam cã ne vom întâlni în viitor. Ți-am scris cumva, cândva, auzi Lina din nou aceleași cuvinte spuse în șoaptã cu ceva timp în urmã.

– Tu ești?

Bãrbatul nu rãspunse. Autobuzul opri la urmãtoarea stație. Omul cu șapcã gri și ochelari fumurii îi fãcu semn Linei sã-l ajute sã coboare în stația unde trebuia sã coboare și ea.

Autobuzul se îndepãrtã iar cei doi stãteau nemișcați privindu-se.

Bãrbatul se descoperi de șapcã și își îndepãrtã ochelarii. O veșnicie trecu prin ei purtându-le lacrimile spre o dragoste rãmasã blocatã undeva în timp. Zâmbeau și plângeau.

– Faur, dragul meu Faur!, șopti Lina cuprinzându-i mâinile.

Închise ochii și-l privi în amintiri. Faur îi mângâie pãrul și se contopirã amândoi într-un sãrut nesfârșit. Era primul lor sãrut pierdut atunci în copilãrie.

– Te iubesc, Lina! Te iubesc ca atunci când eram copii, dar nu am avut niciodatã curajul sã-ți spun. Toatã viața am fost lângã tine. După cearta noastrã copilãreascã de atunci, pãrinții mei au primit apartament în oraș și timpul a trecut fãrã sã te mai vãd. Știam asta și de aceea ți-am scris acel bilet. Despre tine știam totul de la tatãl tãu. Lucram cu el în echipã pe șantier și îl rugam sã nu-ți spunã. În acel accident în care a pierit tatãl tãu am fost și eu implicat. Am stat luni de zile în spital și am pierdut orice veste despre tine. Știu de relația ta cu Giorgiu și ar fi bine sã-l lași sã meargã la soția lui și la cei doi copii ai lui. Nu e nevoie sã vinzi casa pãrinților. Te ajut eu sã-ți îndeplinești visul cu grãdinița.

– Dar cum toate astea? De unde atâtea coincidențe? Și cum de știi toate astea? N-am spus la nimeni ce vreau sã fac cu banii de pe casã.

– De la Tina. Am comunicat cu ea tot timpul. Când stãteai îmbufnatã cu nasul în pernã am vorbit cu Tina. Ea m-a sfãtuit sã-ți scriu biletul ca sã-ți dau speranțe. Mi-a spus cã nimicurile și orgoliile nu ajutã la nimic. Ne trebuie o viațã ca sã ne îndreptãm greșelile. Tina a fost tot timpul cu noi. Hai acasã sã ne continuãm copilãria de unde am lãsat-o plângând.

Lina și Faur se luarã de mâini și pãșeau spre clipa pierdutã cândva în copilãrie.

Undeva, într-o valizã prãfuitã de timp, o pãpușã simplã zâmbea fericitã.

Biletul dispãruse.

„Emoțiile o inundarã așa de nostalgic încât nu observã imediat cã peste toate acele amintiri se afla lucrul ei cel mai de preț, prietena ei dragã din copilãrie, Tina, pãpușa ei. Nu era o pãpușã deosebitã. Era croitã simplu în așa fel încât sã i se distingã mâinile, picioarele și capul. Nu conta. Linei așa îi plãcea."

Epigrame

George Eftimie

Epigramist
Membru al Uniunii Epigramiștilor din România

Sfaturi

Soața-mi zice că-s chinez
Și mă ceartă cu blândețe,
Că de nu mă vaccinez
Am să mor... de bătrânețe!

Viciere

La el și munca e un fel de viciu
Dar cred că viața n-o privea lucid,
Că-și omora tot timpul la serviciu
Și-acuma-i acuzat de genocid.

Programul rabla

Politruc de vază minte de îngheață
Și de supărare astăzi la birou,
Că întârziase dis-de-dimineață,
Schimbă secretara c-un model mai nou.

Surpriză

S-a măritat și n-a citit prospectul
Și-acuma e nervoasă și mirată,
Că soțul ei tratat cu tot respectul,
Avea și el... un termen de durată.

Ofertă

Manole-a spus că poate să zidească
O mânăstire și mai pricopsită,
Că-i place foarte tare să muncească
Și i-a rămas amanta nezidită.

Transparență

Scrutinul ăsta fără greș
A scos gunoiul de sub preș,
Acuma-s alții la putere
Și țin gunoiul... la vedere.

Explorarea cosmosului

Având specialiști în cercetare
Vom cuceri sisteme planetare,
Dar NASA va veni la Cârțișoara
Că-n București se rupe planetara!

Recomandări la miting

La miting se dau palme – și probăm –
Când strada nu respectă rânduiala,
Guvernul spune să ne distanțăm...
Jandarmii nu suportă-nghesuiala.

Deziluzie

Era frumos și cald și soare
Când la protest cereau „schimbare",
Acum regretă-aceste practici
Descoperind... că-s reumatici.

Dependență

Se strică electronicele-n fine
Și astăzi s-a certat cu furnizorul,
Norocul lui că soacră-sa e bine
Și mai vorbește... ca televizorul!

Soluție la frigul din București

Cum nu putuse nimeni să-i ofere
Agentul termic la calorifere,
Să iasă – sparse geamul cu o glastră –
Agentul de răcire pe fereastră.

Medicament anticovid (după unii)

Se duse iarna, e noroi pe stradă
Dar scoate capu-n soare panseluța,
Și amețiți se țin de balustradă
Vreo trei bolnavi... tratați cu „săniuța"!

La ATI

La internare m-au asigurat
Că dânșii îmi vor da tot ajutorul
Și, dac-am să mă port civilizat
Vor pune lângă mine... extinctorul!

Neatenție

Chinezii că-s prea mulți și cu idei
Făcuseră un virus pentru ei,
Era de uz intern și novator
Dar îl scăpară... din laborator!

Măsuri de urgență

Cu sarscov2 l-au îngropat în tină
Și Domnul l-a-ndemnat cu dulce grai
Ca înainte de-a se duce-n rai
Să steie paișpe zile-n carantină!

Spovedanie

A făcut păcate câte-au încăput
Că în trenul vieții a tot dat din coate
Și regretă sincer că nu a putut
Ca să-și depășească... fosta jumătate!

An pandemic

Cu pandemia ne-am mai descurcat
Cu toate că nu prea erau comenzi,
Iar statul generos ne-a ajutat
C-un număr cât mai mare... de amenzi!

Venirea americanilor

Atmosfera e cazonă
Toți de-aici și-arată zelu'
Iar „focoasele" din zonă
Iau la țintă... Deveselu!

Schimbări de mentalitate

Într-o vreme retrogradă
Punga ți-o furau pe stradă,
Astăzi s-a schimbat climatul
Și se fură... bancomatul!

Consecințe

Nu rupsese doar caisul
Dar și gardu-i într-un hal...
Că își luase azi permisul
Absolut accidental!

Scrisori din România

„În lume nu-s mai multe Românii"
Dar asta este altă socoteală,
Că tot nu poți oricât te-ai străduI
S-o faci să fie... cât de cât nor-ma-lă!

Ținerea evidenței (pentru anchete epidemiologice)

Aleșii iau de azi calmante
Și-și beau în silă cafeluța
Că se zvonește, la amante
Se-nființează... condicuța!

Meseria brățară de aur

Lucrase-n minister, e-adevărat
Și-au dat-o afară – mare tragedie –,
Vecina însă tot s-a descurcat
Că învățase-acolo... „meserie"!

Lumea copilăriei

CENUȘĂREASA
După o poveste de Frații Grimm

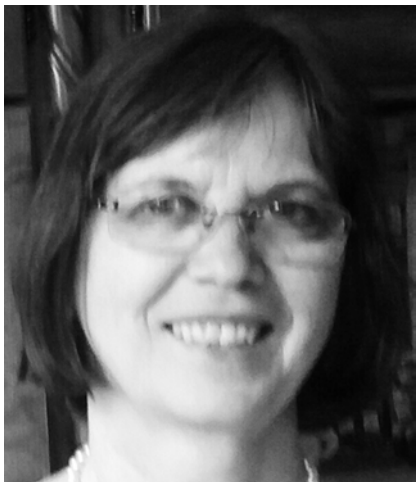

Lidia Batali

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Într-un ținut scăldat în soare
Trăia un om tare bogat;
Văduv rămas și-nsingurat,
El se gândi să se însoare.

Și luă nevastă o vădană
Cu două fete după ea.
Omul nostru, o *codană*,
Frumoasă și cuminte-avea.

Surori atât de veninoase,
Pe lumea asta nu erau
Ca cele două; *arțăgoase*,
Bietei copile îi ziceau:

– Tu nu ai ce căuta
Cu noi în odaia cea mare,
În bucătărie vei sta!
Ca orișicare servitoare.

Și-n locul *straielor* curate,
Cu-o vechitură o-mbrăcară
Și încălțări de lemn, purtate,
Surorii lor îi aruncară.

Și-n bucătărie o-alungară
Să *robotească* până-n seară;
S-aducă lemne și să care
Găleți cu apă de izvoare,
Să spele rufe, *să* le *zvânte*
Și zilnic pâine să frământe,
Să mănture și să gătească
Și căsuța să lucească.

Seara, târziu, fata cădea
Fără putere, istovită
Și cum nici pat ea nu avea,
Adormea pe jos, ghemuită;
În cenușa caldă stând
Părea mereu că e murdară,
Iar surorile, râzând,
Cenușăreasă o strigară.

Într-o zi de sărbătoare,
Tatăl fetelor plecă
La târg și, pe fiecare,
Ce își dorește, le-ntrebă.

– Mărgăritare și rubine
Și rochii din mătăsuri fine,
Surorile vitrege-au strigat,
Iar tatăl, din nou a întrebat:
– Cenușăreasă, tu ce-ți dorești?

– Tătucă drag, dacă-ți amintești,
Din codrul verde-o rămurică
S-o răsădesc eu, singurică.

Pe când omul se-ntorcea
De la târg, fără să știe,
Din codrul des o rămurea
Se anină de pălărie.

Și-ajuns acasă împărți
Ce cumpărase în *ajun*,
Iar fetei lui îi dărui
O creangă verde de alun.

Și rămurica fu sădită
Pe locul unde se-odihnea
Măicuța ei mult îndrăgită;
Cum suspinând fata plângea,
Lacrimile ei udară
Pământul primitor și bun
Și spre cer se înălțară
Viguroase crengi de-alun.

Zi de zi, o turturea,
În alun cu *stăruință*,
Tot cântând, fetei cerea
Să își pună o dorință.
Și din aripi când bătea,
Din copac îi trimitea
Tot ce fata își dorea.

Dar iată că-ntr-o bună zi,
Chef mare în palat porni
Cum n-a mai fost vreodat'!
Și merse vestea-n țară
Că în sfârșit se-nsoară
Feciorul de-mpărat.

Fură invitate toate
Fetele frumoase
Și *cuviincioase*,
Ca la bal, în miez de noapte,
Să fie aleasă
Tânăra mireasă.

Surorile nerăbdătoare
Strigară către servitoare:

– Cenușăreasă, fată!
Veșmintele îndată
Cu grijă să le pregătești,
Condurii să îi lustruiești,
Cosițele să ne-mpletești.

Cenușăreasa tăcea,
C-ar fi dorit și ea
La bal seara să ajungă
Și-ncepu încet să plângă.

Și pe maștera-o rugă,
În zadar o *imploră*
S-o lase ca să vină
Cu ele la palat.
Căci maștera *haină*
Îi spuse *răspicat*:

– Ești plină de murdărie,
De praful din bucătărie,
N-ai o rochie potrivită,
Nici conduri să fii poftită.

Și să pară-nduplecată,
Mumă-sa zise apoi:
– În zadar bocești și plângi,

Două ceasuri ai să strângi
Din cenușă lintea toată
Și-ai să mergi la bal cu noi.

Și o *strachină* de linte
În cenușă răsturnă,
Iar copila înainte
Spre grădină se-ndreptă
Și din inimă strigă:

– Blânde, albe porumbițe
Și voi blânde turturele,
Vin la voi cu-o rugăminte:
Din cenușă bob de linte
Să îl puneți în *ulcele*,
Iar cel rău, în *gușulițe*.

Și numai ce sosiră
În zbor două turturele,
Că la geam se și iviră
Un neam întreg de păsărele.

Și s-aleagă începură
Lintea bună de *neghină*
Și-ntr-un ceas, deja umplură,
Bob cu bob, strachina plină.

Și fata încântată,
Spre mumă-sa de-ndată
Cu strachina se duse
Și iar aceasta-i spuse:

– Degeaba *te ții scai* de mine,
Ai rochii vechi și demodate,
Nici să dansezi nu știi prea bine
Și toți *ar râde pe-nfundate*.

Dar cum fata suspina,
Maică-sa, iată,-i promite
Că la bal o va lua
De va strânge de-astă dată
Două farfurii de linte,
Prin cenușă-mprăștiată.

Cenușăreasa fugi
Prin grădină-ncrezătoare,
Cerul albastru privi
Și strigă cu voce tare:

– Blânde, albe porumbițe
Și voi blânde turturele,
Vin la voi cu-o rugăminte:
Din cenușă bob de linte
Să îl puneți în ulcele,
Iar cel rău, în gușulițe.

Și în cete și veniră,
În grădină poposiră,
De prin cele șapte zări,
Stoluri albe de cocori,
Porumbițe, turturele,
Vrăbii multe, mititele.

Din aripi bătând,
În cenușă stând,
Păsărelele-au cules,
Bob cu bob au și ales,
Două vase pline, pline,
Cu linte fără neghine.
Iar apoi zburară
Pe fereastră-afară.

Dar totul fuse în zadar,
Că maștera cea mincinoasă
Aceleași vorbe-i zise iar
Copilei să o lase-acasă:

– Degeaba te ții scai de mine,
Ai rochii vechi și demodate,
Nici să dansezi nu știi prea bine
Și toți ar râde pe-nfundate.

Și maștera plecă la bal
Cu fetele ei *fandosite*
Și-nzorzonate-n așa hal
Că păreau de la *bâlci* sosite.

Cenușăreasa se gândi
La mama ei care murise
Și chipul ei se-nveseli,
Căci merse la alun și-i zise:

– Alunaș, dragă alun,
Fii te rog atât de bun
Și-o rochiță-mi dăruiește
Din mătase ce sclipește
Și țesută-n aur, toată,
Să fiu la bal admirată.
Și conduri moi, asortați,
Cu fir de argint lucrați.

Și turturica, îndată,
Din pom îi aruncă
O rochiță minunată,
Numai din aur și argint
Și fata o-mbrăcă.

Iar condurii, ce *alint*,
Din mătase fină,
Conduri, ca de regină.

Când la palat fata sosi,
Curtea-ntreagă-ncremeni.

Prințul de cum o zări,
Înainte îi ieși
Și la joc o și pofti.

Petrecerea era în toi
Când noaptea în palat cădea;
Cenușăreasa înapoi
S-ajungă-acasă se grăbea.

Deși prințul încercă
Zadarnic s-o rețină,
Copila se furișă
Cu grijă prin grădină.

Când babornița sosi
Cu-ale ei *odrasle*-acasă,
În cenușă o găsi
Dormind, pe Cenușăreasă.

Căci fata noaptea când se-ntoarse,
Se ascunsese-n *porumbar*
Și repede se și schimbase
De straiele primite-n dar.

Surorile, a doua zi,
Începură-a povesti
De fata misterioasă,
Grațioasă și frumoasă,
Ce-ntreg palatu-a fermecat.

Din *colbul* gros și-ntunecat,
Cenușăreasa asculta
Și-n sinea ei se bucura,
Însă o vorbă nu scotea;
Știa sărmana ce pățea
Dacă-adevărul s-ar fi aflat.

Și era din nou bal la palat
Și iarăși fură invitate
Domnițele nemăritate.

După ce surorile plecară
Spre palat în ceas de seară,
Fata la alun se duse
Și-nclinându-se îi spuse:

– Alunaș, dragă alun,
Fii te rog atât de bun
Și-o rochiță-mi dăruiește
Din mătase ce sclipește
Și țesută-n aur, toată,
Să fiu la bal admirată.
Și conduri moi, asortați,
Cu fir de argint lucrați.

Iar turturica-i aruncă
O rochiță aurie
Și fata spre palat plecă,
Strălucind de bucurie.

În palat de cum intră,
La dans prințu-o invită.

Numai că în zori de zi,
Prințul singur se trezi;
Cenușăreasa, prin grădină,
Plecase-n liniște deplină.

Surorile ei o găsiră
În cenușă stând tăcută
Și încântate-i povestiră
De frumoasa dispărută.

Când iar bal mare se vesti,
Alunului, a treia zi,
Cenușăreasa îi vorbi:

– Alunaș, dragă alun,
Fii te rog atât de bun
Și-o rochiță-mi dăruiește
Din mătase ce sclipește
Și țesută-n aur, toată,
Să fiu la bal admirată.
Și conduri moi, asortați,
Cu fir de argint lucrați.

De astă dată porumbița
Îi aruncă fetei rochița
Cu fir auriu brodată,
Cum nu s-a văzut vreodată.

Și conduri ne-asemuiți,
Din argint doar împletiți.

Iar la bal când se ivi,
Curtea-ntreagă amuți;
Fata strălucea, frumoasă,
Precum o prințesă-aleasă.

Și craiul, ca și altă dată,
Nu o scăpă din ochi pe fată;
Și-un vicleșug gândise,
Căci iată, poruncise
Cu smoală să fie unse
În palat treptele toate
Și condurul fata-și prinse,
Vrând să fugă-n miez de noapte.

Și-atunci, înspăimântată,
Lăsă sărmana fată
Condurul din picior
Pe treptele de la palat;
Și merse vestea în regat
Că cine va-ncălța ușor
Condurul, chiar a doua zi,
Nevasta prințului va fi.

Surorile când auziră
De bucurie-n sus săriră
Și amândouă se gândiră
Condurul *musai* să-l probeze;
Dar începură să ofteze:

Condurul ba strângea prea tare,
Condurul ba era prea mare
Și de ciudă se înverziră.

Iar slujitorii nu găsiră,
În regatu-acesta mare,
Nici măcar o fată care
Să încalțe de la-nceput
Condurul din argint, pierdut.

Apăsat ca de-o povară,
Tatăl îndrăzni să zică:
– Ar mai fi fata cea mică
Dar nici vorbă, că-i murdară.
Stă-n cenușă ziua-ntreagă,
N-are minte să-nțeleagă.

Dar craiul vru s-o vadă
Pe fata cea *neroadă*.

Și cum știa Cenușăreasa
Că numai ea este aleasa,
Din vreme se spălă,
Rochie nouă îmbrăcă
Și la prinț se-nfățișă.

Iar prințul îi ceru,
De cum o și văzu,
Să încalțe negreșit
Pantofiorul oferit.

Și ce mai minune:
Când fata își pune
Condurul din fir argintat
Acesta-i vine ca turnat.

Și cerul tot se-nseninează,
Ochii fetei strălucesc,
Prințul nevasta-mbrățișează,
Iar turturelele vestesc
Nuntă mare în regat,
Cum nicicând nu s-a aflat.

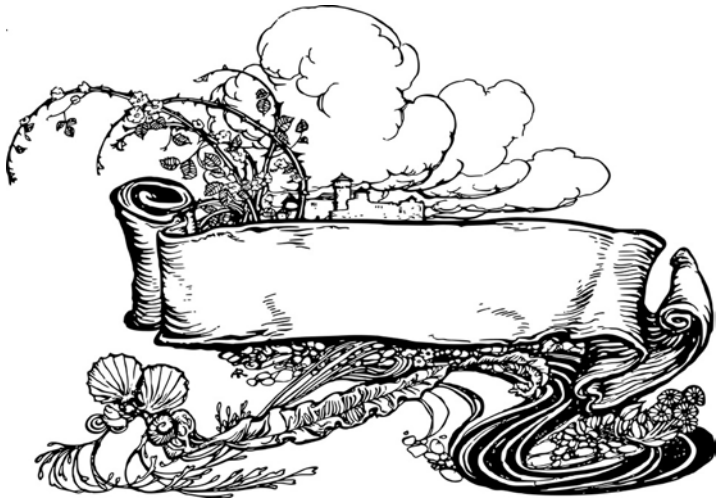

Lumea copilăriei

PRINȚUL CERBILOR

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Niciodată Lioara nu adormea fără să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru că este sănătoasă și are prieteni buni, printre care și un pui de căprioară care o vizita din când în când, prin spatele grădinii care dădea spre pădure. Acolo îl aștepta fetița când voia să mai afle câte ceva din tainele pădurii: câți stejari s-au întrecut în trânta crengilor, de ce s-a certat bursucul Gris cu floarea de spin, dar, mai ales, cine locuiește pe tărâmul vorbitor – un loc enigmatic unde ieșeau din iarbă sunete care mai de care mai duioase și se întreceau cu cântecul păsărilor.

Într-o zi însă, Tosian, căci așa se numea prietenul ei, cerbul, n-a mai apărut. Zadarnic l-a așteptat fetița. A venit prânzul, amiaza, apoi umbrele au început să se ascundă după casă și garduri, soarele și-a înfipt razele în spatele dealurilor, noaptea s-a arătat grațioasă peste case, câmpii, drumuri și sate, iar somnul alerga prin pădurile dintre Valea Ursului și Tâmpla Izvoarelor, în căutarea lui Tosian.

Au trecut astfel zile întregi, apoi luni, iar neliniștea Lioarei creștea neîncetat. Într-o dimineață s-a trezit devreme, cu gândul de a porni în căutarea lui Tosian. A luat un coșuleț cu mere, pelerina pentru vreme rea și o brățară din fire de borangic, împletită de bunica. Din loc în loc despletea firele și le agăța de crenguțe, să le găsească la întoarcere.

Când a ajuns la marginea pădurii, a auzit un glas:

– Cine ești tu, draga mea, și ce gânduri te-au adus la noi?

Lioara s-a uitat împrejur, dar nu a văzut pe nimeni. A încercat să înainteze printre arborii pletoși, însă pasul i s-a oprit în niște ferigi uriașe, iar în jurul ei au început să danseze clopoței de catifea brodați cu rouă albastră.

Fetița i-a mângâiat cu duioșie și… minune! Lioara s-a transformat într-o prințesă, iar clopoțeii dansatori în tineri chipeși care o sorbeau din priviri. Un parfum amețitor s-a răspândit peste întreg ținutul și o muzică neamaiuzuită a umplut văile. Era glasul pământului, trezit de iureșul creat de Lioara.

Deodată, s-a făcut liniște. Din spatele unor stânci uriașe s-a arătat un călăreț cu pelerină roșie, care a urcat-o pe calul său înaripat și au dispărut în ceață. Acolo se zărea turnul de fildeș, bine păzit de Oamenii Nori. Ușile s-au deschis îndată cu un scârțâit lung:

– Am adus-o, stăpâne! Mai ai și alte dorințe?

Omul Nor, învăluit în culori șterse, a privit-o cu ochii numai zâmbet.

– Ești frumoasă, draga mea, în curând vei deveni regina norilor și vom stăpâni toată întinderea aceasta.

– Dar, stăpâne, zise călărețul, aceasta este Împărăția Cerbilor, iar prințul…

– Taci, să nu mai aud de prinț. El zace în închisoarea cea mai adâncă și niciodată nu va ieși de acolo! Apoi se întoarse spre Lioara:

– Odihnește-te! Vom călători mult, te vor cunoaște toate făpturile pământului.

Prințesa arătă că nu-i este teamă. I-a trântit ușa în față și s-a aruncat pe patul în formă de frunză de stejar. Dar nici gând să adoarmă. S-a tot gândit cum să scape din acel turn. Deodată a auzit un zgomot. Era un șoricel care urcase zidul din piatră cenușie, până în camera ei.

– De unde vii?, l-a întrebat tânăra.

– Din temniță!, a răspuns șoricelul. Acolo e Tosian. L-a închis Stăpânul Norilor, dorind să-i ia împărăția.

– Tosian, ai zis?

– Da, prințesă! Îl cunoști?

– Du-mă la el, te rog, și te vom răsplăti cu grâne din Hambarele Dorului.

– Hambarele Dorului ai zis? Acolo locuiesc părinții mei. Pe mine m-a luat stăpânul în carul cu spice de nori și m-a despărțit de ei. Tare mult îmi doresc să-i revăd.

– Atunci să nu mai stăm pe gânduri. Unde o fi cheia?

– Îți spun eu, Lioara. E în zid,

într-o spărtură pe unde pătrunde soarele din când în când. Încerc să ți-o aduc, dar nu știu cât va dura asta.

Șoricelul s-a dat de trei ori peste cap și s-a transformat într-un bătrân cu ciubote verzi și cămașă cu mâneci largi. Avea plete și mustața răsucită, așa cum văzuse ea prin povești. În câteva minute se auzi cheia răsucindu-se în ușă, iar tânăra alerga pe scările turnului, privind din când în când în urmă și așteptându-l pe bătrân. Dar bătrânul nu mai era. Un șoricel năzdrăvan sărea în calea ei, arătându-i drumul.

Când treptele s-au sfârșit, au dat de o ușă ruginită. Ușa era în formă de elefant și imediat i-a dus gândul că încuietoarea e în gura acestuia. Și nu s-au înșelat. Au răsucit mânerul de fildeș și au pătruns într-o încăpere luminată în culorile curcubeului. Într-un colț stătea un tânăr chipeș, iar alături se aflau niște coarne de cerb. Îndată tânăra și-a dat seama că este prietenul ei.

– Tosian, vino! Vom fugi pe poarta dinspre stânci. Acolo e o cascadă în formă de șarpe. Se răsucește la fiecare atingere a vântului. Nimeni nu ne va putea prinde.

Așa au făcut. Șoarecele sălta printre umbre, iar cei doi alergau spre stânci. Când a auzit Stăpânul Norilor că aceștia au evadat, s-a încruntat foarte tare și a poruncit să fie prinși. Dar toți supușii au căzut în cascadă și s-au înecat.

Iar când au ajuns în mijlocul pădurii, s-a făcut liniște. Sute de păsări de toate neamurile s-au adunat în stoluri, iar vulpile se aplecau, cu grație, în fața acestora. Printre florile nemuritoare și-a făcut apariția Împăratul Cerbilor, îmbrăcat în straie de vânătoare. Mare i-a fost bucuria când și-a văzut fiul pe care îl căutase peste tot, alături de frumoasa Lioara.

La palat au fost întâmpinați de mama sa, Împărăteasa Cerbilor, care a dat îndată poruncă să se înceapă pregătirile de nuntă. Și s-au veselit cu toții douăzeci și patru de zile, vârsta pe care tocmai o împlinise Tosian. Iar în pădurile dintre Valea Ursului și Tâmpla Izvoarelor, încă se mai vorbește despre fericirea acestora.

„Niciodată Lioara nu adormea fără să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru că este sănătoasă și are prieteni buni, printre care și un pui de căprioară care o vizita din când în când, prin spatele grădinii care dădea spre pădure.”

Lumea copilăriei

COPILĂRIA DE AZI în „Magia prieteniei” de Angela Burtea

Elisabeta Drăghici

Bibliotecară
Biblioteca Județeană „Panait Istrati” Brăila

Scriitoarea brăileancă **Angela Burtea** readuce în atenția noastră lumea copilăriei (și în special cea a prieteniei) prin intermediul cărții *Magia prieteniei*, apărută la Editura Armonii Culturale, Adjud, 2020. Volumul cuprinde zece povești cu și despre copii și este o ediție revizuită și adăugită; prima ediție a apărut la Editura Bogdania, Focșani, în 2019. Angela Burtea a mai publicat *Ilinca și Matei* (Editura Armonii Culturale, Adjud, 2012).

Creatoare de literatură pentru copii, ale cărei povești și povestiri ne poartă într-o lume atât de reală, parcă decupată din peisajul nostru zilnic, Angela Burtea contribuie la corpusul literaturii destinat copiilor. Citind textele sale, trăiești două stări: emoția născută din calitatea firului narativ, dar și surpriza de a regăsi mici crâmpeie dintr-o lume reală transpusă literar într-o poveste.

Cunoscătoare a sufletelor copiilor, autoarea construiește personaje vii, ancorate în timpul nostru. Personajele din poveștile adunate în acest volum sunt copii de la țară sau de la oraș, fericiți sau triști, care au câte un prieten (cel mai adesea un animăluț) ce le alină micile lor supărări ori le oferă nenumărate momente de veselie. Ei cunosc lumea prin întâmplări vesele sau triste, ce construiesc viața umană. În unele povești regăsim și acei copii care simt prea de timpuriu gustul experiențelor ce aduc suferințe (pierderea mamei, pierderea bunicii, vorbele aspre ale fratelui ori tatălui).

Fie că vorbim de Lia-Lăcrămioara – „o fetișcană cu părul strâns în cosițe [...] cu privire de căprioară, blândă și misterioasă”, de Irina – „cu ochi migdalați, de culoarea castanelor”, sau de Mihai – în așteptarea unui tovarăș de joacă, ori de Nicușor – ce trăiește bucuria primirii darurilor de la Moș Nicolae – nu facem decât să întâlnim copii care trăiesc în jurul nostru. Personajele Angelei Burtea sunt atât de reale încât în unele povești fiecare cititor se poate regăsi (există în pățaniile trăite și redate de autoare, aceleași pățanii care au umplut copilăria fiecăruia).

Și cum copilăria nu poate avea farmec fără personaje care îi acompaniază pe

copii, bucurându-le zilele, tot așa și în poveștile Angelei Burtea întâlnim personaje ce reprezintă animale (câini, pisici, păsări etc.). Mițu din *Mițu și Matei* își însoțește stăpânul la școală, cățelul Păcurici, paznic de încredere (ce și-a găsit adăpost într-o zi ploioasă la casa lui Ionică și pe care acesta îl iubește) ori micul Miorlăilă, favoritul Mărioarei, salvat din șuvoiul de apă ce-l ducea fără milă la vale. Și ne mai putem amuza cu scena de vânătoare din *Povestea vulpii* ce ne-o arată pe binecunoscuta vulpe în ipostaza de prădătoare, amăgită de arici, apoi de un iepuroi, dar ospătându-se cu un biet pui de pasăre.

Emoțiile copiilor, redate de scriitoare, îmbracă forme diferite, trecând de la bucurie (în fața frumuseții naturii precum în *Lăcrămioara*), sfială (cea a lui Matei în fața învățătoarei din povestea *Miți și Matei*), îngrijorare (pentru soarta bietului Păcurici) și apoi tristețea pierderii unui

prieten devotat, fericire pentru darurile aduse de Moș Nicolae sau mândrie pentru rezultate frumoase la școală (povestea *Irina*).

Acest spectru al emoțiilor surprins de Angela Burtea face din poveștile ei adevărate surse de învățare pentru adulții care vor să cunoască sufletul copiilor, dar se constituie și într-o lume în care copiii se pot regăsi.

Poveștile Angelei Burtea sunt lecții ce au misiunea de a creiona destinul unor copii. Sunt o rezervă de inspirație pentru micii cititori și mai ales, pot contribui la modelarea sufletului lor. Asemeni mângâierii Razei-de Soare, care, descoperind sufletul bun al micii Lăcrămioare, îi deschide drumul către alinarea suferințelor oamenilor (aceasta urmând a deveni medic), către bucurie și speranță, istoriile autoarei îmbie sufletele copiilor cititori să aleagă drumul înțelepciunii, al iubirii și al încrederii în forțele lor.

Pățaniile copiilor, desprinse din tabloul lumii moderne fac ca micul cititor să se regăsească: o întâmplare cu un pisic purtat în ghiozdan, ce-și trădează stăpânul în fața clasei, ieșind din ghiozdan în timpul orei și plimbându-se printre bănci sau trăirile unei școlărițe de la țară care s-a mutat la o nouă școală din oraș și care are de demonstrat prioritatea valorii educaționale și a calităților intelectuale față de cea a deținerii unui ghiozdan de marcă ori lecția învățată de un băiat care ieșise la joacă cu bunurile sale de preț (o minge cumpărată din Brașov de un unchi, rachete de badminton) și care se confruntă cu comportamentul lipsit de prietenie din partea unor copii din cartier ce se îndeletniceau cu mici furturi.

Dar, mai aflăm și poveștile copiilor care pierd un părinte (mama) sau o bunică și care își poartă durerea în suflet, consolându-se cu iubirea animăluțelor de companie.

Toate aceste povești ale Angelei Burtea ne dezvăluite variatele fațete ale copilăriei, suferințele lor, dar și bucuriile trăite (darurile de Moș Nicolae, prieteni necuvântători), precum și lecțiile învățate la școala devenirii lor ca adulți. Ultima poveste, care dă și titlul cărții, este o invitație la a păstra lumea animăluțelor, cea care oferă copiilor cei mai buni prieteni ai copilăriei.

Cele zece povești adunate în volumul *Magia prieteniei* sunt zece scene ale vieții. De remarcat că fiecare poveste se încheie cu o întrebare pentru cititor, cu o sarcină de îndeplinit sau cu un îndemn, fapt care îl face pe cititor să mai poarte în gând povestea citită și să o lege de momentele din viața sa.

Dat fiind calitatea literară a scriitoarei de a reda atât de limpede lumea înconjurătoare precum și lumea interioară a personajelor, aștept curioasă noi povești pentru copii.

„Citind textele Angelei Burtea, trăiești două stări: emoția născută din calitatea firului narativ, dar și surpriza de a regăsi mici crâmpeie dintr-o lume reală transpusă literar într-o poveste.”

Leviathan, Anul IV, Nr. 3 (12), iulie–septembrie 2021

Silogismele culturii

OBIECTIVELE POLITICII CULTURALE DE DUPĂ 1989

Cornelia Costin

În cercetarea întreprinsă am pornit de la ideea că obiectivele indică țelurile pe care și le propun politicienii, au un statut de ideal, dar pot să traseze și o direcție și un proces de dorit sau o dezvoltare.

Pentru un ochi atent, marcat de istoria frământată a poporului român, în România de după 1989 se dezvăluia *din nou și în sfârșit posibilitatea unei sinteze*: din nou – pentru că tendința către sinteză apare ca un semn al vremurilor încă în perioada dintre cele două războaie, când Mircea Eliade vorbea de „cea dintâi generație torturată de imperativul sintezei", și în sfârșit – pentru că, după o experiență de genul celei oferite de societatea românească a ultimei jumătăți de secol, venită peste experiența celor două milenii de existență a poporului român, este acum vremea unei noi și cu adevărat umaniste sinteze. Sinteză care ar însemna în esență depășirea situației în care este decretată *ființa supremă etatizată* garant al ordinii și stabilității într-o societate în care dezordinea și instabilitatea ar fi cuprinse în chiar opțiunile sale fundamentale, depășirea non-sensului stabilit prin „homo homini lupus", oferit în *ordine și cu metodă* pentru că *așa cere civilizația modernă*.

O soluție pentru prezent însă nu poate fi găsită întorcându-ne cu 50 de ani în urmă, ci doar folosind experința dramatică a celor 50 de ani de așa-zis comunism. Poate că oamenii de cultură, eliberați de spaime și resentimente pot să-și regăsească uneltele pentru a repune în drepturile sale, prin intermediul efectelor culturale, un popor mult prea umilit și mult prea ignorat nu numai în ultimii 50 de ani, ci de-a lungul atâtor secole.

Având în vedere toate acestea și *căderea socială a valorilor*, specifică crizei sociale acute pe care o traversează România, acțiunile în domeniul culturii, cred că ar putea urmări câteva obiective deosebit de importante:

– regândirea, remodelarea și reconstruirea sistemului axiologic al societății românești. Și în acest sens, deosebit de important, mai ales în perioada de tranziție la economia de piață, era efortul de a da dovadă de spirit valorizant care nu-și trădează certitudinile;

– limpezirea ideologică prin redescoperirea culturii ca factor de eliberare și nu doar ca un refugiu, ca o compensație psihică opusă muncii copleșitoare și înstrăinării ce decurge din ea;

– intensificarea și diversificarea acțiunii și serviciilor culturale cu scopul de a oferi omului posibilitatea de regăsire, de redescoperire a propriei sale esențe (dincolo de înțelegerea muncii drept formă fundamentală de eliberare și realizare a propriei personalități, dar și de maximizare a calității vieții individuale și sociale);

– intensificarea cercetării științifice ca acțiune culturală capabilă să depisteze probleme și să găsească modalități de soluționare a lor;

– îndreptarea acțiunilor culturale, în sensul afirmării identității culturale a națiunii române, specificității, dar și unității ei culturale cu Europa, favorizându-se creația culturală la scară europeană;

– avându-se în vedere accentuarea dimensiunii audiovizuale a acțiunii culturale și pericolul uniformizării și banalizării culturale pe care mijloacele mass-media le poartă în ele însele, depistarea unor forme adecvate pentru maximizarea eficienței acțiunii culturale, mai ales printr-un control rațional și îndrumare, dirijare a culturii scrise (urmărindu-se rezolvarea crizei editoriale) și rezolvarea problemelor instituțiilor culturale (dramatice și muzicale) și a caselor de cultură ca lăcașuri ale propagării culturii în rândul maselor, dar și ale provocării la găsirea de soluții și acționarea în direcția rezolvării problemelor cu care se confruntă societatea;

– sectorul patrimoniu merită o atenție deosebită, salvgardarea obiectelor de artă fiind amenințată în perioada de după 1989, în care libera circulație aproape că s-a autoimpus. Și, în acest sens, politica culturală are la dispoziție ca surse de inspirație politicile celorlalte țări europene cu tradiție în ceea ce privește turismul cultural, în ideea adoptării urgente a unei legi a patrimoniului național care să prevadă un control strict al scoaterii din țară a obiectelor de patrimoniu și a modalității de circulație a lor;

– favorizarea tuturor mijloacelor ce concură la redarea identității culturale românești în cadrul identității culturale europene, pentru a fi perceptibilă pentru

toți cetățenii, în special pentru cei tineri. În acest sens, dezvoltarea schimburilor școlare și universitare, ajutoarele financiare pentru organizarea de călătorii culturale, care să faciliteze accesul tineretului la resursele culturale, apar ca deosebit de importante pentru modelarea personalității cetățenilor în formare, ca și pentru înțelegerea unor discipline ca istoria sau geografia într-o perspectivă mai europeană;

– sprijinirea creatorilor de artă în sensul sublinierii unui adevăr incontestabil: arta este corolarul unei culturi, este piscul ei cel mai înalt de unde poți să privești întregul suflet și întreaga rațiune de a fi a unei nații, ca și a omenirii întregi;

– formarea managerilor culturali – nu numai competenți din punct de vedere profesional, dar și cu un profil moral corespunzător – capabili să gestioneze patrimoniul cultural, dar și să impulsioneze dezvoltarea, creșterea lui;

– regândirea sistemului de finanțare a culturii care să se bazeze atât pe un procent bine gândit din buget, dar și pe acțiuni de sponsorizare și mecenat.

În ce privește situația concretă cu privire la existența în prezent a unor obiective, subiecții intervievați au migrat din nou între două extreme. La un pol, se afirmă că în momentul de față, deși necesitatea obiectivelor este evidentă, „nici politica și nici cultura nu-și propun vreun obiectiv. Spontan, societatea actuală este orientată către o cultură cu regim de marfă, supunându-se exclusiv legilor schimbului de mărfuri, fără nici o conotație a mărfii culturale într-un alt registru: etic, estetic, formativ". [1] Sau, altfel spus, obiectivele unei eventuale politici culturale de după 1989 nu pot fi percepute: „nu le percep; n-am senzația că se face politică culturală, dar n-am senzația că se face nici o administrație culturală consecventă. Avem de-a face cu o recădere în criteriile unei culturi de mâna a doua. Există o ușoară nostalgie față de «Cântarea României» – pe care am perceput-o în programele Ministerului Culturii, așa cum arată ele acum" [1] (iulie 1993) – susținea ministrul culturii de după 1989, care în momentul interviului nu mai era însă ministru al culturii! „Un tip de aniversări: 102 ani de la nașterea lui Gică Cocostârc. O tendință de a recădea în numărători nejustificate". [1] De aceea, majoritatea subiecților erau de părere că primul obiectiv al politicii culturale actuale ar fi tocmai elaborarea unei asemenea politici, a unui proiect coerent în domeniul culturii care să vizeze:

– asigurarea continuității instituționale în cultură;

– protecția instituțiilor culturale inclusiv a celor neprofesioniste;

– un buget adecvat pentru cultură;

– susținerea și promovarea valorilor culturii naționale etc., pentru a nu împiedica „tendința vizibilă de dezvoltare

Ștefan Luchian, *Tânără*, desen pentru coperta revistei „Ileana", creion pe carton, 1900, Muzeul Național de Artă al României

a culturii naționale sau reducerea ei la valori senzitive și instinctuale". [1]

La celălalt pol, se afirmă că după 1989 obiectivele nu apar ca necesare la nivel societal, că *nu putem vorbi de politică culturală și nici de obiective culturale, care sunt acum doar individuale*, *nu mai putem vorbi de o politică la nivel centralizat, nu mai putem vorbi de niște obiective la nivel global. Acum criteriul de selecție trebuie să fie doar valoarea fără să-mi propun ceva ca tovarășul prim.... Obiectivele politicii culturale de după 1989, deci, trebuie să fie implicite* și s-ar putea concretiza în:

– asigurarea autonomiei culturii prin crearea condițiilor materiale și morale necesare pentru libera ei dezvoltare, pe criterii specifice de valoare, excluzând angajarea politică, spiritul comercial, funcționalitatea propagandistică;

– asigurarea libertății de creație atât în alegerea mijloacelor de expresie, cât și în transmiterea mesajului;

– promovarea valorilor autentice în circuitul național și internațional prin asigurarea bunei funcționări a mecanismului selecției valorice;

– acordarea de șanse egale la cultură tuturor cetățenilor țării indiferent de apartenența politică, religie, naționalitate, sex sau vârstă;

– promovarea valorilor românești în circuitul mondial de valori și facilitarea circulației valorilor spirituale universale pe plan național.

Între cei doi poli s-a expus o serie de „posibile obiective" actuale „existente" și „binevenite" sau „de dorit":

– *reînnodarea firului cu tradiția, o redescoperire totală, fără prejudecăți, nici de contestare absolută, nici de elogiere fără exigență a tot ce a creat cultura română*, se considera un obiectiv de primă necesitate. O definire mai exactă a moștenirii pe care cei care se încumetă să creeze o au de păstrat și de îmbogățit. Cu atât mai mult cu cât, o perioadă îndelungată, am receptat parțial această moștenire, din pricina, în parte, a rigidităților ideologice care au cauzat refuzul unor opere și azi redescoperim autori fără de care cultura noastră ar fi amputată... Dar această recuperare nu trebuie făcută în detrimentul altor autori. De ce Eliade, Cioran, Ionesco în loc de Sadoveanu, Arghezi, Preda? Nu trebuie eliminați unii pentru a reinstaura alții, cândva persecutați, într-o cultură încap toate valorile ei. Și a face excomunicări înseamnă a repeta greșelile unor perioade dogmatice de care o politică culturală actuală trebuie să se ferească;

– construirea unei culturi naționale care să „asimileze tot ce este cucerire în arta lumii, să fie conectată la universal, la toate experiențele spirituale ale lumii, să renunțe la concesii față de opere de artă de consum, să dezvolte gustul pentru creațiile durabile, perene";

– sprijinirea limpezirii apelor la nivel macrospiritual dar și la nivelul fiecărei personalități. Pentru că „orice autor a crezut în ce face și cei mai mulți dintre autori au avut conștiința limpede că pe lângă anumite «compuneri» pe care le propuneau pentru a se implica într-un context și a salva partea durabilă a operelor, trebuie să-și facă un examen, să-și reevalueze opera, să-și găsească reperele de încredere în propria creație pentru a putea continua într-o lume în care năvala literaturii de consum șochează, provoacă noi incertitudini, afectează psihologia artistului autentic până la sentimentul inutilității gestului creator, gestului artistic... Marele conflict se dă înlăuntrul creatorului nu în afară și nu se știe dacă din starea de sublim sau din starea de coșmar se naște opera"... [1] (Probabil că din amândouă, dacă contextul social și politic oferă cât de cât mijloace!);

– accent pe inventivitatea indivizilor în direcția provocării acțiunii culturale, pentru că în aceste condiții de austeritate financiară instituțiile nu pot face mare lucru;

– difuzarea valorilor (dar nu în sens propagandistic), pentru că dacă nu sunt cunoscute, valorile sunt inutile societății;

– reorganizarea instituțiilor și reconfigurarea culturii române prin obiective și realizări nu în sensul întoarcerii la perioada interbelică, pentru că e limpede că istoria nu merge înapoi, ci prin valorificarea tuturor experiențelor și reconsiderarea valorilor din prisma actualității și a noilor perspective;

– cultura nu trebuie lăsată la discreția privatizării, ci trebuie dusă o politică de autonomizare a instituției culturale care este un simptom al privatizării... Și este primul pas de făcut, mai ales în ce privește casele de cultură și cluburile care au menirea să absoarbă strada și să stăpânească formele dramatice pe care le ia strada, prin cultura de masă care rămâne un imperativ pentru orice societate modernă. Masificarea este o direcție a culturii moderne, orice ar spune elitiștii. Valorile culturale sunt realizate de elite, dar nevoile culturale sunt de masă. Iar privatizarea în aceste condiții n-ar aduce nimic bun pentru că ar însemna autofinanțare, adică desființare... De aceea e nevoie de un sistem de finanțare combinat;

– eliminarea sechelelor totalitarismului și crearea unui climat autentic democrat, stimulativ și autoselectiv valoric;

– respingerea cosmopolitismului, naționalismului extremist, xenofobiei, antisemitismului (dar nu până la satisfacerea unor pretenții obsesive);

– păstrarea caracterului laic al culturii, fără a se omite integrarea valorilor creștine, dar în măsură rezonabilă;

– integrarea culturilor minoritare în cultura românească, respingând creațiile antinaționale;

– ridicarea nivelului general de cultură prin învățământ, mass-media, o activitate editorială făcută cu discernământ;

– dezideologizarea faptului de cultură;

– echilibrarea balanței de acces la cultură în mediul urban și rural;

– recuperarea publicului prin găsirea căilor de comunicare, de interesare în condițiile concurenței cu spectacolul social cotidian, care a dus la diminuarea drastică a timpului liber al cetățeanului;

– fără dogmatism, stereotipie, formalism; gândire eliberată de clișee, consecventă cu ea însăși, onestă și responsabilă.

În aceeași ordine de idei se face distincția între domeniul culturii de masă și cel al culturii de elită. În domeniul culturii de masă se apreciază că legea de bază este competiția. E fundamental să se permită, în acest sens, afirmarea pe piață a cât mai multor surse de informație. Multiplicarea canalelor de televiziune și a posturilor de radio este deci o cerință fundamentală pentru mișcarea acestei societăți în ordine politică, economică, culturală. Nu se poate scăpa de imobilism cultural fără o diversitate a provocărilor din partea mass-mediei. În legătură cu cultura de elită, se propune ca politica culturală să vizeze un obiectiv similar cu cel al culturii populare: protejarea creatorilor. Instituțiile de tip statal guvernamental trebuie să intervină în acest proces în sensul de a asigura protecția.

În legătură cu „specificitatea obiectivelor culturii stilului de viață – în general neglijată – valori, norme, legate de modul în care oamenii își organizează propria viață, apar probleme de identitate culturală a unor grupuri etnice, religioase, sociale etc. În această zonă a identităților culturale care interfera cu problemele politice, este uneori nevoie în primul rând de discuții pentru clarificări, pentru că lucrurile sunt atât de confuze încât adeseori se ajunge la conflicte care nu au o bază reală, ci un fundament lingvistic de neînțelegere a cuvintelor; [...] deci trebuie avut în vedere permanent raportul dintre funcțional și disfuncțional în aceste pendulări între identitatea culturală pe de o parte și lege pe de altă parte și favorizarea politicilor care duc la păstrarea identității culturale și defavorizarea celor care duc la segregare, separatism. Și aici rolul sistemului școlar este evident [...] Ca obiectiv prioritar în domeniul culturii stilului de viață, apare descurajarea culturilor sau subculturilor agresive. Dar modalitățile de acțiune nu pot fi formulate la nivel global ci pe domenii culturale". [1]

De asemenea, se semnalează obiective posibile, dar inacceptabile sau chiar dezavuate:

– „un snobism periculos, elitist care nu face bine unei culturi";

– „dizolvarea culturii naționale, reducerea ei la valori senzitive și instinctuale";

– „înlocuirea valorilor românești cu valorile spirituale și anti-românești ale iudaismului balcanico-leninisto-dâmbovițean";

– „promovarea perversiunilor sexuale și a violenței ca formă fundamentală de cultură și comportament";

– „singurul obiectiv vizibil este eventual acela de neimplicare";

– „libertatea ca valoare centrală a democrației este confundată în domeniul culturii cu domnia arbitrariului, pluralismul ca principiu al democrației cu proliferarea kitsch-ului, a nonvalorii; eficiența este confundată cu hegemonia spiritului comercial în cultură etc." [1]

În fond, aprecierile subiecților în legătură cu obiectivele culturale conduc la ideea că evenimentele revoluționare din decembrie 1989 au fost pe cât de benefice pentru societatea românească în ansamblu, pe atât de ruinătoare pentru cultura națională și chiar pentru cultură în general. Pentru că *tendința spre mercantilism și vulgarizare a acțiunii culturale nu poate fi decât ruinătoare pentru o cultură*. Și cauza acestei situații este explicată de subiecți tocmai prin absența unor programe și proiecte coerente, pe termen lung, prin care să se materializeze obiectivele unor politici culturale inteligente, prin lipsa unei *strategii culturale* a guvernelor postdecembriste. Or, se apreciază că „obiectivele culturale ar trebui să figureze în orice program, indiferent de culoarea politică a celor care îl elaborează". [1] Deocamdată, însă, se susține că, practic, lipsesc pârghiile legislative și administrative și fondurile pentru concretizarea unei politici culturale, acum încă improvizate și unidependente de interpretările, interesele, mentalitatea și obișnuințele, competența sau incompetența celor angrenați în structurile statului la toate nivelurile.

Bibliografie:

[1] **Cornelia Costin**, *Politicile culturale și calitatea vieții*, Timișoara, Editura de Vest, 1996, pp. 153–193.

„Pentru un ochi atent, marcat de istoria frământată a poporului român, în România de după 1989 se dezvăluia din nou și în sfârșit posibilitatea unei sinteze: din nou – pentru că tendința către sinteză apare ca un semn al vremurilor încă în perioada dintre cele două războaie, când Mircea Eliade vorbea de «cea dintâi generație torturată de imperativul sintezei.»"

Literatură economică

MANAGEMENTUL OPERAȚIONAL APLICAT ȘI PERFORMANȚA ÎN UNITĂȚILE AGROECONOMICE

Marius-Cosmin Vasile

Doctorand A.S.E., Facultatea de Economie Agroalimentară și a Mediului, București
Consilier 1A la A.F.I.R. (Agenția pentru Finanțarea Investițiilor Rurale, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale)

Introducere

În acest studiu am căutat să aduc câteva lămuriri pe latura teoretică cu privire la o serie de noțiuni ca: management aplicat operațional, performanță, eficiență, eficacitate, risc și neprevăzut, căutând să lămuresc cititorul cu privire la noțiunile utilizate și la definirea relațiilor de cauzalitate dintre ele.

1. Managementul operațional

1.1. Concept și conținut

Managementul operațional poate fi definit ca reprezentând gestionarea sistemelor de producție utilizate într-o unitate economică în conformitate cu îndeplinirea obiectivelor de realizat. Din punct de vedere economic, în genere, sistemul este perceput ca un mod de organizare a producției într-o unitate economică și a repartiției bunurilor materiale într-o societate. Analizând pur teoretic noțiunea de sisteme de producție dintr-o unitate economică, acestea sunt percepute ca fiind acele sisteme în care se desfășoară un ansamblu de operațiuni de transformare a obiectelor muncii pentru a deveni produse sau servicii.

Sistemele de producție se constituie din totalitatea elementelor fizice naturale și artificiale, a conceptelor (teorii, metode, reguli), a experienței organizate în vederea realizării obiectivelor propuse în condiții de eficiență maximă. În general, obiectivele sunt legate de realizarea unor produse, lucrări, servicii de înalt nivel tehnic și calitativ, cerute de piață, în condițiile în care cheltuielile se reduc la minimum și profitul rezultat va fi maxim.

Un sistem de producție este un sistem economic, creat și operat de om, care constă în bunuri (lucruri, bunuri și servicii), care produce bunuri și care are un mediu specific de lucru și manifestare din care bunurile produse pot fi luate sau distribuite pe piață.

Managementul producției poate fi văzut ca organizarea, coordonarea și îmbunătățirea unui sistem de producție, a produselor și controlul unei instituții.

Managementul operațional al producției trebuie să asigure calitatea de stabilitate funcțională a producției în condițiile variabilităților de intrare, a perturbațiilor de mediu, precum și a dinamicii cerințelor de piață. Acesta este motivul pentru care managementul operațional al producției acționează asupra componentelor structurale, variabilelor de intrare ale sistemului, obiectivelor sistemului de producție, precum și funcțiilor sistemului de producție. [1]

Managementul operațional aplicat al exploatației agricole (*firma, cooperativa agricolă, întreprinderea individuală, PFA etc.*) cuprinde o serie de activități, precum:

– planificarea culturilor *(în funcție de: bonitatea solului, zona pedoclimatică favorabilă, necesități, cerințele pieței*) și a tuturor operațiunilor ce decurg din cultivarea, întreținerea, recoltarea, depozitarea și comercializarea produselor agricole;

– planificarea, achiziționarea și gestionarea logistică și a resurselor prin asigurarea de: utilaje agricole performante, forță de muncă calificată și cu experiență în domeniu, asigurări, estimări previzionate ale producției agricole în vederea obținerii performanței;

– avize și licențe operaționale necesare întregului proces de producție și comercializare;

– coordonarea depozitării produselor și a comercializării vânzărilor;

1.2. Managementul aplicat în obținerea performanței

Rolul unui management aplicat operațional eficient se va materializa tocmai în obținerea unei producții superioare la unitatea de suprafață, implicit cu obținerea performanței. Nu poate exista performanță pozitivă fără a se realiza un profit. Pe acest fond excedentar, privind evoluția economico-financiară a organizației, parte din profitul net trebuie să asigure refinanțarea anului agricol viitor și achiziția, pe cât este posibil, a noi utilaje agricole performante.

În context, voi aduce în prim-plan câteva mențiuni lămuritoare cu privire la noțiunile de performanță, cât și la cunoașterea formelor de profit.

Deci, voi aborda **noțiunea de performanță**, conform opiniilor specialiștilor români și străini astfel:

– întreprinderea este „o unitate economică ce produce sau cumpără pentru ca prin vânzarea a ceea ce a produs sau a cumpărat să obțină un câștig" [2], susținea Virgil Madgearu.

Câștigul, din definiția oferită de Madgearu, este obiectivul oricărei entități economice, iar calea pe care aceasta o urmează pentru atingerea obiectivului, cel al maximizării profitului, poate fi analizată prin cei „3 E": eficiență, economicitate și eficacitate. Acum voi defini pe fiecare din cele trei. Un sistem este eficient sau optim atunci când maximizează ieșirile dorite (cum ar fi utilitatea), având în vedere intrările disponibile. Rentabilitatea este un indicator de afaceri, a cărui măsură este eficiența. Pe acest fundal eficiența economică desemnează relația dintre succesul obținut și efortul (costurile) necesar consumat pentru aceasta.

Eficiența economică: eficacitate economică determinată matematic prin raportul dintre veniturile si cheltuielile stabilite pentru o perioada de timp delimitată. În *DEX*, eficiența economică este definită drept calitatea de a obține efecte economice utile, iar în *Dicționarul de economie politică* eficiența este definită ca o expresie a raportului dintre efectele sau rezultatele obținute și efortul sau cheltuiala făcută pentru obținerea lui.

Eficiența este definită astfel de către Stanislav G. Strumlin [3]: „efect maxim cu minim de cheltuieli și în timpul cel mai scurt". [4] Peter Druker, părintele managementului modern, definea eficiența ca fiind „măsura în care au fost realizate obiectivele, scopurile", iar a fi eficient definea acțiunea de: „a face bine lucrurile propuse". [5]

V. Mureșan introduce mai târziu relația pe baza căreia se poate determina eficiența: Eficiența = Economicitate × Eficacitate. [6]

Eficacitatea reprezintă raportul dintre rezultatul obținut și obiectivul de atins; aceasta nu ține cont de efortul depus și de minimizarea acestuia. Economicitatea nu se raportează nici la efectul obținut, nici la efortul depus și nici chiar la obiectivul de atins. Ea urmărește desfășurarea tranzacțiilor, a operațiunilor economice cu cel mai mic cost, utilizarea resurselor respectând condițiile economicității.

Profitul net va fi cel care va asigura: investiții pentru finanțarea noului an agricol, investiții pentru logistică, inclusiv mijloace tehnice performante legate de noțiunea de profit, astfel:

– profitul, în general, este înțeles a fi partea rămasă unității agro-economice după ce s-au scăzut toate cheltuielile aferente venitului respectiv;

– **profitul brut** este reprezentat de partea ce rămâne din venitul total după ce s-au scăzut cheltuielile de producție;

– **profitul net** este partea din profitul brut care rămâne după ce au fost deduse: dobânda la capitalul propriu al întreprinzătorului, salariul ca recompensă pentru activitatea sa, arenda și chiria pentru terenul și clădirea care îi aparțin, impozitele și taxele ce se suportă direct din profit.

O activitate de management eficient este determinată de: o resursă umană de calitate, profesionistă și pregătită pentru activitățile solicitate de locul de muncă ocupat.

Legătura dintre elementul de capital uman (resursa umană) și viziunea companiei este ceea ce numim cultură organizațională. Aceasta cuprinde convingerile, valorile, normele și regulile care predomină într-o organizație. Cum este condusă afacerea? Care este comportamentul managementului? Cum sunt tratați angajații? Cum funcționează sistemul de recompense? Cât de importante sunt eticile? Care este responsabilitatea socială a companiei?

Răspunsul acestor întrebări, și nu numai, definesc cultura unei organizații. O cultură poate adopta un stil de management participativ care împuternicește angajații și își bucură clienții

cu produse inovative, livrate la timp. Altă cultură poate alege un profit pe termen scurt decât responsabilitatea unei comunități.

2. Utilitatea informațiilor în managementul operațional și decizia managerială.

Motto: „*Comunicarea necesită 25% din timpul unui conducător.*" – Chester Barnard [7]

Dacă analizăm structura deciziilor manageriale, fundamentarea ei, cât și a managementului aplicat într-o unitate economică, ar trebui să definim, mai întâi, în câteva cuvinte: noțiunea de informații, rolul informațiilor într-o structură informativă, apoi să vorbim despre reliefarea caracteristicilor, a calității și valorii informațiilor în fundamentarea și elaborarea deciziei manageriale.

Informațiile își pot dovedi utilitatea și valoarea lor nu numai prin aportul lor calitativ și cantitativ, ci și prin gradul lor de participare la fundamentarea actului decizional. Datele și informațiile ce le deținem sau culegem sunt stocate, prelucrate, sintetizate, analizate și dețin un rol primordial în fundamentarea unei hotărâri sau decizii luate la nivel înalt.

George Grisham [8] aprecia că în ziua de azi: „Cheia puterii este la îndemâna tuturor". Și comenta că „informația poate fi accesibilă oricui". Și eu completez că: „de mare importanță este maniera de a gestiona eficient, stilul managerial competent-ofensiv și a utiliza informațiile deținute în consonanță cu interesele organizației, managerului sau decidentului". Referitor la creșterea și scăderea valorii informațiilor, George Grisham [9] mai adăuga: „Cunoștințele nu sunt decât puterea potențială, până în momentul în care cad în mâna celui care știe cum să procedeze, astfel încât să ia măsuri eficiente". Și el concluzionează că: **„puterea este conferită prin modul de a acționa"** și faptul că „dacă ai putere, obții mai ușor informația, dar viceversa nu este valabilă în aceeași măsură". Se știe că puterea acționează asupra omului ca un drog, însă informația este aceea care îi poate da supremație în raport cu ceilalți concurenți de pe piață, deci puterea emană de la cel ce o deține siguranța de sine față de ceilalți potențiali concurenți, apoi, supremație pe piață și în raport cu terți. În toate împrejurările managerul sau decidentul trebuie să îndeplinească o condiție esențială: să știe să utilizeze întregul informațional pe care-l deține sau îl are în gestiune la adevărata valoare și în timp eficient, pentru că trecerea timpului erodează valoarea și proporțional îi scade calitatea și puterea. Degeaba ai informații de interes, dacă nu știi să le folosești în timp util, în spațiul vizat și de interes.

3. Riscul în activitatea managerială și percepția lui economică

Motto: „*Nu societățile sunt cele care fac greșeli, ci conducătorii lor.*" – Michael J. Kami (SUA)

Decidenții și managerii au prin stilul lor de conducere și organizare al societății un rol determinant în luarea deciziilor în direcțiile eliminării obstacolelor, în instaurarea unui dialog permanent cu personalul de execuție și cu echipa de conducere, într-un stil de conducere flexibil și eficient.

Ca în orice activitate managerială și acțiune inițiată de decidenți, apoi derulată și finalizată, poate exista un risc, deseori legat de neprevăzut, ultimul, posibil și datorită unor condiții iminent-plauzibile și independente de voința și viziunea omului (calamități naturale, acțiuni subversive, războaie, mișcări sociale anti-guvernamentale asimilate revoltei și protestelor etc). Omul nu poate previziona în întregime o serie de fenomene naturale care prin manifestare pot lua amploare și neprevăzutul apare ca imanent și greu de controlat. De aceea în aceste situații riscul poate exista, uneori se ia în calcul, în diverse forme poate fi controlat, dar nu în totalitate, mai ales în sfera calamităților naturale catastrofale (alunecări de teren, cutremure cu modificări de scoarță terestră, grindină etc).

3.1. Definirea și conceptualizarea riscului

Riscul este un pericol potențial care poate afecta existența, activitatea sau reputația unei persoane, organizații/instituții sau unui sistem și care se datorează acțiunii sau lipsei de acțiune din partea celor îndreptățiți la aceasta.

„Riscul este incertitudinea cu privire la o pierdere" [10], în această abordare termenul de pierdere putând avea fie semnificația obținerii unui rezultat negativ, fie semnificația obținerii unui rezultat efectiv pozitiv, dar inferior celui așteptat.

„Riscul poate fi definit ca posibilitatea ca pierderile să fie mai mari decât se așteaptă." [11]

„Riscul reprezintă incertitudinea cu privire la producerea unei pagube." [12]

Etimologia cuvântului risc este destul de controversată. Este recunoscut că acest cuvânt a apărut în secolul al XVI-lea, provenind din cuvântul italian *risco* (astăzi *rischio*), care vine, la rândul lui din latină, *riscum*, care semnifica stâncă în apă. De unde sensul de *risco*: pericolul pentru o marfă aflată pe mare. Cuvântul latin *riscum* a reținut însă unele conotații pozitive cel puțin până în Evul Mediu. În franceza curentă cuvântul risc a

păstrat sensul de pericol sau eventual inconvenient, pentru că atunci când se vorbește de o eventualitate fericită, se folosește cuvântul șansă. Se vorbește de asemenea de riscurile de eșec și de șansa de succes și în limba română. În economie, nu se utilizează niciodată cuvântul șansă, ci, întotdeauna, cuvântul risc, chiar dacă toate consecințele posibile ale unei acțiuni sunt sau nu „fericite". De aceea a ignora că există riscul ca un contract să genereze un litigiu este o greșeală. Iar dacă atunci când apare, nu avem soluții pentru rezolvarea lui rapidă, cu costuri minime și cu posibilitatea ca raporturile contractuale să supraviețuiască, pagubele generate pot fi și mai mari, iar riscul conflictual se propagă în lanț, pe tot circuitul economic.

Dicționarul explicativ al limbii române definește riscul ca „posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă, pericol posibil". [13] Riscul apare, conform acestei concepții, sub forma unui pericol pe care omul încearcă să-l prevină sau măcar să-i atenueze efectele nedorite.

În definiția dată de OCDE (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) în 1983 se apreciază că „riscul reprezintă posibilitatea ca un fapt cu consecințe nedorite să se producă"; această definiție are la bază eventualitatea ca un eveniment (anticipat cu o anumită probabilitate sau neprevăzut de decident) să se materializeze și să afecteze negativ anumite aspecte ale activității economice (procesului investițional). De fapt, în această accepție, accentul cade pe efectele pe care le generează evenimentul respectiv. [14]

„**Riscul** reprezintă variabilitatea rezultatului posibil în funcție de un eveniment nesigur, incert." [15] Pe aceleași coordonate se înscrie definiția dată de Arthur Wiliams [16], care consideră riscul ca reprezentând „variația, variabilitatea rezultatului unei acțiuni sau decizii într-o perioadă de timp, într-o situație determinată în anumite condiții".

Există un singur rezultat posibil, apoi poate exista și risc provenit din eventualitatea nerealizării rezultatului anticipat sau obținerii rezultatului respectiv la un nivel inferior celui previzionat, situație frecventă în cazul afacerilor internaționale, riscul existând numai în situația în care există mai multe rezultate posibile generate de o acțiune sau decizie cărora li se poate asocia o distribuție de probabilitate.

Din cele prezentate până acum se poate observa că orice încercare de definire a riscului, pentru a fi completă, trebuie să includă trei componente principale:

– ideea existenței unei pierderi potențiale, care poate apărea sub 3 forme: rezultate efective mai mici decât rezultatele anticipate sau care ar fi putut fi obținute (rezultatele efective fiind comparate cu rezultatele unor acțiuni, decizii similare sau cu celelalte rezultate estimate

a fi obținute de către decident), rezultate negative (pierderi efective), pierderi de oportunități. Amplitudinea pierderii este un element important în cuantificarea riscului, dar nu trebuie să se substituie acestuia;

– probabilitatea de apariție a unei pierderi, identificată de decident prin diferite metode. De asemenea este important să se construiască o distribuție de probabilitate, adică să fie posibil ca fiecărui rezultat potențial sau eveniment să i se poată asocia o probabilitate de producere, în caz contrar nu este vorba de *risc*, ci de *incertitudine*.

4. Concluzii și propuneri

4.1. Primă concluzie

„Prima sarcină a unui manager nu este de a aduce motivarea, ci de a suprima obstacolele", afirma Scott Adams. Obstacolele la care se referă S. Adams fac parte din chimia conținutului unității economice de a accede progresiv pozitiv spre performanță și ele sunt inerente în activitatea unității economice. Îndemnul lui Adams oferă o platformă curajoasă de a merge înainte, un îndemn care reflectă faptul că numai prin acțiune și fermitate, managerul poate oferi celor din jur siguranță și încredere. Or faptul că ceea ce face oferă siguranță, o face în mod voit conștient și în cunoștință de cauză va oferi încredere echipei manageriale și subordonaților. „Cel mai bun manager este cel care știe să găsească talentele pentru a face lucrurile să meargă și care știe de asemenea să-și înfrâneze dorința de a se amesteca în timp ce aceștia o fac", afirma Theodore Roosevelt, fost președinte american.

4.2. Concluzii finale

Managementul operațional aplicat, în genere, este definit prin gestionarea sistemelor de producție utilizate

într-o unitate economică în conformitate cu îndeplinirea obiectivelor de realizat. Din punct de vedere economic, în genere, sistemul este perceput ca un mod de organizare a producției într-o unitate economică și a repartiției bunurilor materiale într-o societate. Managementul operațional este strâns legat de organizarea și actul de conducere oferit de către conducere/manager/decident prin stilul său și caracterul imprimat în instituție.

Stilul managerial este strâns legat de caracterul și profesionalismul conducătorului decident, cât și a echipei manageriale. Cunoștințele și expertiza competenței sunt cele care se câștigă în timp și cu multă activitate practico-aplicativă. Pe lângă aceste calități, managerul trebuie să aibă dezvoltate: abilitățile profesional-practice, intuiția și competență în actul managerial și perceperea rapidă a unor situații neprevăzute sau a riscului în decizia managerială. Spre a înțelege corect structura și „chimia compozită" a factorului uman, implicat în actul managerial, citez un filosof german care afirma că: „Voința este eternă, elementul intelectual ține de timp" [17] și apoi definea faptul că: „Voința și puterea nu ajung. Omul trebuie să știe ce vrea și ce poate" și „experiența se capătă prin străduință și osteneală".

Decidentul manager este cel care dă curs găsirii de soluții pentru rezolvarea necesităților stringente și acțiunilor gândite temeinic (decizii, strategii, realizare obiective etc.); toate, însă, fundamentate pe informații certe și verificate, necesare managerului în întreaga activitate de conducere și organizare a unității economice și instituției.

„Managementul este arta luării deciziilor pornind de la informații insuficiente", sublinia Roy Rowan [18], ziarist și editor american. Completarea necesarului de informații pentru fundamentarea unei decizii sau strategii de dezvoltare cade în sarcina echipei manageriale și a specialiștilor săi. Managerul trebuie să aibă în posesie date și informații necesare și verificate pentru a-și susține o decizie sau un obiectiv de realizat.

Întotdeauna stilul de conducere al decidentului își va pune amprenta asupra activității manageriale și a întregului proces de organizare și producție. Un manager competent cu o echipă de specialiști flexibili și cu voință poate oferi subordonaților încredere și curaj în îndeplinirea obiectivelor ce le au în sarcină de executat. „Nu societățile sunt cele care fac greșeli, ci conducătorii lor", arăta economistul american Michael J. Kami (Florida) în lucrarea *Criza managementului corporativ* (*Corporate Management Crisis*).

Managerul și echipa sa sunt răspunzători pentru „derapajele" din activitatea de organizare, producție și dezvoltare a unității economice sau instituției. Să fii un vizionar realist ancorat într-o lume aflată într-o continuă mișcare și transformare și să ai performanță denotă calități deosebite pentru manager și decidenți. „Un bun manager trebuie să ia în permanență pulsul întreprinderii sale pentru a evita criza cardiacă", adăuga Michael Halimi, președinte la CEO-ul Makor Capital Group (concern internațional).

Bibliografie:

[1] **Conf. univ. dr. Roxana Ștefănescu**, Revista Management/ Economia, seria Management;

[2] **V. Bogdan, C. Scorțe, D. Balaciu, M. Beleneși**, *Bazele contabilității – de la teorie la practică*, Editura Universității din Oradea, p. 74;

[3] **Stanislaw Gustawowitsch Strumilin** (29 ianuarie 1877, Daskovec–1974, Moscova), economist și statistician. A fost fondatorul statisticii în URSS. Din anul 1921 devine șeful Comisiei pentru planificarea economică de stat;

[4] **B. C. Andronic**, *Performanța firmei*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 24;

[5] **B. C. Andronic**, *idem*;

[6] **N. Bărbuța-Mișu**, *Finanțarea și performanța întreprinderii*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2009, p. 199;

[7] **Chester I. Barnard** (**Chester Irving Barnard**, 7 noiembrie 1886, Massachusetts, SUA– 7 iunie 1961, New York City) a fost un om de afaceri american și teoretician al managementului sociologic, care a studiat natura organizării afacerilor. A fost președinte al Fundației Rockfeller. Deși nu era un academic, prima sa carte, *Funcțiile executivului* (1938), a devenit rapid lucrarea standard pentru predarea universitară în sociologia și teoria organizațională.

[8] **George Grisham, Lee Sandra**, *Manipularea prin idei*, București, Editura Antet, 2003;

[9] *Ibidem*;

[10] **Mark R. Greene, James S. Trieschmann, South-Western Pub**, *Risk & Insurance*, USA, 1991;

[11] **Robert I. Mehr, Bob A. Hedges**, *Risk Management: Concepts and Applications*, USA, 1974;

[12] **G. Rejda**, *Principles of Risk Management and Insurance*, University of Nebraska, USA, 2011;

[13] *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Univers Enciclopedic, 1996, p. 929;

[14] **Bușa Georgeta**, *Dicționarul complet al economiei de piață*, București, Editura Soc. Informația, 1994;

[15] **Mark S. Dorfman**, *Introduction to Risk Management and Insurance of North Carolina*, 4th edition, 1991;

[16] **Arthur Wiliams, Richard M. Heins**, *Risk Management and Insurance*, New York, Mc Graw Hill Inc.,U.S, 1964;

[17] **Arthur Schopenhauer**, *Lumea ca voință și reprezentare*, București, Editura Humanitas, 2020;

[18] **Roy Rowan** (1 februarie 1920–13 septembrie 2016), corespondent de război, editor și autor american cu tematică: politică, războaiele din Asia și socio-economică.

„Managementul operațional poate fi definit ca reprezentând gestionarea sistemelor de producție utilizate într-o unitate economică în conformitate cu îndeplinirea obiectivelor de realizat."

EDITURA LEVIATHAN

Anul 2021 a însemnat pentru echipa Leviathan debutul **Editurii Leviathan**, parte integrantă a **Asociației Culturale Leviathan**. Cărțile, în condiții grafice deosebite, beneficiază de corectură, redactare după norme academice, în formate diverse și sunt promovate pe portalul special al editurii (**https://editura.leviathan.ro**), pe pagina de Facebook a editurii, pe **portalul leviathan.ro**, dar și pe paginile noastre de Facebook și din alte rețele.

În primele șase luni ale acestui an, la Editura Leviathan au apărut:

• **Radu Comșa, *De ce și-a lăsat Petre P. barbă și alte povestiri*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, 130 p. ISBN 978-606-95136-0-6. Preț: 12 lei, 6 euro.**

„**Radu Comșa** scrie o proză din altă lume (o lume pe care omenirea a pierdut-o recent sau este pe cale de a o pierde definitiv), cu puternice accente nostalgice după o stare de calm și tihnă din care noi, oamenii, am fugit de puțină vreme, dar după care deja tânjim. Caracterul confesiv al discursului, subiectivitatea, transcrierea ca dintr-un jurnal al întâmplărilor, folosirea persoanei întâi încadrează volumul în zona literaturii autenticiste cu priză la real. Discontinuitatea, fragmentarismul însemnărilor, alături de un anacronism voit, transformă un posibil pact autobiografic în proză de cea mai bună calitate. Una care tinde către un idealism poate doar oniric atins, dar niciodată păstrat. Și aici aș aminti personajele feminine, care sunt întotdeauna perfecte: au chipuri de o frumusețe ideală, zâmbete hieratice, trupuri sculpturale, sunt grațioase «ca niște tablouri impresioniste» (apud Costin Tuchilă), se comportă și reacționează conform idealului masculin. Doar că prezența lor este, de fiecare dată, una efemeră." (Ani Bradea, *Cartea cuvintelor-madlenă*, revista „Leviathan", nr. 2 [11], apr.–iun. 2021, p. 105).

„În cele 23 de proze reunite în acest volum, apărut în 2021, care preia titlul prozei omonime, simbolicul prevalează asupra epicului, epicul nefiind decât un pretext pentru construcții alegorico-simbolice. Dominantă este viziunea picturală a unui narator-regizor care așază obiectele în spațiu, oferă roluri, impune reguli de mișcare, de orientare, supus capriciilor inspirației […]. Tematica și formula narativă au o diversitate prin care autorul pare a face concurență literaturii înseși. *Fata care căuta puncte cardinale* este mai mult un poem în proză. Motivul omului de prisos e inclus în *De ce și-a lăsat Petre P. barbă*; registrul ironiei și al autoironiei este experimentat în *O plimbare cu Hemingway*; *Dimineața unui băiat cuminte* este o replică parodică la cunoscutul film al lui Andrei Blaier, *Diminețile unui băiat cuminte*; *Poarta roșie* e construită pe simbolismul limitei, al deschiderii/închiderii, figurat prin ușa care poate deschide și dezmărgini sau poate împiedica accesul; sentimentului patern i se dă expresie în *Joc de dimineață*; terna iubire, asociată motivului cuplului, apare în *Cea mai frumoasă zi*; nu lipsește inserția fantasticului în real ca în *O cafea neobișnuită, Poveste veche* și chiar *Zboruri de noapte* cu halucinanta mișcare a liliecilor, asemănătoare, ca idee și atmosferă, cu păsările invadatoare ale lui Hitchcock.

Epicul cu simbolurile sale este dublat de adevărate performanțe stilistice. «Și zâmbește în sidef ars», cu inflexiunile sale poetice, ține mai mult de estetism, cu atenția cizelării frazei în sensul obținerii unui maximum de expresivitate. Schițele, momentele surprinse, integrate fie peisajului comunist al perioadei de dinainte de 1989, fie peisajului etern al naturii, pentru a reliefa paralelismul dintre om și natură, au la bază cărămida principală – cuvântul, pe care Radu Comșa îl inventează și-l reinventează pentru a-l face capabil să-l exprime în deplinătatea intențiilor sale artistice." (Ana Dobre, *Povești, momente și schițe*..., București, „Lumina literară și artistică", „Ziarul Lumina," 14 aprilie 2021).

„[…] Aspectul «fizic» al așezării în pagină a acestor flash-uri prozastice m-a trimis cu gândul la o eventuală încercare a lui… Petre P. de a accede, să zicem, în fauknerianul ținut Yoknapatawpha: cu pași mărunți, excesiv de precauți, dar și cu respirația (oarecum) sacadată din pricina, desigur, a unei inerente emoții, ca de la ucenic la maestru. Sau… chiar reținându-și respirația din când în când de parcă ar citi cele 14 povestiri ale recent nobelizatei scriitoare canadiene Alice Munro din volumul *Dragă viață*. Cert este însă că Radu Comșa are capacitatea aceea – la care râvnesc nu puțini autori de proză scurtă – de a crea o atmosferă și-un încadrament factologic, în esența cărora deslușim schița sugerată din câteva linii a unui profil psihologic sui-generis; descrierea contextului în care se află personajul ne duce cu gândul la chiar starea sufletească a acestuia […]." (Alexandru Sfârlea, *Emoție. Ca un val limpede. Amintire*, „Tribuna", nr. 446, 1–15 aprilie 2021, p. 29).

• **Cornelia Bartels, *Decupaje*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth, 176 p. ISBN 978-606-95136-1-3. Preț: 15 lei; 8 euro.**

„Emoționantă întâlnire a Corneliei Bartels cu ea însăși, cu tinerețea și experiențele ei literare, frânte într-o zi doar pentru faptul că a îndrăznit să plece! Din colțul ei de Germanie, a început să depene amintiri, a reînceput să lucreze cu aceeași bucurie, fiindcă această lume a cuvântului scris este fascinație,

este aventura minții, este viață, este emoție!" (Pușa Roth, *Am fost odată ca niciodată, dacă n-aș fi, nu m-aș povesti!*, postfață).

„Simplitatea confesiunii transformă prozele din *Decupaje* în ferestre deschise spre lume. **Corneliei Bartels** i se potrivește mărturisirea lui Nichita Stănescu, pe care, de altfel, autoarea și-o însușește, integrând-o gândurilor proprii: «Tot ce am trăit în zadar s-a făcut zid; tot ce am înțeles s-a făcut fereastră». Înțelegerea devine parte a aventurii cunoașterii în trecerea prin viață. Pentru a cuprinde toate fațetele posibile, Cornelia Bartels îndreaptă ocheanul rememorării spre trecutul viu al amintirilor, transformându-l, prin aducerea timpului considerat pierdut în dimensiunea prezentului trăirii și mărturisirii, în *timp regăsit* în prezentul etern al artei. […]

Eleganța confesiunii, acceptarea senină a trecerii („Au înflorit discret păpădiile, printre garduri și la marginea grădinilor, dar nimeni nu le observă…"), încrederea în valorile dintotdeauna ale omului constituie lumina care însoțește aceste *decupaje*, aducându-le în pragul inimii cititorului, înnobilându-l." (Ana Dobre, *Cuvintele care deschid ferestre spre lume*, revista „Leviathan", nr. 2 [11], apr.–iun. 2021, pp. 108–109).

• ***„Nino Nino" și poveștile copilăriei,* texte și desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino" din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește" al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" Brăila, Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă. Prefață și prezentări de Lică Barbu, cuvânt introductiv de Mihaela Doinița Stanciu, postfață de Pușa Roth, 112 p. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95136-2-0. 15 lei; 8 euro.**

• **Pompilius Micu, *Un visător rătăcit în viitor*, proză scurtă, 128 p. ISBN 978-606-95136-3-7. Preț: 15 lei, 8 euro.**

„La granița cu literatura SF, Pompilius Micu ne invită prin anii astrali 2547, 2678, 2744, 2631, 2796, 2722, într-o proză scrisă în ritm alert, cu dialoguri vii și personaje bine conturate, în care, ca într-o oglindă, ne putem recunoaște." (Costin Tuchilă).

• **Gina Zaharia, *Cartea de sub braț*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth, referințe critice despre poezia și proza Ginei Zaharia. Coperta: Rudy Roth. 232 p. ISBN 978-606-95136-4-4. Preț: 20 lei, 10 euro.**

„Scurte narațiuni cu subiecte diverse, imagini privilegiate extrase din propria biografie interioară, devenite motive de reflecție și de imaginație epică, portrete alături de povestiri polițiste, în cea mai bună tradiție a speciei. […] Diferite ca formulă și conținut, cele două capitole ale *Cărții de sub braț* vădesc însă unitate stilistică în modul de a conduce discursul narativ și, mai ales, știința de a extrage esențialul pentru a personaliza un cadru sau o lume, un personaj, un – de ce nu? – obiect care poate fi, el însuși, deținător de secrete apte să lanseze un spațiu imaginar. […]" (Costin Tuchilă, *Copilăria din ochiul închis*, prefață).

• **Camelia Cristescu, *Rețete de supraviețuire între solstiții,* poeme, postfață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. Ilustrații: Arisi, Palma de Malorca, 166 p. ISBN 978-606-95136-5-1. Preț: 20 lei (broșată), 40 lei (cartonată); 10 euro (broșată), 20 euro (cartonată).**

Poeme de dragoste, în care frenezia sentimentală trece prin filtrul unei lucide meditații existențiale. „[…] motivul principal devine, fără îndoială, *timpul* în diferitele lui veșminte metaforice, cu abstractul și concretul lui (*Echinocțiul toamnei*, *Varianta crepusculară*, *Tiempos de locura*, *Fricile Romei*, *Vise*, *Vârstele mele*, *Cu fața spre cer, Nesătui, Dragonul și fluturele*, *Simfonia lui Mozart*, *Probabilități, Joile lumii, Asunto, Estompat* ș.a). […]" (Costin Tuchilă, *Veșmintele timpului*, postfață). Camelia Cristescu a publicat în 2017 un apreciat roman epistolar, *Anotimpurile sângeroase ale delfinilor* (Editura Ars Longa).

În curs de apariție: Lică Barbu, *Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii,* literatură pentru copii • Dan Caragea, *Despre corp și frumusețe în viață și în arte*, eseu • Pușa Roth, *Femeia și copacul*, proză scurtă • Eric Alexander Roth, *Vertical Gardens/ Grădini verticale*, album • Dori Lederer, *Frânturi de viață*, roman.

Toți cei care doresc să colaboreze cu Editura Leviathan sau să cumpere cărțile noastre ne pot contacta pe adresele de mail: leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com.

Revista Leviathan

Prețul unui exemplar: 25 lei; 10 euro; 11 dolari USA (tarifele includ taxele poștale).

Abonamente:
Anul 2021: 4 numere – 100 lei; 40 euro; 44 dolari USA (tarifele includ taxele poștale).

Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe una dintre adresele: leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.

Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceleași adrese. Alte detalii: https://leviathan.ro/

EDITURA LEVIATHAN

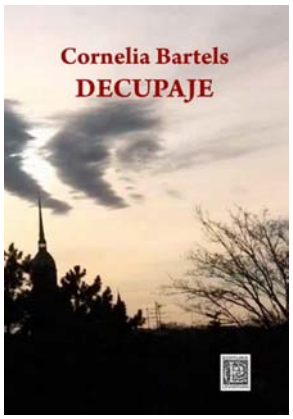

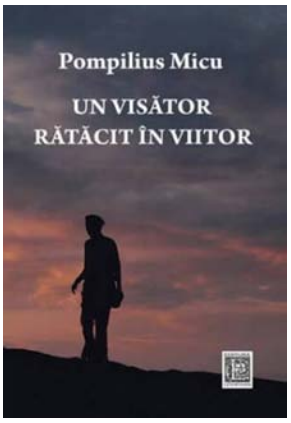

Asociația Culturală Leviathan

LEVIATHAN

LEVIATHAN

Revistă culturală